DE SUBLIMI IN EVANGELIO CHRISTI JUXTA DIVINAM VERBI INCARNATI OECONOMIAM.

AUCTORE
MARTINO GERBERTO
MONASTERII ET CONGREGATIONIS S. BLASII IN SILVA NIGRA ABBATE S. Q. R. I. P.

TOMUS II.

TYPIS SAN-BLASIANIS 1793.

DE SUBLIMI IN EVANGELIO CHRISTI CAPITA SELECTA.

CAPUT XXIX.

ADORATIO IN SPIRITU ET VERITATE IN EVANGELIO.

Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis, quod nescitis: nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Judæis est. *Sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu et veritate.* Jo. IV. 21. 22. 23.

Caput XXIX. Mulieri Samaritana declarata.

Cum Christus fatigatus itinere ſederet a) *ad fontem Jacob prope civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium, quod dedit Jacob Joseph filio ſuo . . . Venit mulier de Sama-*

a) *Jo. IV. 5. etc.*

Caput XXIX.

veniam huc haurire, donec Christus se ei prophetam esse commonstrasset; tunc de Evangelio Christi Messiæ edocta, illud etiam promta concivibus annuntiat. Mulierem Samaritanam præferunt S. Scripturæ interpretes Nicodemo. „Nam ille quidem [ut post S. Chrysostomum *a*)] Theophilactus in h. l. notavit *b*), cum multa audivisset, talia dicebat: Quomodo possunt hæc fieri? Ista autem incipit contemnere etiam fontem Jacob. Nam dicit: si talem aquam habes, da mihi, ut non ultra veniam huc ad hauriendum. Vides, quod prætulerit ipsi Jacob Dominum.“ Unum quidem dubium movet: *Patres nostri*, inquit, *in monte hoc adoraverunt*, *et vos dicitis*, *quia Jerosolymis est locus*, *ubi adorare oportet.* Sed ſtatim postquam de vero cultu Dei edocta est, auditque ex ore Jesu, se esse Messiam, a quo omnia annuntianda essent, reliquit hydriam, „et fit Apostola ordinata a fide, quæ cor eius occupaverat, docetque, et attrahit totam civitatem *c*).“

Dei cultus Testamenti novi veteri reiecto.

Interim veniunt discipuli mirati, quod cum muliere loqueretur, Samaritana præsertim, cum Judæis tantum evangelizandum ſuscepisset; mulier vero credit nihil morata, quod Christus dixisset, *quia ve-*

a) *Hom. XXXII. in Jo. n.* 1. *T. VIII. p.* 184.
b) *T. I. p.* 555. *c*) *Idem Theoph. p.* 559.

nit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Quia nempe cultus ille vetus in umbris, adveniente veritate esset cessaturus, nec uno in loco, sed ubique terrarum Deus esset colendus. Samaritanum quidem cultum omnino reiicit Christus: *Vos adoratis; quod nescitis*, Judaicum autem hactenus probat, *quia salus ex Judæis est*, ex quibus nempe oriundus erat Christus salus mundi: *Venit hora, et nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate*, non in cæremoniis legalibus, aut uno in templo Hierosolymitano, seu synagoga, sed in Ecclesia per totum orbem diffusa, *in spiritu et veritate. Nam et Pater tales quærit, qui adorent eum*, Deum nempe omnibus propitium, non Judæorum tantum, nec in uno templo Judæorum, ut illi sibi persuadebant. „Templum exstruitur, sunt verba Novatiani *a*), nec tamen Deus intra templi angustias omnino sepitur. Non igitur mediocris est Deus, sed populi mediocris est sensus: nec angustus Deus, sed rationis populi angustus est intellectus habitus. Denique in Evangelio, *veniet hora*, Dominus aiebat, *cum neque in monte isto, neque in Hierusalem adorabitis Patrem.* Et causas reddidit dicens: *Spiritus est Deus; et eos ergo, qui adorant, in spiritu et veritate adorare*

a) *De Trinit. c. 6. T. III. Bibl. PP. p.* 291.

CAPUT XXIX. *oportet.* Efficaciæ igitur ibi divinæ per membra monstrantur: non habitus Dei, nec corporalia lineamenta ponuntur."

Quod ad nos vero attinet, qui corpore et anima constamus, nemo cultum etiam exteriorem excludat, sed veterem tantum illum in cæremoniis legalibus et sacrificiis, quibus unum incruentum in commemorationem cruenti in cruce est substitutum in novo testamento. Palam est mulierem Samaritanam de sacrificando intellexisse, quod dicit: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet*, cui dum respondet Jesus, venisse horam, *quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem*, sacrificium illud intelligit, et hostiam, quæ iam offertur in omni loco, editurque agnus ille paschalis, qui pro nobis immolatus est Christus, non modo Judaico seu Capharnaitico. Et hoc est, quod Christus dicit: *Spiritus est, qui vivificat: caro autem non prodest quidquam: verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt a).* Sic igitur in spiritu et veritate adoramus, sacrificamusque Deo, quod est novum testamentum in Christi sanguine, *qui per Spiritum sanctum*, ut dicit apostolus *b), obtulit semetipsum immaculatum Deo.*

a) *Jo. VI.* 64. b) *Hebr. IX.* 14.

CAPUT XXX.

APOSTOLI PISCATORES HOMINUM.

Ambulans Jesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, et Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) et ait illis: *venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum.* At illi continuo relictis retibus fecuti funt eum. Matth. IV. 18. 19. 20.

Duæ piscationes.

Pergit his relatis Evangelista, processisse Jesum, invenisseque fimiliter duos fratres Jacobum et Joannem cum patre Zebedæo reficientes retia fua, et vocasse eos, illosque ftatim relictis retibus et patre fecutos esse eum. „De tot generibus operum, quærit Tertullianus *a)*, quid utique ad piscaturam respexit, ut ab illa in apostolos fumeret Simonem, et filios Zebedæi? Non enim fimplex factum videri potest, de quo argumentum processurum erat, dicens Petro trepidanti de copiosa indagine piscium: *Ne time, abhinc enim homines eris capiens.* Hoc enim dicto intellectum illis fuggerebat adimpletæ prophetiæ: se enim esse, qui per

a) Lib. IV. contra Marcionem c. 9. p. 419.

Hieremiam pronunciarat: *Ecce ego mittam piscatores multos, et piscabuntur illos*, homines scilicet. Denique *relictis naviculis secuti sunt eum*, ipsum intelligentes, qui cœperat facere, quod edixerat."

Duæ describuntur piscationes miraculosæ, mysteriis refertæ, altera Luc. V. ante resurrectionem, altera Joann. XXI. post resurrectionem, cuius in Ecclesia lectæ occasione S. Augustinus plures sermones habuit in diebus paschalibus a sermone 248. usque ad 253. quo eodem est referendus sermo de ovibus Christi, post piscationem illam ultimam, Petro ad pascendum commissis trina interrogatione: *Petre amas me? amas me plus his?* ut dubitandum non sit, Christum singularem ovilis sui curam Petro committere voluisse. In prima etiam piscatione cum vidisset Jesus duas naves, *ascendens in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas a)*. Veluti facto et exemplo suo commonstrans, quid in navicula Petri ecclesia futurum esset, ac faciendum a Petro, eiusque sociis piscatoribus hominum. *Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam.* Idem est hoc, quod apud Matthæum et Marcum dicit: *Venite post*

Petri navicula.

a) *Luc. V.* 3.

me, faciam vos piscatores hominum. Conqueritur Petrus: *Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus.* Quid per totam noctem nisi tenebræ illæ ante Christum *a*), qui est *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, intelliguntur, de quibus Psalmista *b*): *Deus meus illumina tenebras meas.* Christus autem *c*): *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Nec solum lux nostra est Christus, sed etiam dux noster est, a quo dependet omnis consilii, et agendi ratio, quo destitutus Petrus cum sociis per totam noctem laborantibus nihil cepisse queritur. At iam *d*): *In verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum; et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, et adiuvarent eos. Et venerunt, et impleverunt ambas naviculas, ita ut pene mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu dicens: Exi a me, quia homo peccator sum, Domine.*

CAPUT XXX.

Quis non hic videt parabolam Christi, qua simile dixit regnum cœlorum, id est Ecclesiam, sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti? Sagena mittitur in mare a piscatoribus Petro et

Parabola de sagena congruens primæ piscationis.

a) *Joan. I. 9.* *b*) *Psalm. XVII. 29.*
c) *Joan. VIII. 12.* *d*) *Luc. V. 5. etc.*

CAPUT XXX.

sociis secutis Dominum. At dum rumpitur rete, periclitatur mergi navicula, prociditque ad genua Jesu Petrus, erigitur eius animus a Christo, animaturque, ut nihil moratus hæc pericula suæ naviculæ et sociorum, imperterritus piscatorem se hominum præbeat, certus de multitudine piscium capiendorum. *Noli*, inquit Christus *a*), *timere: ex hoc iam homines eris capiens.* Hæc iam ad primam piscationem in parabola illa evangelica pertinent; quæ sequuntur, *quam cum impleta esset educentes, et secus litus sedentes elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt*, ad secundam: *sic erit in consummatione sæculi b*). Ut adeo nihil temere hic aut proprio ingenio excogitatum debeat videri, quod in miraculosis piscationibus explicatur de Ecclesia, piscatoribusque hominum, quod est sublime in Evangelio Christi per apostolos nobis denunciando. „Nunquam, sunt verba S. Augustini *c*), hoc Dominus iuberet, nisi aliquid significare vellet, quod nobis nosse expediret. Quid ergo pro magno potuit ad Jesum Christum pertinere, si pisces caperentur, aut si non caperentur? sed illa piscatio erat nostra significatio.“ Omnia copiose S. Augustinus in sermonibus illis de duabus piscationibus explicat, ex quibus unum saltem locum, qui ad primam pertinet afferemus. „Recordamini ergo,

a) *Luc. V.* 10. *b*) *Matth. XIII.* 48.
c) *Serm.* 248. *T. V. p.* 1026.

inquit, primam piscationem ubi videamus Ecclesiam, qualis est in isto tempore. Dominus Jesus invenit discipulos suos piscantes, quando primum eos vocavit, ut sequerentur eum. Tunc tota nocte nihil ceperunt. Eo autem viso, audierunt ab illo: *Mittite retia. Domine*, inquiunt, *per totam noctem nihil cepimus, sed ecce in verbo tuo rete mittimus.* Miserunt, iubente omnipotente. Quid aliud potuit fieri, nisi quod ille voluisset? Sed tamen eodem ipso facto aliquid nobis, ut dixi, quod nosse expediat, significare dignatus est. Missa sunt retia. Adhuc Dominus nondum erat passus, nondum resurrexerat. Missa sunt retia: ceperunt tantum piscium, ut duo navigia implerentur, et ipsa retia eadem piscium multitudine scinderentur. Tunc illis dixit: *Venite, et faciam vos piscatores hominum.* Acceperunt ab illo retia Verbi Dei, miserunt in mundum, tanquam in mare profundum: ceperunt quantam multitudinem Christianorum cernimus, et miramur. Duo autem illa navigia, duos populos significabant, Judæorum et Gentium, Synagogæ et Ecclesiæ, circumcisionis et præputii. Illorum enim duorum navigiorum, tanquam duorum parietum de diverso venientium, lapis angularis est Christus. Sed quid audivimus? Ibi premebantur navigia præ multitudine. Sic fit modo: multi christiani, qui male vivunt, Ecclesiam premunt.

Parum est, quia premunt: et retia disrumpunt. Nam si non essent retia scissa, schismata non essent commissa."

CAPUT XXXI.

CHRISTUS PRÆDICAT EVANGELIUM REGNI.

Circuibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, et *prædicans Evangelium regni*: et sanans omnem languorem, et omnem infirmitatem in populo. Matth. IV. 23.

In remissionem peccatorum.

Hæc Matthæus proxime subiungit vocationi piscatorum secundæ, qua relictis retibus secuti sunt Dominum. Immediate etiam antea: *Exinde cœpit Jesus prædicare, et dicere: Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum.* Et Matth. IX. 35.: *Circuibat Jesus omnes civitates, et castella, docens in synagogis eorum, et prædicans Evangelium regni;* Marcus autem, ex quo iam notavimus, Christum incepisse, quando desierat Joannes præcursor, *postquam autem*, ait a), *traditus est Joannes, venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei, et dicens: Quo-*

a) *Marc. I.* 14.

niam impletum est tempus, pœnitemini, et credite Evangelio. Huius regni principem D. Petrus Act. V. 31. Christum post resurrectionem Judæis prædicat: *Hunc principem, et Salvatorem Deus exaltavit dextera ſua; ad dandam pœnitentiam Israeli, et remissionem peccatorum.* Nihil hoc differt ab eo, quod prænuntiavit præcursor *Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ, et dicens; pœnitentiam agite; appropinquavit regnum cælorum.* Marci I. 4. Lucæ III. 3. tantum prædicans baptismum pœnitentiæ inducitur; quod ipse præcursor refert ad Christum: *Et ego nesciebam eum, ſed ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans a).* Et Christus: *Lex et prophetæ, usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur b).* Jam nonnunquam ſermo incidit de regno Messiæ, occurretque deinceps in plerisque parabolis, quod evangelium regni præsentis temporis attinet, explicatum, in tota autem amplitudine ſua nobis illud imprimis exhibet historia passionis Christi: in qua quidem dicit Christus, regnum ſuum non esse de hoc mundo, palam tamen, *quia rex ſum ego* professus Pilato, ſic persuaso, ut per hoc animos Judæorum, ut crucifigeretur petentium, tentaret conciliare: *Regem vestrum crucifigam? Ecce rex vester.* Nec abduci ab eis, Christum accusan-

a) *Jo. I. 31.* b) *Luc. XVI. 16.*

CAPUT XXXI.

tibus quod regem se diceret, potuit, ad mutandum crucis titulum: *Jesus Nazarenus rex Judaeorum*, qui ab ipso Christo Matth. VIII. 12. vocantur *Filii regni*, sed postea incredulis denuntiat XXI. 43.: *Quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius*; prout deinceps XXIV. 14. apertius dicit: *Et praedicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus.* Judaeis frustra a Christo ad sanam mentem revocatis, qui *interrogatus a Pharisaeis: Quandó venit regnum Dei? Respondens eis dixit: Non venit regnum Dei cum observatione: neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est a).* Gloriosum illi regnum Messiae, qui domitor futurus esset, et dominator super gentes terrae, praestolabantur, laetum in terris; Joannes et Christus, ut poenitentiam agerent praedicant, tam austeram Joannes secutus vitam, et tam vili Christus conditione, tam expers rerum mundi, ut nec haberet, ubi caput reclinaret. Et quia non capiebant Judaei, quod dicebat Christus: *Regnum Dei intra vos est*; ideo ablatum est ab eis, et translatum ad gentes. Unde simile dictum est regnum coelorum grano sinapis, *quod acceptum homo misit in hortum suum, et crevit, et factum est in arborem magnam b).* Absconditum granum in terra Judaeae excrevit

a) *Luc. XVII.* 20. b) *Ib. XIII.* 19.

tandem inter gentes, quia illi non attenderunt regnum Dei esse intra se. Non docentem per tres annos Christum, non tot miracula patrantem attendebant.

Verba miraculis firmans.

Referunt quidem evangelistæ eos miratos fuisse, ac ſtupuisse in ſermone illius, ut iam memoravimus. *Erat enim docens eos quasi potestatem habens, et non ſicut ſcribæ eorum et Pharisæi a).* S. Joann. Chrysostomus *b)* passim præsertim in homiliis ſuper Matthæum extollit hanc tantam docentis Christi virtutem tum in ſermone ipso, „ut in ingentem admirationem abriperet, ſuaderetque propter voluptatem ex ſermone captam," admiratos autem maxime illius potestatem et auctoritatem in loquendo notans. „Non enim, pergit S. Pater, ad alium dicta referens loquebatur ut Moyses, ſed ubique ostendebat ſeipsum esse, qui auctoritatem haberet. Nam cum leges ſæpe pronunciaret, adiiciebat: *Ego autem dico vobis etc.*" Et paulo post id in hac re potissimum considerandum vult, „quomodo variet ad audientium utilitatem, quomodo a miraculis ad verba, et mox a verbis ad miracula transeat . . . Quia enim *tanquam potestatem habens* docebat, ne hic

a) *Matth. VII.* 29. *Marc. I.* 22. *Luc. IV.* 32.
b) *Hom. XXV. T. VII. p.* 306.

docendi modus fastum saperet aut ostentationem, operibus idipsum facit, et tanquam postestatem habens morbos curat. "
Discipuli post resurrectionem euntes in Emaus hoc Christo, inscii cum ipso verba facientes, testimonium reddunt, hanc ipsam in sermone Christi virtutem tunc experti: *Nonne*, aiunt, *cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, et aperiret nobis scripturas?* Divinam nempe auctoritatem constanter et ubique demonstrabat in docendo: eamque confirmabat Jesus per signa et miracula, a tempore quo cœpit facere et docere perinde etiam in iis, quæ faciebat, divinam potestatem suam declarabat imperando ventis, morbis, morti, dæmonibus, ipsis lictoribus in horto, ut notavimus, notabimusque suis locis *a*). Mortem ipsam resurgendo devicit, et ascendendo sua virtute in cœlum cœlos nobis aperuit.

Regnum Dei, quod in terris prædicavit Christus, æternum nobis in cœlis reddidit, reddetque gloriosis corporibus, quod est complementum ac finis Evangelii regni. Levia sunt, quæ attulimus de infirmis curatis, atque etiam ad vitam re-

a) *Marc. IV.* 39. *Ib. I.* 42. *Ib. V.* 41. *Luc. IV.* 39. *Ib. XVIII.* 42. *Ib. VII.* 14. *Jo. XI.* 43. *Ib. XVIII.* 6.

vocatis corporibus, hanc universalem si ſpectes corporum nostrorum resurrectionem, cuius miracula illa præambulum quoddam fuerant futuræ per Christum verbum Dei aliquando. „Quod autem tibi dixi, ſunt verba S. Jacobi Nisibeni *a*), binis verbis hos mortuos ſuscitatos fuisse, ideo factum est; quia duæ resurrectiones in ipsis fieri debebant: una illa prima, quæ tum facta est, ſecunda illa quæ futura est. At vero in illa resurrectione, in qua omnes homines resurgent, nec amplius morientur, uno verbo Dei, quod emittitur per Christum, resurgunt omnes defuncti illico, in ictu oculi. Non enim debilis aliquis, et infirmus est vocans per illud verbum. Nam uno verbo vocat, et facit, ut audiant omnes fines terræ, et expergiscuntur, et resurgunt defuncti, et non redit inane verbum ad eum, qui emisit . . . ſed ut loquitur coram eo, qui misit: *Ecce ego, et filii, quos tu dedisti mihi.* Et de voce ista, qua mortui vivunt, perhibuit testimonium Salvator noster, dicens: *Veniet tempus, quo mortui audient vocem filii eius, et exibunt e ſepulchris ſuis.* Quemadmodum et ſcriptum est: *In principio erat vox*, quoniam ille ipse vox

a) *Serm. VIII. de Resurrect. mortuorum n. 6. Bibl. PP. Ven. T. V. p. LXV.*

CAPUT XXXII.

est, et verbum. Nam iterum dicit Scriptura: *Verbum caro factum est, et requievit in nobis.* Et hoc ipsum verbum vox est Dei, quæ clamat ab excelsis, et suscitat mortuos. "

CAPUT XXXII.

CHRISTUM SEQUI VOLENTES.

Accedens unus Scriba, ait illi: Magister, ſequar te, quocunque ieris. Et dicit ei Jesus: *Vulpes foveas habent, et volucres cœli nidos: Filius autem hominis non habet, ubi caput reclinet.* Alius autem de discipulis eius ait illi: Domine, permitte me primum ire, et ſepelire Patrem meum. Jesus autem ait illi: Sequere me, et *dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Matth. VIII. 19. 20. 21. 22.

Officia erga Deum aliis omnibus anteponenda.

Scribam hunc passim putant interpretes terrena quadam ſpe ad ſequendum Christum fuiſſe inductum, cui Christus ita responderit: *Vulpes foveas habent etc.* „Hæc, inquit S. Chrysostomus *a*), non repellentis erant; ſed malam mentem redarguen-

a) *Hom. XXVII. in Matth. n. 2. T. VII. p.* 329.

tis." Quæ qualiscunque fuerit finistra mens fcribæ in responsione, Sublime illud in Evangelio Christi demonstrat a rebus caducis et transitoriis huius mundi abducens animum fcribæ, Judaicis præiudiciis de Messiæ regno detentum: dum Christus adeo extorrem fese quibuscunque fortunæ in hoc fæculo rebus, atque alienum a regno in hoc mundo ostendit, ut ne quidem domum habitationis propriam, nec ubi caput reclinet, se habere contestaretur in hoc mundo. Præsumit fibi hic fcriba, Christum se fecuturum, quocunque ierit; ignarus, eius discipulos magistri exemplo omnia relinquere oportuisse domum, fratres etc. ut expediti ac liberi essent, eundi in universum mundum ad prædicandum omni creaturæ Evangelium regni, quod respuebat gens Judaica.

Conveniens est Christi responsio alteri de discipulis eius data, dum officium fepeliendi patrem muneri evangelico præfert. SS. Patres hic, quod in veteri Test. vetitum erat, fummis facerdotibus imprimis (Levit. XXI. 11. Num. XII. 7.) ne fuper mortuis contaminarentur, pro more fuo, per inductionem allegoricam in exemplum nostrum trahunt ex fingulari illa Christi fententia: *Dimitte mortuos fepelire mortuos fuos.* „Quomodo autem, quæ-

CAPUT XXXII. rit mox laudatus S. Jacobus Nisibenus *a*), hæc intelligenda putas, o dilectissime? Vidistine unquam, mortuos sepelire mortuos? Quomodo surgunt mortui ad sepeliendos mortuos? Sed accipe horum verborum sensum: Peccator, dum vivit, mortuus est apud Deum; et iustus, quamvis mortuus sit, vivit ad Deum. Hæc mors tua somnus est." Non abludit S. Joann. Chrysostomus l. c. dum existimat, mortuum illum ex infidelium numero fuisse. Mox nihilominus ad officii genus recurrit, quod alias passim Christus aliis omnibus etiam erga parentes anteferendum inculcat. „Nam, inquit *b*), Jesus id prohibuit ipsi, non quod iuberet honorem parentibus debitum contemnere; sed ut ostenderet, nihil nobis æque necessarium esse, atque res cœlestes, iisque summa cum diligentia esse incumbendum, nec vel tantillum differendum, etiamsi admodum urgentia videantur esse ea, quæ alio trahunt. Quid enim magis necessarium, quam sepelire patrem?" Et paucis S. Ambrosius, „cum religiosum, inquit *c*), humandi acceperimus officium: quemadmodum hic paterni quoque funeris sepultura prohibetur, nisi ut intelligas, huma-

a) *Hom. VIII. n. 7. T. V. Bibl. PP. p. LXVI.* *b*) *Loc. cit. n. 3. p. 330.* *c*) *Exposit. Evang. secundum Lucam Lib. VII. n. 34. T. I. p. 1419.*

na posthabenda divinis?" S. Gregorius a nobis, qui animas odisse iubemur propter vitam æternam, in eandem ſententiam argumentum repetit in cap. VI. Job. „Qui enim, ſcribit *a)*, districto ſtudio, et non dissolutis gressibus æternæ ſponsionis præmium ſequuntur, ſicut ſemetipsos pro divino amore despiciunt, ſic cuncta, quibus se ſentiunt præpediri, postponunt: et cum pro Deo necesse est, ut quibus valent, cunctis inserviant, pro Deo privata obsequia etiam propinquis negant. Hinc est enim, quod quidam, cum diceret: *Permitte mihi prius ire, et ſepelire Patrem meum:* veritatis ore protinus audivit: *Sine ut mortui ſepeliant mortuos ſuos, tu autem vade, annuntia regnum Dei.* Qua in re notandum est, quia electus discipulus dum a parentis ſepultura compescitur, hoc devotum quemque exhibere patri mortuo ex affectu carnali propter Dominum non licet, quod propter Dominum et exteris debet. Hinc rursum veritas dicit: *Si quis venit ad me, et non odit patrem ſuum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et ſorores, adhuc autem et animam ſuam, non potest meus esse discipulus.* Quo in loco videlicet, dum propinquorum odio, animæ quoque nostræ odium ſubinfertur, patenter ostenditur, quia ſic propinquos, ſicut nosmetipsos.

a) *Lib. VII. n.* 41. *T. I. p.* 231.

Caput XXXIII. odio habere præcipimur, ut hos ad æterna rapientes, eorumque carnalem gratiam, cum præpedit, postponentes discamus temperata eos discretionis arte, et convenienter diligere, et ſalubriter odio habere; quatenus ſic ſciat per amorem odium ſurgere, ut valeamus eos verius per odium amare." Observandum vero, ea, quæ Luc. IX. 60. adduntur: *Tu autem vade annuntia regnum Dei*; rem ita ſuapte exposcere: „Postponendum namque erat obsequium huius ministerii officio prædicationis;" ut V. Beda in eum locum commentatur.

CAPUT XXXIII.

OFFICIIS ERGA DEUM NIHIL PRÆFERENDUM.

Ait alter: Sequar te Domine, ſed permitte mihi primum renuntiare his, quæ domi ſunt. Ait ad illum Jesus: *Nemo mittens manum ad aratrum, et reſpiciens retro, aptus est regno Dei.* Luc. IX. 61. 62.

Nec remittendum ab officio.

Tertius hic est ex illis, quibus ſequi se volentibus declaravit, quomodo ad hoc comparatum esse oporteat. Primo enim ſignificavit neminem se ingerere debere

evangelizandi officio, commodi ſeu utilitatis temporalis gratia. Alterum docuit, eum, qui rite a Deo vocatus ſit, nullam dilationem quærere debere, aut prætextum alium quemcunque etiam pietatis, ſed mox vocantem ſequendum esse, cura etiam parentum vel domesticorum postposita. Tertio huic edicit, qui ſemel evangelicæ se addixerit institutioni, ei respicere retro, animumque ad alia reflectere non licere, aptissimo ab aratoribus exemplo, quos ſemper ad anteriora respicere oportet: quique dum manu ſtivam tenent, oculos in ſulcum intentos habent. Quod de se D. Paulus dicit *a*): *Quæ quidem retro ſunt, obliviscens, ad ea vero, quæ ſunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium ſupernæ vocationis Dei in Christo Jesu.* Et prout idem Philip. III. 12. de se loquitur: *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim: ſequor autem, si quo modo comprehendam.* Quem locum præ oculis habens S. Bernardus, „Profectus noster, ait *b*), in eo consistit, ut nunquam arbitremur, nos apprehendisse, ſed ſemper extendamur ad anteriora, incessanter conemur in melius, ut imperfectum nostrum divinæ misericordiæ obtutibus iugiter exponamus.“ Si nobis conscii, in quibus identidem deficimus, et quæ nobis desint, quæve conducant ad perfectionem, eluctari per divi-

a) *Philip. III.* 13. *b*) *Serm. II. de Purif. T. III. p.* 962.

 nam gratiam contendamus: quia in via Domini non progredi, regredi est. „Minime pro certo bonus est, ſunt verba laudati S. Bernardi, qui melior esse non vult: et ubi incipis, nolle fieri melior, ibi desinis esse bonus.

In collationibus Patrum apud Cassianum *a)* id de renuntiatione ſæculi acceptum, parabola evangelica confirmatur de rege, „qui cum decem millibus progreditur contra eum, qui cum viginti millibus occurrit: quod apte ac concinne de conflictu virtutum, et vitiorum explicatur, id est, ut ne initium quidem renuntiationis arripiant potius, quam tepide eam post exsequentes maiori discrimine ſemetipsos involvant. Melius est enim non vovere, quam vovere, et non reddere. Pulchre autem hic cum decem millibus, et ille cum viginti millibus describitur. Amplior enim vitiorum nos impugnantium numerus est, quam virtutum pro nobis dimicantium. *Nemo autem potest Deo ſervire, et Mammonæ.* Nec ponens quisquam manum ſuam ſupra aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei." Igitur tales ſunt, qui postquam ſese ſæculo abdicarunt, mundumque reliquerunt, retrospiciunt: ſeseque impedimentis ſalutis, quibus se iam expedierant, iterum

a) Lib. VII. c. 13.

irretiunt: quæ ſunt concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum (coniuncta utraque ſibi iuxta Evangelii rigorem, quo *qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est in corde ſuo*) et ſuperbia vitæ, cum omni illa mundi vanitate, de qua Psalmista: *Averte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua vivifica me:* nempe, quæ via, veritas et vita est.

Quodsi ſimul in animum revocemus ſortem, quam cum Adamo ex paradyso expulſo ad aratrum damnato acceperamus, ſublimitas doctrinæ huius Adami ſecundi magis elucescit. *Maledicta terra*, denuntiavit Adamo post lapsum Deus a), *in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terræ. In ſudore vultus tui vesceris pane . . . Et emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua ſumtus est.* Quid vero Adam ſecundus Christus Dominus? Congregat ſibi operarios in agrum ſuum. *Ager autem est mundus* b), dicit in parabola, de regno cœlorum præsentis temporis Ecclesia *ſimili homini, qui ſeminavit bonum ſemen in agro ſuo. Bonum vero ſemen*, ut loquitur in expositione parabolæ, *hi ſunt filii regni* non huius autem mundi, in quem ex paradiso

a) *Gen. III. 17. etc.* b) *Matth. XIII.*

CAPUT XXXIII.

expulsi mali et miseri degimus, ſed Eccleſiæ regni Christi in terris, et æterni in cœlis, quod in Adamo primo nobis ereptum reſtituit Adamus ſecundus miſertus noſtri. Qui aliquando videns turbas, *miſertus est eis: quia erant vexati, et iacentes ſicut oves non habentes pastorem. Tunc dicit discipulis ſuis: Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem ſuam a).* Operarii isti diſcipuli Christi, ab illo vocati mox relictis omnibus ſecuti ſunt eum, nihil tergiverſati vel cauſati cum illo dicente: *Permitte mihi primum renunciare his, quæ domi ſunt;* missi a Deo in univerſum mundum *in messem ſuam.* Ex quibus unus ex principalibus apoſtolorum D. Paulus, *quam ſpecioſi*, exclamat *b)*, *pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* ex Iſaia propheta, qui addit *c)*: *Dicentis Sion: Regnabit Deus tuus! vox ſpeculatorum tuorum: levaverunt vocem, ſimul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt, cum converterit Dominus Sion.* Quod futurum ſperamus, præstolamurque, dum adhuc *renunciare* his cauſantur Judæi, *quæ domi ſunt*, id eſt veteri Testamento, consociandi aliquando novo, *ut fiat unum ovile, et unus pastor.*

a) Matth. IX. 36. b) Rom. X. 15. c) Isa. LII. 7.

CAPUT XXXIV.

DIVINA REMITTENDI PECCATA POTESTAS.

Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere: Surge et ambula? *Ut autem ſciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico:* Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam. Et ſurrexit, et abiit in domum ſuam. Matth. IX. 5. 6. 7.

Demonstratur miraculis a Christo.

Quam ſublimis in ſimplicitate captatæ occasionis, tam ad vim argumenti, admirabilis est hoc in exemplo ratio ad convictionem missionis divinæ Christi. „Peccata igitur remittens, ſunt verba S. Irenæi *a*), hominem quidem curavit, ſemetipsum autem manifeste ostendit, quis esset. Si enim nemo potest remittere peccata, nisi ſolus Deus; remittebat autem hæc Dominus, et curabat homines: manifestum, quoniam ipse erat Verbum Dei, filius hominis factus, a Patre potestatem remissionis peccatorum accipiens, quoniam homo, et quoniam Deus: ut quomodo homo compassus est nobis, tanquam Deus misereatur nostri, et

a) *Lib. V. contra Hæres. c.* 17. *n.* 3. *p.* 314.

Caput XXXIV.

remittat nobis debita nostra, quæ factori nostro debemus Deo." Argumentum, quo hic usus est Christus, et S. Irenæus nervose constrinxit, invictum est, et generatim valet, atque a Christo frequenter est adhibitum ad divinam missionem ſuam demonstrandam contra incredulos, et refragarios Judæos: *Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me a).* Et: *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi; si autem facio: et si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, et credatis, quia Pater in me est, et ego in Patre b).* Et ad Apostolos ipsos: *non creditis*, inquit, *quia ego in Patre, et Pater in me est? alioquin propter ipsa opera credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et maiora horum faciet; quia ego ad Patrem vado c).*

Uti etiam deinceps ab Apostolis et Ecclesia.

Ne igitur ſuos, quos ad prædicandum Evangelium misit, atque ipsam Ecclesiam, quam essent in orbe terrarum congregaturi, ſine testimonio vadens ipse ad Patrem ac recedens, relinqueret, hanc eis potestatem ſimul reliquit vicariam, omni exceptione maius testimonium argumentumque irrefragabile, ut opera, quæ ipse faciebat, et ipsi facerent ad plenam, certamque demerendam fidem, ut ſciat unusquisque quo-

a) *Jo. V. 36.* b) *Ib. X. 37. 38.* c) *Ib. XIV. 11.*

Caput XXXIV.

modo oporteat in Domo Dei conversari, *quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, et firmamentum veritatis a).* Perseveravit porro hactenus constanter in hac ipsa Ecclesia sancta catholica et apostolica argumentum hoc, quo Christus usus est ad demonstrandam potestatem suam remittendi peccata, quam ipsam in Ecclesia reliquit, eadem apostolos suos instruendo Matth. XVIII. 18. iterumque, dum post resurrectionem suam insufflando in discipulos suos dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt b).* Jam vero abiturus in cœlum, postquam proxime ante passionem generatim credenti promisisset: *Opera, quæ ego facio, et ipse faciet, et maiora horum faciet c)*; eadem potestate instructos mittit apostolos in universum mundum prædicare Evangelium omni creaturæ: *Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, et sermonem confirmante, sequentibus signis d).* Quod et factum post acta Apostolorum monumenta ecclesiastica docent, ut longe frequentiora quidem primis illis temporibus essent huiusmodi signa, quando ad fidem convertendus erat mundus, diabolique regnum destruendum: id quod tot ac tantis testimoniis de potestate in dæmones asser-

a) *I. Tim. III.* 15. b) *Joan. XX.* 22.
c) *Ib. XIV.* 12. d) *Marc. XVI.* 20.

tum legimus, relicto etiam in Ecclesia peculiari exorcistarum ordine, a primis Ecclesiæ sæculis constanter in eadem servato, atque exercita potestate non solum a vivis Ecclesiæ membris, ac iis, quibus in apostolis ea est potestas data, verum etiam a mortuis per sacras ipsorum reliquias, ut de suo ævo S. Chrysostomus homil. XXVI. in epist. ad Thessal. et passim alibi, uti alii quoque SS. Patres et Scriptores ecclesiastici, testatur: „Sanctorum ossa dæmones sistunt, et excruciant, acerbissimisque illis vinculis eos, qui adstricti sunt, solvunt.“ Et S. Ephrem in encomio SS. MM. „Martyres, ait, mortui tanquam viventes, operantur; ægrotos sanant, dæmones expellunt, omnemque tyrannidis ipsorum nequitiam in fugam agunt.“

Miraculorum vero gloria semper in Ecclesia per ætates in personis singulari illustribus sanctitate permansit conspicua, apud memorias item martyrum aliorumque sanctorum ad hodiernum usque diem, perennantibus etiam hinc inde miraculis. In vetera tempora excurrere immensum foret. Unus instar omnium esse potest S. Gregorius a miraculorum frequentia thaumaturgus dictus: quem S. Basilius in lib. de Spiritu sancto testatur *a)* ab ipsis veritatis hostibus

a) Num. 74.

alterum Moysen appellatum. Sed hunc ad ea tempora quisquam referat, de quibus dici potest, „miracula necessaria fuisse, priusquam crederet mundus, ad hoc, ut crederet mundus;" ut loquitur S. Augustinus lib. XXII. de civit. Dei cap. 8. inscripto: „De miraculis, quæ ut mundus crederet, facta sunt, et fieri mundo credente non desinunt;" quorum is cum S. Ambrosio et aliis SS. Patribus tot ac tanta reliquit testimonia. Nec minus habentur luculenta in vitis Patrum, quas probatissimi auctores conscriptas nobis reliquerunt præsertim de primis eremiticæ et monasticæ vitæ cultoribus inde a S. Antonio; alii de aliis sanctis singulari miraculorum dono instructis nobis libros consignarunt, veluti Sulpitius Severus de S. Martino, de S. Benedicto et aliis SS. Gregorius M. P. et cognominis Turonensis etc. Referta sunt his miraculis acta Sanctorum; asserta vero cumprimis habentur in canonizatione eorum, eo maxime rigore, quo examinantur miracula, ut videre est in insigni opere de beatificatione et sanctificatione Benedicti XIV. P. M.

Non abnuerim, successu temporis per decursum medii ævi facta huiusmodi multis næniis fuisse incrustata, proclives item cumprimis extitisse his in rebus tum quoad

CAPUT XXXIV.

dæmonurgiam cum thaumaturgiam illusiones ac præstigias: bonæque causæ perinde olim nimiam credulitatem obfuisse, ut nunc incredulitas irreligiosorum ævi nostri et quorumcumque aliorum a fide Ecclesiaque catholica alienorum; quos ut nihil adeo, quam hæc divina constringit in vera Ecclesia relicta, constanterque retenta potestas, ita ad eam obfuscandam oppugnandamque nihil non moliuntur. Et his, proh dolor! hodie in rebus divinis ac religiosis, ſphæram captumque ſuperantibus humanum, passim aurem præbent degeneres Ecclesiæ filii, ſibi ſuffeni: de quibus nos cautos esse voluerunt apostoli a S. Juda in Epistola Catholica notati, *ut memores ſimus verborum, quæ prædicta ſunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, ſecundum desideria ſua ambulantes in impietatibus. Hi ſunt, qui ſegregant ſemetipsos, animales, ſpiritum non habentes.*

Horum ex numero novi hodie Sadducæi cumprimis censeri merentur, qui ſeipsos dehonestantes, divinamque e flatu Dei originem, quod est ſpirituale in homine, animam immortalem abnegantes, non nisi animale cum brutis commune in se agnoscunt. Quapropter astutus dæmon ſuo proventu inducitur, ut se in corporibus hu-

manis, unde potestate a Christo in Ecclesia relicta expellendus esset, ad firmandam opinionem, ac si in rerum natura non existat, occultet, obsessos tantum anima in rabiem eam agendo, quam modo diabolicam profecto passim intueri est eorum, de quibus S. Augustinus lib. XX. de civit. Dei c. 8. haud defuturis *a*), „donec hoc ſæculum finiatur, qui oderint christianos, in quorum quotidie, velut in abysso, cæcis et profundis cordibus includatur." Hoc capite proxime antecedenti iam dixerat de misso in abyssum diabolo Apoc. XX. „Quo nomine, inquit *b*), ſignificata est, multitudo innumerabilis impiorum, quorum in malignitate adversus Ecclesiam Dei multum profunda ſunt corda: non quia ibi diabolus ante non erat, ſed ideo dicitur illuc missus, quia exclusus a credentibus, plus cœpit impios possidere. Plus namque possidetur a diabolo; qui non ſolum alienatus est a Deo, verum etiam gratis odit ſervientes Deo." Agit S. Doctor proxime ſequent. capp. de miraculis tum falsis fallacia dæmonum, olim tempore regni ſui idololatrici cum veris; quæ lib. XXII. præsertim magno numero recenset facta in memoriis martyrum, de quibus utrisque inter se comparatis: „Verum, inquit *c*), si qua ſimilia

a) *T. VII. p.* 584. *b*) *Ib. p.* 582.
c) *L. XXII. c.* 10. *p.* 673.

videntur, ficut a Moyse magi Pharaonis, fic eorum dii victi funt a martyribus nostris. Fecerunt autem illa dæmones eo fastu impuræ fuperbiæ, quo eorum dii esse voluerunt; faciunt autem ista martyres, vel potius Deus, vel orantibus aut cooperantibus eis, ut fides illa proficiat, qua eos, non deos esse nostros, fed unum Deum habere nobiscum credamus."

CAPUT XXXV.

QUOMODO CHRISTUS NON VENERIT VOCARE JUSTOS.

Non opus est valentibus medicus, fed male habentibus. Euntes autem discite quid est: Misericordiam volo, et non facrificium. ***Non enim veni vocare iustos, fed peccatores.*** **Matth. IX. 12. 13.**

Sed peccatores ad pœnitentiam.

Infiniti ut ita dicam, ambitus funt verba hæc. Nec enim folum Christi missionem, causamque ostendunt eius adventus in terram, redemtionem generis humani; fed etiam τὸ θεῖον divinum illud præseferunt in modo et ratione folo Deo digna, infinita nempe eius misericordia: qua foli illi erant indigni, qui Christo indignabantur

Pharisæi, suique similes se peccatores esse non agnoscentes, quibus adeoque videretur, medico opus haud esse. Deterrimum hoc erat in Pharisæis, ut fit in flagranti paroxismo, morbisque pessimis; quod ægros se, et male habentes non agnoscerent „fortes immanitate febris, non firmitate sanitatis," ut vocat S. Augustinus *a)*. Commoda verborum Christi, *non veni vocare iustos* (quales certe nullos, sed omnes nos peccatores invenit) interpretatio habetur in parabola de ove perdita Matth. XVIII. cui præmittuntur (quæ historiæ de Zachæo epiphonematis instar subiunguntur) verba: *Venit enim filius hominis, quærere, et salvum facere, quod perierat*, genus humanum nempe ovem perditam, de qua: *amen dico vobis*, ait, *quia gaudet super eam magis, quam super nonaginta novem, quæ non erraverunt.* S. Chrysostomus illud *b)*: *Non veni vocare iustos;* ironice dictum vult, veluti illud: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est c)*; illis vero, qui se agnoscunt non esse iustos, sed peccatores, unice est consolationi, qua utique carebant, qui se medico atque adeo redemtore egere non agnoscebant, nec pœnitentia, cuius causa se Christus sociabat peccatoribus, *venit* quippe

a) In Psal. LVIII. Serm. I. n. 8.
b) Hom. XXX. in Matth. n. 3. T. VII. p. 351.
c) Gen. III. 22.

CAPUT XXXVI.

DISCIPULI A CHRISTO EXCUSANTUR, QUOD NECDUM JEJUNIUM FREQUENTARENT.

Tunc accesserunt ad Jesum discipuli Joannis, dicentes: Quare nos, et Pharisæi, ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis Jesus: *Nunquid possunt filii ſponsi lugere, quamdiu cum illis est ſponsus?* Venient autem dies, cum auferetur ab eis ſponsus, et tunc ieiunabunt etc. Matth. IX. 14. 15.

Filii ſponsi.

Vix abscesserunt Pharisæi, qui discipulos incesserant, dum Christum Matthæus, vocatus a telonio in Apostolum, ad prandium invitasset, discumberentque ſimul multi Publicani et peccatores. Jam vero discipuli Joannis adsunt in discipulis Christi habentes, quod carperent; iidem, qui prius Joannem convenerant, ut ſupra audivimus, ægre ferentes, quod Christus etiam baptizaret, ſive eius discipuli, et omnes venirent ad eum. Vidimus ſupra Joannem ſponsum vocasse Jesum, se autem amicum ſponsi. Celebravimus ibi ſponsi nuptias, quarum pronubæ filiæ Jerusalem passim

compellantur in Cant. Cantic. a ſponsa Ecclesia, cui se iungere monentur et oblivisci populum ſuum et domum patris ſui Psalm. XLIV. qui inscribitur *Canticum pro dilecto*, quasi ab amico ſponsi S. Jo. Baptista dictum, in quo quid futurum ſit, veteri in novum testamentum commutato manifeste declaratur, postquam filia Sion, ut iam c. 24. notavimus, oblita fuit populum ſuum, et domum Patris ſui, cessante post natum ex virgine Messiam, generandi gloria in populo Judaico, domo Jacob. Tum deinceps futura prædicitur *omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis, circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam: proximæ eius afferentur tibi* (ſponso) *afferentur in lætitia et exultatione; adducentur in templum regis. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: constitues eos principes ſuper omnem terram. Memores erunt nominis tui in omni generatione et generationem. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in ſæculum ſæculi a*). Sunt hi pro patribus Vet. Test. nati filii apostoli filii ſponsi.

Animadverte iam, quam admirabiliter Christus discipulis Joannis in memoriam revocet verba illa Joannis, quibus se amicum ſponsi dixit. Christus autem discipulos ſuos vocat filios ſponsi, quos ieiunare

a) *Psalm. XLIV.* 14. *etc.*

CAPUT XXXVI.

par non esset, quamdiu ſponsus cum ipsis erat: in ſeipsum causam inculpabilem reiiciens, quod nunc non ieiunarent, ieiunium ſimul probans, ieiunaturosque prædicens fore eos, cum ab eis auferendus esset ſponsus. Marcionem differentiam hanc inter discipulos Christi, et Joannis pro ſua hæresi contra vetus testamentum accepisse ex Tertulliano discimus, qui totam hanc historiam insigniter ſuo quidem ſtylo illustrat. „Nunc illud, inquit *a*), tuebor, ut demonstrem, et Joannem Christo, et Christum Joanni convenire, utique prophetæ creatoris, qua Christum creatoris; atque ita erubescat hæreticus, Joannis ordinem frustra frustratus. Sic enim nihil omnino administrasset Joannes, ſecundum Esaiam vociferator in ſolitudinem, et præparator viarum dominicarum, per denuntiationem, et laudationem pœnitentiæ; si non etiam ipsum inter cæteros tinxisset, nemo discipulos Christi manducantes et bibentes, ad formam discipulorum Joannis assidue ieiunantium, et orantium provocasset. Quia si qua diversitas ſtaret inter Christum et Joannem, et gregem utriusque, nulla esset comparationis exactio, vacaret provocationis intentio ... At nunc humiliter reddens rationem, quod non possent ieiunare filii ſponsi, quamdiu cum eis esset ſponsus;

a) *Lib. IV. adversus Marcionem cap. XI. p.* 422.

postea vero ieiunaturos promittens, cum ablatus ab eis ſponsus esset; nec discipulos defendit, ſed potius excusavit, quasi non ſine ratione reprehensos." Dicit Tertullianus humiliter Christum rationem reddere, nempe se ſuaviter adeo demittendo indulgendoque infirmitati utrinque discipulorum Joannis, animum amarum ac invidum præseferentium, et ſuorum, quos adeo humiliat, et abiecte vestimentum vetus, utresque veteres appellat, utpote necdum Spiritu ſancto in lege gratiæ innovatos, infirmos, et imbecilles, ut ostenderet, se Evangelii novitatem ſeparare a legis vetustate iuxta Tertullianum. S. Hieronymo *a*) vero in h. l. plagula vestimenti novi et vinum novum præcepta evangelica ſunt, et ſic apposite S. Gaudentius Brixiensis Neophytos hortatur: „Servate quæso, inquit *b*), utres novos Neophyti, ne vitam veterem repetentes, et vinum effundetur, et utres peribunt. Custodite igitur regenerati hominis integram novitatem, et cœleste vinum in vestris utris conservate."

Caput XXXVI.

Panni et utres veteres.

Dum Cantic. VII. ſponsus Christus filiabus Jerusalem ſeu ſynagogæ pulchritudinem ſponsæ Ecclesiæ adumbrat, *Guttur tuum*, post alia dicit, *ſicut vinum optimum*, quod doctrinam evangelicam Theodoretus,

a) *T. IV. p.* 32. *b*) *Serm. VIII. p.* 86.

CAPUT XXXVI.

et alii interpretantur, quæ ex ſponsæ gutture fluit. Mox vero ſponsa assumens verbum, vinum hoc, utpote ipsam divini Verbi incarnati doctrinam, declarat *dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum. Ego dilecto meo, et ad me conversio eius* per Incarnationem ſcilicet: qua ſpe ſponsa futura per desideria patriarcharum et prophetarum invitat ſponsum ad denunciandam evangelicam doctrinam: *Veni*, ait, *dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Mane ſurgamus ad vineas, videamus si floruit vinea;* ad proferendum novum vinum illud, cui ferendo Christus (apostolos excusans, quod non ieiunent) dicit necdum esse, ceu utres veteres; qui fuerunt per Spiritum ſanctum innovati, quando musto pleni ſunt visi mysterii ignaris Judæis.

CAPUT XXXVII.

MIRACULA CHRISTI IN SABBATO.

Observabant Jesum, si ſabbatis curaret, ut accusarent illum. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium. Et dicit eis: *Licet ſabbatis benefacere, an male? animam ſalvam facere, an perdere?* At illi tacebant. Marc. III. 2. 3. 4.

Ut se ostendat beneficum, Dominum ſabbati, Patri coæqualem.

Ante omnia hic animadvertendum est, Christum, licet in omnibus aliis miraculis cum divina potentia etiam eluceat bonitas eiusdem, *qui pertransiit benefaciendo; et ſanando omnes oppressos a diabolo a)*; hoc tamen divinum attributum ſuum bonitatis, præposita miraculo quæstione, an liceat ſabbatis benefacere, ingratis Judæis ſpecialiter voluit ponere ob oculos. Vix ora obtuderat Pharisæorum, discipulos ſuos carpentium quod ſabbato ambulantes per ſata ſpicas carperent, et iam iterum observant eum, si ſabbato curaret? ſed divinæ Christi responsioni ad interrogationem, an liceat ſabbatis benefacere, an male? Animam ſalvam facere, an perdere? refragari vel opponere, necquicquam valent; atque

a) *Act.* X. 38.

CAPUT XXXVII.

omnino obmutescunt. Addit S. Matthæus XII. 11. Christum exemplum addidisse: *Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, et si ceciderit hæc ſabbatis in foveam, nonne tenebit, et levabit eam? quanto magis melior est homo ove? Itaque licet ſabbatis benefacere.* Stringit comparationem hanc ſententia, quæ apud Marcum ad excusationem discipulorum additur: *Sabbatum propter hominem factum est, et non homo propter ſabbatum. Itaque Dominus est Filius hominis etiam ſabbati.* Demonstratum est hoc, dum postea in locum ſabbati dies Dominica est ſubstituta, comprobatumque Christi Domini (occasione huius disceptationis cum Judæis) de se effatum: *Dico autem vobis, quia templo maior est hic.* Observat S. Joann. Chrysostomus, Christum Jesum ſtudiose hæc egisse, ſolvisseque ſabbatum: „Ideoque, inquit *a*), nunquam ſine causa ſolvit ipsum, ſed ex occasione quadam congruenti, ut et legem abrogaret, et illi non offenderentur. Est etiam cum illud ſolvit nulla oblata occasione; ut cum oculos cæci luto inunxit, et cum dicit. *Pater meus usque modo operatur, et ego operor.*" At vero fuit hæc ipsa principalis ſemper ratio, tum omnium aliorum, cum eorum ſpeciatim miraculorum, quæ ſolebat in ſabbatis facere, ut inter alia divina attributa ſuam potentiam et

a) *Hom. XXXIX. n. 1. T. VII. p. 431.*

bonitatem demonstraret, et per hæc divinam missionem suam, qua abrogaturus erat cum veteri lege præter cæremonialia cætera, etiam sabbatum: *Itaque Dominus est Filius hominis etiam sabbati;* ut loquitur, quando Apostolis permisit in sabbato, quæ Judæi putabant non licere in sabbatis. Ubi notanda sunt verba S. Joann. Chrysostomi in mox laudata hom. XXXIX. „Quando, inquit, Dominus pro servis, hoc est, pro discipulis sermonem instituit, servos in medium adducit, Davidem, et sacerdotes; quando vero pro semetipso, Patrem. Non enim solum excusare volebat, sed et æqualitatem demonstrare. Quapropter non dixit: operatus sum, nam et creatura operatur; ipse vero non erat creatura, sed operor; nam et Pater operatur; essentiæ quippe eiusdem cum illo erat ac potestatis. Idcirco non, quasi creatura existat, excusationem profert, sed sicut genuinum genimen." Protulit Christus verba illa Joann. V. 17. dum ægrotum triginta octo annorum sanavit sabbato, iussum tollere grabatum, et ambulare. Id autem significabat, se æqualem Patri, cum Patre (qui quievit die septimo, et benedixit, eumque sanctificavit) indesinenter nihilominus rerum incolumitati prospicere, et operari. „Quæ non esset conveniens excusatio, ut notat S. Thomas in h. l. nisi æqualis auctorita-

Caput XXXVII.

tis in operando esset cum Deo *a*)." Certe ea verba tam clara ipsis Judæis tunc erant, ut propterea magis quærerent eum interficere; *quia non solum solvebat sabbatum, sed et Patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo b*). Pergit vero Christus, eundem se æqualem Patri Filium demonstrare aliis argumentis: *Sicut enim*, inquit, *Pater suscitat mortuos, et vivificat: sic et Filius, quos vult, vivificat. Neque enim Pater iudicat quemquam: sed omne iudicium dedit Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.* Ne vero alium existimarent Filium hunc Dei, quam eundem illum, qui tunc loquebatur, Filium hominis, eandem in duabus naturis personam, mox, addita solita sua iurandi formula: *Amen, amen dico vobis*, ait, *quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: et qui audierint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit et Filio habere vitam in semetipso: et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Idem igitur est Filius Dei et Filius hominis, cui Pater eamdem, quam cum ipso habuit Deus de Deo, potestatem exercendam dedit etiam tanquam Filio hominis, et Apostolis post resurrectionem edixit: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra.*

a) *T. III. p.* 533. *b*) *Jo. V.* 18.

CAPUT XXXVIII.

LEX NOVA A CHRISTO IN MONTE DATA.

Videns Jesus turbas ascendit in montem, et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius, et *aperiens os suum docebat eos.* Matth. V. 1.

Antiquata veteri lege.

S. Lucas huic sermoni electionem apostolorum præmittit. Dicit habitum esse præsente turba discipulorum eius, et multitudine copiosa plebis ab omni Judæa, et Jerusalem, et maritima, et Tyri et Sidonis, *elevatis a Christo oculis in discipulos suos*, quos solus commemorat Matthæus, qui non solum multo copiosior est, verum etiam sublimiora capita complectitur perfectionis evangelicæ, prout erant ab eius discipulis apostolis imprimis in prædicatione Evangelii observanda, quæ ab aliis evangelistis non uno loco afferuntur. In V. T. lex data fuit in monte, decalogo tabulis lapideis insculpto: voluitque etiam salvator noster conscendere montem, ut suo divini Verbi incarnati ore legem nobis evangelicam proponeret diffundendam in cordibus *Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in*

CAPUT XXXVIII.

tabulis cordis carnalibus a). Creditur hic primus fuisse sermo Christi, cui ex Maritima, Tyro et Sidone ad mare mediterraneum aderant primitiæ gentium, ex quibus erat Ecclesia congreganda.

Nec prætereundum, quod dicatur Christus *aperiens os suum* docuisse discipulos: „Quod, ut S. Augustinus hic notat, in lege veteri aperire soleret ora prophetarum.“ Ex quibus ultimus præcursor Domini S. Joannes *vox clamantis in deserto* ipsum Verbum divinum iam incarnatum denunciat in Spiritu et virtute Eliæ; *ut convertat corda patrum in filios*, apostolos nempe ad Messiam, prædicandum ex gente Judaica selectos, *et incredulos*, ex gentilibus et Judæis *ad prudentiam iustorum* veteris testamenti, patriarcharum et prophetarum præprimis, qui in Christum futurum crediderunt, et prænunciarunt venturum. Quo pertinet sermo hic in monte prima ac præcipua Christi concio, qui aperiens os suum auspicium facit de beatitudine, ad quam suapte natura ferimur, a præstitutis autem a benignissimo numine finibus toto cœlo aberrantes per ducatum Evangelii in orbitam revocamur; instituto hoc cumprimis sermone ad perfectionem legis evangelicæ manifestandam veteri lege ad occasum ver-

a) *II. Cor. III. 3.*

gente, in qua „per prophetas, et famulos suos" Deus dedisse dicitur S. Augustino; „minora præcepta, quem adhuc timore alligari oportebat; et per Filium suum maiora populo, quem caritate iam liberari convenerat . . . . Nec mirum est, quod dantur præcepta maiora propter regnum cœlorum; et minora data sunt propter regnum terrenum, ab eodem uno Deo, qui fecit cœlum et terram *a*)." Hæc ille in exordio operis singularis quod fecit *de sermone Domini in monte secundum Matthæum*. Rationem autem, cur ex toto Evangelio hunc imprimis sermonem tractandum susceperit, mox in exordio aperit: „Sermonem, inquit *b*), quem locutus est Dominus noster Jesus Christus in monte, sicut in Evangelio secundum Matthæum legimus, si quis pie, sobrieque consideraverit, puto quod inveniet in eo, quantum ad mores optimos pertinet, perfectum vitæ Christianæ modum, quod polliceri non temere audemus, sed ex ipsis eiusdem Domini verbis coniicientes. Nam sic ipse sermo concluditur, ut appareat in eo præcepta esse omnia, quæ ad informandam vitam pertinent. Sic enim dicit: " *Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, et facit ea;*

Caput XXXVIII.

a) *Tom. III. P. II. p.* 166. *b*) *Lib. I. n.* 1. *p.* 165.

similabo eum viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram etc. Subiungitur mox ad terrorem et cautelam nostram: *Et omnis, qui audit verba mea hæc, et non facit ea, similabo eum viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam. Descendit pluvia, venerunt flumina, flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit ruina illius magna.* Sic præparatos animo accedere oportet ad lectionem sermonis Christi in monte (in quo secundum prudentiam huius sæculi non nisi paradoxa proferuntur) *ut iam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris a).* Quid hoc sit, apostolus alibi etiam ex vaticinio Isaiæ declarat *b)*: *Scriptum est enim; perdam sapientiam sapientium; et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi conquisitor huius sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi?* Quod de se mox contestatur apostolus Corinthiis II. 1. venisse ad eos *non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ*, id Christus ostendit, dum rudes piscatores in apostolos elegit: et dum *aperiens os suum docebat eos*: ante omnia paupertatem spiritus ut mox videbimus, edocebat, mira exordii huius sermonis consensione ac finis,

a) *Eph. IV.* 14. b) *Isai. XXIX.* 14. *Ibid. XXXIII.* 18. *et I. Cor. I.* 19.

quo, qui audit verba hæc et facit ea, viro sapienti; qui vero non audit ſtulto comparatur, ſtultitia nimirum iuxta apostolum quæ est ſapientia huius mundi: *Quia quod ſtultum est Dei*, ut idem loquitur, *ſapientius est hominibus*, ſuperbe nimirum de se ac carnaliter ſapientibus *a*): *Animalis autem homo, non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei: ſtultitia enim est illi, et non potest intelligere: quia ſpiritualiter examinatur.*

a) *I. Cor. II.* 14.

Caput XXXIX.

CAPUT XXXIX.

OCTO BEATITUDINES.

Beati pauperes ſpiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. Beati, qui esuriunt, et ſitiunt iustitiam: quoniam ipsi ſaturabuntur. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur. Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Matth. V. 3. — 10.

Paradoxa carnaliter ſapientibus.

Eo præstabilius, excellentiusque hic apparet ſublime in Evangelio Christi, quo minus opinione hominum terræ affixorum ii beati esse censentur, quos tales Christus deprædicat. Christum, antequam inciperet ſermonem hunc, et postquam eum consummasset, multa miracula legimus edidisse, ceu benevolentiam captando ad persuadendum paradoxa hæc Judæis imprimis, quibus se Messiam demonstrare debebat, de cuius regno illi nonnisi prospera

huius mundi ſperabant; Christus vero regnum cœlorum promittit pauperibus ſpiritu mox in prima benedictione, et in postrema, qua beati dicuntur, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, ſeu propter se et Evangelium, quod perinde erat, quandoquidem illos, qui Evangelium hoc regni prædicaturi erant, omnia manebant mala. Sic esurientes et ſitientes iustitiam, viam nempe, doctrinamque ſalutis, ſaturandos promittit, fore nimirum voti compotes in regno Christi, perinde ac illos, qui lugent, mites item, misericordes, pacificos; non vero ira, vindicta flagrantes, illiberales, immisericordes, insidias aut bella cogitantes, carnificinamque hominum, qua qui plus possint, magis cæteris beati (ut Judæi ſperabant a ſuo Messia domitore gentium et dominatore) habeantur. Non frustra misericordes inter et pacificos beati mundo corde prædicantur, a pravis affectibus vacui: *innocens manibus et mundo corde a)*; affectu puro amoris in Deum ex toto corde, et erga proximum ſicut ſemetipsum.

Apud evangelistam Lucam *b)* quatuor tantum distinguuntur beatitudines, in quibus quomodo octo apud Matthæum contineantur, ſic explicat S. Ambrosius. „Et quidem ſcimus, ait c), virtutes esse quatuor

a) *Psalm. XXIII. 3.* b) *Luc. VI. 20. etc.*
c) *Expos. in Luc. Lib. V. n. 62. T. I. p. 1370.*

cardinales, temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem. Qui pauper est ſpiritu, avarus non est. Qui flet, non ſuperbit: ſed mitis est et pacatus. Qui luget, humiliatur. Qui iustus est, non negat, quod ſcit omnibus ad usum communiter datum. Qui miseretur, largitur de ſuo. Qui ſuum donat, non quærit alienum nec dolum proximo ſtruit." Verba produnt, rem ſpectasse S. Ambrosium, atque officia mutua inter homines, paradiso exules filios Adæ ad ærumnas, et miserias huius vitæ natos: quomodo nimirum vitam æternam regnumque cœleste recuperare possint per pœnitentiam iam a præcursore Joanne Baptista primum denuntiatam, deinceps per Christum Jesum Messiam promissum in veteri testamento, et a Judæis desideratissime exspectatum, ſed perperam, regnum eius, in usura rerum prosperarum huius vitæ, terrenum interpretantibus: cui falsæ persuasioni e diametro oppositæ ſunt hæ beatitudines, quibus admirabili ſimplicitate brevitateque christiana huius et alterius vitæ felicitas ob oculos ponitur; huius quidem vitæ in rebus omnino contrariis, quam quibus mundus mundanique homines se beatos existiment, quo ſuapte ſpes omnis Judæorum concidit, de beatitudine in cursu prospero vitæ præsentis; cum potius in rebus contrariis versati, beati a Christo dicantur.

Caput XXXIX.

Paupertas spiritus.

Ac primum quidem *beati pauperes spiritu*, quo Evangelium philosophis ſtultitia fuit Judæis ſcandalum: quo hæretici Eccleſiæ iudicium contemnunt: ſpiritu illó ſuperbiæ, quo maxime, in quo nunc vivimus præſens hoc ſæculum exiſtimatione lucis, quæ tenebræ ſunt, turgidum inflatur, elatum opinione ſapientiæ huius mundi, quam modo ex apoſtolo intelleximus ſtultam feciſſe Deum. Primum, quem odiſſe animam ſuam teſtatur ſapiens, eſt *pauper ſuperbus a*). Quales cum eſſemus, docuit Chriſtus pauperes ſpiritu eſſe beatos. Ut nimirum iuxta S. Jacobum I. 10. *Sic glorietur frater humilis in exaltatione ſua: dives autem in humilitate ſua . . . Exortus eſt enim ſol cum ardore, et areſecit fœnum, et flos eius decidit, et decor vultus eius deperiit: ita et dives in itineribus ſuis marceſcet.* Non abludit S. Auguſtinus dum „divites, inquit *b*), intellige ſuperbos, pauperes humiles. Habeat quis multas facultates pecuniarum, si in eis non extollitur, pauper eſt: non habeat aliquid, et cupiat, et infletur, inter divites et reprobos eum deputat Deus, non in arca, et domo. Nonne pauperes ſunt, qui accipiunt mandatum apoſtoli dicentis Timotheo: *Præcipe divitibus huius ſæculi non ſuperbe ſapere?* Quomodo eos, qui divites erant, fecit pau-

a) *Eccli. XXV.* 3.
b) *Serm. I. in Ps. XLVIII. n.* 3. *T. IV. p.* 426.

CAPUT XXXIX. peres? tulit illis, quare quæruntur divitiæ. Nemo enim vult esse dives, nisi ut infletur inter eos, inter quos vivit, et superior illis videatur. Cum autem dixit, *non superbe sapere*, æquales eos fecit non habentibus; ut fortassis pauculis nummis mendicus plus extollatur, quam ille dives, qui audit apostolum dicentem; *Præcipe divitibus huius sæculi non superbe sapere.* Unde non superbe sapere? Si faciant quod sequitur; *Neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundanter adfruendum.*" „Vis intelligere, utor verbis S. Gregorii Nissæni Orat. I. *de Beatitudinibus a)*, quis pauper spiritu sit? qui corporalem opulentiam animæ divitiis permutat; qui propter spiritum egenus est: qui terrenas divitias veluti quoddam onus excussit, et abiecit, ut sublimis per aërem sursum rapiatur, ut inquit apostolus, in nube unacum Deo per cœlestia tendens." S. Leo P. in Homilia *de gradibus Ascensionis ad Beatitudinem* a primo orsus quo *beati pauperes spiritu* dicuntur, „ostendit, inquit *b)*, eis regnum cœlorum tribuendum, quos humilitas commendat animorum, magis quam indigentia facultatum. Dubitari autem non potest, quod humilitatis istius bonum, facilius pauperes quam divites assequantur: dum et illis in tenuitate amica est mansuetudo, et istis in divitiis familiaris elatio.

a) T. I. p. 771. *b) Serm.* 95. *p.* 96.

Caput XXXIX.

Verumtamen et in plerisque divitibus invenitur hic animus, qui abundantia sua non ad tumorem superbiæ, sed ad opera benignitatis utatur, idque pro lucris maximis numerat, quod ad relevandam miseriam alieni laboris impenderit." S. Jo. Chrysostomo pauperes spiritu omnino sunt *humiles, et animo contriti:* „Spiritum enim, inquit *a)*, hic dicit animam, et voluntatis propositum." Ad ipsam autem scaturiginem humanæ superbiæ omnisque mali in genere humano progressus, scilicet primum parentem in superbiam elatum, quam ei exprobat Deus: *Ecce Adam factus est sicut unus ex nobis:* „Singuli autem, pergit S. Pater *b)*, qui post fuerunt, hinc in impietatem collapsi sunt, se Deo æquales imaginantes. Quoniam igitur hæc malorum arx erat, itemque radix et fons omnis nequitiæ; morbo congruens remedium apparans, quasi fundamentum firmum, et tutum hanc primam posuit legem."

Beati mites.

Idem S. Chrysostomus, dum dicuntur a Christo *beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*, non fert eos, qui terram hic intelligibilem interpretantur: quod nuspiam in scripturis terra intelligibilis reperiatur, sensibile vero præmium in terra quærens

a) *Hom. XV. in Matth. n.* 1. *T. VII. p.* 185.
b) *Ib. p.* 186.

demum ad illud Psalm. XXXVI. 11. delabitur: *Mansueti autem hæreditabunt terram.* A rege David regibus et principibus terræ possessoribus hoc dicitur: *Donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum, et cuicunque voluerit, dabit illud, et humillimum hominem constituet ſuper eum.* Hæc ſunt ipsa Danielis IV. 14. ad regem Nabuchodonosor verba mox throno deiiciendum. Quod et deinceps reges terræ ſuperbe ferocientes ſunt experti, quorum præcipuorum regnorum per ſtatuam Nabuchodonosor in ſomnio repræsentatorum fata et ruinas idem propheta prosequitur *a*). Generatim vero ſapiens Eccli. X. 8.: *Regnum*, inquit, *a gente in gentem transfertur propter iniustitias, et iniurias, et contumelias, et diversos dolos.* Propiusque ad rem mox v. 17. legitur: *Sedes ducum ſuperborum destruxit Deus, et ſedere fecit mites pro eis. Radices gentium ſuperbarum arefecit Deus, et plantavit humiles ex ipsis gentibus.* Quid hoc aliud, quam quod Christus ad apostolos ſuos, quos ad constituendum ſuum regnum in terris præsentis temporis Ecclesiam misit in universum mundum, ait: *Reges gentium dominantur eorum etc. vos autem non ſic, ſed qui maior est inter vos, fiat ſicut minor etc.* Unde eos a se discere voluit: *Quia mitis ſum et humilis corde:* quos misit *ſicut oves in medio*

a) *Dan. II.*

luporum in universum mundum. Quando nimirum *in diebus regnorum illorum* Dan. II. 44. etc. *suscitavit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, et regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem, et consumet universa regna hæc: et ipsum stabit in æternum. Secundum quod vidisti, quod de monte abscissus est lapis*, Christus Jesus, *lapis qui percusserat statuam factus mons magnus, et implevit universam terram* mitis et humilis corde, per mites et humiles corde pauperes spiritu, ad quos ille: *data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. Euntes ergo, docete omnes gentes etc. a)*; ad constituendum Christo regnum æternum in cœlo et in terra: *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.* Judæi vero, quos hic etiam præter discipulos alloquebatur, nec mites, nec humiles, qui Christum occiderunt, ac inani spe regni terreni superbi non solum, terra, quam promissam patribus possidebant, exciderunt, verum etiam regno Christi Messiæ præter electos ex ipsis discipulos filios regni in hoc etiam mundo, quibus Christus dixerat: *Mundus gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium*; nempe: *Beati, qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.*

a) *Matth. XXVIII.* 18.

CAPUT XXXIX.

Beati, qui lugent, flent, secundum Lucam.

Quod vero *beati, qui lugent*, prædicantur, S. Chrysostomo „videtur totius orbis oppugnare sententiam. Cum enim omnes putent eos, qui gaudent, et lætantur esse beatos; eos vero qui in mœrore, paupertate et luctu versantur, esse miseros, hos ille præ aliis beatos prædicat dicens: *Beati, qui lugent.*" S. Lucas VI. 20. felicitatem ex malis et ærumnis præsentis vitæ cum primis respicit: *Beati pauperes, beati, qui nunc esuritis, qui nunc fletis, cum vos oderint etc.*

Reliquæ beatitudines secundum Matthæum.

Matthæus ad mentem potissimum attendit sursum elevato corde seu animo: *Beati pauperes spiritu; qui esuriunt et sitiunt iustitiam* τὴν δικαιοσύνην ad exprimendum ardentem animum ad quævis officia in via salutis secundum evangelii ductum: prout eadem vox infra Matth. VI. 33. habetur: dum iubemur quærere regnum Dei, et iustitiam δικαιόσύνην eius in operibus charitatis ac misericordiæ constitutam: *Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Quod totum evangelium loquitur, inter parabolas autem imprimis illa, quando ob præstita proximo opera misericordiæ dicturus est rex (cum venerit filius hominis reddere unicuique iuxta opera sua) *his qui a dexteris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis reg-*

num a constitutione mundi a); æternum illic in cœlis, ubi: *Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur. Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam* nempe ad quos mox V. 44. 45. *Ego autem*, inquit, *dico vobis: Diligite inimicos vestros, et benefacite his, qui oderunt vos: orate pro persequentibus et calumiantibus vos: ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est.* Hæc complexus S. Cyprianus in conclusione libri *de zelo et livore*, ad parallela Evangelii loca respiciens: „Accipientur, ait, sacrificia tua, cum pacificus ad Deum veneris. Sensus atque actus tui divinitus dirigentur, quando ea, quæ divina et iusta sunt, cogitaveris, sicut scriptum est: *Cor viri cogitat iusta, ut a Domino dirigantur gressus eius.* Habes autem multa, quæ cogites. Paradisum cogita, quo Cain non redit, qui zelo fratrem peremit. Cogita cœleste regnum, ad quod non nisi concordes, atque unanimes Dominus admittit. Cogita, quod filii Dei hi soli possint vocari, qui sint pacifici, qui nativitate cœlesti, et lege divina, ad similitudinem Dei Patris et Christi respondeant adunati etc." Octava beatitudine ut iam meminimus, similiter ac in prima regnum cœlorum promittitur: *Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlo-*

CAPUT XXXIX.

a) *Matth. XXV.* 34.

rum. Quo autem alio, dum mala, luctus, fames, sitis, persecutio, quibus sint in hac vita beati, eis proponuntur, solari se nisi alterius vitæ beatitudine poterant, apostoli præsertim, ad quos singulariter converso sermone: *Beati*, ait, *estis*, *cum maledixerint vobis*, *et persecuti vos fuerint*, *et dixerint omne malum adversum vos mentientes*, *propter me: gaudete et exultate*, *quoniam merces vestra copiosa est in cælis: sic enim persecuti sunt prophetas*, *qui fuerunt ante vos.* Iterum hoc uno in hac vita solatio, socios ante se habuisse dolorum, et quidem prophetas, qui maxima in veneratione erant apud Judæos.

Consideratione piarum mentium dignum videbitur comparantium Canticum B. V. Mariæ *Magnificat* cum istis beatitudinibus evangelicis, has scilicet disperso quidem ordine, in Cantico illo contineri, quatenus per eas ipsa hic et in æternum beata dicitur cum pauperibus spiritu secundum primam beatitudinem, dum magnificat anima eius Dominum, quando nato ex ea virgine Christo *abscissus est lapis de monte sine manibus*, *et percussit statuam*, de qua modo diximus, Deus *fecit potentiam in brachio suo dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede*, *et exaltavit humiles. Quia*, inquit, *respexit humilitatem ancillæ suæ*, *ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, in

Ecclesia militante regno Christi in terris in communione ſanctorum, hic et in æternum iuxta ſecundam beatitudinem: et exultavit ſpiritus eius in Deo ſalutari ſuo, ſecundum ſextam: fecitque ei magna, qui potens est, et ſanctum nomen eius, ſecundum ſeptimam; quæ est mater ſimul ac filia Dei: et miſericordia eius a progenie in progenies timentibus eum, ſecundum quintam: esurientes implevit bonis, et divites dimiſit inanes ſecundum quartam: ſuscepit Israel puerum ſuum recordatus miſericordiæ ſuæ ſecundum tertiam et octavam, qua ut in prima regnum cœlorum promittitur. Est hæc œconomia Evangelii Christi Verbi incarnati, ſublime in Evangelio Christi, quod Judæi non ſunt assecuti, dum apud eos *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis: Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et ſemini eius in ſæcula.* Qui nempe ſunt iuxta apostolum veri filii Abrahæ ſecundum promiſſionem, *ſatiabuntur, cum apparuerit gloria tua* Psal. XVI. 15. præter exspectationem Judæorum carnalium, qui in ſuo Messia præstolabantur regnum mundanum in potentia et abundantia huius ſæculi, volentes esse, his rebus beati in hac vita, dum Christus ſuos beatos esse vult æterna beatitudine in regno cœlorum.

CAPUT XXXIX.

Caput XXXIX.

Nec refert, quod ad octavam beatitudinem ſolum, perinde ac ad primam, regnum cœlorum promittitur; mox enim qui persecutiones patiuntur propter Christum, gaudere et exultare iubentur, *quoniam merces vestra multa est in cœlis.* De cæteris item beatitudinibus laudatus S. Chrysostomus: „Tu vero, inquit *a*), etsi non ad ſingulas beatitudines regnum dari audias, ne animo deficias. Etiamsi enim præmia diverso appellet nomine, tamen omnes ad regnum introducit. Nam cum dicit, lugentes consolationem, et misericordes misericordiam consequentur, et mundi corde Deum videbunt, et pacifici filii Dei vocabuntur, nihil aliud per hæc omnia indicat, quam regnum cœlorum; qui enim his fruuntur, id consequentur omnino. Ne igitur mercedem illam putes ad ſolos pauperes ſpiritu pertinere, ſed etiam ad esurientes iustitiam, ad mites, et ad alios omnes. Ideo enim in ſingulis beatitudinem apposuit, ut ne quid ſensibile exspectes. Neque enim beatus erit ille, qui iis coronabitur, quæ in præsenti vita dissolvuntur, et umbra celerius prætercurrunt.“ Neque vero hæc iis contraria quis existimet, quæ mox ex eadem homilia attulimus de mitibus, quibus possidenda terra est promissa. „Hæc porro dicit, addit *b*), non in præsentibus præmia circum-

a) *Num.* 5. *p.* 190. *b*) *Num.* 3. *p.* 189.

scribens, sed cum his illa quoque suppeditans. Nam si quidpiam spirituale dicat, non aufert tamen præsentia; si vero aliquid in præsenti vita promittat, non in his tantum promissionem sistit: nam, *quærite*, inquit, *regnum Dei, et hæc omnia adiicientur vobis.* Et rursum: *Quicunque dimiserit domum, aut fratres, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet in sæculo isto, et in futuro vitam æternam possidebit.*" Eodem modo antea explicaverat illud: *Beati, qui lugent; quoniam ipsi consolabuntur.* „Ubi vero, quærit *a*), dic mihi consolabuntur? Et hic et illic. Quia enim præceptum grave admodum erat, et onerosum, hoc se promisit daturum, quod illud maxime leve posset efficere. Itaque si velis consolationem accipere: luge. Et ne putes ænigma id esse, quod dictum est. Cum enim Deus consolatur, etiamsi mille tristia accidant, omnibus superior eris." Iterum hic animadverte Sublime in Evangelio Christi, de eorum (quos, qui terrena sapiunt, miseros esse putant) beata sorte; dum in hac etiamnum vita, maxime vero spe felicitatis æternæ esse percipis beatos.

a) *Num.* 3. *p.* 187.

CAPUT XL.

APOSTOLI SAL TERRÆ.

Vos estis ſal terræ. Quod si ſal evanuerit, in quo ſalietur? ad nihil valet ultra, nisi ut mittatur foras, et conculcetur ab hominibus. Matth. V. 13.

Salis acrimonia.

Sal terræ dicit Christus apostolos, qui in omnem terram essent mittendi. Animadverte et hic ſublime in Evangelio Christi in natura ſalis tam acri, tam mordaci, et acerba, quo tamen in cibo condiendo nihil ſapidius, magisque necessarium est, perinde ac ad arcendam putredinem proficuum. „Prophetæ, ſcribit post S. Chrysostomum Theophilactus commentario in cap. V. Matthæi *a*), ad unam gentem missi ſunt, vos autem totius terræ ſal estis, mordentes et condientes doctrina et reprehensionibus dissolutos, ut non pariant vermes perpetuos: propterea ne abiiciatis mordacitatem reprehensionum, etiamsi persecutionem patiamini; et vobis exprobrent. Ideo dicit *b*): *Quod si ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur?* Si doctor enim infatuatus fuerit, hoc est, si non arguit, et constrin-

a) *Hom. XV. in Matth. n. 6. T. VII. p.* 193.
b) *T. I. p.* 25.

git, ſed mollis est et laxus, *in quo ſalietur* hoc est corrigetur? Tunc igitur foras proiicitur a doctorum dignitate; et conculcatur, hoc est, despicitur." Sed hoc minimum est, quod doctori ab hominibus accidere potest, si comparetur cum vindicta, quam ſumpturus est Christus Dominus ab infatuato doctore, qui eos quos ipse ſanguine ſuo a corruptione peccati restituit, iterum corrumpi ſinat. S. Chromatius Aquileiensis episcopus tractatu III. in S. Matth. evang. apte hoc nobis ex natura ſalis illustrat *a*): „Natura igitur ſalis, inquit, per aquam, per calorem ſolis, per flatum venti constat; et ex eo, quod fuit, in aliam ſpeciem generatur. Sic et apostoli, atque omnes credentes per aquam baptismi, per fidem Christi (qui in comparatione ſol iustitiæ dictus est) et per inspirationem ſancti Spiritus Deo renati, ex terrena in cœlestem nativitatem transierunt. Unde non immerito S. Apostoli ſal terræ a Domino nuncupantur. Et cuius terræ? promptum est noscere: id est terræ corporis nostri, quam dudum insipientem, ac ſensu vanitatis insulsam evangelicæ prædicationis ſapientia ſalierunt. Ipsi enim ſal terræ nostræ facti ſunt, quia per ipsos et verba ſapientiæ accepimus, et per cœlestem nativitatem in ſpiritalem ſumus demutati naturam. Sicut igitur ſal hoc, id

a) *Bibl. PP. T. VIII. p.* 337.

est, ſal terræ indiscrete omnibus opus est; id est, regibus et potentibus, divitibus, et pauperibus, ſervis et Dominis; ſic et cœlestis ſapientiæ verbum, quod per apostolos prædicatum est, necessarium est cunctis ad vitam: *omnes enim*, ſecundum apostolum, *egent gratia Dei.* Quia ſicut præsentem hanc vitam non ſine ſalis uſu habemus, ita quoque illam vitam æternam ſine dono ſapientiæ divinæ adipisci non possumus." Quod dicit Christus de ſale *si evanuerit*, ſeu ut apud Marcum legitur a) *inſulsum fuerit* μωρανθῇ *infatuatum* convenit cum notione ſeu proprietate ſalis ſapidi vel insipidi a ſapore. Sic ſapientia iuxta ſuum etymon ad corpus pertinet, et de ſapiendi facultate dicitur, ſeu ſapore, quem cibis ſal præstat; inde ad animum transfertur elegantissima metaphora cumprimis ad thema propositum de ſale, ſeu ſapientia ſalutari, qua conditi de corruptione congenita resipiscimus, atque insipientia ablata recte ſapimus, phrasi Tertulliani de ſpectacul. c. 27. *bene ſaporati:* utque S. Ignatius M. ardore patiendi, quæ est acrimonia ſalis christiani, abreptus de se ad bestias damnato Romanis ſcribit: „Frumentum Dei ſum, dentibus bestiarum molar, ut purus panis Christi inveniar." Ubi parabola fermenti, cui Christus ſimile

a) *Marc. IX.* 49.

esse regnum cœlorum dicit, subintrat *a*). Fermentum naturæ acrimonia cognationem habet cum sale, cognatumque in pane usum, dum modicum fermentum magnæ farinæ massæ admixtum suo sapore pervadit universam, vique sua attollit, et sapidam efficit perinde ac sal reliquos quosvis cibos: quo sensu eandem applicationem habet in Apostolis (quos hic sal terræ dicit) parabola fermenti, in quibus nimirum fermentum doctrinæ evangelicæ conditum universæ terræ massam fermentavit. Quod cum doctrina etiam prava fieri possit, hinc est, quod tum a Christo in fermento Pharisæorum, tum a D. Paulo in deteriorem partem accipitur I. Cor. V. 6. Gal. V. 9.

a) *Matth.* XIII. 33. *b*) *Luc.* XIII. 31.

Caput XLI.

CAPUT XLI.

LUX MUNDI APOSTOLI.

Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita: neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. Matth. V. 14. 15. 16.

Lumen a Christo sole.

„Sal terræ, sunt verba mox citati S. Chromatii *a*), Dominus discipulos suos appellavit: quia infatuata a diabolo corda humani generis per cœlestem sapientiam condierunt. Nunc quoque lumen mundi eos nuncupat; quia a seipso, qui verum et æternum lumen est, illuminati; ipsi quoque lumen facti sunt tenebrarum. Nam quia ipse sol iustitiæ est; non immerito etiam discipulos suos lumen mundi cognominat; quia per ipsos quasi per quosdam micantes radios, universo orbi cognitionis suæ lumen infudit: fugaverunt enim a cordibus hominum tenebras erroris, luce veritatis ostensa. Per ipsos namque illuminati etiam nos, ex tenebris

a) *Bibl. PP. T. VIII. Tract. IV. p.* 338.

lumen sumus effecti." Postquam nempe ortus est mundo sol iustitiæ, quam Christus cœlesti Patri suo, satisfaciendo pro peccatis nostris, plenam præstitit, eius radii non per unam gentem, sed totum mundum pervaserunt discurrentibus eius lucis radiis per discipulos eius; iam civitas hæc supra montem posita abscondi non potest. *Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.* Tales lucernæ omnes christiani esse debent præcipue autem præpositi, quos non verbo tantum, sed etiam exemplo prælucere necesse est, *ut videant opera vestra bona*, inquit ille, qui postea dicit: *attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis a).* „Non ergo, probe notandum est cum S. Augustino *b*), *ut videamini ab eis*, id est hac intentione, ut eos ad vos converti velitis, quia non per vos aliquid estis, sed *ut glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est*, ad quem conversi fiant, quod estis."

Sublime porro huius loci in eius contextu latet. Quæritur, quomodo apostoli lux mundi dicantur, quando quidem Joann. I. de Joanne Baptista, quo non surrexit maior inter natos mulierum dicitur:

a) *Matth. VI.* 1.
b) *De civit. Dei lib. V. c.* 16. *T. VII. p.* 131.

Caput XLI. *Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.* Est vero hoc, quod Joann. V. 35. ipse Christus de eo dicit: *Ille erat lucerna ardens et lucens.* Sic erant apostoli lucerna ardens et lucens a Christo, qui *erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, lucem accipiens, ac succensa *super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.* Domus est hæc, de qua Isaiæ II. et iisdem verbis Michææ IV.: *Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et ibunt populi multi, et dicent: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem*, civitate illa in monte posita, quæ non potest abscondi, quam vidit Joannes Apoc. XXI.: *Sanctam civitatem Jerusalem novam descendentem de cælo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Et ipsi populus eius erunt, et ipse Deus cum eis, erit eorum Deus.* Templum non vidit S. Joannes, in nova hac civitate Jerusalem, quale fuit in veteri illa: *Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, et Agnus. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea: nam claritas Dei illu-*

minavit eam, et lucerna eius est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius: et afferent reges terræ gloriam suam et honorem in illam. Solummodo apud populum Judæorum *usque in hodiernum diem velamen positum est super cor eorum: cum autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen*, ut nobis gentium doctor II. Cor. III. 16. spem facit; dum frustra in hodiernum usque diem Isaias clamat l. c.: *Domus Jacob venite, et ambulemus in lumine Domini;* frustra Christus in monte ingeminat: *Dictum est antiquis . . . ego autem dico vobis;* frustra quidem usque hodie, sed tamen spe freta sancta civitas Jerusalem nova præstolatur veterem, atque invitat tandem aliquando, quia *non potest civitas abscondi supra montem posita etc.*

CAPUT XLII.

CHRISTUS PERFECIT LEGEM.

Nolite putare, quoniam veni ſolvere legem, aut prophetas; non veni ſolvere, ſed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum et terra, iota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant etc. Matth. V. 17. 18.

Evangelicæ legis præstantia præ veteri et perfectio.

Quomodo ſolvere potuisset Christus legem, qui iuxta apostolum a) erat finis legis, ad quem ceremoniæ etiam lêgis ceu figuræ referebantur, quæ dum cessabant adveniente prototypo, prophetiæque, quæ de Christo erant, ſunt adimpletæ, Christum, palam fit, non venisse ſolvere, ſed adimplere. Et quia tunc præfigurata in lege, et prædicta a prophetis nondum omnia, de se finem habebant, quæ adhuc erant (invidia perfidiaque potissimum Judæorum) et deinceps etiam usque ad consummationem ſæculi adimplenda, ideo adiecit veluti iuramento asserendo: *Amen, amen dico vobis, donec tranſeat cœlum et terra, iota unum aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant.*

a) *Rom. V.* 4.

Quod porro legem moralem attinet, eam nequaquam solvit Christus, sed perfectam reddidit, verum sensum aperuit, falsasque interpretationes, et emollitiones legibus reiecit, quae erant successu temporis adiectae a sectis praesertim illis, quae variae, sibi quidem adversae, erant. Unde Christus adiecit: *Dico autem vobis, quia nisi abundaverit iustitia vestra plusquam scribarum, et Pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum a).* Insigniter hoc S. Irenaeus M. illustrat parabola Matth. XXI. 33. etc. *b)* de colonis a patre familias in vineam missis: „A quo igitur, inquit, patre missus est Filius ad eos colonos, qui interfecerunt eum, ab hoc et servi. Sed Filius quidem quasi a patre veniens principali auctoritate dicebat: *Ego autem dico vobis;* servi autem quasi a Domino serviliter, et propter hoc dicebant: *Haec dicit Dominus.* Quem igitur illi Dominum praeconabant incredulis, hunc Christus tradidit his, qui obediunt sibi; et qui priores, sive primum per servilem legisdationem, vocaverat Deus, hic posteriores, sive postea, per adoptionem assumpsit. Plantavit enim Deus vineam humani generis, primo quidem per plasmationem Adae, et electionem patrum; tradidit autem colonis per eam legisdationem,

a) *Matth. V. 20.*

b) *Lib. IV. contra haeres. c. 36. n. 1. et 2. p. 278.*

quæ est per Moysen: ſepem autem cir- cumdedit, id est circumterminavit eorum culturam, et turrim ædificavit, Hierusalem elegit, et torcular fodit, receptaculum prophetici ſpiritus præparavit, et ſic prophetas misit, antequam esset in Babylonem transmigratio, et post transmigrationem alteros item plures quam priores expetentes ſructus, dicentes illis: *Emundate vias vestras etc. etc.* Hæc præconantes prophetæ, fructum petebant iustitiæ. Non credentibus autem illis, novissime misit Filium ſuum, misit Dominum nostrum Jesum Christum, quem cum occidissent mali coloni, proiecerunt extra vineam. Quapropter tradidit eam Dominus Deus non iam circumvallatam, ſed expansam in universum mundum aliis colonis, reddentibus fructus temporibus ſuis, turre electionis exaltata ubique, et ſpeciosa. Ubique enim præclara est Ecclesia, et ubique circumfossum torcular: ubique enim ſunt, qui ſuscipiunt ſpiritum. "

Quod primo S. Martyr animadverterat, Christum principali auctoritate dixisse: *Ego autem dico vobis*, hoc ſæpe per decursum ſermonis in monte legimus; illud in fine ſermonis a): *Et factum est, cum consummasset Jesus verba hæc, admirabantur*

a) *Matth. VII.* 28. 29.

turbæ super doctrina eius. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, et non sicut scribæ eorum, et Pharisæi. Quæ etiam verba ab aliis evangelistis relata aliis occasionibus leguntur, ut supra notavimus *a*). In hoc autem sermone in monte divinam auctoritatem suam maxime demonstravit, ut ex S. Irenæo notavimus, verbis illis e. g.: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis, si quis irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* Ad quæ verba S. Chromatius Tr. VI. in Matth. *b*) „Hoc est, quod dicit Dominus, *non veni solvere legem, sed adimplere.* Hoc est, quod minus erat addere: præcepta scilicet legis in melius reformare. Unde et S. Apostolus ait: *Legem ergo destruimus per fidem? Absit. Sed legem statuimus.* Rudi et duro populo legis tradita sunt mandata iustitiæ; perfecto autem et fideli populo evangelica traduntur præcepta consummatæ fidei, et cœlestis iustitiæ." Egregie prorsus idem S. Doctor, quæ deinceps sequuntur apud Matthæum huiusmodi reformationes perfectionesque legis prosequitur; veluti proxime: *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico: si quis viderit mulierem etc.* Ubi vero mox veteris testamenti concupiscentiam etiam damnantis testimonia affert; suntque luculenta

a) *Marc. I.* 22. *Luc. IV.* 32.
b) *Bibl. PP. T. VIII. p.* 341.

omnino duo postrema decalogi præcepta. Perspicue S. Thomas 1. 2. q. 107. art. 2. hæc distinxit, qua ratione Christus sua doctrina adimplevit præcepta legis tripliciter. „Primo quidem verum intellectum legis exprimendo; ſicut patet in homicidio, et adulterio, in quorum prohibitione Scribæ et Pharisæi non intelligebant, nisi exteriorem actum prohibitum: unde Dominus legem adimplevit, ostendendo etiam interiores actus peccatorum cadere ſub prohibitione. Secundo adimplevit Dominus præcepta legis, ordinando, quomodo tutius observaretur, quod lex vetus ſtatuerat; ſicut lex vetus ſtatuerat, ut homo non peieraret: et hoc tutius observatur, si omnino a iuramento abstineat, nisi in causa necessitatis. Tertio adimplevit Dominus præcepta legis, ſuperaddendo quædam perfectionis consilia, ut patet Matthæi XIX. ubi dicenti se observasse præcepta veteris legis, dixit: *Unum tibi deest: si vis perfectus esse, vade et vende omnia, quæ habes.*"

Singulis porro, quæ modo diximus, ſimul collectis probeque consideratis, palam fit, quam ſublimiter et adæquate Christus finem, œconomiamque adventus ſui declaraverit, amoliendo a se ſuspicionem, ac si advenisset, ſolvere legem aut prophetas; cum esset quidem abolendum vetus Testamentum cum ſuo cultu cæremoniali,

destructis urbe et templo, quibus erat affixus, suapte cessaturo: essetque reiecta synagoga, ac republica Judæorum dissipata, Ecclesia per totum orbem congreganda ex gentibus, iugo legis soluto, prout in concilio Hierosolymitano fuit statutum, promulgatumque his auctoritate divina verbis: *Visum est Spiritui sancto, et nobis etc.* agente cumprimis gentium apostolo, atque in suis epistolis ad Romanos, Galatas et Hebræos præsertim legalium inutilitatem, inanitatemque demonstrante. Alia porro sunt, quæ Paulus abolenda, Christus adimplenda, et ad perfectionem deducenda statuit in lege.

Caput XLIII.

CAPUT XLIII.

SCANDALA PRÆSCINDENDA.

Quod si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, et proiice abs te: **expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. Et si dextera manus tua ſcandalizat te, abscinde eam, et proiice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.** Matth. V. 29. 30.

Evitando quascunque peccandi occasiones.

Quam admirabilis est Christus Dominus noster non ſolum in ſublimitate præceptorum, ſed etiam in vi et energia ea nobis insinuandi! *Vivus est enim*, dici hic potest cum apostolo a), *ſermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti: et pertingens usque ad divisionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque et medullarum.* Insaniebant, qui ad literam hic abscissionem membrorum acceperunt cum Origene, qui alias tantopere in ſensu allegorico S. Scripturæ excessit, et aberravit; metaphoram autem hic varii varie, exposuerunt, accomode omnes ac recte, prout variæ ſunt ſcandalorum

a) *Hebr. IV.* 12.

occasiones et insidiæ, hostes animæ foris, et intus nobis ipsis, uti ipse verborum contextus innuit, notavitque S. Hieronymus in h. loc. *a*): „Quia supra de concupiscentia mulieris dixerat; recte nunc cogitationem, et sensum in diversa volitantem *oculum* nuncupavit. Per dexteram autem et cæteras corporis partes voluntatis et affectus initia demonstrantur: ut quod mente concipimus, opere compleamus.“ Sic etiam S. Hilarius in oculo dextero intelligit affectum quemlibet animi. Et sæpe laudatus S. Chromatius Tr. VIII. in S. Matthæi Evangelium *b*): „Non oculum mihi, ait, vel manum corporis humani significat, sed oculum vel manum cordis: id est sensum malæ concupiscentiæ, et carnalis desiderii abscindi de cordibus præcipit, unde omnia mala procedere ipse Dominus in Evangelio manifestat, dicendo: *De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidium, adulterium, blasphemiæ, falsa testimonia, et cætera, quæ coinquinant hominem.* Verum, corpus detruncare nihil proficit ad malæ mentis emendationem, in qua totus gurges est vitiorum.“ Nihilominus tamen etiam extra mentem, interioremque hominem, exteriores a nobis ipsis, vel ab obiecto adveniunt occasiones, causæ et fontes scandalorum, qui sint præscindendi.

a) *T. IV. p.* 18. *b*) *Bibl. PP. T. VIII. p.* 343.

CAPUT XLIII.

Nec frustra a Christo oculus primo nominatus est, de quo queritur propheta: *Oculus meus deprædatus est animam meam*, vel etiam manus, et pes, eoque nomine alia membra, quibus occasionem peccandi accipimus, et in mala ruimus. „Obturandæ aures sunt, sunt verba S. Valeriani episc. Cemeliensis homil. VI. de otiosis verbis *a*), opponentes scutum fidei: quo facilius omnis lenocinantis vocis excludatur auditus. Adhibenda etiam disciplina, quæ oculorum desideria repellat, et tabescentis cordis incitamenta compescat. Nam ita docet evangelista dicens: *Si te scandalizat oculus tuus, erue eum.* Nemo, dilectissimi, in hoc credat huius sententiæ stare rationem, quasi Dominus humanum corpus deformare velit, quod ad similitudinem suam plasmavit, et ad speciem suæ dignitatis instituit. Hoc est oculos eruere, quæ sunt in homine turpia resecare, et viles actus emendatione compescere: castigatis illecebris truncare luxuriam, et bono conscientiæ, manus improbæ cupiditatis abscindere. Ille autem manus suas incidit, qui in se infidelitatis tela confregerit, et iusto iudicio, infidelitatis calamos amputarit. Ad salutem igitur animæ pertinet, si debilitentur vitia iniquis actibus enutrita, et radicitus evellatur impiorum aspectus oculorum:

a) *Pag.* 10. *ed. August. anno* 1757.

quibus cito mortis ſtimulus acquiescit, si hæc, quæ ſuperius dixi, integra et illæsa permiseris dominari.“ Recusæ ſunt hæ S. Valeriani homiliæ post Sirmondi editionem ad calcem operum S. Petri Chrysologi, qui ſermone XXVII. de *ſcandalo tollendo* adhuc aptius describit ſcandalum, „quod nobis, inquit *a*), nostris generatur ex ſensibus, cum fallimur oculis, cum decipimur auditu, capimur odore, et ſapore vitiamur. Unde Eva vetiti et lethalis cibi ſic gustu est ſauciata, ſic visu. *Et vidit*, inquit, *mulier, quod bonum est lignum ad manducandum, et quod gratum oculis ad videndum, et ſpeciosum est ad intuendum.* Bene ergo Dominus adiecit, ſcandalizare ſensus ipsos, dicendo: *Si ſcandalizaverit te oculus tuus, aut manus tua, abscinde et proiice abs te: melius est tibi ſine oculo et manu venire ad vitam, quam toto corpore ingredi in gehennam.* Et quamvis dominus lapsus, et vitia iusserit ſic nos ſecare, non membra: tamen si hoc Eva mater humani generis ſic fecisset, melius ſine oculo et manu in vitam venisset, quam totam posteritatem ſuam lamentabilem misisset in mortem.“ Patet hinc ratio verborum Christi: *expedit tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam*, nec quidquam exaggerata, si dispendii fiat æquiparatio. Quis

a) Pag. 47.

enim neget? Si oculus tuus deprædetur animam tuam: manus vel pes instrumenta delicti lethalisque culpæ causa interitus tui æternæque damnationis essent, melius utique fore, his aut quibusvis aliis corporis membris carere. *Quid prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur.*

Sed quando de membrorum usu res est, sublato abusu, scandalum abest: quod vero cum aliunde infinitis ex occasionibus causisque externis et internis oriri possit naturæ donis, corporis et animi talentis, temperamentis, forma, educatione, aliisque circumstantiis vitæ, fortunæ, officiorum, conversatione societateque humana, qua mutuo constringimur. Ad hoc vinculum potissimum animum reflectens S. Jo. Chrysostomus: „Si enim, ait a), de membris loqueretur, non de uno diceret oculo, neque dextrum solum posuisset, sed ambos. Nam qui a dextro scandalizatur, idipsum haud dubie patietur a sinistro. Cur ergo dextrum oculum posuit, et manum adiecit? ut discas non de membris sermonem esse, sed de iis, qui nobis amicitia iunguntur. Si quempiam ita amas, inquit, ut eum dextri oculi loco ponas, aut ita utilem putas, ut pro manu illum habeas; si lædit

a) *Hom. XVII. in Matth. n. 3. T. VII. p. 225.*

animam tuam, et hunc abscinde, et vim dicti perpende." Sic etiam S. Isidorus Pelusiota „oculum, inquit *a*), ac manum dextram optimus Christus necessariorum, ac fidissimorum amicorum propinquitatem nuncupavit." Et S. Augustinus præterea hic tantam vim ac violentiam in verbis Christi notanter observat, quam nobis in supprimendis pravis affectibus, removendisque quibusvis peccandi occasionibus inferre debemus, quæ par sit effossioni oculi, abscissioni manus aut pedis. „Hic vero magna opus est fortitudine ad membra præcidenda. Quidquid enim est, quod significat oculus, sine dubio tale est, quod vehementer diligitur. Solet enim et ab eis, qui vehementer volunt exprimere dilectionem suam ita dici: Diligo eum ut oculos meos, aut etiam plusquam oculos meos. Quod autem additum est, *dexter*, fortasse ad augendam vim dilectionis valet *b*)."

a) *Lib. I. Ep.* 83. *p.* 27. *b*) *De Sermone Domini in monte lib. I. n.* 36. *T. III. P. II. p.* 180.

Caput XLIV.

CAPUT XLIV.

DILECTIO INIMICORUM.

Audistis, quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos*: et orate pro persequentibus, et calumniantibus vos: ut sitis filii Patris vestri, qui in coelis est: qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super iustos et iniustos. Matth. V. 43. 44.

Divina huius dilectionis exempla.

„Vide quomodo ultimam bonorum coronidem posuit, perorat in h. l. S. Jo. Chrysostomus *a*), propterea enim docet, non modo colaphis cædentes ferre, sed etiam dexteram maxillam præbere; neque tantum tunicæ pallium adiicere, sed cum angariante ad unum milliarium per duo milliaria incedere; ut quod his longe maius erat, cum omni facilitate susciperes. Et quid, inquies, his maius est? Illum, qui hæc faciat, non inimicum habere: immo; et aliquid aliud maius. Non enim ait, ne odio habeas, sed, dilige: non dixit, ne lædas, sed, benefacito.“ Ob oculos nobis hic ponit S.

a) *Hom. XVIII. n.* 3. *T. VII. p.* 238.

Pater modum admiratione dignum, quo nos paulatim Christus velut per gradus ad dilectionem inimicorum disponit, ac inducit.

Sed longe admirabilior est ratio, qua Christus deinceps ſermonis argumentum proſecutus, utitur ad eos, quos tunc alloquebatur, Judæos ſcilicet, persuadendos. Nihil apud eos exosius, detestabiliusque erat Publicanis, et Ethnicis. Quid ergo magis horruerint Judæi, quam his æquiparari, et ſimiles esse, quos illi ceu maledictos a Deo et contaminatiſsimos hominum execrabantur? nec adeoque quidquam excogitari, atque in medium proferri poterat, quo magis commoveretur eorum animus, quam si obiici eis posset, se non magis perfectos ſtudiososque virtutis esse, quam eos, quos ſceleratissimos haberent. Atqui vero ista ratione ad perfectionem dilectionis amoremque inimicorum eos provocat: *Si enim*, inquit, *diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne et publicani hoc faciunt? Et si ſalutaveritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne et Ethnici hoc faciunt. Estote ergo vos perfecti, ſicut et Pater vester cælestis perfectus est.* Hoc vero quam ſublime, quam divinum, amore inimicorum æquiparari ipsi Deo? Quæ, quæso ad persuadendum ratio huic par esse poterat? Quod perfectionis instar huic

comparandum? Insigniter exemplum hoc Patris cœlestis S. Cyprianus illustrat in libro *de bono patientiæ*: „Sic, ait, perfectos dixit fieri Dei filios, ſic consummari ostendit et docuit cœlesti nativitate reparatos, si patientia Dei Patris maneat in nobis, si ſimilitudo divina, quam peccato Adam perdiderat, manifestetur, et luceat in actibus nostris. Quæ gloria est, ſimilem Deo fieri, qualis et quanta felicitas habere in virtutibus, quod divinis laudibus possit æquari." Et paulo ante: „Videmus, inter alia ſcribit, inseparabili æqualitate patientiæ nocentibus et innoxiis, religiosis et impiis, gratias agentibus et ingratis Dei nutu tempora obsequi, elementa famulari, ſpirare ventos, fontes fluere, grandescere copias messium, fructus maturescere vinearum, exuberare pomis arbusta, nemora frondescere, prata florere etc." Sunt hæc omnia beneficia, in genus humanum degener et ingratum, cœlestis Patris, *qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos et malos, et pluit ſuper iustos et iniustos*, ad quem locum respicit S. martyr.

Non poterat tunc iam omnium maximum Patris cœlestis, qui unigenitum Filium ſuum misit in mundum, ut se pro inimicis traderet in mortem, exemplum proponere. Ipsis amicis ſuis confidentioribus discipulis

apostolis ante ſuam mortem maiorem charitatem neminem habere dixit, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Obscurius tamen quid de eo, quod iam fecerat veniendo in hunc mundum ad nos inimicos reconciliandos Patri, eratque consummaturus, ſeipsum victimam offerendo in cruce, indicavit, quando eos ad dilectionem inimicorum hortatur dicendo: *ut ſitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos et malos;* dum iam in Christo Jesu unigenitum Filium ſuum ſolem iustitiæ in terris oriri fecerat. Omnis hinc pendet ſpes nostræ ſalutis, quod Deus pro nobis inimicis unigenitum Filium dederit reconciliandis, cui ipso facto renunciamus, si ipsi inimicos diligere recusamus. Ita S. Joann. Chrysostomus in h. l. commentatur: „Etenim, inquit *a*), illos non modo non odit, ſed etiam beneficio afficit eos, qui se iniuria afficiunt. Quamquam nulla ſit hac in re æqualitas, non ſolum propter beneficii magnitudinem; ſed etiam propter dignitatis eminentiam. Tu enim a conservo despiceris, ille autem a ſervo, quem ſexcentis beneficiis affecit. Et tu quidem verba donas, dum pro illo precaris; ille vero res admodum magnas et mirabiles, ſolem accendens, et annuos imbres ſuppeditans. Attamen ſic concedo te

a) *Hom. XVIII. n. 4. T. VII. p.* 239.

æqualem esse, quantum potest homo. Ne itaque odio habeas hominem, qui te malo afficit, cum tibi tot bona conciliet, et ad tantum te honorem ducat, ne maledicas ei, qui te damno afficit: alioquin et laborem sustinebis, et eius fructu privaberis; damnum feres, et mercedem perdes, quod est extremæ dementiæ, quod scilicet cum graviora sustinuerimus, minora non feramus. Et quomodo, inquies, potest hoc fieri? Cum Deum videas hominem factum, tantum descendisse, et tanta pro te passum esse, interrogas adhuc, et ambigis, quomodo possumus iniurias conservis remittere? Non audis illum in cruce dicentem: *Dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt?* Non audis Paulum dicentem: *Qui ascendit sursum, et sedet in dextera, interpellat pro nobis?* Non vides, quomodo post crucem et ascensionem Judæis, qui se interfecerant, miserit apostolos, qui sexcenta illis afferrent bona? idque cum mille ab ipsis essent passuri mala?"

CAPUT XLV.

VANA GLORIA FUGIENDA IN ELEEMOSYNA.

Cum facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, et in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. *Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua:* ut sit eleemosyna tua in abscondito, et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Matth. VI. 2. 3. 4.

Apud nos ipsos perinde ac alios vana gloria cavenda.

Cum tubarum usus fuerit ad convocandum populum tum alibi gentium, cum solemnis maxime apud Judæos, nihil excogitari contra eos, qui auram captant popularem, existimationemque hominum, potuit accomodatius, esseque aut dici, perinde ac regula illa, quæ sequitur ad vanam non tantum in dandis eleemosynis gloriam, verum etiam inanem complacendi sibi ipsi, et de bono opere intumescendi occasionem declinandam, dum vult nescire sinistram, quod facit dextera. „Qui autem, inquit S. Theophilus Antiochenus *a*), benefaciunt,

a) *Inter opera S. Justini lib. III. ad Autol. n.* 14.

CAPUT XLV.

eos non gloriari docet, ne ſtudioſi ſint hominibus placendi: *Nesciat enim*, inquit, *tua ſiniſtra, quid faciat manus dextera tua.*" „Rurſus hic, ſunt verba S. Jo. Chryſoſtomi *a*), non manus ſubindicat, ſed hyperbolice id poſuit. Nam si fieri poſſet, inquit, ut tu ipse ignorares, illud etiam curandum eſſet, et si poſſet fieri, ipſas manus miniſtrantes latere deberet." Dextera in honore eſt, ac laude poſita etiam paſſim in ipsa ſcriptura ſacra, designatque bonum rectumque opus quod fit; ad ſiniſtram damnandi reponentur in extremo iudicio, quo cuique actioni iuſtum ſtatuetur pretium, atque ſingillatim operibus miſericordiæ ſua merces, tribuetur, si recto fine ac ordine fiant, non perverſo ſibi aut aliis placendi, laudesque hominum quærendi ſtudio.

Pulcherrime igitur ac ſublimiter hic cavemur, ne dexteram quamcunque actionem ac opus bonum faciendo, illud ſiniſtra intentione aut quovis alio modo corrumpamus, pervertamusque, „quapropter, ut animadvertit S. Auguſtinus in h. l. *de Sermone Domini in monte b*), nihil conſequentius ſiniſtra videtur ſignificare, quam ipſam delectationem laudis. Dextera autem ſignificat intentionem implendi præcepta divina.

a) *Hom. XIX. n.* 2. *T. VII. p.* 245.
b) *Lib. II. n.* 8. *T. III. P. II. p.* 203.

Cum itaque conscientiæ facientis eleemosinam miscet se appetitio laudis humanæ, fit finistra conscia operis dexteræ: *Nesciat ergo finistra tua, quid faciat dextera tua*, id est, non se misceat conscientiæ tuæ laudis humanæ appetitio, cum in eleemosyna facienda divinum præceptum contendis implere."

Caput XLV.

Cum, quidquid sumus, et possidemus Dei beneficio habeamus, nihil iniquius est, quam aliquid nobis in acceptis ferre, nec ad eum referre, qui est omnia in omnibus ac unicus finis, cui soli debetur omnis honor et glória; quam si, in quoquam ei detractam, nobis adscribimus, ut honorificemur ab hominibus, non nisi illud nobis reliquum est, quod Christus cum assertione soliti sui iuramenti edixit: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*; propriam nimirum inanem illam gloriolam, quam apud homines aucupamur. Tam immensa vero est divinæ benignitatis dignatio, ut quidquid aliis benefacimus, quasi fibi ipsi factum accipiat, dicturus aliquando ad eos, *qui a dextris erunt* a): *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi: esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me: nudus, et cooperuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere eram, et*

a) *Matth. XXV.* 34.

Caput XLV. *venistis ad me.* Stupentes mirantur ipsi tantam beati benignitatem *dicentes : Quando te vidimus esurientem, et pavimus te ? etc. Et respondens rex, dicet illis : Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Unde et Deus seipsum in æterna beatitudine constituit mercedem nostram magnam nimis, quam meremur, quidquid in nomine eius facimus, aut aliis benefacimus. Igitur incomparabile ac infinitum est intervallum inter modicum illud lucrum et inane, quod capit animus ex vana gloriola tum in seipso delectando, cum etiam ab aliis captando hominibus, siquidem etiam cum terreno quocunque commodo ac utilitate sit coniuncta, quamcunque grandis sit proventus, si cum eo comparetur quodvis leve præstitum proximo in nomine Christi officium vel beneficium tantummodo aquæ frigidæ. Tantumque interest, an recta vel sinistra intentione quis eleemosynam exhibeat, aut alia proximo opera charitatis, ut inde dependeat, an ad dexteram sit collocandus quisquam in parato nobis a constitutione mundi regno.

CAPUT XLVI.

ORATIO QUOMODO INSTITUENDA.

Cum oraveris, intra in cubiculum tuum; et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito: et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem, nolite multum loqui ſicut ethnici: putant enim quod in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis: ſcit enim Pater vester, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum: Sic autem orabitis: *Pater noster etc.* Matth. VI. 6. etc.

Battologia cavenda.

Christi doctrina hic, uti in reliquo hoc ſermone in monte ad universum genus humanum pertinet, non ad homines ſeorsim in ſocietate disiunctos, et coniunctos, quibus publici ſunt orationis conventus; dum vult orantem intrare in cubiculum ſuum, ac orare Patrem in abscondito: ſiquidem oratio præcise ad Deum dirigitur, atque etiam conversatio cum Deo dicitur; quæ utique haud opportunius quam clauso ostio, vel ob ipsam humanæ mentis volubilitatem, et distractiones quascunque animi peragitur.

CAPUT XLVI. Eadem porro hic est ratio ac de eleemosyna et ieiunio iubente Christo ungere caput, et faciem lavare: *Ne*, ait, *videaris hominibus ieiunans*, contra vanæ gloriæ ſtudiosos, orationem instituentes, *ut videantur ab hominibus*; contra battologiam, itemque, quem usu ſui ævi Theophylactus Battarismum nominat, „Battarismus autem, ait in h. l. *a*), est vox inarticulata, qualis est puerorum. Tu ergo, addit, ne nugax ſis et multiloquus. Non ſunt longæ preces faciendæ, ſed breves quidem et crebræ: oportet enim pauca loquentes perseverare in precibus.“ Sic ex usu monachorum Ægypti S. Athanasius in fragmentis ſermonum, ſive commentar. in Matth. *b*) „longas hic orationes, ſed non frequentes aversatur. Jubet enim ſine intermissione orare.“ Battologia S. Gregorio Nysseno ex etymo est, „quasi dicas: linguæ volubilitas et vanus ſermo,“ in Serm. I. de oratione *c*), ubi eam pluribus describit. Id certe non esse, quod orandi impatientes ſibi persuadent, demonstrat exemplum Christi in oratione non ſemel pernoctantis.

Pater noster in cœlis etc. Christus nobis verbis illis: *Scit enim Pater vester, quid opus ſit vobis, antequam eum petatis*; fiduciam inculcare erga cœ-

a) *T. I. p.* 31. *b*) *Bibl. PP. T. V. p.* 179.
c) *T. I. p.* 717.

lestem Patrem nostrum vult, ut eum tum alias nominat, cum vero in ipsa formula orationis; deditque nobis potestatem filios Dei fieri: „Ut qui, utor verbis S. Athanasii *a)*, inferius antea geniti fuerant, desuper secundo gignerentur, id est, ex Deo. Ipse igitur matrem duntaxat habet in terra: et nos Patrem duntaxat habemus in cœlo. Quocirca filium hominis seipsum appellat, ut homines Deum vocarent Patrem in cœlis. *Pater noster*, inquit, *qui es in cœlis.*" „O maximam Dei, exclamat S. Cyrillus Hierosolymitanus *b)*, in homines iunctam cum amore clementiam! Tantam his, qui a se defecerunt, atque in extremis malis extitere, iniuriarum oblivionem, et gratiæ participationem indulsit, ut et Patrem appellarent. *Pater noster, qui es in cœlis.*" „Vide, hic perorat S. Joann. Chrysostomus *c)*, quomodo ſtatim auditorem erexit, et omne beneficii genus in procœmiis memoravit. Nam qui Patrem Deum appellavit, et peccatorum remiſsionem et ſupplicii abrogationem, et iustitiam, et ſanctificationem, et redemptionem, et filiorum adoptionem, et hæreditatem, et fraternitatem cum unigenito, et ſpiritus dona, hac una denominatione confessus est."

a) *De Incarnat. contra Arianos n.* 8. *T. I. P. II. p.* 875.
b) *Catech. XXIII. Mystag. V. de ſacra Liturg. n.* 11. *p.* 328. *etc.* *c)* *Hom. XIX. in Matth. n.* 4. *T. VII. p.* 249.

CAPUT XLVI.

Filii quales nos?

Sed enim in tali dignatione divina; qualem nos exhibere affectum filialem, qualesque nos esse oporteat, ne temere Patrem cœlestem vocemus, invocemusque, audiamus S. Isidorum Pelusiotam *a*), indeque simul discamus, quam iure merito orationem Dominicam vocet Tertullianus in procemio libri de oratione *b*) *Breviarium Evangelii*, quæ quippe divinam omnem circa humanum genus dispensationem ac Evangelii Christi œconomiam complectitur. Quam quomodo in oratione persequi, et ne a scopo aberremus, cavere nobis debeamus, memoratus S. Isidorus singillatim edocet per septem orationis dominicæ petitiones. „Quocirca, sunt eius verba *c*), quavis superiorem audacia eum esse arbitror, qui cum nihil eorum faciat, quæ laudabilem deceant filium, tamen ausit Patrem appellare omnium rerum Dominum: quique cum ea agat, ex quibus male audiat divinum nomen, dicere tamen aggrediatur: *Sanctificetur nomen tuum*; et cum satelles clarissimus sit diaboli, qui tyrannidem in genus humanum invasit, et exercet, tamen dicat: *Adveniat regnum tuum*; hoc est, conspiciaris tyrannide oppressis rex victoriosus; adversus peccatum opem insuperabilem ferens. Præterea, nihil cum faciat eorum, quæ vult Deus,

a) *Edit. Paris. anno* 1638. *b*) *Pag.* 130.
c) *Lib. IV. ep.* 24. *p.* 424.

tamen simulare virtutem, ac dicere: *Fiat voluntas tua, ut in cælo, et in terra.* Cumque teipsum deliciis ac luxui mancipatis, et multa non solum ad victum sed etiam ad luxuriam reposita iam habeas viatica vitæ, tamen orare: *Panem nostrum quotidianum* (hoc est animæ convenientem, aut carnis sustentationi sufficientem) *da nobis hodie.* Nam particula *hodie*, quotidianam subministrationem significat. Intelligentem enim facultatem animæ in supernam philosophiam perducens, ipsum quoque petitionis tempus definit. Ad hæc, cum implacabilis atque crudelis ipse sis, dicere: *Remitte nobis debita nostra;* cumque malorum tenacem serves memoriam, et ultionis omnem excedas modum, dicere: *Sicut et nos remittimus debitoribus nostris:* Quique in tentationes seipsum coniiciat, et nullam non secet viam, quæ ad pericula ducat, tamen nunc dicere: *Ne inducas nos in tentationem;* id est eiusmodi, ut non modo risum, verum etiam omnem indignationem mereatur. Porro cum volens lubensque hostem generis humani sequaris (neque enim per vim, neque per tyrannidem, sed dolo et fraude nostri potitur) dicere: *Sed libera nos a malo.* Denique dicere quidem, *Quia tuum est regnum, et potentia et gloria*, sed eum interim pro nihilo putare, a quo omnis potentia et gloria tanquam ex fonte profluit, tale est,

Caput XLVI.

ut venia maius in se crimen complectatur. Quapropter illi soli post admirandum illum, qui in divino baptismate contigit, partum, et post novam ac peregrinam puerperiorum legem, hanc orationem rite ac iure recitare poterunt Deum *Patrem* appellantes, qui filiorum germanam indolem ostendunt. Illi poterunt dicere: *Sanctificetur nomen tuum*; qui nihil scelerati committunt. Illi et hoc: *Adveniat regnum tuum*; qui ea fugiunt, quae tyranno voluntatem pariunt. Illi et hoc: *Fiat voluntas tua*; qui ipsis factis hoc se operam dare declarant. Illi etiam: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; qui luxui ac deliciis nuntium remiserunt. Illi et hoc: *Remitte nobis debita nostra*; qui veniam iis tribuunt, qui in ipsos deliquerunt. Illi et hoc: *Ne nos inducas in tentationem*; qui neque semetipsos, neque alios in hanc coniiciunt. Illi et hoc: *Libera nos a malo*; qui cum Satana perpetuum et irreconciliabile gerunt bellum. Illi denique vere dicere poterunt: *Quia tuum est regnum, et potentia et gloria*; qui ad ipsius verba contremiscunt, eaque re et opere ostendunt. Non enim tantum efficere valet ipsa huius precationis notitia, quam mores et vita precantis.

CAPUT XLVII.

DIMITTE, ET DIMITTETUR TIBI.

Si dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet et vobis Pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus: nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Matth. VI. 14. 15.

Quemadmodum vidimus paulo ante in eleemosyna, ſic in aliis omnibus operibus misericordiæ erga proximum clementissima pietate ſua Christus ea tanquam ſibimet facta agnoscit, ut id etiam ad instar iuramenti alibi affirmet: *Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis a)*; ita e contrario: *Amen dico vobis*, ait, *quamdiu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis:* tum alias ſæpe contestatur, non niſi tunc nobis dimittendum fore, si et nos aliis dimittamus.

Conditione reciproca nobis Deus dimittit peccata.

Quam vero ſublime est et pro nostra adoptione in filios Dei plane divinum, nec quidquam nobis excelsius, nostræque exilitati excellentius et ad honoris fastigium maius excogitari potest, quam Deum ve-

a) *Matth. XXV.* 40.

luti ex condicto nobiscum æquisque conditionibus tanquam parem cum pare agere. At vero memores nos ſimus oportet ſponſionis reciprocæ factæ, datæque fidei, quam toties renovamus, quoties orationem Dominicam coram Deo fundimus. Quæ noſtrum reſpectu eo eſt dignantior, quo maior ac infinita eſt inter paciſcentes veluti partes intercapedo. Accedit et illud immenſum divinæ erga nos pietatis argumentum, quod ſicut benigniſſimum numen tanquam ſibi factum, quod aliis benefecerimus, in acceptis fert; ita etiam male in alios facta ceu in ſe delictum reputat. Ecce conditionem, quam nos ipſi magiſtro divino ponimus, dum dimitti nobis debita noſtra petimus, *ſicut et nos dimittimus debitoribus noſtris*; ac benigniſſimus miſericordiſſimusque Salvator noſter ineffabili pietate ſtatim poſt formulam orationis eandem iterum apponit, artificioque perinde amabili, quam admirabili obſtringit omnes nos, mutuas offenſas condonare, ea certa ſpe, ſi dimiſerimus peccata in nos commiſſa ab aliis, clementiſſimum Patrem noſtrum cœleſtem et nobis dimittere delicta noſtra. Quod non contentus hic bis conſequenter repetiiſſe; id iterum alibi apud eundem Evangeliſtam et perinde apud alios nobis itentidem in memoriam verbis et exemplis variis inductis revocatur, uti conſtanter etiam a viris

apostolicis et SS. Patribus. Sic S. Polycarpus S. Joannis discipulus in Epist. ad Philippenses, „si ergo, inquit *a*), deprecamur Dominum, ut nobis dimittat, debemus et nos dimittere. Nam coram Domini ac Dei oculis ſumus, et omnes nos oportet ſtare ante tribunal Christi, et unumquemque pro se rationem reddere.“ Nemo frequentius dissertiusque hoc inculcat S. Cypriano M. in libro de orat. Dominica ad hanc petitionem, „adiunxit plane, ait, et addidit legem, certa nos conditione et ſponsione constringens, ut ſic nobis dimitti debita postulemus, ſecundum quod et ipsi debitoribus nostris dimittimus: ſcientes impetrari non posse, quod pro peccatis petimus, nisi et ipsi circa debitores nostros paria fecerimus.“ Sic ille deinceps adhuc testimoniis et exemplis evangelicis confirmat rem. Sæculo IV. vero S. Jacobus Nisibenus Serm. de oratione *b*). „Orant quidem aliqui, inquit, oratione quam docuit Dominus noster: *Dimitte nobis debita nostra, ſicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* O qui ſic oras, memento, quando hostiam offers in conspectu Dei; vide, ne erubescat, qui offert orationem tuam, veluti ſacrificium coinquinatum. Tu oras Deum, ut dimittat tibi, et profiteris, quod et tu

a) *Num.* 6. *Rom. VI.* 12. 14.
b) *Bibl. PP. T. V. p. XXX.*

dimittis. Cogita primum in mente tua; an dimittas, ne inveniaris mendax coram Deo, dum dicis, dimitto, non dimittens: non est Deus ut homo, qualis es tu, ut mentiaris ei." S. Joan. Chrysostomus id imprimis agit in h. l. ut divinam erga nos Dei clementiam et pietatem ob oculos ponat, quam nobis ipsis hac nostra sponsione exhibet. „Nam, inquit *a*), cum posset sine hac posita conditione omnia tibi peccata condonare; vult tamen te inde etiam beneficium accipere, mille tibi undique mansuetudinis et humanitatis occasiones ministrans, et quod in te belluinum est eliminans, iram extinguens, et undique te membro tuo conglutinans. Quid ergo dicere possis, an te mali quidpiam a proximo iniuste passum esse? Hæc quippe sunt peccata; nam si iuste, peccatum nullum est. At tu talium vere peccatorum veniam impetraturus accedis, imo et multo maiorum: et ante veniam, non minimam consecutus es gratiam, edoctus te humanam habere animam, et ad omnem mansuetudinem institutus. Post hæc vero, magna etiam tibi merces illic recondita erit, quod nullæ a te peccatorum rationes postulentur. Quo igitur digni supplicio erimus, si tali accepta potestate, salutem nostram prodamus? Quomodo autem in aliis nos

a) *Hom. XIX. n. 6. T. VII. p.* 253.

exaudiri rogamus, cum nolimus, dum penes nos est, nobis ipsis parcere?" Nemo vero fortius S. Augustino pacti ac conditionis obligationem ſtringit, qua tenemur ex hac mutuæ conditionis lege, ſerm. CXIV. de verbis Luc. XVII.: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe illum etc.*; primum quidem paucis his: „Volo ergo, inquit *a*), te ignoscentem, quia teneo veniam postulantem. Rogaris, ignosce: rogaris, et rogabis: rogaris, ignosce; tu rogabis, ut ignoscatur tibi." Et paulo post: „*Dimitte*, inquit, *nobis debita nostra.* Quo iure? quo pacto? quo placito? quo chirographo recitato? *Sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Parum est, quod non dimittis: adhuc et Deo mentiris. Conditio posita est, fixa est lex: Dimitte, ſicut dimitto. Ergo non dimittit, nisi dimittas: Dimitte, ſicut dimitto. Petenti vis ut dimittatur tibi, petenti dimitte. Preces istas iurisperitus cœli dictavit: non te fallit, ſecundum cœlestem eius vocem posce: dic, *dimitte nobis, ſicut et nos dimittimus:* et fac quod dicis. Qui mentitur in precibus, beneficio caret: qui mentitur in precibus, et perdit causam, et invenit pœnam etc." Nihil est, quod nos adeo confundit coram Deo in ipsa oratione nostra ad Deum, si quod orando promittimus, attente animo revolvamus: ſiqui-

a) *T. V. p.* 574.

dem cum eodem S. Augustino sermon. CLXXXI. de verbis epist. I. Joannis „Humiles et devoti dicamus quotidie *dimitte nobis debita nostra:* sed si faciamus, quod sequitur: *ſicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Sponsio hæc cum Deo, vera ſponsio, et fixa conditio est.“ Quis nobis ad hæc debet esse animus, si in memoriam revocamus, quid quotidie in oratione Deum rogamus, et quales nos erga proximum exhibemus, iniuriarum memores, minas ſpirantes, vindictam cogitantes, malum pro malo reddentes?

CAPUT XLVIII.

CAPUT XLVIII.

JEJUNIUM CUM GAUDIO.

Cum autem ieiunatis, nolite fieri ficut hypocritæ tristes: exterminant enim facies fuas, ut appareant hominibus ieiunantes. *Amen. dico vobis, quia receperunt mercedem fuam. Tu autem, cum ieiunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava,* ne videaris hominibus ieiunans, fed Patri tuo, qui est in abscondito: et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Matth. VI. 16.

In fpe mercedis æternæ.

Satis quidem se ipsam explicat Christi doctrina de fimulata tristitia hypocritarum in facie ad feveritatem fpeciemque fanctitatis composita ad vanam aucupandam existimationem ac gloriam, quam hic perinde ac fupra de eleemosyna et oratione damnat. Cæterum ieiunium, „principalis hæc, ut Tertulliano dicitur *a*), fpecies in castigatione victus," et pœnitentiæ genus ficut cæteræ corporis castigationes per se tristitiæ quoddam fimulacrum est; utque idem loquitur *b*), „femper inedia mœroris fequela est, ficut lætitia accessio faginæ;" nihilo-

a) De ieiunio c. 9. p. 548. *b*) Ib. c. 7. p. 547.

CAPUT XLVIII.

pertinent, *propterea*, inquit *a*), *unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Ἔλαιον ἀγαλλιάσεως exultationis exaltationisque præ participibus tuis, ut habet Paulus; in comparatione nimirum terrestris principatus, qui ceu umbra disparet ad regiam maiestatem adumbratam in hoc Psalmo XLIV. quem (inscriptum *Canticum pro dilecto* Christo nimirum ſponſo futuro Eccleſiæ ſuæ, quando *adducentur*, iuxta vatem, *regi virgines*, beatæ animæ *post eam*, reginam ſponſam, *afferentur in lætitia et exultatione in templum regis*) iam non ſemel induximus ſupra *b*) ubi de Joanne præcurſore Domini amico ſponſi, et apoſtolis filiis ſponſi, dum excuſat eos Chriſtus de ieiunio, quod non poſſint lugere filii ſponſi, quamdiu cum illis eſt ſponſus; hic autem modum ac rationem oſtendit ieiunandi cum gaudio vultuque hilari.

Nihil eſt quod divinam erga nos pietatem magis commendet, et manifeſtet in Evangelio, quam quod imprimis totam legem poſuerit in dilectione, quæ eſt propria affectio delectationis animæ noſtræ, deinde in gaudio interno animi, quæcunque nobis foris acciderint, patienter ac læte perferentis, ob ſpem mercedis æternæ, ſi non iam hic mercedem in ipſis actioni-

a) *Hebr. I. 9.* *b*) *Cap. XXVI. et XXXVI.*

Christus autem, ne appareamus hominibus ieiunantes, sed Patri nostro in cœlis (prout singulari pietate ad plenam in nobis excitandam filialem fiduciam bis hic nominat, *sed Patri tuo, qui est in abscondito, et Pater tuus, qui est in abscondito, reddet tibi*) vult ieiunantes ungere caput, et faciem lavare: id quod solemne fuit apud Orientales, atque adeo apud Judæos in conviviis, aliisque lætis occasionibus, ut appareret vultus hilaris, prout in Ruth exemplum habemus iussa a socru ad captandam benevolentiam Booz propinqui *lavare et ungere se, et induere cultioribus vestimentis a).* Sic dum Judith XVI. 9. exuisset se vestimento viduitatis, induissetque se *vestimento lætitiæ in exultatione filiorum Israel, unxit faciem suam unguento, et colligavit cincinnos suos mitra, accepit stolam novam etc.* Ad rem etiam cumprimis est David regis exemplum, cum deprecaretur pro parvulo filio decumbente ad mortem *et ieiunavit David ieiunio, et ingressus seorsum iacuit super terram b)*; mortuo autem puero surrexisse dicitur de terra: *et lotus unctusque est: cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini.* Idem David dum Psalm. XLIV. speciem, decorem, et unctionem regiam canit, *oleum lætitiæ* appellat, quo inaugurari mos est reges in verbis illis, quæ ad Christum seu unctum Domini

a) *Ruth. III. 3.* b) *II. Reg. XII. 16.*

Caput XLIX.

CAPUT XLIX.

THESAURUS NOSTER, ET LUCERNA.

Thesaurizate vobis thesauros in coelo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur; et ubi fures non effodiunt, nec furantur. *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus simplex fuerit: totum corpus tuum lucidum erit etc.* Matth. VI. 20. 21.

Non in caducis.

Quid verius, quid sublimius dici potuit? quid ad rem convenientius, quando de rebus res est, erga quas humanus affectus fertur, abripiturque? Non vult Christus, ut thesaurizemus thesauros in terris, iisque animi affigamus affectum, rebus nimirum dilabentibus ac perituris; quippe cum non possit esse diuturnior earum rerum usura, quam præsentis vitæ, in qua tamen ipsa fluxa omnia sunt innumeris periculis ac iacturis exposita. Homo homini, ut proverbio dicitur, est lupus, suntque tot in humanis viæ, alienis rebus insidiandi, ac furandi. Divitiæ, omnisque rerum terrenarum apparatus rubigini sunt exposita ac corroduntur, ut pereant: minimæ animal-

culorum tineæ pretiosissima quæque consumtioni præparant. Stultum est illis animum affigere, cum nobis parata ſint æterna bona, ea tamen conditione, ut illa tota animi intentione consectemur, atque nobis thesaurizemus thesauros in cœlis.

Caput XLIX.

Sed ſupernis rebus obtutu fixo.

Palam fit admirabilis, ac divina connexio horum cum iis, quæ ſequuntur, verbis: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit etc.* Si nempe iudicium nostrum de rebus huius et futuræ vitæ ſanum fuerit, et rectus purusquē affectus animi erga æterna bona, præ caducis huius vitæ rebus; ſtudia etiam nostra et facta bona erunt, et recta: *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi et cor tuum erit.* Judæi cordi tribuunt, quæ ſunt affectiones animi, ſecundum quas de rebus iudicamus; et in eas abripimur, quibusve delectamur, frui desideramus, atque earum usura felices nos esse putamus, aut ſecus: et ſic benigno aut maligno eas oculo ceu lucerna respicimus. „Lucerna corporis, ut rem explicat S. Chromatius *a*), ſensus mentis, et fides cordis intelligitur: quæ si in nobis pura et lucida fuerit, ſine dubio, omne corpus nostrum illuminat. Idcirco autem lucerna in comparatione fidei poni-

a) *Tract. XVI. in Matth. T. VIII. Bibl. PP. p.* 350.

tur, quia ſicut lucerna incedentium in nocte greſſus illuminat, ne aut in foveas, aut in offendicula quæque ambulantes incurrant: ita in hac ſæculi nocte ſplendor fidei omnes vitæ noſtræ greſſus, præeunte lumine veritatis illuminat, ne aut in foveas peccatorum, aut in offendicula diaboli incidamus. " Inſigniter hoc Theophanes homilia lectu digniſſima in hæc verba *a*): *Lucerna corporis est oculus* duce S. Gregorio Nazianz. orat. 38. Paneg. de Nativit. D. illustrat exemplo primorum parentum in paradyso ſimplicitate nudorum: „At, inquit, ubi improbi dæmonis conſilio et averſione a bono contrariæ viſionis factus est particeps, *tunc aperti ſunt oculi eorum*, non ut melius viderent, ſed ut intelligerent ſe eſſe nudos, et erubeſcerent. Nam quæ poſtea ſubiit mali cognitio, priorem ſimplicitatem hebetavit, quemadmodum lumen ſuccedentibus tenebris naturalem decorem amittit." Paſſim hic ſimplex oculus puritas intentionis uno verbo, nec diverſa ad priorem ſententia dicitur cum S. Auguſtino: „Ut noverimus, inquit libro II. de ſermone D. in monte *b*), omnia opera noſtra tum eſſe munda, et placere in conſpectu Dei, ſi fiant ſimplici corde, id eſt, intentione ſuperna, fine illo chari-

a) *Hom. XLII. p.* 298. *b*) *Num.* 45. *T. III. P. II. p.* 218.

tatis: quia et plenitudo legis charitas. Oculum ergo hic accipere debemus ipsam intentionem, qua facimus, quidquid facimus: quæ si munda fuerit, et recta, et illud aspiciens, quod aspiciendum est; omnia opera nostra, quæ ſecundum eam operamur, necesse est bona ſint." Ultimus finis noster, de quo modo locuti ſumus, in quem ſuapte natura necessario ferimur, unus est, quem benignissimum Numen in ſeipso ſummo bono collocare dignatur, ad quem unice intentio nostra ferri debet, atque ad eum omnia ſunt referenda, quorum nobis usura in rebus præsentibus conceditur tanquam mediis ad finem ultimum non in hac, ubi omnia caduca ſunt, ſed in æterna vita fruendum.

CAPUT L.

DEO SOLI SERVIENDUM.

Nemo potest duobus dominis ſervire: aut enim unum odio habebit, et alterum diliget: aut unum ſustinebit, et alterum contemnet. *Non potestis Deo ſervire et mammonæ.* Matth. VI. 24.

Non possumus Deo ſervire et Mammonæ.

Consequenter hæc ad ſuperiora dicta ſunt, ne cor ad res terrenas et transitorias affigatur postpositis cœlestibus et æternis. Amplius vero hic depravatio humanæ naturæ ostenditur, cui cupiditas dominatur, quod Christus consistere nequaquam posse dicit cum ſervitute, qua Deo obstricti ſumus: *Nemo potest duobus dominis ſervire.* „Si voluerimus, ait S. Clemens P. R. *a)*, et Deo ſervire, et Mammonæ, non congruit hoc nobis. Quid enim prodest, si quis totum mundum lucretur, animæ vero detrimentum patiatur? ſunt vero ſæculum hoc, et futurum duo inimici: hoc loquitur fornicationem, et corruptionem, et avaritiam, et deceptionem, illud vero ista prohibet. Non possumus ergo istorum duorum esse amici: oportet vero nos ab hoc ſeparatos illo frui." Nempe *non potestis Deo ſer-*

a) Epist. II. ad Cor. n. 6.

vire et Mammonæ. „Deum quidem, ut commentatur S. Irenæus *a)*, confitens Deum, Mammonam autem nominans hoc quod est. Nam Mammonam dominum vocat dicens: *Non potestis duobus dominis ſervire*; ſed discipulos docet ſervientes Deo, non ſubiici Mammonæ, neque dominari ab eo. *Qui enim*, inquit, *facit peccatum*, *ſervus est peccati.* Quemadmodum igitur ſervientes peccato, ſervos peccati vocat, non tamen ipsum peccatum Deum appellat; ſed et eos, qui Mammonæ ſerviunt, ſervos Mammonæ appellat, non Deum appellans Mammonam!"

Satis exprimit vim ſententiæ Christi S. Martyr in eos, qui divitias instar Numinis habent, quod est Mammona, græcis πλȣ́τος, cui ſervire ſimul ac Deo est Paulo, *idolorum ſervitus b)*. Sic idem Col. III. 5. avaritiam notat, *quæ est ſimulacrorum ſervitus*, utroque loco vitia carnis præmittens usu apud doctores Judaicos in more posito, quælibet idololatriæ comparandi vitia. Sicut etiam apostolus notat *inimicos crucis Christi* Phil. III. 18. etc. *quorum finis interitus: quorum Deus venter est*, quos nos dicere ſolemus, ventri deditos, voluptatibus nempe quæ ex ingesto cibo ac potu percipiuntur.

a) Lib. III. contra hæres. c. 8. n. 1. p. 182. etc.
b) Ephes. V. 5.

Sic hic Christus, secundum proclivitatem perversitatemque hominum, Deo ponit quasi ex adverso Mammonam. „Exhorrescamus cogitantes, ut cum S. Joann. Chrysostomo loquar *a*), quid Christum dicere coëgimus, ita ut cum Deo aurum poneret. Quod si illud horribile, longe horribilius est hoc reipsa fieri, et Dei timori auri tyrannidem anteferri. Quid igitur? an non apud veteres idipsum fieri potuit? Minime. Quomodo ergo Abraham, quomodo Job virtute claruere? Ne mihi divites nomines, sed divitiis servientes etc.“ Et S. Augustinus *b*): „Sunt alii, qui opulenti sunt, et honoribus secundum tempus humanis fulciuntur: et tamen nec in pecunia sua spem ponunt, nec in fundis suis spem ponunt, nec in familia sua spem ponunt, nec in claritate transitoriæ dignitatis; sed totam spem suam ponunt in illo, cui non succeditur, qui mori non potest, qui falli et qui fallere non potest. Tales etsi multa videntur habere secundum sæculum, bene tamen ea gubernant ad refectionem indigentium; inter pauperes Domini numerantur.“ Subdit in loco parallelo S. Lucas XVI. 14. audisse hæc omnia Pharisæos, *qui erant avari*, et derisisse illum. *Et ait illis: Vos estis, qui iustificatis vos coram homi-*

a) *Hom. XXI. in Matth. n.* 1. *T. VII. p.* 269.
b) *In Psal.* 93. *Tom. IV. p.* 1004.

nibus: Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Juxta ſublime nimirum in Evangelio Christi, divinam Evangelii Christi Verbi incarnati œconomiam, qua a terrenis rebus abstracti ad æterna, ultimum finem, ſummumque bonum fruendum in cœlo, deducimur. Estque hoc discrimen, atque præstantia novi præ veteri Testamento, quod temporales tantum habebat promissiones, cuius limitem mox indicat Christus: *Lex et prophetæ usque ad Johannem: ex eo regnum Dei evangelizatur.*

CAPUT LI.

CURA RERUM TEMPORALIUM.

Ne ſolliciti ſitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro, quid induamini. *Nonne anima plus est quam esca: et corpus plus quam vestimentum? Respicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in borrea: et Pater cœlestis paſcit illa.* Nonne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans potest adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? Et de vestimento, quid ſolliciti estis? *Considerate lilia agri, quomodo crescunt: non laborant, neque nent.* Matth. VI. 25. etc.

Non ſit anxia Deo nobis providente.

Comparationibus istis et exemplis ex communi et vulgari vita, infimoque genere vegetabilium et volatilium desumtis ad commonstrandam divinam providentiam ſuam erga hominem ad imaginem ſuam conditum, quid pulchrius ſimulque accommodatius, quid ad anxiam curam et ſollicitudinem eorum imprimis, quibus ad maiora natis maximas ſuæ religionis curas et res commisit, ex animis tollendam? Quales tunc erant apostoli, quos rebus omnibus

præsentis vitæ egentes ac expeditos missurus erat in universum mundum ſine argento, ſine pera, ſine baculo: revocatque dicta Matth. X. 9. Luc. IX. et X. 4. in memoriam ante passionem ſuam, eos relicturus, quod iam experimentum huius rei fecerat: *Quando misi vos ſine ſacculo, et pera, et calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt: Nihil a).*

Considera vero, quam admirabili ſimplicitate, id, quod D. Paulus I. Tim. VI. 8. dicit: *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti ſimus*, hic circumscriptum habeatur, dum vulgarissimus victus et vestium apparatus, ad ictum usque, ut ita dicam, acus repræsentetur.

De nimia autem anxiaque cura et ſollicitudine hic agi tantum vel data S. Augustino occasio, librum ſcribendi de opere monachorum *b*), qui omni omnino de rebus eiuscemodi ſollicitudine abiecta, se potius implere præceptum evangelicum existimabant, comprobat. Apposite vero lib. II. de ſermone Domini in monte advertit *c*), documenta ista non ſicut allegorias discutienda esse, posita, ut de rebus minoribus maiora persuaderentur. S. Chrysostomus

a) *Luc. XXII.* 35. *b*) *T. VI. p.* 476.
c) *T. III. P. II. p.* 220. *n.* 52.

Caput LI. aliam removet causationem, ostenditque id, quod putet quis causam esse sollicitudinis, potius idoneum esse ad eam abigendam. „Quodsi, inquit *a*), dicas, ideo me sollicitum esse oportet, quia necessaria sunt: ego contra respondeo, ideo ne sollicitus sis, quia necessaria sunt. Si enim superflua essent, neque sic desperandum esset, sed confidendum ea tibi suppeditari posse: quia vero necessaria sunt, non ultra ambigere oportet. Quis enim Pater negligat filiis suis necessaria præbere?" Nempe Christus et hic præoccupans, quid nobis summe necessarium sit, subiungit: *Scit enim*, inquit, *Pater vester*, *quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei*, *et iustitiam eius: et hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergo solliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi. Sufficit diei malitia sua.* „Id est, commentatur apposite ad primum a nobis dicta de anxia cura et sollicitudine S. Chrysostomus, miseria atque contritio. Non sufficit tibi in sudore vultus tui comedere panem tuum? Cur aliam adiicis ex sollicitudine miseriam, qui a prioribus es liberandus laboribus." S. Hieronymus *b*) malitiam hic diei vult, quam græci κακουχίαν appellant, in illud Ecclesiastis: *Vidi universa opera*, *quæ facta sunt*

a) *Hom. XXII. in Matth. n. 2. T. VII. p.* 277.
b) *T. II. p.* 722.

sub sole, et ecce omnia vanitas et præsumtio spiritus, edoctus a magistro suo Hebræo. Quasi nos præmonet, ne superfluis angamur curis et sollicitudine, cum pro conditione humana alias quilibet dies iam habeat malum seu miseriam suam. Considerandum demum hic est divinum illud, quod initio statim ex Longino *de Sublimi* notavimus in verbis Moysis: *Fiat lux, et facta est lux.* Innuitur enim hic perinde omnia conservantis actus ille Dei omnipotentis quam verbo suo universa creantis: *Germinet terra herbam virentem etc.* ubi recte dicitur: *Quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.* Ut et hic locum habeat illud Matth. XII. 42.: *Et ecce, plus quam Salomon hic.*

Caput LII.

CAPUT LII.

OFFICIA CHARITATIS PROXIMI.

Omnia quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis. Hæc est enim lex et prophetæ. Matth. VII. 12.

Diligendo tanquam seipsum.

Quando Christus Matth. XXII. 37. etc. utrumque explicat dilectionis præceptum Dei et proximi, *in his duobus*, subdit, *mandatis, universa lex pendet et prophetæ.* Quo-

CAPUT LII.

niam vero proximum non nisi in Deo, et propter Deum summum bonum, et unicum finem diligere debemus; Deus vero quæ uni ex minimis fiunt, tanquam sibi facta recognoscit, Matth. XXV. 40. 45. recte dicitur in amore proximi contineri quoque amorem Dei. Ex verbis tamen istis: *Hæc est enim lex et prophetæ*, observat S. Augustinus præceptum hoc, quod tam paucis verbis omnium officiorum complexum habet, ad dilectionem proximi pertinere, non etiam ad Dei, cum alio loco duo præcepta esse dicat, in quibus tota lex pendet et prophetæ. „Nam, pergit *a*), si dixisset, omnia quæcunque vultis fieri vobis, hæc et vos facite: hac una sententia utrumque illud præceptum complexus esset: cito enim diceretur, diligi se velle unumquemque et a Deo, et ab hominibus: itaque cum hoc ei præciperetur, ut quod sibi fieri vellet, hoc faceret; id utique præciperetur, ut diligeret Deum et homines. Cum vero expressius de hominibus dictum est, *omnia ergo quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis*: nihil aliud dictum videtur, quam diliges proximum tuum tanquam teipsum. Sed non negligenter adtendendum quod hic subiecit, *hæc est enim lex et prophetæ.* In his autem duobus præceptis, non tantum ait, lex pendet et

a) *De Serm. D. in monte lib. II. n. 75. T. III. P. II. p. 231.*

prophetæ: ſed etiam addidit, *tota lex et prophetæ*; pro eo quod est tota prophetia: quod cum hic non addidit, ſervavit locum alteri præcepto, quod ad dilectionem Dei pertinet."

Ipsa quidem æquitatis ratio, si ſana esset in homine et incorrupta, dictare debuerat axioma hoc, cuius etiam vestigia quædam apud philosophos reperiuntur; ſed ſicut ſecundum apostolum, si peccatum non esset, lex non esset, ita per legem iterum et prophetas eius rei memoriam refricari oportuit. Disertis verbis in veteri testamento habetur: *Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias* a). Sed hic est præceptum negativum ad avertenda potius mala, quam bona invicem ex mutua charitate præstanda, uti etiam Grotius in h. l. ex Isocrate ſententiam notavit hanc: *Quæ si vobis fierent, irascimini, ea aliis ne facite:* Fertur porro axioma hoc Severus Imp. in ore habuisse ſic edoctus a Christianis vel Judæis: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Sed non est hæc lex et prophetæ, ſeu lex perfecta diligendi proximum ſicut ſeipsum, prout hoc præcepto affirmativo nobis iniungitur: *Omnia quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, et hoc facite illis*; quam ſola nobis divina ſapientia lux in tenebris lucens afferre potuit ad

a) *Tob. IV.* 16.

expellendam in animis nostris cupiditatem, matrem perversi illius amoris proprii, contrariam legi charitatis, diligendi proximum ficut feipsum, atque eidem omnia illa faciendi quæcunque volumus, ut faciant nobis homines; posterius amor proprius cupit, primum autem charitas facit. „Huius fententiæ partem, funt verba Salviani Masfiliensis *a*), tam bene novimus, ut nunquam prætereamus: partem fic prætermittimus, quasi penitus nesciamus. Nam, quid ab aliis præstari nobis velimus, optime novimus: quid autem ipsi aliis debeamus præstare, nescimus. Atque utinam etiam nesciremus: minor esset ignorantiæ reatus fecundum illud: *Qui nescit voluntatem Domini fui, vapulabit paucis. Qui autem fcit, et non facit eam, vapulabit multis.* Nunc autem in hoc maior offensa est, quod partem fententiæ facræ pro commodorum nostrorum utilitate diligimus, partem pro Dei iniuria præterimus.“

a) *Lib. III. de Gubernatione Dei p. 90.*

CAPUT LIII.

ANGUSTA ET LATA VIA ET PORTA.

Intrate per angustam portam: quia lata porta, et spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt, qui intrant per eam. Quam angusta porta, et arcta via est, quæ ducit ad vitam: et pauci sunt, qui inveniunt eam! Matth. VII. 13. 14.

Paucitas electorum.

Lucæ XIII. 22. etc. legitur, cum Christus *per civitates et castella iret docens, et iter faciens*, quemdam interrogasse illum dicendo: *Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos: Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, et non poterunt. Cum autem intraverit paterfamilias, et clauserit ostium, incipietis foris stare, et pulsare ostium dicentes: Domine, aperi nobis: et respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis. Tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, et bibimus, et in plateis nostris docuisti. Et dicet vobis: Nescio vos unde sitis: discedite a me omnes operarii iniquitatis. Ibi erit fletus et stridor dentium.* Manifestum est, hæc Judæos perstringere dicta.

CAPUT LIII.

Arcta Judæis non ſapiebat, nec eorum exſpectationi congruebat, via, quam eis præſertim in ſermone hoc in monte, atque reliqua doctrina, ipsaque conditione ſua paupere et abiecta monstrabat in hoc mundo, præsentique vita, ubi illi a Messia instruendum præstolabantur regnum terrenum, detrectantes, quod eis prædicabat Christus *Evangelium regni*, non huius mundi, ſed per contemtum huius mundi, æterni in cœlis, de quo *cum videritis*, pergit, *Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei. Et ecce ſunt novissimi, qui erunt primi, et ſunt primi, qui erunt novissimi.*

Quæ verba etiam Matth. XIX. 30. ac Marc. X. 31. leguntur de illis, qui angustam portam hanc propius attingere relicto mundo censendi ſunt, cum ſua omnia propter Christum et Evangelium reliquerint, et *multo plura* Luc. XVIII. 30. aut *centies tantum* Marc. X. 30. recipiunt *in hoc tempore*, ne præsentis vitæ bonis abutantur. Terribile est, quod apud Matthæum et Marcum additur epiphonema: *Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi*, de illis, qui relictis omnibus ſecuti ſunt Christum. Caveant itaque hi tales, ne pensitare apud

se negligant: *Quam angusta porta, et arcta via est, quæ ducit ad vitam.*

CAPUT LIII.

Difficilis Evangelii via.

Quæ apud Matthæum verba ad epilogum pertinent prolixioris inter ſermones Christi, concionis in monte, quæ perfectionis christianæ non tam compendium est, quam absolutissimum complementum et culmen per tot ac tam ſublimia doctrinæ capita carni et mundo paradoxa ob tot difficultates, quibus obsepta est, et molestias. Hanc igitur, quam in ſuperiore concione ostenderat, iam in conclusione hortatur intrare angustam portam, et viam arctam apud Lucam, *contendite*, inquit, *intrare*, quod proprie pugnantium est, atque conatus omnes et ſtudia flagitat per asperam et duram in imitatione Christi crucis viam, quam discipulis ſuis ostendit, hique impigre ſunt consectati, eum ſecuti per mortem ad vitam, per passionem ad gloriam. „Arcta, inquit S. Cyprianus *a*), et angusta est via, quæ ducit ad vitam: durus et arduus limes, qui tendit ad gloriam. Per hunc viæ limitem martyres pergunt, eunt virgines, et iusti quique gradiuntur. Lata et ſpatiosa itinera vitate: lethales illic illecebræ, et mortiferæ voluptates: illic diabolus blanditur, ut fallat; arridet, ut noceat; illicit, ut

a) *De habitu virginum circa finem p. 73.*

CAPUT LIII.

occidat." Quemadmodum hic S. Cyprianus latam, quæ ducit ad interitum, viam ab illecebris et voluptatibus carnis nobis describit, ita a facultatibus mundi graphice depingit S. Gaudentius Brixiensis præ oculis illud effatum Christi habens, *facilius esse camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum.* „Quoniam vero, inquit *a*), *arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam*, oneratos divitiarum terrestrium fascibus ingredi per illam non capit. Expeditos quærit, ac tenues, omnique continentia castigatos, et (ut ita dixerim) filo gracili ſimiles, qui etiam per foramen illius mysticæ acus facile transeant, ſpiritales effecti." Omnia complexus est S. Maximus Taurinensis *b*) Sermone *de eo, quod ſcriptum est: Intrate per angustam portam.* „Angustum est, inquit, fratres, quidquid acquiri necesse est per laborem. Angusta nostræ religionis est via, quam gradientibus nobis ſpinæ huius mundi, ſentesque concludunt. Sed angustiæ istæ amplitudinem paradysi, immensaque ſpatia regni cœlestis aperiunt. Spatiosaque luxuriæ via, et angustum est iter castitatis. Lata deliciarum ſæcularium porta est, ſed angusto nimis fine concluditur. Jeiuniorum autem vel continentiæ arcta quidem via, ſed amplissimis egressibus dilatatur etc."

a) *Serm. XVIII. p.* 180. *b*) *Cod. bibl. Ambr. C.* 97.

S. Jo. Chrysostomus ad hanc, utut angustam viam capessendam, portamque arctam ingrediendam nobis animum addit non solum ex felici termino, ut S. Maximus, sed etiam facilem nobis ipsam viam (vel eo ipso, quia via est et porta) ostendit ex verbis Christi: *Jugum meum suave est, et onus meum leve.* „Quomodo autem, quærit, hic arctam illam angustamque dicit esse! Certe si attenderis, hic etiam declarat illam admodum esse levem, et facilem. Et quomodo, inquies, illa, quæ arcta est et angusta, facilis erit? Quia via est, et porta, sicut etiam illa alia, etsi lata et spatiosa, via est et ipsa. In his autem nihil manet, sed transeunt omnia ad hanc vitam pertinentia, sive tristia, sive prospera. Nec ideo tantum facilis est virtus; sed a fine etiam facilior redditur. Id consolationem decertantibus parere debet. Itaque et brevitas laborum et æternitas coronari, et quod hæc sint priora, illa vero posteriora; hæc certe omnia maximam in laboribus afferunt consolationem. • Quapropter Paulus levem tribulationem vocavit, non ob naturam accidentium rerum, sed ob promtam voluntatem decertantium et spem futurorum.“ Prospero Carm. XIX. angusta via dilatato corde curritur: quia iter virtutum, quo gradiuntur pauperes Christi, amplum

CAPUT LIV.

est fidelium ſpei, etiamsi arctum ſit infidelium vanitati *a*):

Arcta via est, veræ quæ ducit ad atria vitæ,
Nec recipit carnis gaudia mentis iter.
Amplis incedit ſpatiis terrena voluptas;
Angusto virtus limite celsa petit.
Et tamen hi calles, quos mundi vana pavescunt
Quædam magnificis æquora ſunt animis.
Difficilisque nimis per dura per ardua gressus
Commendant fidei, quod tolerare iuvat.

CAPUT LIV.

EPILOGUS SERMONIS CHRISTI IN MONTE.

Omnis ergo, qui audivit verba mea hæc, et facit ea, *assimilabitur viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſupra petram.* Matth. VII. 24. etc.

Gratia Evangelii unica firma et tuta petra.

Est hic finis et peroratio ſermonis Christi in monte, in quem, cum videret turbas, ascendit, velut olim Moyses, daturus Evangelii legem accedentibus ad eum discipulis, ut Matthæus habet, elevatis oculis, ut apud Lucam legitur, in discipulos ſuos, quos ad prædicandum Evangelium in universum or-

a) *Lib. Epigram. p.* 364.

bem erat missurus, relicta incredula gente Judaica, atque antiquata lege veteri ceu imperfecta ac inerti ſine Evangelii gratia. Atqui hoc est, quod hic Christus omnem illum, *qui audivit*, ait, *verba mea hæc, et facit ea*, assimilat viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſupra petram, Christum nimirum, *ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, et honorificatum: et ipsi tanquam lapides vivi ſuperædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerre ſpirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum. Propter quod continet Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem ſummum angularem, electum, pretiosum: et qui crediderit in eum, non confundetur a)*. Hic est nempe lapis ille factus in caput anguli, quem reprobaverunt ædificantes, *Christum crucifixum Judæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam b)*, ſibi ſuffenis ſapientibus huius ſæculi, qui ſapientia huius mundi, quæ est ſtultitia apud Deum ſuperbiebant: qui perinde ac Judæi ſuis operibus ſuisque propriis viribus innitebantur, et confidebant, ſimiles *viro ſtulto*, ut hic apud Matthæum ſequitur v. 26. *qui ædificavit domum ſuam ſuper arenam: et descendit pluvia, et venerunt flumina, et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, et fuit ruina illius magna:* dum econtra hæc omnia nihil prævalere

a) *I. Petr. II. 4. etc.* b) *I. Cor. I. 23.*

potuerunt contra domum ſupra petram fundatam, gratia nimirum Evangelii Christi: de qua apostolus Colossensibus II. 5. etc. gratulatus *gaudens*, *et videns*, ait, *ordinem vestrum et firmamentum eius*, *quæ in Christo est*, *fidei vestræ*. *Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum*, *in ipso ambulate*, *radicati et ſuperædificati in ipso*, *et confirmati fide*, *ſicut et didicistis*, *abundantes in illo in gratiarum actione*. *Videte*, *ne quis vos decipiat per inanem philosophiam*, *et inanem fallaciam*, *ſecundum traditiones hominum*, *ſecundum elementa mundi*, *et non ſecundum Christum*: *quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*, *et estis in illo repleti etc.* Judæos perinde ac Græcos hic perstringit, quicunque de ſuis propriis operibus ſeu ſapientia præsumebant, gratiam Christi ignorantes aut repudiantes. *Quare?* idem quærit apostolus *a*), *Quia non ex fide*, *ſed quasi ex operibus*: *offenderunt enim in lapidem offensionis*, *ſicut ſcriptum est*: *Ecce pono in Sion lapidem etc.* ut modo eundem locum Isaiæ XXVIII. 16. allatum a D. Petro audivimus, qui, *Vobis igitur*, ſubdit, *honor credentibus*: *non credentibus autem*, *lapis*, *quem reprobaverunt ædificantes*, *hic factus est in caput anguli*, *et lapis offensionis et petra ſcandali his*, *qui offendunt verbo*, *nec credunt in quo et positi ſunt*. Nempe *ſuperædificati ſuper fundamentum apostolorum et prophetarum*, qui

a) *Rom.* *IX.* 32.

Evangelium Christi prænunciarunt, *ipso summo lapide angulari Christo Jesu*, a quo et Petrus a petra dicitur: *Et super hanc petram*, inquit, *ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Assimilatur igitur viro sapienti, qui ædificat domum suam super hanc petram, econtra vero similis erit viro stulto, qui ædificat domum super arenam extra hanc petram: *Venerunt flumina etc.*

CAPUT LV.

CAPUT LV.

LEPROSUS MUNDATUS.

Cum autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ: et ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: *Volo. Mundare. Et confestim mundata est lepra eius.* Matth. VIII. 1. 2. 3.

Solo iussu.

„Extendente manum Domino, commentatur in hunc locum S. Hieronymus *a)*, statim lepra fugit; simulque considera quam humilis, et sine iactantia responsio, ille di-

a) *T. IV. p.* 26.

xerat, *si vis.* *Dominus* respondit: *Volo;* ille præmiserat: *Potes me mundare.* Dominus iungit, et dicit: *Mundare.* Non ergo, ut plerique latinorum putant, iungendum est, et legendum, ſed ſeperatim, ut primum dicat: *Volo;* deinde imperans dicat: *Mundare.*" Facit huc, quod eodem Matth. VIII. 24. narratur, dum dormiente Christo *Ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus . . . Tunc ſurgens imperavit ventis, et mari, et facta est tranquillitas magna. Porro homines mirati ſunt dicentes: Qualis est hic, quia venti et mare obediunt ei.* Non poterant quippe non divinum quidpiam hic agnoscere. Idem nempe Verbum divinum, ut in creatione mundi, ſuam omnipotentiam hic ostendit: *Quoniam ipse dixit et facta ſunt, ipse mandavit et creata ſunt. Statuit ea in æternum et in ſæculum ſæculi: præceptum posuit, et non præteribit a).* Quæ de immutabili illo cœlestium corporum ſolis, lunæ ac ſtellarum cursu dicit psaltes, postquam ea, inanima quidem, ad celebrandum divinum numen provocaverat. Habemus nihilominus iam in veteri testamento exemplum, quo confunditur ſectatorum hodiernorum perfidi Spinozæ Judæi ſtultitia *b)*, effutientis, mutabilem fore Deum, si miracula patraret; ſiquidem leges naturæ nil aliud ſint, quam Dei voluntas, quæ in ver-

a) Psalm. CXLVIII. *b) Tract. theol. polit. c. 6.*

teretur, si leges naturæ inverterentur. Id quod maxime locum haberet in eo, quod tum Spinoza cum alii fingunt ad eludendum illud ſtupendum miraculum, quod Josue X. 12. legitur: *Locutus*, ſcilicet, *Josue Domino in die, quo tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israel, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, et luna contra vallem Aialon. Steteruntque ſol et luna, donec ulcisceretur ſe gens de inimicis ſuis.* Diabolica impudentia est homuncionum, Deo auctori naturæ veluti legem ſtatuere, limites ponere atque terminos omnipotentiæ ſuæ; et quidem eorum, quos ſua revelatione dignatus est Deus; quandoquidem primo ſtatim huius tractationis capite vidimus Dion. Longinum mirabundum ſtupere τὸ ὕψος ſublime illud in verbis Gen. I. 3. *Fiat lux. Et facta est lux*, operante Deo ſpiritu oris ſui, Verbi nimirum divini, quod *erat in principio*; atque in tempore *caro factum* eadem virtute, qua *omnia per ipsum facta ſunt*, ſola voce *Fiat*, uno iussu *Volo*, *mundare* leprosum ſanavit *a*), veluti etiam absens centurionis puerum, dum, *Vade*, inquit, *et ſicut credidisti, fiat tibi*: mox ingressus domum Petri ſocrus febricitantis manum tangens ſanavit, nec verbum dicens: *Vespere autem facto*, pergit evangelista, *obtulerunt ei multos dæmonia habentes: et eiiciebat ſpiritus verbo.* Sic

a) *Matth. VIII.* 13.

CAPUT LV.

curavit mutum et ſurdum verbo: *Ephphetha, quod est adaperire a)*; cæco roganti: *Domine, ut videam*, Jesus *Respice*, ait, *et confestim vidit b)*. Sic ad vitam revocavit puellam mortuam dicens: *Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) ſurge c)*; perinde ac ad adolescentem mortuum: *Adolescens, tibi dico: ſurge d)*; ad Lazarum vero iam quatriduo mortuum, ac ſepultum voce magna clamans: *Lazare, veni foras e)*, eadem qua ſeipsum resuscitavit occisum virtute, resuscitaturus aliquando universam carnem, quod prædicit Joann. V. 25. etc. *Amen, amen dico vobis, quia venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: et qui audierint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipso: ſic dedit et Filio habere vitam in ſemetipso: et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii Dei: et procedent, qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii.*

a) *Marc. VII.* 34. b) *Luc. XVIII.* 42. c) *Marc. V.* 41. d) *Luc. VII.* 14. e) *Joan. XI.* 43.

CAPUT LVI.

TESTIMONIUM CHRISTI JOANNI RENUNCIATUM.

Joannes baptista misit nos ad te dicens: Tu es, qui venturus es, an alium exspectamus? In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, et plagis, et ſpiritibus malis, et cæcis multis donavit visum. Et respondens, dixit illis: Euntes renuntiate Joanni, quæ audistis, et vidistis: Quia *cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, ſurdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur: Et beatus est, quicunque non fuerit ſcandalizatus in me.* Luc. VII. 20. etc.

Judæi increduli miraculis Christi.

Narratur Jo. X. 41. multos venisse ad Jesum et dixisse: *Quia Joannes quidem ſignum fecit nullum, omnia autem, quæcunque dixit Joannes de hoc, vera ſunt. Et multi crediderunt in eum*, propter testimonium nimirum etiam Joannis, cui Judæi plus deferebant, quam miraculis Christi. Referuntur mox dicta ab evangelista, factaque, dum Christus *abiit iterum trans Jordanem, in eum locum, ubi erat Joannes baptizans primum: et mansit illic.* Accidit hoc postquam Judæi lapidare vole-

bant Christum, eoquod se filium Dei esset professus, admodum sollicitatus ab ipsis, dum, post cæcum natum Jo. IX. illuminatum, ad festum encæniorum ambularet in templo in porticu Salomonis Jo. X. 22. *Circumdederunt ergo eum Judæi, et dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. Respondit eis Jesus: Loquor vobis, et non creditis: opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me.*

In conspectu Judæorum patrata sunt ei miracula per totam Judæam, quam *pertransiit*, ut testis oculatissimus S. Petrus de eo testatus est post ipsius mortem Judæis, *benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo a*). Sed ipsi ad hæc omnia cæci erant, quia in Christo eam non reperiebant, quam in Messia desiderabant, sæcularem pompam, regiamque potentiam ad ablatum a Romanis sceptrum Judæ restituendum, regnumque Israel per orbem instaurandum. At Christus Joanni denunciari voluit, quia *pauperes evangelizantur.* Non principes sacerdotum et seniores illos populi, qui dum sciscitanti quidem Herodi recte responderunt, Christum nasciturum in Bethlehem Juda b), perverse autem acceperunt Michæam, quem citant prophetam: *Et tu*

a) *Act. X. 38.* b) *Matth. II. 5.*

Bethlehem Juda, nequaquam minima es in principibus Juda, ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israel. Non, ut illi elati, ſic apostoli piscatores hæc accipiebant pauperes, qui vocati a Christo continuo relictis retibus ſecuti ſunt Christum: turbæ item quæ ſequebantur discursantem pauperem, qui non habebat, ubi caput reclinaret. Erant hi, de quibus mox Christus, et *beatus est, qui non fuerit ſcandalizatus in me.* At vero ſcandalizati fuerunt Judæi in Christo, humilem eius dedignati conditionem inflati ſpe regni, frustraque ad hunc usque diem regem ſuum Messiam exspectant, quem eorum patres respuerunt. Hoc nempe fuit regnum, hoc munus Messiæ divinissimum ſublimissimumque, quod ſtatim post ſusceptum officium ſuum in ſynagoga Nazareth, ubi erat nutritus, revoluto libro Isaiæ, eius verbis denunciat: *Spiritus Domini ſuper me propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, ſanare contritos corde, prædicare captivis remissionem, et cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, et diem retributionis. . . . . quia hodie impleta est hæc ſcriptura in auribus vestris a).*

Videri volunt hodierni increduli inde excusationem pretendere potiorem, quam

a) *Luc. IV.* 18.

Judæi, ad miracula Christi, quæ viderant coram illi obcæcati; dum nostri, id est inter christianos infideles, credere detrectant, quæ non viderunt suis oculis, quod legimus a Christo, ut infra videbimus apostolo Thomæ exprobratum, cum epiphonemate: *Beati, qui non viderunt, et crediderunt.* Jam notavimus ex S. Augustino, maximo fuisse deputandum miraculo, si mundus sine miraculis credidisset, ad fidem conversus ab apostolis rudibus et imperitis, non armis, ut Mahumedanismus, non potentia sæculari, ut (nisi forte clam serperent) hæretici, qui ætatem tulerunt.

CAPUT LVII.

REGNUM CŒLORUM VIM PATITUR.

Amen dico vobis, non surrexit maior inter natos mulierum Joanne baptista: qui autem minor est in regno cœlorum, maior est illo. *A diebus autem Joannis baptistæ usque nunc regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.* Omnes enim prophetæ et lex, usque ad Joannem prophetaverunt: et si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est. Qui habet aures audiendi, audiat. Matth. XI. 11.

Regnum Christi in terris.

Verba *Amen dico vobis* initio, et in fine, *Qui habet aures audiendi, audiat*, magnum aliquid et sublime hoc Christi sermone portendi, indicant: uti revera complectitur œconomiam veteris et novi testamenti, cuius utriusque limes dicitur S. Joannes Baptista, „ad quem, sunt verba Tertulliani *a*), desineret Judaismus, et a quo inciperet Christianismus." Id S. Augustinus confirmat Serm. VII. *de S. Joan. bapt. b*) „Nam eum

a) *Advers. Marcion. Lib. IV. c.* 33. *p.* 449.

b) *Serm. CCXCIII. n.* 2. *T. V. p.* 1176.

CAPUT LVII.

esse, ut dixi, quodammodo limitem Dominus ipse testatur dicens: *Lex et prophetæ usque ad Joannem baptistam.* Sustinet ergo personam vetustatis, et præconium novitatis; propter personam vetustatis, de senibus nascitur: propter personam novitatis, in visceribus matris propheta declaratur." Hoc igitur respectu attestante ipso Christo, *non surrexit maior inter natos mulierum Joanne baptista: qui autem minor est in regno cælorum, maior est illo.* Regnum cœlorum regnum est Messiæ præsentis vitæ et æternæ in Ecclesia Christi, et æterna patria. Regnum hoc præcursor Domini in spiritu et virtute Eliæ denuntiavit primus S. Joannes clamans in deserto *et dicens: Pænitentiam agite, appropinquavit regnum Dei.* „Consequenter, sunt verba S. Hieronymi in cap. XI. Matthæi a), *a diebus illius regnum cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud.* Grandis enim est violentia, in terra nos esse generatos, et cœlorum sedem quærere: possidere per virtutem, quod non tenuimus per naturam. Cessarunt tunc umbræ, et figuræ venturi Messiæ, quem omnes prophetæ et lex usque ad Joannem prophetaverunt." Cessavit respublica et regnum terrenum Judaicum, dum Joannes cœpit prænunciare regnum cœlorum. *Pænitentiam*, inquit, *agite:* quam ille tam austera vita in deserto

a) *T. IV. p.* 43.

præsignavit; Christus vero passione et morte sua nobis regnum cœlorum acquirens viam crucis demonstravit; regnum Dei intra nos solidavit, regnum diaboli destruxit: regnum suum, theocratiam a Judaica ad gentes cæteras transtulit, ex terreno in cœleste commutatum: cessit synagoga Ecclesiæ, hæcque illius primogenita præripuit. „Si repetamus [commentatur S. Ambrosius in illud: *cogentes rapiunt illud a)*] dominicum illud, quod scriptum est, dicente filio Dei: *Regnum Dei intra vos est*; advertimus in nobis regnum cœleste solidari, cum Christus exploso mundani principis regno, fugatisque deliciis sæcularibus, intra nostrorum secreta regnat animorum. Vis igitur menti adfertur humanæ, quæ diversis illecebris delinita laborem fugit, voluptatem expetit; cum vel metu supplicii coercita, vel præmio provocata, vincere ipsa se nititur: et tanquam exantlatis laboribus, palmam, quæ sibi plurimis adversantibus, subtrahebatur, contendit eripere. Rapimus enim ex hoc mundo palmam salutis, et quasi excubantibus obsessos serpentibus fructus pervigili labore decerpimus, ita tamen ut non furtiva sublatio, sed direptio sit triumphalis. Est et aliud direptionis genus, quando aliis sublata diripimus. Qui

a) *In Luc. T. I. p.* 1382.

CAPUT LVII.

sunt igitur raptores illi, non laboramus intelligere, cum de Benjamin lupi rapacis genere nos manare noverimus. Præcesserat Joannes, ut iustificaret populum Judæorum: ipse Dominus venerat ad oves perditas, domus Israel: apostolos destinaverat, ut fidem populi Judæorum vel disputatione, vel signis, miraculisque fundarent: sed cum illi munera sibi oblata defugerent, publicani et peccatores in Deum credere, in fidem coire cœperunt. In his igitur apostolica prædicatione regnum cœlorum cogitur, et fidelis populi adspiratione solidatur." Aliter nobis violentiam S. Paulinus suadet: „Esto, ait *a)*, violentus Deo, rape regnum cœlorum. Qui vetat aliena contingi, sua gaudet invadi: qui damnat avaritiæ rapacitatem, laudat fidei rapinam."

Rapina fidei maxima fuit primis Ecclesiæ pressæ sæculis, temporibus persecutionum: quæ tamen nunquam etiam deinceps defuerunt, nec deerunt in regno Christi Ecclesia, dicente Christo Joan. XV. 20. *Si me persecuti sunt, et vos persequentur.* Et apostolo II. Tim. III. 12. *omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur.* Sic igitur continuæ foris et intus sunt pugnæ, *regnum Christi usque nunc vim patitur, et violenti rapiunt illud: a diebus Joannis*, inquit,

a) Epist. 34.

qui vitæ austeritate ipse sibi vim maximam intulit, et perpessus est violentam etiam mortem: ac ipse imprimis Christus *usque ad mortem, mortem autem crucis*, quem *hæc oportuit pati, et ita intrare in gloriam suam a*).

CAPUT LVIII.

CAPUT LVIII.

CHRISTI ET JOANNIS DISPAR VITÆ RATIO.

Cui autem similem æstimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes coæqualibus dicunt: *Cecinimus vobis, et non saltastis: lamentavimus, et non planxistis.* Venit enim Joannes neque manducans, neque bibens, et dicunt: Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, et bibens, et dicunt: Ecce homo vorax, et potator vini, publicanorum, et peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia a filiis suis. Matth. XI. 16. etc.

Quasi surdis Judæis cantata fabula.

Lusu quasi puerili res omnium maxima summique ac unici nobis momenti ad considerandum hic proponitur, status nimirum naturæ, et gratiæ: naturæ lapsæ, qua sumus filii iræ, filii vindictæ æterno supplicio

a) *Luc. XXIV.* 26.

CAPUT LVIII.

digni, quod nullis fletibus sit expiandum: quem S. Joannes baptista frustra Judæis lamentans (*lamentavimus, et non planxistis*) representat sub veteri lege *quia lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est*, ut idem nobis denuntiat, Jo. I. 17. præcursor Domini, quo nato mox angelus Luc. IJ. 10. *gaudium magnum* evangelizavit. *Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum, et dicentium: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Est hoc *gaudium magnum*, quod tota vita sua Christus frustra Judæis evangelizavit: *Cecinimus vobis, et non saltastis.* „Vilis sermo, sed non vile mysterium, inquit, S. Ambrosius et post pauca *a*): Hoc est ergo mysterium: *Cantavimus vobis*, novi utiqne canticum Testamenti: *et non saltastis*, hoc est, non elevastis animam ad spiritalem gratiam. *Lamentavimus, et non plorastis*, hoc est, non egistis pœnitentiam. Et ideo derelictus est Judæorum populus; quia nec egit pœnitentiam, et gratiam refutavit. Per Joannem pœnitentia, per Christum gratia. Istam quasi Dominus donat, illam quasi servus annuntiat. Utrumque igitur Ecclesia custodit, ut et consequatur gratiam, et non abiiciat pœnitentiam; gratia enim munus largientis est, pœnitentia delinquentis reme-

a) *Lib. II. de pœnitent. n. 41. et 44. T. II. p. 426.*

dium.“ Pœnitentiam S. Joannes et ore denuntiavit, et austeritate vitæ opere demonstravit: unde eius vita lamentationi assimilatur; Cantui Christi vita, qui ſuaviter voce, et benefactis omnes ad ſuſcipiendum Evangelium gratiæ, tripudium vitæ cœlestis, provocavit. „Sermo Domini, ſunt verba S. Basilii a), qui ad vitam æternam, et ad cœlestium bonorum fruitionem invitat, melos erat, ad numerosam concinnamque motionem, nec non ad efficacem virtutum operationem animas excitans. Joannis autem prædicatio, quæ inobedientes illos ad pœnitentiam convertebat, lamentum erat, quod tristitiam ad ſalutem ſtabilem operabatur. Judæi autem propter cæcitatem cordis deprehensi ſunt nullis verbis benignis ad vitam permoti, quin nec etiam asperioribus ad pœnitentiam adducti fuisse.“ Regidissimus erat in deserto victus et vestitus Joannis; vita Christi cum Judæis ſocialis: cum illis bibebat, et manducabat, etiam cum publicanis et peccatoribus, nec Pharisæorum hostium convivia abhorrebat; ut eos ſibi conciliaret, allectaretque; nullam prætteribat occasionem hortandi, animandi, instruendi. *Cecinimus vobis et non ſaltastis.* „Provocavimus, cum S. Hieronymo in h. l. loquor, ut ad nostrum canticum bona opera faceretis, et ſaltaretis ad

a) *In Isaiæ V.*

nostram tibiam: ficut faltavit et David ante arcam Domini, et noluistis. Lamentati fumus, et vos ad pœnitentiam provocavimus; et ne hoc quidem facere voluistis, fpernentes utramque prædicationem, tam exhortationis ad virtutes, quam pœnitentiæ post peccata. Nec mirum si duplicem viam contempseritis falutis, quum et Dei ieiunium, et faturitatem pariter fpreveritis. Si ieiunium vobis placuit, cur Joannes displicuit? si faturitas, cur filius hominis displicuit? quorum alterum dæmonium habentem, alterum voratorem et ebrium nuncupatis. Ergo quia vos noluistis utrumque recipere, iustificata est fapientia a filiis fuis: id est Dei dispensatio atque doctrina." Quæ hic vocatur S. Patri *Dei dispensatio* in hac fententia, qua *iustificata* dicitur *fapientia ab omnibus*, ut Luc. VII. 35. legitur, *filiis fuis*, ἐδικαιώθη, explicatur apud eundem Lucam his præmissis narrationi verbis. *Et omnis populus audiens et publicani iustificaverunt* ἐδικαίωσαν *Deum, bapizati baptismo Joannis. Pharisæi autem et legis periti consilium Dei fpreverunt in femetipsos, non bapizati ab eo.* Ubi vox βȣλὴ consilium respondet voci σοφία in altera, quæ apud utrumque evangelistam legitur, fententia, ad fignificandum divinæ fapientiæ consilium in disponendis Judæorum animis per baptismum Joannis in pœnitentiam, verbis et exemplo a præ-

cursore præmonstratam ad evangelium regni gratiæ Christi et gloriæ, quod ſpreverunt Judæi: quos ferit, prout mox apud Matthæum XI. 20. etc. proposito textui ſubiicitur: *Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in quibus factæ ſunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam. Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio et cinere egissent pœnitentiam etc. In illo tempore*, pergit evangelista, *respondens Jesus dixit: Confiteor tibi Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a ſapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Sunt hi populus et publicani, illi Pharisæi et legis periti, quos modo ex Luc. VII. 29. et 30. notavimus.

Caput LIX.

CAPUT LIX.

CUI PLUS REMITTITUR, PLUS DILIGIT.

Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic. Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, et alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. *Quis ergo eum plus diligit? Respondens Simon dixit: Æstimo, quia is, cui plus donavit. At ille dixit: Recte iudicasti.* Luc. VII. 40. etc.

Exemplo Mariæ Magdalenæ et Petri.

Vide, et adora filii Dei divinam fapientiam et bonitatem. Manducat apud Pharisæum ex illo nempe hominum genere, qui eum carpebant, quod cum publicanis et peccatoribus manducaret. Simonem hunc eiusdem fuisse cum cæteris Pharisæis mentis, ostendit, quod indigne ferat accedere mulierem, *quæ erat in civitate peccatrix*, licet adeo pœnitens illa esset, ut provoluta in terram lacrymis rigaret pedes Domini. Quam fuaviter vero amabo! efficaciterque ad meliorem rectamque mentem revocat hominem, ad agnitionem professionemque veritatis omnium maximæ, in qua tota ver-

git redemtionis humanæ œconomia! prout ipse Christus ipsis Pharisæis in illa occasione, qua Christum ægre ferebant cum publicanis et peccatoribus manducare, palam manifestabat, se non venisse vocare iustos, ſed peccatores ad pœnitentiam *a*); quali pœnitentia ducta utique erat mulier commensurans cum magnitudine peccatorum magnitudinem amoris, adeoque ipso Pharisæi iudicio absolvenda a Christo; *Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quæ vero mens esse debuisset Simoni, si Christum non tantum prophetam, ſed omniscium verum Filium Dei, ſcrutatorem renum et cordium agnovisset? Si, ut ei Christus tam placide insinuaverat, ad examen revocasset, rationesque iniisset anteactæ vitæ ſuæ reperturus forte ampliorem materiam ad maiorem dilectionem, si vera reatuum ſuorum pœnitentia ductus ad eius et ipse provolutus pedes, ea fecisset, quæ quod neglexerit tam oportune, officiose, et amanter Christus ei exprobrat, proposito mulieris peccatricis exemplo: *Et conversus ad mulierem dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis ſuis tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem, ex quo intravit, non cessavit osculari*

a) *Luc. V.* 32.

CAPUT LIX.

pedes meos. Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unquento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

Illa ipsa creditur hæc mulier, quæ postea plorans, atque eodem amore conflagrans mortuo et ſepulto Christo tam perseveranter ad monumentum ſtabat. „Qua in re pensandum est, cum S. Gregorio loquar *a*), huius mulieris mentem quanta vis amoris accenderat, quæ a monumento Domini etiam discipulis recedentibus non recedebat. Exquirebat quem non invenerat, flebat inquirendo, et amoris ſui igne ſuccensa, eius, quem ablatum credidit, ardebat desiderio. Unde contigit, ut eum ſola tunc videret, quæ remansit, ut quæreret.“ Nec hoc ſolum, verum etiam prima resurrectionis nuntia a Christo ad apostolos apostola mitti digna fuit iis consolatione plenis verbis, quæ nunquam ſine extasi quadam mentis audiri debeant: *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum: Deum meum, et Deum vestrum.* Sic etiam præ cæteris apostolis post resurrectionem ſuam primus Petro apparuit, qui eum ter negaverat, ſed ſtatim lapsum, respectus a Christo, amare defleverat, et deinceps Christum præ cæteris amabat, ideoque pascendas oves acce-

a) *Lib. II. in Evang. Hom. XXV. n. 1. T. I. p.* 1545.

pit. Testante autem S. Jo. Chrysostomo: „Idcirco Coryphæum cadere permisit, ut illum moderatiorem redderet, et ad maiorem charitatem induceret. *Cui enim plus remissum fuerit, is magis diliget a).*" Utroque hoc exemplo nihil aptius esse potest, ad magnitudinem divinæ erga nos peccatores clementiæ ob oculos ponendam erigendosque ex ipsa reatus enormitate animos, si ei effectus pœnitentiæ salutaris respondeat, atque magnitudo dilectionis ex affectu grati pro venia animi: dum cernimus Petrum postquam ter negasset, plus cæteris Christum amantem caput Ecclesiæ constitui; Mariam prius peccatricem exuberantiam amoris tot testimoniis comprobantem dignam habitam, quæ prima non solum Christum videret post resurrectionem, verum etiam lætissimum nobis omnibus Christi fidelibus nuntium, se ascensurum ad Patrem suum et Patrem nostrum, Deum suum et Deum nostrum (quæ est unica spes nostra, maximaque dignatio) deferret fratribus.cohæredibus vitæ æternæ in cœlis, quo ipse, parare nobis locum, iam erat præiturus.

a) *Hom. LXXXII. in Matth. n. 4. T. VII. p. 787.*

Caput LX.

CAPUT LX.

DÆMONURGIA.

Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa eius diripere, nisi prius alligaverit fortem? Et tunc domum illius diripiet. Matth. XII. 29.

Nostra culpa in nos.

A pari hoc dicit, profertque inter alia argumenta contra Judæos blasphemantes, Christum in Beelzebub eiicere dæmonia, hanc ſimilitudinem, quæ explicatior est Luc. XI. 21. etc. Ubi ſtatus humani generis ante Christum adumbratur his verbis: *Cum fortis armatus custodit atrium ſuum, in pace ſunt ea, quæ possidet. Si autem fortior eo ſuperveniens vicerit eum, universa arma eius auferet, in quibus confidebat, et ſpolia eius distribuet.* Absit ut comparatio instituta videatur inter dæmonem fortem, ac fortiorem eo ſupervenientem Christum. „Fortem autem illum appellat, inquit S. Chrysoſtomus *a*), non quod natura talis ſit. Absit, ſed priorem ſignificans tyrannidem ex negligentia nostra ſtabilitam." Et S. Augustinus, „quia, inquit *b*), ille tenebat, ne possent viribus ſuis ab illo ſe homines

a) *Hom. XLII. in Matth. n.* 3. *T. VII. p.* 447.
b) *Lib. I. Quæst. Evang. quæst.* 5.

eruere." Sic Cassiodoro a) fortes ideo dicuntur dæmones, quia mortalium superant fragiles imbecillitates. Omnibus expressius V. Hildebertus in Serm. de laudibus crucis b), „quem, inquit, non sua virtus, sed nostra peccata fortem fecerunt: qui dominium super nos usurpavit, non sua virtute, sed ex nostra infirmitate." Igitur causa penes nos est, et culpa, quod tyrannidem exercet in genus humanum dæmon, ut fuit præsertim miserrimus status ante Christum inter gentes, idolis, abiectó veri Dei cultu, atque adeo dæmonibus servientes, qua impietate sæpe etiam Israelitæ abripiebantur: erantque, dum venit Christus, varias in sectas ob religionem scissi, erroribus et moribus depravati.

Erat inter has secta Sadducæorum, *qui dicunt non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum* c), ut sunt etiamnum hodie tanto proh dolor numero, quos non pudet se brutis æquiparare, atque in anima nostra divinam illam originem non verentur inficiari, qua ad imaginem et similitudinem Dei conditi sumus divina instructi virtute, ut ad imperium animæ nostræ spiritualis regatur corpus animale: ac si vero ad hoc opus sit immediato crasso quodam influxu

a) *In Psalm. LVIII.* 3. *T. II. p.* 184. b) *Pag.* 594. c) *Act. XXIII.* 8.

physico, quem ſcholastici ſtatuisse ſunt visi in materiam ſeu corpus? Nec potuerit omnipotens illa divina virtus, quæ omnia ex nihilo condidit, etiam ſpirituali creaturæ (quin opus ſit harmonia præstabilita, aut causis occasionalibus, quorum homini alterum, alterum Deo indignum) vim illam indere ad repræsentandas in intellectu res corporales, utque quodam voluntatis imperio in eas agant. Materialistas hic convenio Christi ad Sadducæos verbis: *Erratis non intelligentes ſcripturas*, quæ in veteri et novo testamento de angelicis ſpiritibus tam bonis quam malis tot habent testimonia ab exordio Genesis, ad postremum usque librorum theopneustorum novi testamenti, Evangeliorum imprimis, in quo non ſolum tanta habentur ipsius Christi testimonia de bonis et malis angelis, ſatana, dæmonibus, verum etiam tot documenta de iisdem ex corporibus hominum expulsis: dum nihilominus ii etiam, qui veritatem evangelicam præseferunt agnoscere, haud reverentur obsessiones dæmonum, quotquot memorantur, morbis corporalibus tribuere, quibus detenti a Christo ſint liberati, etiam, dum ire dæmonibus in porcorum gregem permisit a): *Et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: et mortui ſunt in aquis.* Quis non rideat gregem porcorum esse mortuum

a) *Matth. VIII. 32.*

morbo illo, quo duo illi detinebantur, a quibus Christus eiecit dæmonia? Sic se deridendos præbent, qui maxime hanc, dæmonum, porcorum gregem invadere permissorum, narrationem evangelicam risu excipere ac contemtu, sibi in animum induxerunt duo ocelli irreligiosorum ævi nostri Voltaire et Rousseau.

Quod tamen ipsum exemplum hoc porcorum, argumentum est invictum, cuique nihil oggeri queat, quod tum existentiam dæmonum, cum dæmonurgiam ipsam attinet: erantque iuxta S. Marcum duo millia præcipitatorum in flumen porcorum; sive inde multitudinem dæmonum eiectorum coniicias, sive dæmonum in corpora agendi vim, et siquidem influxum physicum materialem statuere scholastici naturæ spirituum videantur repugnantem, ideo tamen ἀφυσιολόγητον haud est, atque pro indita entibus spiritualibus a Deo creatore virtute φύσει seu naturaliter res fieri dici potest: quatenus entia illa spiritualia sive extra corpus sive in corpore, (quales passim SS. Patres agnoscunt spiritus etiam aëreos, aëreo instructos corpore) intellectu et voluntate prædita, (uti homo in hoc orbe terraqueo ad imaginem et similitudinem Dei factus) atque etiam ad hoc condita, ut connexione

diversimoda ac communione quacunque demum cum mundo aspectabili (quibus *cæli enarrant gloriam Dei, et opera manuum eius annuntiant firmamentum*) munia ſua in hoc universo perinde ac homo, corpore et anima constans, obeant.

Hinc D. Paulo *omnes ſunt administratorii ſpiritus a)* intellectu præditi ad concipiendas rerum huius universi idèas, ac voluntàte, cuius nutu et imperio in res etiam corporeas extra se positas agant, et operentur ſecundum fines cuique illorum entium ſpiritualium a Deo conditore præstitutos, ac constitutos limites; post lapsum vero restrictos uti in dæmonibus, ita etiam in hominibus astu dæmonis deceptis, ideoque expedito primigenio imperio in se ipsum, et alias res, quibus præesse debuerant, deiectis, atque eorum tyrannidi expositis, quorum malis artibus a Deo conditore aversi nobis ipsis relinquimur infirmi ac debiles, infestationibus dæmonum post peccatum primorum parentum continuo obnoxii, ob quas apostolus monet Ephesios *b)*: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis ſtare adversus insidias diaboli: quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et ſanguinem: ſed adversus principes, et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia*

a) Hebr. I. 14. *b) Eph. VI. 11.*

nequitiæ in cælestibus, aëreis scilicet regionibus; prout supra appellaverat principem potestatis aëris huius spiritum, *qui nunc operatur in filios diffidentiæ a)*, qui D. Petro (a quo tam serio monemur, ut *sobrii simus, et vigilemus b)*, ob adversarium nostrum diabolum, qui *circuit quærens quem devoret*) dicuntur *Servi corruptionis*, sub servitute nimirum diaboli consistentes: *a quo enim quis superatus est, huius et servus est c)*, ut idem princeps apostolorum prosequitur, veluti in mente habens sermonem hunc Christi, sicut ea adhuc magis declarant, quæ apud ipsum et evangelistam sequuntur eo solum discrimine *d)*; quod D. Petrus miserrimum statum eorum describat, qui post agnitionem veritatis christianæ deficiunt: *Si enim*, inquit, *refugientes coinquinationes mundi in agnitione Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur: facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non agnoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod eis traditum est, sancto mandato.* Christus vero *Cum*, inquit *e)*, *immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: et non inveniens dicit: Revertar in do-*

CAPUT LX.

a) *Eph. II.* 2. b) *I. Petr. V.* 8. *et I. Thes. V.* 6. c) *II. Petr. II.* 19. d) *Luc. XI.* e) *Luc. XI.* 24. *et Matth. XII.* 43.

mum meam, unde exivi. Et cum venerit, invenit eam vacantem ſcopis mundatam, et ornatam. Tunc vadit, et assumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores se, et intrantes habitant ibi: et fiunt novissimà hominis illius peiora prioribus. Sic erit et generationi huic pessimæ. Prænuntiat hic Christus genti Judaicæ omnimodam traditionem ſatanæ, ſervitutemque, quam essent ſubituri iustissimo Deì iudicio, qui postquam toties essent a Deo erepti, in peculiarem populum electi, eo demum perversitate ſunt prolapsi, ut eius opera, qui advenerat alligare fortem, et domum illius diripere, ipsi dæmoni, Beelzebub principi dæmoniorum tribuerent, atque ſic peccatum in Spiritum S. complerent irremissibile, ut paulo ante habetur Matth. XII. 31. *Omne peccatum, et blasphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blasphemia non remittetur.* Generalis est ſententia, cui quomodo Christiani fiant obnoxii, modo ex S. Petro audivimus. Plana vero et expedita est applicatio exempli de immundo ſpiritu in domum ſuam revertente, quam vacantem, ſcopis mundatam et ornatam reperit, pompæ nimirum, et operibus ſatanæ in corruptione carnis, et fascinatione mundi, quibus in baptismo ſimul renunciavimus carni, mundo, et dæmoni, et toties præsertim in ſacramento pœnitentiæ renovavimus propositum, iterum nihilominus

relapsi horribili nos periculo exponimus tandem irremissibiliter a Deo relinqui, ut ostendimus tractando *de peccato in Spiritum S. irremissibili.*

CAPUT LXI.

POTESTAS IN DÆMONES, ET CURATIONUM.

Et convocatis duodecim discipulis ſuis, *dedit illis potestatem ſpirituum immundorum, ut eiicerent eos, et curarent omnem languorem, et omnem infirmitatem.* Matth. X. 1.

Data a Christo Domino Deo.

Adiungendum hoc caput proxime ſuperiori de *dæmonurgia*, ſuntque hic rememoranda, quæ paucis de ſtatu integritatis attigimus, antequam astu dæmonis deiecti ſunt protoparentes nostri ſorte illa beata in paradyso; iam vero ſervi post lapsum illius, a quo devicti ſunt, facti diabolo obnoxii variisque languoribus et infirmitatibus, a quibus omnibus liberandis Christus apostolis hic dedit potestatem: uti etiam Luc. X. ſeptuaginta duo discipuli, quos *misit binos ante faciem ſuam in omnem civitatem, et locum, quo erat ipse venturus, reversi* leguntur *cum*

gaudio dicentes: Domine, etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem a). Eum Christus se hic demonstrat, quem S. Joannes initio nobis sui Evangelii denuntiat b): *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum*, antequam nimirum mundus existeret hic aspectabilis, iam erat, viditque luciferum cum suis angelis apostaticis in pœnam superbiæ suæ cœlo deiici.

Is eundem superbiæ spiritum protoparentibus nostris insinuans, eos etiam, atque cum illis totum genus humanum secum in perditionem traxit; ut in pœnam inobedientiæ inobedientes, adversas, et nocivas experiretur homo creaturas, quibus, ut præesset, in creatione potestatem acceperat c), qua id homines suapte tunc poterant in seipsis, et aliis etiam creaturis, quod iam miraculo deputatur: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, et scorpiones, et super omnem virtutem inimici: et nihil vobis nocebit d).* Prout nimirum homini post lapsum res in se et extra se noxiæ, mortiferæ, pestilentes sunt redditæ. „Hinc, ut rem explicat D. Thomas e), inobedientia ad hominem

a) *Luc. X. 17.* b) *Jo. I. 1.* c) *Gen. I. 26.*
d) *Luc. X. 19.* e) *P. I. q. 96. a. 1.*

eorum, quæ ei debent esse subiecta, subsecuta est in pœnam eius, eoquod ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in statu innocentiæ ante inobedientiam nihil ei repugnabat, quod naturaliter deberet ei esse subiectum." Dum vero Christus hanc potestatem hic et alibi se dare ac restituere dicit, etiam hoc ipso se Deum esse demonstrat, Verbum illud, *per quod omnia facta sunt*.

Miracula quidem et ab aliis ante Christum sunt facta, a Moyse, et prophetis, sed patrandi mira potestatem præter Christum nemo unquam dedit, aut dare potuit, vel restituere datam in creatione, ut præesset homo, et ad nutum suum haberet cæteras res, nisi is, qui illud imperium primitus dederat Deus creator et gubernator rerum, qui ad imaginem et similitudinem suam creavit hominem, instructum omnibus facultatibus illis, quæ necessariæ sunt ad sui rerumque omnium, quibus præfectus est, regimen; quas sibi adversas iam et refragarias, perinde ac seipsum sibi, sentit, atque infestum satana seu diabolum imprimis, qui *erat homicida ab initio a)*: *princeps huius mundi b)* a Christo eiectus foras, nobis tamen relictus ad luctam: „Ut, sunt verba S. Cyrilli Hierosol. *c)*, et ipse

a) *Jo. VIII.* 44. b) *Ib. XII.* 31. c) *Catech. VIII. p.* 133.

CAPUT LXI.

maiori verecundia afficiatur superatus, et homines coronis illustrentur. O sapientiæ plenam providentiam Dei! quæ pravam illam voluntatem ad fidelium salutis instrumentum assumit etc." Et S. Ambrosius, „Vides, inquit a), magnificentiam christiani viri, qui certat cum rectoribus mundi: et licet constitutus in terris, adversus spiritalia nequitiæ, quæ sunt in cœlestibus, animi virtute decernit." Prout mox superiore cap. exhortantem ad hanc pugnam animantemque D. Paulum audivimus cum D. Petro, ut diabolo resistamus *fortes in fide:* cum certa nimirum fiducia in Christo, *induti loricam fidei et charitatis, et galeam spem salutis: quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Jesum Christum.* I. Thes. V. 8. Et ut Ephesios VI. 14. hortatur: *State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricam iustitiæ, et calceati pedes in præparatione evangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere.* Quæso, quanto solatio cuique homini christiano esse debet, in sua potestate eum esse per Christum, cui per Adamum fueramus mancipati! Relictam esse in Ecclesia apostolis et discipulis Domini datam *potestatem spirituum immundorum, ut eiicerent eos* b):

a) *Lib. IV. in Luc. T. I. p.* 1344.
b) *Matth. X.* 1.

virtutem et potestatem super omnia dæmonia a); super omnem virtutem inimici b).

CAPUT LXII.

SIGNUM JONÆ DATUM JUDÆIS.

Magister, volumus a te signum videre. Qui respondens, ait illis: Generatio mala, et adultera signum quærit: *Et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ.* Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus etc. Matth. XII. 38. 39. 40.

Signum de cœlo petentibus.

„Sic signum postulant, inquit S. Hieronymus in hunc locum c), quasi quæ viderant, signa non fuerint. Sed in alio loco evangelistæ, quid petant, explicatur: *Volumus a te signum de cælo.* Vel in morem Eliæ, ignem de sublimi venire cupiebant: vel in similitudinem Samuelis, tempore æstivo contra naturam loci mugire tonitrua, corruscare fulgura, imbres ruere, quasi non possint et illa calumniari, et dicere ex

a) *Luc. IX.* 1. b) *Ibid. X.* 19.
c) *T. IV. p.* 50. *etc.*

CAPUT LXII. occultis et variis aëris passionibus accidisse. Nam qui calumniaris ea, quæ oculis vides, manu tenes, utilitate sentis: quid facturus es de his, quæ de cœlo venerint? utique respondebis, et magos in Ægypto multa signa fecisse de cœlo." Apud Joannem postquam quinque millia hominum Christus in deserto cibasset, etiam signum petunt, quale nimirum Moysis fuit, qui Israelitas quadraginta annis pavit manna. *Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit eis manducare a).* Et ad hoc videntur etiam hic maxime respicere Pharisæi et Scribæ, veluti infra apud eundem evangelistam, ut videbimus, Pharisæi et Sadducæi tentantes: *et rogaverunt eum, ut signum de cœlo ostenderet eis.* Et iterum ad signum Jonæ provocatur uti apud alios evangelistas. „Petebant ergo, ut S. Thomas in hunc locum commentatur b), signum de cœlestibus, sed non erant digni videre. Hoc enim dedit apostolis suis, qui viderunt eum ascendentem, qui gloriam Dei viderunt in monte. Sed istis non dabitur nisi signum in inferno quantum ad animam, et de terra quantum ad corpus. *Unde non dabitur eis nisi signum Jonæ prophetæ.*" Exponitur hoc expressius Matth. XII. ad eorum malitiam perstringendam, qui blasphemabant Christum in Beelzebub principe-

a) *Jo. VI.* 31. b) *T. III. p.* 169.

apud inferos, eiicere dæmonia: hinc eis ſignum ab inferis prædicit, atque tam apposite exemplo Jonæ proponit, filium hominis fore in corde terræ (qui mortuus descendit ad inferos) de resurrectione (quam obscurius, ut ſupra vidimus, innuit, quando primum ministerium ſuum auspicatus in templo ſignum ab eo petebant a): *Respondit Jesus, et dixit eis: Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud*) hic nihil addit, quam credituri non erant, Ninivitis (quorum fatum Judæi reversione urbis ſubierunt, quod Ninivitæ acri pœnitentia ſunt ammoliti) deteriores, quod ſimul mira ſimplicitate exprobrat: *Sicut enim*, inquit, *fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus; Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, et tribus noctibus. Viri Ninivitæ ſurgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce plus quam Jonas hic.*

Quam divinum vero, quam ſublime est, dum Christus ſese indigitans Matth. XII. 41. 42. dicit: *Et ecce plus quam Jonas hic: Et ecce plus quam Salomon hic.* Quis ſibi in animum inducat, magistrum humilitatis, cuius virtutis exemplum discipulos ſuos a ſe accipere ſingulariter mandavit: *Discite a me*, inquit, *quia mitis ſum et humilis corde*;

a) *Jo. II.* 18.

magistrum, inquam, hunc humilitatis ita de seipso locuturum fuisse? *Et ecce plus quam Jonas, plus quam Salomon hic etc.* nisi plus quam homo, nisi Deus fuisset, Verbum divinum incarnatum, Filius Dei perinde ac filius hominis. Quæ observatio, si in lectione Evangelii semper præ oculis habeatur, ubique locum habere deprehendetur contra Socinianorum blasphemias, hodie undique percrebrescentes, qui dum post tantam evangelicam lucem (cum totum Evangelium pertextum sit infinitis testimoniis, quibus Christus plus quam hominem, Deum se commonstrat, palamque denunciat) Christi divinitatem negare non perhorrescunt, excæcatiores se monstrant Judæis blasphemis, dum ipsi blasphemare Christum (nec iniuria, nisi revera Deus fuisset) dicunt, ac lapidare volunt, *quia tu homo cum sis*, ut aiunt Jo. X. 33. *facis teipsum Deum:* quod iterum firmat Christus, argumento a minore ad maius, allato Ps. LXXXI. 6. loco: *Ego dixi dii estis*, ut se plus quam Jonam, amplius quam Salomonem, plus quam hominem, verum Deum de Deo vero demonstraret, *si*, pergit, *illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et non potest solvi Scriptura: quem Pater sanctificavit, et misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas: quia dixi, Filius Dei sum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio: et si mihi non vultis*

credere, operibus credite, ut cognoscatis, et credatis, quia Pater in me est, et ego in Patre. Quod dum non fecerunt, Judæi, indigni fuerunt, quibus se Christus virtute ſua divina ex mortuis resurgens plus quam Jonam (e ventre piscis non ſuapte virtute vivum prodeuntem ſed eiectum) ostenderet. Exemplum Jonæ ob oculos ponens S. Justinus M. exprobrat Tryphoni Judæo, „cum, inquit *a*), ſcirent omnes vestri generis homines a Jona facta esse, cumque Christus apud vos clamaret, se ſignum Jonæ vobis daturum, adhortans, ut ſaltem postquam a mortuis resurrexisset, pœnitentiam improbe factorum ageretis, et Ninivitarum exemplo lacrymis Deum flecteretis, ne gens vestra, et civitas capta everteretur, quemadmodum eversa est; non modo pœnitentiam non egistis, postquam illum ex mortuis resurrexisse didicistis; ſed etiam, ut iam dixi, delectos homines constituistis, ac per eos in totum orbem terrarum missos prædicastis impiam quamdam et exlegem ſectam a plano quodam Jesu Galilæo excitatam esse, et cum illum a vobis crucifixum discipuli ex monumento, in quo, refixus e cruce depositus fuerat, noctu ſurripuerint, decipi ab illis homines, dum eum ex mortuis resurrexisse, et in cœlum ascendisse dictitant,“

a) *N.* 108. *p.* 202.

CAPUT LXIII.

OBSEQUIA ERGA DEUM OMNIBUS PRÆFERENDA.

Dixit ei quidam: Ecce mater tua, et fratres tui foris ſtant quærentes te. At ipse respondens dicenti ſibi, ait: Quæ est mater mea, et qui ſunt fratres mei? *Et extendens manum in discipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea, et fratres mei.* Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est; ipse meus frater, et ſoror, et mater est. Matth. XII. 47. etc.

Felicitas matris Dei maior in regeneratione quam generatione filii.

Idem hic dicit, et exemplo ſuo faciendum passim alibi commonstrat, propter se et evangelium omnia relinquenda esse etiam parentes et proximos quosque necessarios, discipulos, qui id facturi erant, designans. „Moralis magister, ſunt verba S. Ambrosii [Exposit. in Luc. *a*)] qui de se cæteris præbet exemplum, atque ipse præceptor, ipse etiam ſuorum exsecutor est præceptorum. Præscripturus enim cæteris, quoniam, qui non reliquerit patrem et matrem ſuam, non est Filio Dei dignus, ſententiæ huic primus ipse se ſubiicit: non quo materna

a) *L. VI. n.* 36. *T. I. p.* 1392.

refutet pietatis obsequia (ipsius enim præceptum est: *Qui non honoraverit patrem aut matrem, morte moriatur*) sed quia paternis mysteriis amplius, quam maternis affectibus se debere cognoscat. Neque tamen iniuriose refutantur parentes, sed religiosiores copulæ mentium docentur esse, quam corporum." Videtur S. Hieronymo in h. l. istum *a*), qui nunciat, non fortuito et simpliciter nunciare, sed insidias tendere Salvatori: utrum spirituali operi carnem et sanguinem præferat. „Unde et Dominus, inquit, non quod negaret matrem et fratres, exire contempsit, sed quod responderet insidianti, extendens manum in discipulos ait: *Ecce mater mea, et fratres mei etc.* Isti sunt mater mea, qui me quotidie in credentium animis generant. Isti sunt fratres mei, qui faciunt opera Patris mei. Non ergo iuxta Marcionem et Manichæum matrem negavit, ut natus de phantasmate putaretur, sed apostolos cognationi prætulit, ut et nos in comparatione dilectionis carni spiritum præferamus." Marcionem paucis expedit Tertullianus: „Exclamat mulier, inquit *b*), de turba, beatum uterum, qui illum portasset, et ubera, quæ illum educassent. Et Dominus: Immo beati, qui sermonem Dei audiunt, et faciunt. Quia et retro sic reiecerat matrem, aut fratres, dum auditores

a) *T. IV. p.* 52. *b*) *Lib. IV. contra Marcion. p.* 443.

et obsecutores Dei præfert. Nam nec hic mater assistebat illi. Adeo nec retro negaverat, ut ne tum cum id rursus audit; rursus proinde felicitatem ab utero, et uberibus matris ſuæ transtulit in discipulos; a qua non transtulisset, si eam non haberet." Dissertius S. Hilarius in h. l. et ordinem officiorum erga Deum et homines in evangelica dilectione explicat, et matris Dei dignitati, reverentiæque consulit: „Quia, inquit *a*), totum illud in paternæ maiestatis virtute loqueretur, nuntianti ſibi, quod foris a matre atque a fratribus exspectaretur, manum in discipulos extendens, eos ſibi fratres esse matremque respondit; et quicunque voluntati paternæ obsecutus esset, eum esse et fratrem, et ſororem, et matrem: formam ſeipsum universis agendi, ſentiendique constituens, propinquitatum omnium ius, atque nomen, iam non de conditione nascendi, ſed de Ecclesiæ communione retinendum. Cæterum non fastidiose de matre ſua ſensisse existimandus est, cui in passione positus maximæ ſollicitudinis tribuerit affectum." Argutant hic, quod in cruce mulierem appellet Christus, non matrem. Ubi tamen, ſicut ſummi materni affectus argumentum præbebat Maria, quæ recedentibus charis discipulis ſola ſub cruce ſtabat cum discipulo, quem diligebat Jesus,

a) *Comment. in Matth. c. IV. n. 24. p. 675.*

ita filius eam matrem discipulo consignans, dilecto, utique maximo, inter dirissimos licet cruciatus, filiali prospexit matri affectu. Nec hoc præterit S. Ambrosius Marcionem et Manichæos incessens, etsi præsenti, quem versamus loco fynagogæ personam fustinere cum aliis dicat. Mariam, de qua natus est Christus fecundum carnem, ex femine Abrahæ, quod ad vetus Testamentum pertinet, ac fynagogam, cui in novo fubstituta est Ecclesia. „Quæ, de Maria loquitur S. Pater *a*), de cruce etiam agnoscitur, fed necessitudini corporali præscriptorum cœlestium forma præfertur. Illud quoque intelligere non abhorret, quia per figuram parentum demonstrat, Judæis, ex quibus est Christus fecundum carnem, Ecclesiam quæ credidit, præferendam.“ Hoc de figura fynagogæ explicatius habet loco citato S. Hilarius.

S. Jo. Chrysostomus pulchre, quod est morale in fententia Christi, ad ipsam beatissimam matrem reflectit, eiusque exemplo ad alios: „Nam, inquit *b*), si illam nihil iuvabat, quod mater esset, nisi esset virtuti addicta, vix ac ne vix quidem alius

a) *Exposit. Evang. fecund. Luc. lib. VI. n.* 38. *p.* 1393. *S. August. de fide et fymbolo n.* 9. *T. VI. p.* 196.
b) *Hom. XLIV. n.* 1. *p.* 468. *T. VII.*

CAPUT LXIII.

ratione cognationis salutem consequetur. Sola quippe nobilitas est, voluntatem Dei facere. Hic nobilitatis modus melior et præstantior est illo." S. Augustinus in libro de S. Virginitate *a*), postquam ex verbis Christi docuisset, carnali cognationi genus nostrum spiritale esse præponendum, nec, inde cum S. Chrysostomo colligit, beatos esse homines, si iustis et sanctis carnis propinquitate iunguntur, sed si eorum doctrinæ et moribus obediendo atque imitando cohærescunt. „Beatior ergo, pergit, Maria percipiendo fidem Christi, quam concipiendo carnem Christi. Nam et dicenti cuidam: *Beatus venter, qui te portavit:* ipse respondit: *Imo beati, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.* Denique fratribus eius, id est, secundum carnem cognatis, qui non in eum crediderunt, quid profuit illa cognatio? Sic et materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christum corde quam carne gestasset." Occasionem S. Chrysostomus hinc sumit opportunam omnino Judæos perstringendi, qui tum auditores erant, ex illis verbis: *Quinimo, qui audiunt verbum Dei, et custodiunt illud.* „Viden' quomodo non uspiam neget naturalem hanc cognationem; sed addat illam affinitatem, quæ secundum virtutem est. Præcursor quoque cum dicit *geni-*

a) *T. VI. p.* 342.

mina viperarum, ne videamini dicere: patrem habemus Abraham, non declarat eos non esse secundum naturam ex Abrahamo ortos; sed nihil illis prodesse quod ex Abrahamo sint orti, nisi etiam morum cognationem haberent: quod etiam Christus declarat his verbis: *Si filii Abraham essetis, opera utique Abrahæ faceretis.*" S. Gregorius M. subtiliter electionem gentium et reiectionem Judæorum colligit ex verbis Christi: „*Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei? Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est etc.* Quibus, inquit a), nobis verbis, quid aliud innuit, nisi quod obsequentes iussionibus suis multos ex gentilitate colligit, et Judæam, ex cuius carne est genitus, non agnoscit? Unde et mater eius cum quasi non agnoscitur, foris stare perhibetur: quia videlicet synagoga idcirco ab auctore suo non recognoscitur, quia legis observationem tenens spiritalem intellectum perdidit, et se ad custodiam literæ foris fixit." Perinde est discrimen, quod animadvertit inter fratrem, aut sororem, et matrem Christi ea in allegoria: „quia qui Christi frater et soror est credendo, mater fit prædicando. Quasi enim parit Dominum, quem cordi audientis infuderit. Et mater eius efficitur, si per eius

a) *Lib. I. Hom. III. in Evang. T. I. p. 1444.*

vocem amor Domini in proximi mente generatur." Idem discrimen observat S. Thomas; cæterum vero paucissimis verbis omnium hic altissime assurgit in eamdem Christi sententiam: „Habebat enim, inquit *a*), generationem cœlestem, et temporalem: unde præponit cœlestem temporali. Illi enim, qui faciunt voluntatem Patris mei, illi attinent ei secundum generationem cœlestem."

Porro, quod B. M. V. attinet, dum illa, perinde ac aurora, quæ solem parit, et ipsa solis filia, virgo scilicet Deipara simul etiam æterni Patris sit nobiscum filia, quis ei non primum præcipuumque locum inter Christi fratres, sorores et matres tribuat? Quæ ab angelo *Ave gratia plena, Dominus tecum* salutatur: et ab Elisabeth: *Benedicta*, prædicatur, *inter mulieres*; et: *Beata, quæ credidisti:* et ipsa de se humilis *ancilla Domini* profitetur: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.*

a) *In Matth. C. XII. T. III. p.* 173.

CAPUT LXIV.

Caput LXIV.

PARABOLÆ DE REGNO DEI PRÆSENTIS TEMPORIS ECCLESIA.

Locutus est eis multa in parabolis, dicens: *Ecce exiit, qui ſeminat etc.* Matth. XIII. 3.

Quid est quod incipiat iam loqui Christus ad turbas in parabolis, qui tam aperte et ſine omni involucro ſermone in monte doctrinam ſuam proposuerat? Interrogaverunt hoc disciPuli Christum, cur in parabolis eis loqueretur. *Ideo*, respondet, *in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt.* Experimentum hoc dederunt cæci et ſurdi ad ſermonem in monte, præiudiciis animum occupatum habentes. Nempe doctrinam illam ferre non poterant, qua beatos pauperes, lugentes, persecutionem patientes etc. prædicaverat; multas traditiones, quibus legem corruperant, reiecerat; de perfectione legis, ipsis paradoxa proposuerat. Jam aliam docendi rationem init in parabolis, quod apud Judæos erat frequentissimum. Hinc Evangelium veluti de novo auspicatus infit: *Ecce exiit, qui ſeminat etc.* ſuam missionem a Patre e cœlis adventumque in mundum ad ſeminandam doctrinam ſalutis,

Cur Christus Judæis in parabolis loquitur.

Parabola ſeminantis.

constituendumque agrum dominicum Ecclesiam tam ſimpliciter, et native uno veluti verbo: *Exiit* (cui alterum ad attentionem movendam præmittitur *Ecce*) denunciat. Quid autem accommodatius Judæis esse tunc poterat hac parabola, cum dicit quædam cecidisse ſecus viam, vel in ſpinas, quæ omnia in ipsos cadebant, prout postea discipulis explicat parabolam; quæ veluti compendium quoddam historicum ſunt eorum, quæ in prædicatione Evangelii tunc contigerant circa Judæos, qui verbum Dei audierant, et non intelligebant: dura ac veluti petrosa pectora habebant: ſollicitudo vero huius ſæculi fallaciaque divitiarum erant, quæ ipsi in ſuo Messia præstolabantur, regem nempe toto orbe dominaturum: regnum autem in prosperitate temporali, deliciis, divitiis, omnique felicitate rerum huius vitæ abundans ſibi ſomniabant toto cœlo diversum ab eo, quod Christus denunciabat.

Est hoc, quod primum in explicatione parabolæ vocat *verbum regni:* et ſicut in cæteris parabolis Matth. XIII. XXII. XXV. atque apud alios evangelistas iis se accommodans, qui regnum Messiæ exspectabant, regnum vocat præsentis temporis Ecclesiam; regnum autem cœlorum dicit propter Evangelium ſeu ſpem vitæ æternæ, mira-

bili iterum modo duobus verbis id omne complexus, quare relicto ſinu Patris carnem indutus factusque fuerit homo, ut nos ad cœlestia vitamque æternam revocaret, constitueretque hæredes regni cœlorum.

Sequitur parabola zizaniorum. Quamprimum Deus in paradyso ceu agro ſuo hominem constituerat, ſtatim inimicus homo zizania ſuperseminavit, *zizania autem*, ait, *ſunt filii nequam*, nec cessant usque ad consummationem ſæculi in Ecclesia: quos nimirum Deus relinquit et tolerat ad exercitationem bonorum, et patienter ad emendationem exspectat. Angustiantur quidem hinc ac offenduntur zizaniis istis fideles ſervi Domini; accedentesque (Matth. XIII. 28.) *dixerunt ei: Vis, imus, et colligimus ea? Et ait: Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis et triticum.* Nempe, ut diximus, conferunt ad exercitationem bonorum. Neque enim ferret Deus malum, nisi ſciret inde facere bonum: neque ſustineret malos, nisi proficerent inde boni. Quippe non essent e. g. martyres nisi forent persecutores: et nisi essent vitiosi, virtus marcesceret. Nisi in maligno positus esset mundus, non apparerent, qui de mundo non ſunt, nec victores mundi in Christo, nec victoriæ corona. Nisi venirent flumina, flarent venti hæresum, ſchis-

matum, aliorumque ſcandalorum (*Necesse est enim ut veniant ſcandala* Matth. XVIII. 7.) quomodo Ecclesiam ſupra firmam petram esse fundatam constaret? aut ſine continuis colluctationibus quomodo ſese eam commonstraret, contra quam portæ inferi non prævalebunt? Atqui hæc erit conditio Ecclesiæ militantis usque ad consummationem ſæculi: quando *mittet filius hominis angelos ſuos etc.*

Sic regnum Christi ſuo ſanguine comparatum, persecutionibus adolescens perennabit in hoc mundo maligno, civitate diaboli hostis irreconciliabilis civitatis Dei, Ecclesiæ Christi, ad cuius propagationem ſingulariter pertinet, mox ſequens de grano ſinapis parabola, cuius et alterius de fermento cum proxime antecedentibus de ſemine nexum concinne describens S. Jo. Chrysostomus; „Quia enim, inquit *a*), dixit ex ſemine tres partes perire, unamque ſervari: et in hac quoque ſervata parte tot tantaque imminere detrimenta; ne dicerent: Et quinam quantoque numero fideles erunt? Hunc quoque metum aufert; illos per parabolam ſinapis ad fidem adducens, ostendensque prædicationem ubique pervasuram esse. Ideo oleris imaginem in medium adduxit huic argumento admodum

a) *Hom. XLVI. in Matth. T. VII. p.* 483.

opportunam: *Quod minus est*, inquit, *omnibus feminibus, cum autem creverit, maius est omnibus oleribus, et fit arbor, ita ut volucres cœli veniant, et in ramis eius habitent.* Magnitudinis enim indicium declarare voluit. Sic, inquit, et in prædicatione erit. Nam omnium infirmissimi erant discipuli, omniumque minimi. Attamen quia magna in ipsis virtus erat, per totum orbem effusa est. Deinde fub hac imagine fermentum posuit, dicens: *Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ fatis tribus, donec fermentatum est totum.* Sicut enim fermentum multæ farinæ vim fuam indit; fic et vos totum mundum convertetis. Et vide prudentiam! naturæ imagines affert, quo ostendat, ut hæc fecundum naturalem rerum feriem necessario ita fiunt, fic et ista. Ne mihi dixeris, quid poterimus duodecim homines in tantam multitudinem incidentes? Nam idipsum maxime virtutem vestram fplendidam reddit, quod multitudini admixti non fugiatis. Quemadmodum et fermentum tunc massam fermentat, cum farinæ admovetur. Nec modo admovetur, fed ita ut misceatur; non enim fimpliciter dixit, posuit, fed *abscondit.* Sic et vos agglutinati et iuncti cum impugnantibus vos, ipsos fuperabitis. Et ficut illud obruitur in massa, fed non perditur, fed paulatim toti massæ vim fuam indit; idipsum in prædicatio-

ne continget. Ne itaque, quia multas ærumnas prædixi, ideo timeatis: nam sic splendidi eritis et omnia superabitis." Adhuc sublimius S. Isidoro Pelusiotæ fermentum est incarnatio Verbi divini: „Quæ, inquit *a*), universum terrarum orbem conspersit: et unius corporis ex nostra substantia, atque a Dei genitrice Maria sumti coagmentatione, quæ homines omnes, qui ab orbe condito extiterunt, ad novum ortum renovavit." Et S. Hilarius in hanc parabolam de fermento: „Huic, inquit *b*), se Dominus comparavit, *quod acceptum mulier*, synagoga scilicet per iudicium mortis *abscondit*." Sic etiam thesaurum in agro absconditum, *quem qui invenit, vendidit omnia quæ habuit, et emit agrum illum*, Christum in carne intelligit, „quem, inquit *c*), invenisse est gratuitum. Evangeliorum prædicatio in absoluto est, sed utendi et possidendi huius thesauri cum agro potestas non potest esse sine pretio, quia cœlestes divitiæ non nisi damno sæculi possidentur." Eadem est ratio proximæ parabolæ, qua regnum cœlorum simile esse dicitur homini negotiatori quærenti bonas margaritas, quas S. Hieronymus legem et prophetas intelligi posse dicit in h. l. Legem autem gratiæ unam illam pretiosam; omnium vero harum parabolarum conve-

a) *Lib. I. Epist.* 201. *p.* 59. *b*) *Comment. in Matth. c.* 13. *n.* 5. *p.* 676. *c*) *Num.* 7.

pientiam explicans S. Jo. Chrysostomus, „Nam, inquit *a)*, illic per utrumque hoc significatur, oportere prædicationem omnibus anteponere. Et illæ quidem fermenti, et sinapis parabolæ, ad vim prædicationis pertinent, ipsamque totum orbem superaturam indicant: hæ autem duæ parabolæ eius pretium et dignitatem declarant. Extenditur quippe illa ut sinapi, superat ut fermentum, pretiosa est ut margarita, innumera præbet commoda, et ornatur ut thesaurus. Neque id solum hic discimus, omnibus se exuere par esse, ac prædicationi inhærere; sed etiam id cum gaudio esse faciendum. Certe is qui omnibus renunciat, sciat oportet, rem illam esse negotiationem, non iacturam . . . Deinde ne prædicationi tantum fidamus, neve putemus solam fidem ad salutem nobis sufficere, aliam terribilem affert parabolam. Quænam illa est? *sagenæ parabola, missæ in mare, et ex omni genere piscium congregantis* bonos et malos, electos et reprobos, ut ipse Dominus explicat: *Sic erit in consummatione seculi, exibunt angeli et separabunt malos de medio iustorum, et mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus, et stridor dentium.*"

a) *Hom. XLVII. n. 2. p.* 489.

CAPUT LXV.

APOSTOLORUM SIMPLEX PRUDENTIA.

Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum. *Estote ergo prudentes ſicut ſerpentes, et ſimplices ſicut columbæ.* Matth. X. 16.

Prudentia ſerpentina, ſimplicitas columbina.

Dum dicit Christus mittere se discipulos ſuos ſicut oves, ſuum tacite insinuat exemplum, qui tanquam ovis ductus est ad victimam demonstratus a Joanne baptista: *Agnus, qui tollit peccatum mundi*, quod astutia ſerpentina in paradyso mundo illatum est *a*). Quam est hæc admirabilis rerum conversio, dispositioque divina, ut illis quos Christus misit ad Evangelium gratiæ ſalutarisque medicinæ prædicandum, contra mortalem ſerpentis ictum præscriberetur ſerpentis prudentia ſed cum temperamento ſimplicitatis columbinæ coniuncta. *Estote φρόνιμοι prudentes* non calliditate ſeu astutia ſerpentum, *et ſimplices ἀκέραιοι* ſinceri, innocui, a dolo et fraude immunes: ita prudentes, ut ab aliis non fallamini; ita ſimplices, ut vos non fallatis, ſeu prout D. Paulus instruit: *Volo vos ſapientes esse in bono, et ſimplices in malo b*). Temperamentum

a) *Gen. III.* 1. *b*) *Rom. XVI.* 19.

autem illud prudentiæ ſerpentinæ, et ſimplicitatis columbinæ ex verbis Christi aptisſime explicat S. Hilarius: „Dissidentium, ait *a*), a se animantium inesse nobis voluit naturam: ſed ita, ut ſerpentinam prudentiam columbæ ſimplicitas temperaret, et ſimplicitatem columbæ prudentia ſerpentis instrueret; fieretque et ſimplex ſapientia, et ſapiens ſimplicitas." Adhuc clarius mentem Christi exponit Gregorius Nazianz. in hanc ſententiam: „Nam ſerpentis prudentiam ad malum, columbæ ſinceritati ad bonum admiscendo, neque prudentiam ſivit esse malitiosam, neque ſimplicitatem fieri amentem, ſed unam virtutis formam, quam maxime licuit, ex ambobus exquisite constituit *b*)." Apud Corderium in catena Græc. PP. in S. Lucam Geometra in Prov. rem omnem adhuc explicatius edisserit: „Illud autem, inquit *c*), *estote prudentes ſicut ſerpentes*, idem est, ac si dicat, nolite ſerpentum versutiam ignorare; illa enim nobis prorsus necessaria est, ſicut apostolus dixit, ne a ſatana circumveniamur, ac ſuperemur, cuius tam perversas ſcimus esse cogitationes, ut prudentia ſerpentina destitutos calliditate ſua facile ſupplantet." Alludit ad locum apostoli II. Cor. XI. 3. *Timeo autem, ne ſicut ſerpens Evam ſeduxit*

a) *Lib. de Synodis n.* 23. *p.* 1165. *b*) *Orat. XIX. de Patre.* *c*) *In cap. XVI. n.* 9. *p.* 397.

astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quae est in Christo. Quibus verbis notantur, qui Pauli praedicationem pervertere nitebantur apud Corinthios, ut haeretici in Ecclesia; *lupi rapaces, non parcentes gregi*, de quibus idem attentos facit maiores natu Ecclesiae Ephesinae Act. XX. 29. et Christus Matth. VII. 15. *Qui veniunt ad vos*, ait, *in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.*

Passim hic SS. Patres prudentiam serpentinam quae in periculis, ad caput in tuto ponendum, totum corpus exponat, explicant, caput Christum, vel quod perinde est, fidem in Christum accipiendo: veluti S. Jo. Chrysostomus in hunc locum: „Sic et tu, inquit *a*), excepta fide omnia trade, pecunias, corpus, imo ipsam animam. Fides enim caput est et radix: illaque servata etiamsi omnia amiseris, omnia postea abundantius recuperabis. Ideo non simplicem tantum, nec prudentem solum esse praecepit, sed haec ambo miscuit; ita ut haec virtus vere sint; prudentiamque serpentis assumsit, ut ne lethalia vulnera accipias; simplicitatem vero columbae, ut ne laedentes te ulciscaris, neque insidiantes per vindictam amoveas: nihil enim prodest prudentia, nisi hoc adsit." Succinit pro more

a) *Hom. XXXIII. in Matth. n. 2. T. VII. p. 379.*

Theophilactus, ut tamen ad explicationem illam a nobis allatam propius accedat: „Quia, inquit *a*), et serpens nocivus est, iubet nos simplices esse, hoc est, sinceros, et absque malitia, nullumque offendentes, sicut columbæ: illæ enim cum auferuntur eis fœtus, et persecutionem patiuntur, rursus ad dominos suos redeunt." Attingit etiam illud, quod de serpente fertur per foramen pellem veterem deponente, cuius exemplo per angustam portam incedentes, veterem hominem, quem ab astutia serpentis antiqui accepimus, deponamus. S. Augustinus Lib. II. de Doctrina Christi, de signis similitudinibusque rerum in Scriptura sacra occurrentibus notitiaque linguarum et rerum ad eas explicandas necessaria verba faciens: „Nam et de serpente, inquit, n. 24. *b*), quod notum est, totum corpus eum pro capite obiicere ferientibus, quantum illustrat sensum illum, quo Dominus iubet astutos nos esse sicut serpentes, ut scilicet pro capite nostro, quod est Christus, corpus potius persequentibus offeramus, ne fides christiana tanquam necetur a nobis, si parcentes corpori negemus Deum. Vel illud quod per cavernæ angustias coarctatus, deposita veteri tunica, vires novas accipere dicitur, quantum concinit ad imitandam

a) *Comment. in Matth. Cap. X. Tom. I. p.* 48.
b) *Tom. III. p.* 29.

ipsam ferpentis astutiam, exuendumque ipsum veterem hominem, ficut apostolus dicit, ut induamur novo; et exuendum per angustias, dicente Domino: *Intrate per angustam portam.*" Hæc vero qualiacunque fint, nihil una brevi hac incomparabili fententia: *Estote ergo prudentes ficut ferpentes, et fimplices ficut columbæ*, esse potest adæquatius ad omnem humanam conversationem moderandam in hoc mundo; ne nos ab eo decipiamur, illaqueemurque oves in medio luporum, dum lupus lupo est lupus, vulpes vulpi.

CAPUT LXVI.

SEPARATIO A NECESSARIIS.

Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: *non veni pacem mittere, fed gladium.* Veni enim feparare hominem adversus patrem fuum, et filiam adversus matrem fuam, et nurum adversus focrum fuam: *et inimici hominis domestici eius etc.* Matth. X. 34. etc.

Ob Evangelium.

Quam breviter, ac fimpliciter hic omnia ea una fententia complexa legimus, quæ accidere debebant iis, qui fecuti Dominum imprimis quidem apostoli, in formanda

Ecclesia. Primis discipulis Domini in Judæa inimici domestici fuerunt cum primis parentes, fratres, forores, uxores, filii, filiæ. Universim vero tamdiu usque ad consummationem fæculi funt, eruntque *inimici hominis domestici eius*, caro et fanguis, et fibiipsi quisque; quamdiu pugna est eritque inter carnem et fpiritum.

Quam plurima funt in Evangelio a Christo plane, et aperte dicta, ac prædicta, fed admirabili verborum temperatione, ne absterrerentur rudes, et necdum afflatu Spiritus fancti roborati discipulorum animi. Inter ea funt referenda, de quibus morti proximus Christus apostolis dixit: *Adhuc multa habeo vobis dicere, fed non potestis portare modo.* Id vero quam maxime mirandum est, quod nec fenferint ea circa se fieri, ad eorum, quæ prædixit futura, complementum: veluti illud, quod apostoli tunc, quando hæc dicebat, iam omnia propter Christum, eum fecuti, reliquerint etc. *a*) de quo interrogatus a Petro Christus, eadem in responsis tulit mitiori fententia, quæ hic Matth. X. dicuntur: illic his verbis: *Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut forores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros*, hic autem venisse

a) *Matth. XIX.* 29.

CAPUT LXVI.

se dicit separare hominem adversus patrem suum etc. Paulo ante Matth. X. 21. Christus, quid futurum sit discipulis denunciaverat: *Tradet autem frater fratrem in mortem, et pater filium: et insurgent filii in parentes, et morte eos afficient.* Eousque inimici erant homini domestici eius. Atque in hoc discrimine cavendum cumprimis erat, quod mox sequitur: *Qui amat patrem aut matrem, plus quam me, non est me dignus: et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus.* Et alibi quod idem est: *Qui non odit patrem, et matrem, et filios, ... adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus a).* Quæ omnia præ oculis habens Clemens Alex. „At, inquit b), neque hoc vos turbet, nec quod adhuc durioribus verbis alio loco editum est: *Qui non odit etc.* Non enim præcepit odium et divortium a carissimis Deus pacis, qui et inimicos diligere iubeat. Quodsi inimici diligendi sunt, pari etiam ratione ab eis ascendendo, qui sunt genere coniunctissimi, aut si odio habendi affines et cognati, potiori iure reiiciendos inimicos, descendendo ratio edocet. Proinde alia aliam sententiam liquido destruit. At non invicem destruunt, neque ulla re adversantur, aut ne prope destruunt. Ex eodem quippe affectu et animo, eademque regula patrem odio habeat amando inimi-

a) *Luc. XIV. 26.* b) *Quis dives salvetur n. 22.*

tum, qui nec inimicum ulciscatur, neque patrem plus Christo vereatur. In illo quidem verbo odium resecat, et voluntatem inferendi mala, in hoc vero nimiam in coniunctos reverentiam, dum hæc saluti officiat. Si ergo infidelis cuipiam pater, aut filius, aut frater extiterit, atque horum quilibet fidei vitæque in cœlis consequendæ impedimentum præstiterit, huic ne consentiat, aut cum illo concordiam habeat, sed spiritalis inimicitiæ causa carnalem necessitatem diluat." S. Jo. Chrysostomus in illa Christi verba: „*Nolite putare, quia venerim pacem mittere in terram etc.* Rursum onerosiora, ait *a*), profert, idque cum magna auctoritate: quodque alii obiecturi erant, ille prædicit. Nam ne iis auditis dicerent: Ideone venisti, ut nos interficias cum iis, qui nobis obsequuti sunt, et bellis terram repleas? ipse prior dicit: *Non veni pacem mittere in terram.* Cur ergo præcepit in domos singulas ingressos pacem dicere? Cur et angeli dicebant: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax?* Cur prophetæ omnes idipsum prænunciarunt? Quia illud maxime pax est, cum id, quod ægrotat, abscinditur, quando id, quod dissidet, separatur. Sic enim poterit cœlum cum terra iungi."

a) *Hom. XXXV. in Matth. X. 34. T. VII. p. 397.*

CAPUT LXVI.

S. Augustinus etiam id *a*), quod S. Chrysostomus, et passim alii de igne charitatis, intelligit, *ignem veni mittere in terram*, perinde hic accipit ac gladium. „Sic ignem, inquit *b*), quomodo gladium: nam et quodam loco, ait, *non se venisse pacem mittere, ſed gladium.* Gladium ad ſeparationem, ignem ad ustionem, ſed utrumque ſalubrem, quia et gladius verbi ipsius ſalubriter nos ſeparavit a consuetudine mala. Gladium enim attulit, et ſeparavit unumquemque fidelium, aut a patre ſuo, qui in Christum non crediderat, aut a matre ſimiliter infideli; aut certe si de parentibus christianis natus est, ſaltem a progenie ſua priore.“ Breviter et generalius Jo. Climacus in ſcala paradisi *c*), „ut ſeparem cultores Dei, ab amatoribus mundi, terram a cœlo, ſuperbos a ſubmissis. Delectatur enim Dominus hac dissensione, et ſecessione ſua causa facta.“

Pulchre, et apposite admodum S. Gregorius M. odium hoc aliorum et nostri ipsorum quomodo charitas ſit, ex præcepto amandi proximum ſicut ſeipsum explicat: „Ut autem, inquit *d*), Dominus demonstraret hoc erga proximos odium non de inaffectione procedere, ſed de charitate, addidit

a) *Hom. VI. in Matth. n.* 4. *et* 5. *T. VII. p.* 94.
b) *Enarrat. in Ps. XCVI. n.* 7. *T. IV. p.* 1044.
c) *Grad. III. p.* 32. *d*) *Lib. II. Hom. XXXVII. n.* 2. *T. I. p.* 1628.

protinus dicens: *Adhuc autem et animam suam a).* Odisse itaque præcipimur proximos, odisse et animam nostram. Constat ergo quia amando debet odisse proximum, qui ſic eum odit, ſicut ſemetipsum. Tunc etenim bene nostram animam odimus, cum eius carnalibus desideriis non acquiescimus, cum eius appetitum frangimus, eius voluptatibus reluctamur. Quæ ergo contemta ad melius ducitur, quasi per odium amatur. Sic nimirum exhibere proximis nostris odii discretionem debemus, ut in eis et diligamus, quod ſunt, et habeamus odio, quod in Dei nobis itinere obsistunt." S. Laurentius Justinianus in libro *de casto connubio verbi et animæ* nos verbis his Christi: *Non veni pacem mittere ſed gladium* ad ſpiritualem pugnam animat cap. 8. „Concitavit bellum, inquit *b*), ut ſeparentur ab invicem, qui se inordinate diligunt; ut contra vitia pro amore virtutum dimicent, qui ipsum habere peroptant: ut temporalia pro æternis relinquant, qui felicitatis ſupernæ cupiunt esse participes. In ſtadio nos constituit, pugnandi necessitatem indixit, certaminis nostri se iudicem fecit, vincenti coronam proposuit etc."

a) *Luc. XIV. 26.* *b*) *T. I. Opp. p. 189.*

Caput LXVII.

CAPUT LXVII.

CARO CHRISTI VERE EST CIBUS, ET SANGUIS EIUS VERE EST POTUS.

Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri manducaverunt manna in deſerto, et mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo deſcendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. *Ego ſum panis vivus, qui de cœlo deſcendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: et panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Jo. VI. 48. etc.

Verbum incarnatum panis vitæ.

„Jam [inquit S. Jo. Chrysoſtomus in h. l. *a*)] in myſteriorum traditionem venturus eſt. Et primo de divinitate ſua diſputat dicens: *Ego ſum panis vitæ.* Neque enim hoc de corpore dictum eſt. De illo in fine loquitur: *Et panis, quem ego dabo, caro mea eſt*; ſed adhuc de divinitate agit. Etenim ille propter Deum Verbum panis eſt, quemadmodum hic propter advenientem Spiritum panis cœleſtis efficitur.“ Brevi hac ſententiæ periodo S. doctor complexus eſt ſublimiſſimam Chriſti Domini doctrinam, quæ continetur capite ſexto Evangelii

a) *Hom. XLV. alias XLIV. in Jo. n. 2. T. VIII. p. 263.*

S. Joannis, estque continuatio cœlestis ac divinæ theologiæ, a qua evangelium suum auspicatur, Verbi divinitatem ab æterno eiusque incarnationem in tempore nobis explicans; hoc autem capite sexto, quid ex hoc mysterio incarnationis in nos redundet, explanat. Occasionem huic sermoni dederunt Judæi a Christo panibus saturati in deserto: et hinc eum volebant facere regem, cumque fugeret, sollicite inquirebant eum: *Respondit eis Jesus, et dixit: Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis a).* Volebat Christus mentes eorum a sensibilibus istis ad fidem in seipsum elevare. Impudentes autem illi adhuc signum postulabant: *Quod ergo tu facis signum, ut videamus, et credamus tibi? quid operaris? Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: Panem de cælo dedit eis manducare b).* Quasi vero parum esset, quod Christus semel aliquot millia hominum cibasset, cum Moyses tot centena millia in deserto quadraginta annis pavisset: volunt Moysen præ Christo extollere. *Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est, qui de cælo descendit, et dat vitam mundo c).* Adhuc illi de manna som-

a) *Joan. VI.* 26. b) *Ib.* 30. c) *Ib.* 32.

Caput LXVII.

niant, et corporali cibo inhærent. *Dixerunt ergo ad eum: Domine, ſemper da nobis panem hunc. Dixit autem eis Jesus: Ego ſum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet: et qui credit in me, non ſitiet unquam a).* Hoc iam est, quod concoquere non poterant: *Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego ſum panis vivus, qui de cælo descendi b).* At hoc ipsum est, quod deinceps tam ſæpe repetit: ac primum quidem, ut illos ad credendum inducat, se non merum hominem esse, ſed de cœlo descendisse ad ſalvandos in vitam æternam homines, æterni Patris Filium: *Hic est panis de cælo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur. Ego ſum panis vivus, qui de cælo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita c).*

Corpus et ſanguis Christi in Eucharistia.

Paulatim procedit oratio, velamen panditur ſanctuarii ad revelandum tremendum mysterium, ac mensam mysticam, in qua Christus ipse ſumitur. Duo nobis pandit divinus evangelista Joannes mysteria æque ſublimia, æque adoranda: Filium Dei descendisse de cœlo in terram ad nos, nostramque assumsisse carnem: alterum, carnem hanc panem esse pro mundi vita. Nec magis clare et expresse, inculcatur Verbum

a) *Joan. VI.* 34. b) *Ib.* 41. c) *Ib.* 50.

esse caro factum, quam eius carnem esse edendam, et sanguinem bibendum: opusque redemtionis nostræ per incarnationem inchoatum, consummatur per Eucharistiam: utque per admirabilem operationem Spiritus S. Maria virgo in utero concepit Verbum divinum, perinde quotidie concipitur et paritur super altari: nec in nos venire horret, qui non horruit virginis uterum. Credidit, beata quia credidit, virgo angelo annuntianti; et nos non credamus ipsi Filio Dei tam sæpe et aperte rem asseveranti? quin cum Petro confidenter dicamus: *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes a).* Refragantur quidem sensus, obstupescit natura: *Litigabant ergo Judæi ad invicem dicentes: Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum?* At manet sententia Salvatoris: et quod dictum est de manducando et bibendo a fidelibus corpore et sanguine, non solum sæpe repetita asseveratione confirmatur, verum etiam a Christo solito suo duplici iuramento asseritur: *Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis b).* Sic porro dicit: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die c)*. . . . *In me manet, et ego in illo d).* Ad quæ

a) *Jo. VI.* 69. b) *Ib.* 54. c) *Ib.* 55. d) *Ib.* 57.

verba S. Cyrillus Alex. „Hic enim, ait *a*), animadvertere operæ pretium est, Christum non dicere se duntaxat in nobis futurum secundum relationem quamdam affectualem, sed et per participationem naturalem. Ut enim si quis ceram ceræ indutam igne simul liquaverit, unum quid ex ambobus efficit, ita per corporis Christi, et pretiosi sanguinis participationem ipse quidem in nobis, nos autem in eo simul unimur. Nec enim aliter vivificari potest, quod natura sua corruptibile, quam corporaliter unitum sit corpori eius, qui secundum naturam suam est vita, hoc est unigeniti.“ Altius adhuc sublimiusque effert, ac ducit participantem divina corporis et sanguinis Domini mysteria cognominis S. Cyrillus Hierosol. in Catechesi mystagogica quarta n. 3. „Ut, inquit, cum sumseris corpus et sanguinem Christi, concorporeus et consanguis ipsi efficiaris. Sic etenim Christiferi efficimur, distributo in membra nostra corpore eius et sanguine. Sic iuxta beatum Petrum divinæ simus consortes naturæ.“ Et ante hos S. Irenæus Episc. et Martyr: „Quando ergo, ait *b*), et mixtus calix et factus (al. fractus) panis percipit verbum Dei, et fit Eucharistia sanguinis et corporis Christi, ex quibus augetur, et consistit carnis nostræ substantia; quomodo carnem negant

a) *Lib. X. in Joan. c. 2. T. IV. p. 862.*
b) *Lib. V. contra hæres. c. II. n. 3. p. 294.*

capacem esse donationis Dei, quæ est vita æterna, quæ ſanguine et corpore Christi nutritur, et membrum eius est? Quemadmodum et beatus apostolus ait in ea, quæ est ad Ephesios epistola: *Quoniam membra ſumus corporis eius, de carne eius, et de ossibus eius:* non de ſpirituali aliquo et invisibili homine dicens hæc (*ſpiritus enim neque ossa, neque carnes habet*) ſed de ea dispositione, quæ est ſecundum verum hominem, quæ ex carnibus, et nervis, et ossibus consistit: quæ de calice, qui est ſanguis eius, nutritur, et de pane, quod est corpus eius, augetur. Et quemadmodum lignum vitis depositum in terram ſuo fructificat tempore, et granum tritici decidens in terram, et dissolutum, multiplex ſurgit per Spiritum Dei, qui continet omnia: quæ deinde per ſapientiam in usum hominis veniunt, et percipientia Verbum Dei Eucharistia fiunt, quod est corpus et ſanguis Christi: ſic et nostra corpora ex ea nutrita, et reposita in terram, et resoluta in ea, resurgent in ſuo tempore Verbo Dei resurrectionem eis donante in gloriam Dei Patris.“ Agit hic S. Martyr contra hæreticos perinde resurrectionem carnis ac corpus et ſanguinem Christi in Eucharistia abnegantes, quos iam S. Ignatius Ep. et M. in epistola ad Smyrnæos notavit n. 7. „Qui ergo, ait, contradicunt huic dono Dei

Caput LXVII.

... am proxim ... carnes ani-
... rmentum ... sensum
... t Inr ... hominis
... ius:
... is
... on...
vero, quo...
ata fuerit, ut Mab...
... sertatione *de Azymo et Fer-*
... tiam præfatione in sæc. III.
... ned. demonstravit, ab ipso nas-
... cclesiæ exordio latinos azymis usos
in Eucharistia; sed tum ex iam no-
a ratione mystica, ut ecclesiis ad quas
nittebatur, fermenti instar esset unionis
inter fideles, veluti fermentum massæ panis
commixtum: tum etiam ad tegendum pro-
fanis rei sacræ arcanum pro more illorum
temporum, quem Schelstratius singulari
opere *de disciplina arcani* c. 7. demonstravit.

Rem vero ipsam quod attinet, quid aper-
tius, quid dissertius, assertiusque esse pos-
sit illa Christi sententia: *Caro mea, vere est cibus: et sanguis meus vere est potus.* Ad quæ
verba „quid sibi vult illud? quærit S. J. Chry-
sostomus in h. l. *a)* Aut vult significare, hunc
esse vere cibum, qui animam servet; aut vult
dictis suis fidem facere, ne putent id quod dic-
tum fuit, ænigma vel parabolam esse; sed
sciant, oportere omnino corpus comedere.“

a) Hom. XLVII. in Joan. n. 1. T. VIII. p. 275.

altercantes moriuntur. Utile autem esset ipsis diligere, ut et resurgerent," beata nimirum illa resurrectione quam Christus participibus sacramenti eucharistici promittit: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea, vere est cibus: et sanguis meus, vere est potus. Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo a)*, qui est omnium maximus ac ineffabilis huius participationis seu communionis dominicæ fructus; qui ut perennaret, Christus, cum in ultima cœna instituisset sacramentum hoc ac sacrificium, pro apostolis, postquam primum illis manducandum et bibendum suum dedisset corpus et sanguinem, rogavit Patrem, *ut sint unum sicut et nos b)*. Et mox, *non pro eis autem rogo tantum, sed et pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint etc. c)* Quod præ oculis habens apostolus: *Quoniam*, ait *d)*, *unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus.* Quam fidelium, ex participatione corporis et sanguinis Domini, communionem præ oculis habentes veteres, cum ad absentes quoque mitteretur, ut S. Justinus in apolo-

a) *Jo. VI. 55.* b) *Ib. XVII. 11.* c) *Ib. 20.*
d) *I. Cor. X. 17.*

gia, et usus etiam proximorum sæculorum testatur, placuit fermentum (ut ex decretis Melchiadis, Siricii, et Innocentii PP. Rom. palam fit) vocare Eucharistiam (quæ fermenti instar fidelium unionem foveat) mystico intellectu, non vero, quod in pane fermentato consecrata fuerit, ut Mabillonius singulari dissertatione *de Azymo et Fermentato* tum etiam præfatione in sæc. III. Ord. S. Bened. demonstravit, ab ipso nascentis Ecclesiæ exordio latinos azymis usos fuisse in Eucharistia; sed tum ex iam notata ratione mystica, ut ecclesiis ad quas mittebatur, fermenti instar esset unionis inter fideles, veluti fermentum massæ panis commixtum: tum etiam ad tegendum profanis rei sacræ arcanum pro more illorum temporum, quem Schelstratius singulari opere *de disciplina arcani* c. 7. demonstravit.

Rem vero ipsam quod attinet, quid apertius, quid dissertius, assertiusque esse possit illa Christi sententia: *Caro mea, vere est cibus: et sanguis meus vere est potus.* Ad quæ verba „quid sibi vult illud? quærit S. J. Chrysostomus in h. l. *a*) Aut vult significare, hunc esse vere cibum, qui animam servet; aut vult dictis suis fidem facere, ne putent id quod dictum fuit, ænigma vel parabolam esse; sed sciant, oportere omnino corpus comedere."

a) *Hom. XLVII. in Joan. n.* 1. *T. VIII. p.* 275.

Caput LXVII.

Quam sententiam aliis verbis planius sic exprimit S. Thomas in h. l. *a)* „Veritas autem ostenditur, cum dicit: *Caro mea vere est cibus.* Posset enim aliquis credere, quod ea, quæ de carne dicta sint et sanguine, ænigma et parabola essent; et ideo hoc Dominus excludens dicit: *Caro mea vere est cibus;* quasi dicat: Non intelligatis, quod figuraliter loquar; sed secundum veritatem caro mea continetur in cibo fidelium, et sanguis meus vere continetur in Sacramento Altaris.“ Subdit S. doctor in confirmationem verba institutionis a Christo in ultima cœna, quæ non minus clara sunt, et id iamiam faciendum, manducandum nimirum et bibendum proponunt, quod Christus hic apud Joannem promittit: *Accipite, et manducate, hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus novi testamenti.* Nulla differentia est inter manducare carnem seu corpus, ac bibere sanguinem Jo. VI. et Matth. XXVI. quam quod hic datur, quod illic promittitur; illic annuntiatur, quod hic instituitur: illic mens afficitur explicatione salutarium fructuum, dum hic res asserta simul percipitur: cæterum idem utrobique corpus ad eandem sanctificationem nostram, quod conceptum est a virgine consecratum verbis Christi: *Hoc est corpus meum* in altari, ac immolatum in cruce. An minus aperta

a) T. III. f. 580. Lect. VII. in cap. VI. Joan.

hæc est ſententia quam illa: *Et Verbum caro factum est?* „Quum igitur ipse pronuntiaverit, ſunt verba S. Cyrilli Hierosolymitani *a*), et dixerit de pane: *Hoc est corpus meum*, quis audebit deinceps ambigere? Et quum ipse adseveraverit, et dixerit: *Hic meus est ſanguis*, quis unquam dubitaverit, aiens non esse eius ſanguinem?" Et S. Jo. Chrysostomus: „Quoniam, ait *b*), Christus dixit: *Hoc est corpus meum*, obtemperemus, credamus, et ſpiritualibus oculis ipsum respiciamus. Nihil enim ſensibile nobis Christus dedit; ſed rebus etiam ſensibilibus omnia ſunt ſpiritualia." Pertinent hæc ad ſpiritualem manducandi et bibendi in ſacramento modum contra carnalem, quo etiam multi ex discipulis offensi abierunt retro. *Multi ergo audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic ſermo, et quis potest eum audire? Sciens autem Jesus apud ſemetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius? Spiritus est, qui vivificat: caro autem non prodest quidquam: verba, quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus et vita ſunt c*).

Quod hic dicit Christus: *Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius?*

a) *Catech. IV. Mystag. n.* 1. *p.* 320.
b) *Hom. LXXXII. in Matth. n.* 4. *T. VII. p.* 787.
c) *Joan. VI.* 61.

de corpore ſuo glorioſo intelligendum est, quod assumturus in cœlum, tamen nobis ſpirituali quodam non Capharnaitico modo daturus erat manducandum in Eucharistia, corpus illud ſpirituale, de quo apostolus: *Si est corpus animale, est et ſpirituale, ſicut ſcriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viventem, noviſſimus in ſpiritum vivificantem a).* Et ita iuxta Christi effatum: *Spiritus est, qui vivificat: caro autem non prodest quidquam, verba, quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus et vita ſunt.* Sic eos a carnali manducatione, qua caro, dentibus contrita in ore, in ventrem dimiſſa consumitur, ad ſpiritualem in ſacramento adducere vult, ſed carnaliter ſapientes novam difficultatem experiuntur verbis illis: *Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius?* „Quid igitur? quærit hic S. Jo. Chrysostomus b), difficultates difficultatibus addit? Minime, absit; ſed doctrinæ magnitudine et copia ipſos allicere conatur.“ Doctrinæ autem magnitudo et copia tum in eo erat, quod fidem redeunti ad Patrem in cœlos utique detrectare non debeant, tum vero longe aliam de corpore ſuo glorificato opinionem habere, nec carnaliter de eius manducatione carnis ſentire, ac ſcandalizari, „ac si, ut cum D. Thoma loquar in h. l. eam ad

a) *I. Cor. XV.* 44. b) *Hom. XLVII. in Joan. n. 2. T. VIII. p.* 277.

litteram deberent comedere, ut carnes animalium, ſcandalizati ſunt: et hunc ſenſum removens dicit: *Si ergo videritis Filium hominis ascendentem* integro corpore, *ubi erat prius:* ſupple, nunquid dicetis, quod ſim daturus etiam vobis carnem meam ad manducandum, ut carnes animalium . . . Sed Dominus dicebat, daturum se eis ſicut ſpiritualem cibum, non quin fiat in Sacramento Altaris vera caro Christi, ſed quia quodam ſpirituali, et divino modo manducatur." Eodem modo postquam l. c. locutus fuisset S. Jo. Chrysostomus: „Et quomodo, addit, poterant, inquies, intelligere, quid esset carnem comedere? oportebat certe opportunum tempus exspectare, et interrogare, nec desistere." At ſecus accidit: *Sed ſunt quidam ex vobis, qui non credunt a)*, ait Christus, et nos cum illo hodie gemimus: quærenti autem Christo: *Numquid et vos vultis abire b)?* cum Petro respondemus: *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus, et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.* Sufficit nobis ad credendum te dixisse, ad cognoscendum vero doctrina nobis ab Ecclesia, quæ est columna veritatis, proposita! Nec de potentia tua, quod possis nobis dare carnem tuam ad manducandum dubitamus, nec de Ecclesiæ

a) *Joan.* VI. 65. b) *Ib.* 68.

Caput LXVII.

catholicæ consensu diffidimus, quam illa doctrinam semper tenuit, ac etiamnum tenet orientalis nobiscum Ecclesia, licet a multis sæculis ab orbe Catholico scissa, „quod panis, sunt Theophilacti scriptoris græci Sæc. XI. verba *a)*, qui a nobis in mysteriis manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini. Non enim dixit: *Panis, quem ego dabo,* figura est carnis: sed, *caro mea est.* Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, et accessionem sancti Spiritus in carnem Domini. Et ne quem perturbet, quod credendus sit panis caro, etenim et in carne ambulante Domino, et ex pane alimoniam admittente, panis ille, qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, et similis fiebat sanctæ eius carni, et in augmentum et sustentationem conferebat iuxta humanum morem. Igitur et nunc panis in carnem Domini mutatur." Est hæc theologia a nobis ex S. Gregorio Nissæno illustrata infra, atque *in theologia vet. et nova circa præsentiam Christi in Eucharistia Cap.* 19.

a) Comment. in Joan. c. 6. T. I. p. 594.

CAPUT LXVIII.

MALA EX CORDE PROCEDUNT.

Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed *quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Matth. XV. 11.

Adæ etiam exemplo.

Paradoxum nobis videatur hoc dictum, qui sentimus et agnoscimus quovis momento experti miseram ac deplorabilem nostram conditionem ex peccato protoparentum nostrorum ob esum pomi vetiti; qui in os utique intrans inquinavit totum humanum genus. Explicatius ad rem, atque accommodate omnino pro conditione misera humani generis ex prævaricatione Adæ, ubi Matthæus habet: *Quod intrat in os;* Marc. VII. 18. ponitur *omne extrinsecus introiens in hominem*, veterem nimirum hominem iuxta apostolum Eph. IV. 22. *qui corrumpitur secundum desideria erroris.* Hoc Pharisæi non attendentes non solum scandalizantur hoc sermone, verum etiam apostoli ad eum stupent: quare Petrus, *edisseré nobis*, ait, *parabolam istam.* Plura erant Judæis in veteri testamento ad edendum vetita: ex Actis autem apostolorum discimus, quæ hinc in primitiva Ecclesia natæ sint controversiæ ob legalia, ut vocant, quæ inter non

CAPUT LXVIII.

postremum locum huiusmodi vetiti cibi habebant; huc pertinet, dum in concilio Hierosolymitano, de hac re habito, abstinentia a ſanguine et ſuffocato, ne quid de idolothytis dicam, fuit imperata, uti deinceps etiam ab Ecclesia esus quorumdam, quibusdam temporibus, ciborum est interdictus.

Altius igitur nobis hic assurgendum est. Eo autem nos ducit Christi responsio ad interrogationem Pharisæorum: *Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem ſeniorum, ſed communibus manibus manducant panem? At ille respondens, dixit eis: Bene prophetavit Isaias de vobis hypocritis, ſicut ſcriptum est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me a).* Hoc est igitur, quod Christus apostolis edisserendo parabolam dicit: *Abintus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, ſuperbia, ſtultitia: omnia hæc mala abintus procedunt, et communicant hominem,* id est, coinquinant. Hæc veniunt a corrupta per labem originalem natura nostra. Neque vero in peccato protoparentum esus pomi caput est, ſed inobedientia, aversa a Deo, atque perversa per ſerpentem mente ſeu corde, tanquam

a) *Marc. VII. 5. etc.* b) *Ib. 21.*

ut vulgo loquimur, ſede animi ea præſertim ex parte, qua volumus, atque inclinamur ſive ad bonum ſive ad malum. Quid vero Deus ab illis, quos a ſervitute peccati in libertatem filiorum ſuorum vindicat, requirit? *Fili mi, præbe mihi cor tuum!* Conſtituitur a theologis catholicis peccatum originale in habituali averſione a Deo, *ἀταξία* illa ſeu propenſione ad malum ex corruptione congenita poſterorum Adæ, quæ ſe palam data quavis occaſione prodit, cæcitate mentis et perverſitate cordis. De hoc ingemiſcens S. Paulus: *Infelix ego homo,* inquit *a*), *quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.* At non ita Judæi, Phariſæi imprimis, Chriſti reſpuentes gratiam, a Meſſia non ſe a ſervitute peccati corruptioneque naturæ, ſed a ſervitute Romanorum liberandos ſperabant, *ſcandalizati hoc verbo.* Ex illis nempe hi erant, de quibus reſpondens apoſtolis ad hoc Matth. XV, 13. Chriſtus ait: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cæleſtis, eradicabitur. Sinite illos: cæci ſunt et duces cæcorum: cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foveam cadunt.* Quod contigit genti Judaicæ, dum Phariſæorum ſe ducatui committentes, Chriſtum reſpuunt.

a) *Rom. VII.* 24.

Caput LXIX.

CAPUT LXIX.

FIDES MULIERIS GENTILIS SYROPHŒNISSÆ.

Erat mulier gentilis, Syrophœnissa genere. Et rogabat eum, ut dæmonium eiiceret de filia eius. Qui dixit illi: *Sine prius saturari filios: non est enim bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus. At illa respondit, et dixit illi: utique Domine, nam et catelli comedunt sub mensa de micis puerorum. Et ait illi: Propter hunc sermonem vade, exiit dæmonium a filia tua.* Marc. VII. 26. etc.

Nobis ad exemplum.

Admiranda est fides mulieris huius Cananææ, cui etiam insigne ipse Christus apud Matthæum reddit testimonium: *O mulier*, ait *a*), *magna est fides tua.* Ex Marco intelleximus eam gentilem fuisse Syrophœnissam; et tamen apud Matthæum, *a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei Domine, Filii David b)!* Quem nolunt agnoscere Judæi Christum filium David, hunc agnoscit mulier gentilis, petitque filiam suam dæmonio liberari a Christo: *Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius*

a) *Matth. XV.* 28. *b*) *Ib.* 22.

rogabant eum, dicentes: Dimitte eam: quia clamat post nos. Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel a). Videntur apostoli, ut etiam alibi, pertæsi clamoris monuisse Christum; sed quid, quod Christus non solum non respexerit clamantem hanc filiam Abrahæ secundum spiritum, verum etiam eam flagitantem respueret, quod non sit missus, nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel, quæ tamen oves pastorem et ducem eum non receperunt? Quod vero miratu dignius adhuc est, dum illa, nihil morata contemtum sui ac repulsam, perseverat, venit, et adorat eum dicens: *Domine adiuva me*, responsum asperrimum tulit ex dicterio illo, quo Judæi nihil in gentiles asperius habebant, canes illos dictitantes. Christus autem respondens ait: *Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus b).* Quid vero illa? Non tantum non dedignatur hoc nomen, sed etiam, quod est minimum in isto genere animalium sibi usurpat: *Etiam Domine*, ait, *nam et catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Vide dispensationem divinam admirabilem, inclementiam Christi clementissimam, qui perfidis Judæis, atque etiam nobis fidelibus in exemplum, ne perseverare in orando cessemus, neque quamvis repulsam numini

a) *Matth. XV.* 23. b) *Ib.* 26.

CAPUT LXIX.

irato tribuamus: considerantes, quomodo Christus, ut mulieris huius fidem, pietatem, humilitatemque testatam redderet, ipsaque repulsa ac dilatione magis ac magis accenderet, primum non respondet, deinde intercedentibus discipulis negat, mulierem tertio etiam probro afficere visus, sic demum annuens ait: *Fiat tibi ſicut vis. Propter hunc ſermonem*, ait Christus, quo nempe Evangelium gentibus prædicandum prævertens veluti mulier, utrumque opere exhibuit, quod Christus de se discere voluit, *quia mitis ſum, et humilis corde*, dum non ſolum mansuete iteratam repulsam fert, verum etiam humilis canem patitur se vocari. Tunc *respondens Jesus ait illi*, ut habetur Matth. XV. 28. *O mulier, magna est fides tua: fiat tibi ſicut vis.* Sic etiam centurionem gentilem, qui indignum se profitetur, ut ſub tectum ſuum intraret Christus, *miratus Jesus ſequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel. Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, et Occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac, et Jacob in regno cælorum: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus et ſtridor dentium a).*

Contigit beata ſors illa, cum Abraham patre credentium, Ecclesiæ ex gentibus con

a) *Matth. VIII.* 10.

gregatæ, dum hactenus coram cernimus Judæos filios regni, quibus in Abraham, Isaac, Jacob, Moyse per legem et omnes prophetas facta est promissio, eiectos foras excidisse regno cœlorum. Frustra tunc post Christum et alios apostolos D. Paulus in epistola ad Hebræos, quemadmodum simul quoque idem gentilibus in epistolis præsertim ad Romanos, et Galatas, fidem illam promissam Patribus in veteri testamento inculcat, in tribus illis epistolis verbis usus Habacuc prophetæ: *Justus autem meus ex fide vivit: quodsi subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem*, addit, *non sumus subtractionis filii in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ a). Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. In hac enim testimonium consecuti sunt senes b)*. Patres nimirum et patriarchæ quos recenset inde ab Abel. *Et hi omnes*, demum concludens ait c), *testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur. Ideoque et nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen: aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui, proposito sibi gaudio, sustinuit*

a) *Hab. II.* 4. *et Hebr. X.* 38. 39. b) *Ib. XI.* 1.
c) *Ib.* 39. 40. *et XII.* 1.

CAPUT LXIX. *crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet.* Atqui fuit hoc ipsum Judæis *scandalum crucis*, iuxta eundem apostolum *a*), aliquando, ut speratur, evacuandum. Utinam vero, quod alibi dicit: *Nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam b*), quæ evacuata fuit per Ecclesiam ex gentibus [cuius incunabula, et primitias in Syrophœnissa ac centurionibus habuimus *c*)] in toto orbe constitutam, utinam inquam non hodie in hac ex Gentibus constituta Ecclesia prædicatio Christi crucifixi stultitia esse invalesceret, idque tempus, de quo Christus: *Filius hominis cum venerit, putasne fidem inveniet in terra?*

a) *Gal. V.* 11. *b*) *I. Cor. I.* 23.
c) *Matth. VIII.* 5. *Ib. XXVII.* 54. *Act. X.*

CAPUT LXX.

JUDÆI SIGNUM A CHRISTO PETUNT DE CŒLO.

Accesserunt ad eum Pharisæi, et Sadducæi tentantes: et rogaverunt eum, ut ſignum de cœlo ostenderet eis. At ille respondens, ait illis: *Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cœlum. Et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum. Faciem ergo cœli diiudicare nostis: ſigna autem temporum non potestis ſcire? Generatio mala et adultera ſignum quærit: et ſignum non dabitur ei, nisi ſignum Jonæ prophetæ.* Et relictis illis, abiit. Matth, XVI. etc.

Stupendum ſane est inter tot et tanta Christi miracula, adhuc ſignum a Christo peti, uti iam ſupra ad Matth. XII. 38. audivimus Scribas et Pharisæos *dicentes: Magister volumus a te ſignum videre;* hic autem accedunt Pharisæis Sadducæi tentantes, rogantesque, *ut ſignum de cœlo ostenderet eis*, ſignum inquam de cœlis; dum tamen Sadducæi resurrectionem, vitamque futuram adeoque regnum cœlorum non credebant, ut iam

Caput LXX.

ab Origene in Evangelium secundum Matthæum Tomo XII, ad hæc verba, *qui rogaverunt, ut signum de cælo ostenderet sibi* est notatum; „Qui simul, inquit *a*), ad Jesum accesserunt, in iis quæ ad resurrectionem corporum pertinent dissentientes, et velut ad id concordes facti, ut servatorem nostrum tentarent, et rogarent, ut signum de cœlo sibi ostenderet. Nec enim iis contenti prodigiis, quæ servator in curandis omnis generis morbis et languoribus fecerat in populo, aliisque miraculis, quæ palam, et in multorum conspectu patraverat, volebant præterea nunc sibi, ac de cœlo quidem signum ostendere. Atque equidem coniicio, suspicatos fuisse illos signa super terram edita posse etiam a Deo non esse; itaque non veritos esse dicere, Jesum eiicere dæmones in Beelzebub principe dæmoniorum, putasse autem signum de cœlo fieri non posse a Beelzebub, vel improba aliqua potestate."

Negatum Judæis.

Hæc postquam multis edisseruisset exemplis etiam, ad signum Jonæ perveniens: „Non signum, ait *b*), erat solummodo, sed etiam signum de cœlo; ita ut tentantibus, et signum de cœlo petentibus, nihilominus pro eximia sua bonitate signum dederit. Nam quemadmodum Jonas tres

a) *T. III. opp. p.* 512. *b*) *Num.* 3. *p.* 514.

dies, et tres noctes transegit in ventre ceti, ita filius hominis in corde terræ, et deinde ex illa ſurrexit; unde dicemus ſignum fuisse resurrectionis Jesu, nisi e cœlo?"
Attamen obcæcatis Judæis ad tot alia ſigna, ſignum hoc non fuit datum: neque enim Christus sese Judæis post resurrectionem videndum præbuit: nec aliud, quod petebant ſignum e cœlo eis fuit datum. Unde Marcus, qui pressis vestigiis Matthæum insequitur, ubi Judæos quærentes ab illo ſignum de cœlo inducit, ſimpliciter illis negatum perhibet: *Et ingemiscens ſpiritu, ait: Quid generatio ista ſignum quærit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti ſignum a)*. Observandum enimvero, Christum incredulis Judæis, et ad tot ſigna et prodigia cæcis ſignum quærentibus, dum eis ſignum Jonæ promittit, hic ſimpliciter, alibi autem de eo tantum verba facere, quod tribus diebus, et tribus noctibus fuerit in ventre piscis, ſignumque potius in inferno, ad quem Christus descenderat, aut ſub terra, qua ſepultus fuerat, fuisse, (ut ſupra ad caput XXIII. notavimus) datum Judæis, resurrectionem Christi non ſolum non credentibus, ſed etiam iam factam, data custodibus ſepulchri copiosa pecunia [*at illi, accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud*

a) *Marc. VIII.* 12.

apud Judæos, usque in hodiernum diem a)] ſtudioſe occultantibus, omninoque immerentibus, ut petitioni eorum ſatisfieret, utpote qui Christum ſeſe e ſinu Patris a cœlis ad redemtionem humanam deſcendiſſe tot miraculis oſtendentem non ſuſceperunt; nec tempus adventus eius, etsi ſub iugo ſervitutis Romanæ, ablato iam ſceptro a Juda, gementes agnoverunt.

Nato Christo pastoribus exercitus angelorum e cœlis Meſſiæ nativitatem denunciaverat: ac paulo poſt magi ab Oriente venientes Hieroſolymam diu exſpectatum, tuncque Judæis exſpectatiſſimum regem Judæorum Meſſiam palam inquirebant, dicentes: *Ubi est, qui natus est rex Judæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, et venimus adorare eum.* Erat ſtella hæc ea ipſa, quam in lege ſua Num. XXIV. 17. a Baalam prænuntiatam legebant: *Orietur ſtella ex Jacob.* Stella hæc deducebat magos in Bethlehem, ubi tunc principes ſacerdotum, et ſcribæ populi Herodi ſciſcitanti, ubi naſceretur Christus reſponderunt; ſed ipſi magos ſequi ac tempus viſitationis ſuæ agnoſcere nolebant. Quis ſibi tunc e cœlo ad ſalutem advenerit, non attendunt, cœli faciem tantum ſpectantes, atque ad terrena commoda ex aëris ſerenitate vel pluvia

a) *Matth. XXVIII.* 15.

empestate respicientes. Vide, quam apposite, quam divine Christus petentibus e cœlo ſignum responderit: *Facto vespere dicitis: ſerenum erit, rubicundum est enim cælum. Et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum. Faciem ergo cæli diiudicare nostis: ſigna autem temporum non potestis ſcire?* Apud Lucam ad turbas dixisse narratur Christus: *Cum videritis nubem orientem ab occasu, ſtatim dicitis: Nimbus venit: et fit ita. Et cum austrum ſlantem, dicitis: Quia æstus erit, et fit* a). Quod nempe certius est meteorum, quam cœlum rutilans? et tamen ad hæc phænomena faciem cœli diiudicabant; ſigna autem temporum Messiæ promissi, ad illud præcise tempus ablati a Juda ſceptri, ſese præsentem innumeris miraculis demonstrantem, non attendebant. Ad rutilum cœlum attentionem animi figebant, ſolem in meridie cæci non videbant, lux in tenebris lucebat, et tenebræ eam non comprehendebant. Cum et præcursor Domini, et ipse, Dominus Christus Jesus ſe e ſinu Patris cœlestis descendisse toties asserebat, et tot ſignis assertum ibat; ipsi adhuc ſignum e cœlo petebant?

Sed o ſtolidi! ſignum e cœlo petitis, qui nonnisi terrena de Messia exspectatis, regnum Israel restituendum, et dominatum

a) *Luc. XII.* 54.

CAPUT LXX.

super gentes, thronum David in Sion, puram, pompam, divitias tantum, felicitatemque in præsenti sæculo; adeoque Christum pauperem et humilem detrectatis et despicitis! „Humilitatem, sunt verba S. Hilarii in h. l. *a*), in Christo carnis et corporis contuentes, doctrinam ex his, quæ sub hominis habitu gerebat, dedignantur accipere. Quorum insolentiam et inanitatem irridens, multa eos de natura cœli coniicere solere respondet; cum rubicundo aut ortu aut vespere serenum, nimbosumve pronuntient: porro autem ignorare eos temporum signa, cum omnis lex et prophetæ adventus sui indicia ex operum, quæ gereret, admiratione significent: ut quemadmodum fidem tempestatis cœli, vel matutini, vel vesperis rubor redderet; ita manifestam temporum cognitionem virtutum atque operum indicia præstare deberent." Hunc ipsum huius loci sensum manifestum dicit S. Hieronymus *b*), quod ex elementorum ordine atque constantia possint et sereni et pluvii dies prænosci; scribæ autem et Pharisæi, qui videbantur legis esse doctores, ex prophetarum vaticinio non potuerunt intelligere Salvatoris adventum. Subtilius hic S. Chrysostomus signa utriusque adventus Christi, quorum alteruter suo respectu portendit, habetque suam serenitatem, aut tempestatem,

a) *Comment. in Matth. c. 16. n. 1. p.* 688.
b) *Lib. II. in Matth. c.* 16. *T. IV. p.* 71.

hic distinguit, ita ut prioris adventus signa in terra, secundi in cœlo sint: „ut in cœlo, inquit *a*), aliud signum est tempestatis, aliud tranquillitatis, nec quis conspecto tempestatis signo tranquillitatem exspectat, neque in tranquillitate serena tempestatem; sic de me quoque existimandum. Aliud enim est tempus huius adventus, aliud futuri. Nunc opus est signis illis, quæ in terra dantur; quæ in cœlo autem, in illud tempus reservantur. Nunc ut medicus veni, tunc ut iudex adero; nunc ut quæram eos, qui erraverunt, tunc ut rationes repetam. Ideoque latens veni; tunc publice et palam cœlos convolvam, solem abscondam, lunam non sinam dare lucem suam. Tunc virtutes cœlorum movebuntur, adventusque meus similis erit fulguri confestim omnibus apparenti. Sed non est iam tempus huiusmodi signorum. Nam veni moriturus, et turpissima passurus. Non audistis prophetam dicentem: *Non contendet neque clamabit, neque audietur foris vox eius*; et alium rursus: *Descendet sicut pluvia in vellus?*"

a) *Hom. LIII. in Matth. n. 2. T. VII. p.* 540. *etc.*

Caput LXXI.

CAPUT LXXI.

PETRI PRÆROGATIVÆ OB AGNITAM PRÆ CÆTERIS CHRISTI DIVINITATEM.

Beatus es Simon Bar-Jona: quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in cœlis. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlorum. Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis: et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis. Matth. XVI. 17. etc.

Petrus et Petri confessio petra Ecclesiæ.

Quid ulli unquam mortalium tale obtingere potuit, quod Petro, dum Christum Filium Dei vivi confessus ab eo beatus prædicatur. Petrus a petra dicitur super quam Ecclesia, quam Christus acquisivit sanguine suo, ædificanda denunciatur, domus illa, quæ hactenus replet orbem, estque regia illa, seu regnum Christi non solum præsentis temporis, sed etiam æternum in cœlis, cuius clavifer Petrus constituitur, ut quodcunque ligaverit, vel solverit super terram, ligatum aut solutum maneat et in cœlis.

Quæ quidem ligandi ſolvendique potestas postea Matth. XVIII. 18. etiam cæteris apostolis datur; ſed hic Petro primum, eidemque ſingulariter; uni vero Petro et hic claves regni cœlorum, quibus ſumma ſemper fuit designata potestas: unde etiam de Christo, cuius vicem Petrus eiusque ſucceſsores in Eccleſia gerunt, dicitur Apoc. III. 7. verbis ex Isai. XXII. 22. desumtis: *Hæc dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David: qui aperit, et nemo claudit: claudit, et nemo aperit.* Sic etiam ad Petrum ſingulariter dictum est: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* De quo S. Cyprianus de unitate Ecclesiæ: „Super illum unum ædificat Ecclesiam ſuam.“ Quam in rem ſolis radiorum exemplo utitur ex centro ſuo prodeuntium ad eandem unitatem demonstrandam, at epist. 73. ſcribit: „Ecclesia una est, et ſuper unum, qui claves accepit, Domini voce fundata est.“ Quando vero D. Paulo Eph. II. 20. dicimur *ſuperædificati ſuper fundamentum apostolorum*, communio illa indicatur inter apostolos et eorum ſucceſsores in Petri ſucceſsoribus concentrata ad conſervandam eam unitatem, pro qua Christus in ultima ante paſsionem oratione Patrem rogavit, *ut ſint unum:* pro Petro vero iterum ſingulariter: *Ut non deficiat fides tua*, quam nimirum confeſsus,

CAPUT LXXI.

audire meruit: *Quia tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.*

Quis neget hæc tanta Petri confessioni tribui? Sed quis sanæ mentis separet confessionem Petri a Petro confitente, quem utique alloquitur Christus, et postquam beatum dixerat, Ecclesiam suam promittit ædificaturum se super eum, ut antiquissimi SS. Patres loquuntur; nec illi abludunt, qui petram confessionem Petri intelligunt, ex quibus S. Augustinus in retractationibus optionem dat *a*), quam quis probabiliorem putat, eligendi. Et siquidem nimium videatur super Petrum ædificari Ecclesiam in terra, anne minus est eidem dari claves regni cœlorum? *Tibi*, ait Christus, *dabo.* Quid hic aliud in mentem venire potest, quam ipse Petrus? Quod frustra ei Christus indidisset nomen, nisi super eum Ecclesiam suam ædificaturus fuisset, petram illam firmissimam, contra quam portæ inferi non essent prævaliturae.

Christi divinitas.

Portæ hæ sunt illæ infernales, domus, seu civitas diaboli, quæ opponitur civitati Dei Ecclesiæ Christi, uti Christo antichristus; is nempe secundum evangelistam aquilam, *qui negat Patrem et Filium b*), nempe *Dei vivi*, quem Petrus confessus beatus

a) *Lib. I. c. 21.* *b*) *I. Jo. II. 22.*

prædicatus est, atque in tantam ſublimatus dignitatem a Christo non ſolum confessionis præmium accipit, ſed etiam huius a Patre cœlesti revelatæ divinæ veritatis firmamentum audit. „Viden', ſunt verba S. Jo. Chrysostomi in h. l. *a*), quomodo ad ſublimiorem de se opinionem Petrum erigat, et ſeipsum revelet ac per hasce duas promissiones se Filium Dei esse ostendat? Nam quæ uni Deo ſunt propria, nempe peccata ſolvere, Ecclesiam in tanto fluctuum concursu immotam reddere, hominemque piscatorem toto impugnante orbe petra firmiorem reddere, hæc se illi daturum pollicetur: ut Pater Jeremiam alloquens dicebat, se posuisse illum ſicut columnam æream, et ſicut murum. Sed illum uni genti, hunc autem in universo terrarum orbe. Libenter quærerem ab iis, qui imminutam filii dignitatem volunt, quæ maiora ſint dona, an quæ Pater, an quæ Filius Petro dedit. Nam Pater revelationem Filii Petro dedit; Filius vero et Patris et ſuam revelationem per totum orbem disseminavit, ac mortali homini omnem in cœlo potestatem dedit, dum claves illi tradidit, qui Ecclesiam per totum orbem terrarum extendit, et cœlis firmiorem monstravit: nam ait, *cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt*. Quomodo

a) *Hom. LIV. in Matth. n.* 2. *T. VII. p.* 548.

CAPUT LXXI.

ergo minor is, qui talia dedit, qui talia fecit?" Hæc S. Pater contra Anomœos Christum seu Filium Patre inferiorem statuentes, argumento pro divinitate Christi non perfunctorie considerando in toto hoc sermone Christi ad Petrum, in quo non solum confessionem Petri: *Tu es Christus, Filius Dei vivi*, admittit sine omni restrictione, sed etiam ob eam Petrum, quod non caro et sanguis sed Pater cœlestis hanc ei veritatem revelaverit, præ cæteris beatum prædicat; quod non fecisset magister humilitatis, si Filius Dei tantum fuisset illorum instar, quibus dedit potestatem filios Dei fieri, quique per adoptionem tantum ex Deo nati sunt. Quod argumentum in innumeris evangelii locis valet, quibus Christus se Patri comparat, aut aliquid sibi ipsi tribuit, quod Deo competit. Evidentissima hæc est ac invictissima unionis hypostaticæ Verbi divini cum natura humana, communicationisque, quam theologi vocant idiomatum demonstratio: dum cernimus eumdem Deum et hominem et humana pati, nihilque a se humani absque peccato alienum putare, et divina operari, idque contestari, propria se virtute operari, Filium Dei vivi se vocantem discipulum laudare, remunerari, et seipsum passim dicere ac profiteri, se et Patrem unum esse: hanc esse vitam æternam, *ut cognos-*

cant, quemadmodum inquit allocutus Patrem *a*), *te Deum verum*, *et quem misisti*, *Jesum Christum.* Et alibi *b*): *Ut omnes honorificent Filium*, *ſicut honorificant Patrem: qui non honorificat Filium*, *non honorificat Patrem*, *qui misit illum.* Quis hæc de se dicentem audiat Christum, et non ſtatim cum Petro adorabundus exclamet *c*): *Et nos credidimus*, *et cognovimus*, *quia tu es Christus Filius Dei.* Et in proposito nobis loco: *Tu es Christus Filius Dei vivi?* Seu prout apud Lucam habetur *d*): *Christus Dei. At ille increpans illos*, *præcepit*, *ne cui dicerent hoc*, *dicens: Quia oportet Filium hominis multa pati etc.* Ecce hic, ut passim alibi, Filium hominis se vocat, et discipulis *Christum Dei*, quem ipsum illi Christum Filium Dei denunciant! Aperit etiam discipulis, quæ vel maxime humana perpessurus esset in passione ac morte ſua: et quidem post resurrectionem dicit discipulis, hæc oportuisse *pati Christum*, *et ita intrare in gloriam ſuam e*), eum inquam, qui coæternus Dei Filius est in gloria Patris: *Unigenitus Filius*, *qui est in ſinu Patris f*), ut de eo præcursor Christi testatur. Sic quippe totum Evangelium contextum est, ut de eodem Filio hominis et Filio Dei nunc humana, nunc di-

a) *Jo. XVII.* 3. b) *Ib. V.* 23. c) *Ib. VI.* 70. d) *Luc. IX.* 20. e) *Ib. XXIV.* 26. f) *Jo. I.* 18.

Caput LXXI.

vina prædicentur, et ipse Christus prædicet; ut nisi hypostatica Verbi divini cum natura humana unione unigenitus Filius Dei ab æterno genitus a Patre, in tempore natus a matre agnoscatur, Evangelii veritas et sinceritas dispereat, omnia antithesibus inter se sint confusa ac disparata, atque adeo non revelatio tantum, sed ipsa eos ratio fallat, fugiatque, qui hodieque imprimis tanto numero haberi volunt Christiani et credere Evangelio, ac nihilominus cum Socinianis Christum Filium Dei esse confiteri tergiversantur; quod dum profitetur Petrus, beatus a Christo dicitur: *Quia*, ait, *caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.*

CAPUT LXXII.

PETRI INCREPATIO POST PROMISSIONEM CLAVIUM.

Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dicerent, quia ipse esset Jesus Christus. Exinde cœpit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Jerosolymam, et multa pati a senioribus, et scribis, et principibus sacerdotum, et occidi, et tertia die resurgere. *Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum, dicens; Absit a te, Domine: non erit tibi hoc. Qui conversus, dixit Petro: Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.* Matth. XVI. 20. etc.

Post singulares præ cæteris apostolis prærogativas acceptas.

Hæc audire debuerat Petrus, cum vix edita confessione divinitatis Christi discipulos interrogantis: *Vos autem, quem me esse dicitis*, ipse solus respondens; *Tu es Christus, Filius Dei vivi*, non solum *beatus* diceretur, verum etiam singulares prærogativas præ cæteris apostolis acciperet. Data est quidem etiam, ut modo notavimus, potestas cæteris apostolis postquam Christus edixerat, *qui Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut*

CAPUT LXXII.

ethnicus, et publicanus. Amen dico vobis: Quæcunque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata et in cœlo: et quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta et in cœlo. Sed poteſtas hæc collegio apoſtolorum atque adeo ſimul etiam Petro collata, eidem non fruſtra ſic ſingulariter eſt conceſſa, ut non ſolum peculiariter claves regni cœlorum ipſi committerentur, ſed etiam Eccleſia ſuper hanc petram ædificanda promitteretur, contra quam portæ inferi non eſſent prævalituræ. Id cum poſt tot ſæcula comprobatum cernamus, ſiquidem collapſis reliquis omnibus ab ipſis apoſtolis fundatis una ſedes Apoſtolica Petri ſupra petram firma ſtet et inconcuſſa, de cætero non eſt cur hæſitemus. Quæſtionem hic vel maxime ad rem S. Hieronymus non tam ſuam movet, quæ ſit tam repentina converſio, ut poſt tanta præmia atque prærogativas ſatanas appelletur? „Sed si, ait *b*), conſideret, qui hoc quærit, Petro illam benedictionem et beatitudinem ac potestatem, et ædificationem ſuper eum Eccleſiæ in futuro promiſſam non in præſenti datam intelligit. *Ædificabo*, inquit, *ſuper te Eccleſiam, et portæ inferi non prævalebunt adverſus eam;* et: *dabo tibi claves regni cœlorum*, omnia de futuro. Quæ si ſtatim dediſſet ei, nunquam in eo pravæ opinionis error inveniſſet locum.“

a) *Matth. XVIII.* 17. 18. *b*) *L. III. in Matth. T. IV. p.* 76.

Insederat adhuc animo Petri communis udæorum persuasio de Messiæ in terris egno, de quo tanto prosperiora ad omnem elicitatem, altioraque ſibi in animum influxerat, quo præstantiorem de eo opinionem conceperat, confessus eum Christum Filium Dei vivi. „Ipse, ſunt verba S. Iræ-nei M. *a)*, qui agnitus est a Petro Christus, qui eum beatum dixit, quoniam Pater ei revelavit Filium Dei vivi, dixit, ſemetipsum opportere multa pati, et crucifigi: et tunc Petrum increpavit, ſecundum opinionem hominum putanti eum esse Christum, et passionem eius aversanti.“ Quærit S. Augustinus *b)*: „Quare ergo ſatanas, qui paulo ante beatus et petra? *Non enim ſapis quæ Dei ſunt*, ait, *ſed quæ ſunt hominis.* Paulo ante, quæ Dei: *Quia non revelavit tibi caro et ſanguis, ſed Pater meus, qui in cœlis est.* Quando in Deo laudabat ſermonem, non ſatanas, ſed Petrus a petra: quando autem a se, et ex humana infirmitate, amore hominis carnali, quod impedimento esset ſaluti ipsius et cæterorum, ſatanas dictus est. Quare? quia præcedere Dominum volebat, et Duci cœlesti terrenum dare consilium.“ Quod hic dicit S. Doctor præcedere Dominum voluisse Petrum explicatius postea edisserit.

CAPUT LXXII.

Male ſapiens ſatanas dicitur.

a) *Lib. III. contra hæreses n.* 4. *p.* 210.
b) *Enarrat. in Psal. LV. n.* 15. *T. IV. p.* 525.

„Præcedere quippe quodam loco Petrus voluit Dominum. Loquebatur enim Salvator de passione sua, quam si non suscepisset, nos salvi non essemus: et Petrus, qui paulo ante eum confessus erat Filium Dei, et in illa confessione appellatus erat petra, supra quam fabricaretur Ecclesia, paulo post Domino dicente de futura passione sua, ait: *Absit Domine, propitius esto tibi, non fiet istud.* Paulo ante: *Beatus es Simon Bar-Jona, quia non tibi revelavit caro et sanguis, sed Pater meus, qui in cælis est*: modo repente: *Redi post me satanas.* Quid est redi post me? sequere me. Præcedere me vis, consilium mihi dare vis; melius est, ut consilium meum sequaris: hoc est, redi retro, redi post me. Antecedentem compescit, ut retro redeat; et appellat satanam, quia vult præcedere Dominum *a*).“ Benignæ huius verborum Christi in Petrum interpretationis auctor est Origenes; „*Vade post me*, quasi, inquit *b*), qui ire post illum, eumque sequi cessasset: nec dixisset item, *satana*, quasi qui contraria iis, quæ a se dicta fuerant, protulisset. Nunc autem illum Jesum sequentem, et post eum ambulantem potuit satanas abducere, ut hunc non amplius sequeretur, nec esset post Filium Dei, ac illum per ea, quæ ex inscitia

a) *In Psal. LXIX. n. 4. p.* 714. *b*) *T. XII. in Matth. n.* 21. *Tom. III. opp. p.* 540.

dixit, dignum efficere, qui satanas appellaretur, et scandalum Filii Dei et non sapiens ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum. Petrum autem, priusquam id peccatum ab illo fuisset, post Filium Dei fuisse constat inde: *Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum.* Simul autem conferes, quod Petro dixit: *Vade post me satana;* et diabolo ei dicenti: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me: Vade satana,* abque additamento *post me.* Post Jesum quippe esse bonum est." S. Hilarius *a*) Petri crimen satanæ deputat, quod „ita passionem detestatus est, ut dixerit, *absit:* quo verbo, rerum detestandarum execratio continetur. Sed sciens Dominus diabolicæ artis instinctum, Petro ait: *Vade retro post me:* id est, ut exemplo se passionis sequatur. In eum vero per quem opinio hæc suggerebatur conversus, adiecit, *satana, scandalum mihi es.* Non enim convenit existimare, Petro satanæ nomen, et offensionem scandali deputari post illa indultæ et beatitudinis et potestatis tanta præconia." S. Hieronymus in h. l. etymologiæ nominis inhærens media it via: „Satanas, inquit *b*), interpretatur adversarius, sive contrarius. Quia contraria, inquit, loqueris voluntati meæ, debes adversarius vocari.

a) *Comment. in Matth. c.* 16. *n.* 10. *p.* 691.
b) *Lib. III. in Matth. c.* 17. *T. IV. p.* 76.

CAPUT LXXII.

Multi putant, quod non Petrus correptus ſit, ſed adverſarius ſpiritus, qui hæc dicere apoſtolo ſuggerebat. Sed mihi hic error apoſtolicus, et de pietatis affectu veniens, nunquam incentivum diaboli videbitur. *Vade retro me ſatana.* Diabolo dicitur: *Vade retro.* Petrus audit *vade retro me*, hoc eſt, ſequere ſententiam meam: *Quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum.* Meæ voluntatis eſt, et Patris, cuius veni facere voluntatem, ut pro hominum ſalute moriar: tu tuam tantum conſiderans voluntatem, non vis granum tritici in terram cadere, ut multos fructus afferat." S. Joann. Chryſoſtomus preſſius literæ inhæret, Chriſtum, ut oſtenderet ſe non invitum ad paſſionem venire, increpare Petrum, ſatanamque vocaſſe: „Non dixit, ſubdit *a*), ſatanas per te locutus eſt; ſed *vade poſt me ſatana.* Nam cupiebat adverſarius ut Chriſtus non pateretur: ideo ſic vehementer increpavit, quod ſciret et illum et alios hoc ipſum timere, neque facile illud admittere." Eſt hoc, quod modo notavimus de tentatore ſatana alias vero iam ſupra ex S. Ignatio M. et S. Ambroſio obſervavimus, partum virgineum diabolo celatum fuiſſe: quo nimirum eius per ſecundum Adamum Chriſtum (qui per hunc partum exemptus erat a damnata maſſa Adami primi) erat

a) *Hom. LIV. in Matth. n.* 3. *et* 4. *T. VII. p.* 550.

destruendum regnum, atque adeo ſua unice intererat impedire opus redemtionis nostræ per passionem et mortem Christi: quod hic per Petrum tentabat, ideo a Christo ſatanam vocatum. Sicque facile conciliantur, variæ, quas modo recensuimus, SS. PP. de hac appellatione ſententiæ.

CAPUT LXXIII.

CRUX CUM CHRISTO, MORS PRO CHRISTO FERENDA.

Tunc Jesus dixit discipulis ſuis: *Si quis vult post me venire, abneget ſemetipsum, et tollat crucem ſuam, et ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam.* Matth. XVI. 24. etc.

Sui abnegatio in patientia et mortificatione.

Amplius iam paradoxa ſensui humano crucis Christi ſublimitas panditur, a qua cum Petrus Christum avocare contenderet humano affectu, Christus iam ſuum exemplum aliis etiam ad ſequendum proponit, quicunque voluerit esse eius discipulus. Quod enim Matthæus habet, Christum

dixisse discipulis ſuis, Marcus a) *convocata turba cum discipulis ſuis*, Lucas vero dixisse narrat *ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget ſemetipsum, et tollat crucem ſuam quotidie, et ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſalvam facere, perdet illam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me et evangelium, ſalvam faciet eam* b). Discrepantia inter evangelistas, quoad turbas, et discipulos ſic accipi potest, quod non ad omnes æque hoc præceptum pertineat, cum apostoli mortem ipsam, uti deinceps martyres propter Christum et evangelium ſubituri essent, atque adeo aliter res ſpectabat ad reliquum vulgus fidelium, pace præsertim, qua nos, nempe ab hostibus ſitientibus ſanguinem christianorum, fruimur, Ecclesiæ reddita. Per patientiam (quod alibi dicit Christus: *in patientia vestra possidebitis animas vestras*) omnes Christum, crucem, quæ ſua cuique contingit, tollentes quotidie ſequi debent, parati etiam mortem ſubire pro Christo: *Semper*, iuxta apostolum c), *mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut et vita Jesu manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum: ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.*

a) *Marc. VIII.* 35. b) *Luc. IX.* 23.
c) *II. Cor. IV.* 10.

Est hoc animam perdere, ut inveniamus eam, quod martyres per mortem pro Christo fecerunt, nos per mortificationem facere debemus. Hic est thesaurus ille, quem mox apostolus dixerat nos habere in vasis fictilibus, *ut ſublimitas ſit virtutis Dei, et non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, ſed non anguſtiamur etc.* a) Utrumque ſacrificii modum explicat Origenes ſæpe iam laudato Tomo XII. in Matthæum: „Inde enim, inquit b), uno quidem modo id intelligi poteſt: ſi quis amans vitæ, et vitam præſentem bonum eſſe ducens, animam ſuam ſtudioſe conſervat, ut in carne vivat, mortem reformidans, quaſi morte eam amiſſurus; is animam ſuam eo pacto dum ſervare ſtudet, eam extra felicitatis terminos eliminans, amittet. Si quis autem propter ſermonem meum, quo ad mortem uſque de vita æterna pro veritate decertare perſuaſus fuit, vitam præſentem contemnens, animam ſuam perdit, præ pietate eam tradens ei, quod vulgo mors appellatur; is, utpote qui vitam ſuam propter me amiſerit, ſervabit eam potius, et tuebitur. Alio etiam modo id quod dictum eſt, accipere poſſumus. Si quis in animum ſuum inducens, quid ſit ſalus, animæ ſuæ ſalutem conſequi optat, vitæ huic nuntium

a) *II. Cor. IV. 7.* b) *Num. 26. T. III. opp. p. 544.*

CAPUT LXXIII.

remittens, eamque eiurans, et crucem suam tollens ac me sequens, animam suam ratione mundi perdat; nam, qui eam propter me, et omnem meam doctrinam perdiderit, salutem adipiscetur, finem perditionis huius." Hoc ad eam sententiam Christi potissimum spectat: *Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Quam S. Hilarius respiciens: „O beatum damnum, exclamat *a*), et iactura felix! ditescere nos Dominus detrimento animae et corporis voluit, et esse sui similes hortatur: quia ipse in figura Dei constitutus, usque ad mortem humilis et obediens factus, principatum potestatis totius, quae in Deo est, accepit. Sequendus igitur est cruce assumta: et passionis suae, si non forte, attamen voluntate comitandus est. Quid enim prodest occupasse mundum, et toto terrenae potestatis dominatu, opibus saeculi incubare, si perdenda anima, et suscipiendum vitae detrimentum est."

S. Gregorius M. frumenti exemplo, cui se etiam alibi Christus comparat, usus „ac si, inquit *b*), agricolae dicatur: Frumentum si servas, perdis; si seminas, reno-

a) *Comment. in Matth. c.* 16. *n.* 11. *p.* 692.
b) *Lib. II. Hom. XXXII. in Ev. n.* 4. *T. I. p.* 1589.

vas. Quis enim nesciat, quod frumentum, cum in semine mittitur, perit ab oculis, in terra deficit? sed unde putrescit in pulvere, inde virescit in renovatione. Quia vero sancta Ecclesia aliud tempus habet persecutionis, atque aliud pacis; redemtor noster ipsa eius tempora distinguit in præceptis. Nam persecutionis tempore ponenda est anima, pacis autem tempore ea, quæ amplius dominari possunt, frangenda, sunt desideria terrena." Rem omnem paulo ante sententia exemploque S. Pauli ob oculos posuerat: „Pensemus, inquit *a*), quomodo se Paulus abnegaverat, qui dicebat: *Vivo autem iam non ego.* Extinctus quippe fuerat sævus ille persecutor, et vivere cœperat pius prædicator. Si enim ipse esset, pius profecto non esset. Sed qui se vivere denegat, dicat unde est, quod sancta verba per doctrinam veritatis clamat. Protinus subdit: *Vivit vero in me Christus.* Ac si aperte dicat: Ego quidem a memetipso extinctus sum, quia carnaliter vivo: sed tamen essentialiter mortuus non sum, quia in Christo spiritaliter vivo. Dicat ergo Veritas, dicat: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum.*" Opportune Theophanes homilia in hæc Christi verba accommodata ad contextum evangelii, exemplum Petri nobis proponit: „Cuius, inquit *b*), teme-

a) *Num.* 2. *p.* 1588. *b*) *Hom. XXII. p.* 128.

CAPUT LXXIII.

ritatem Dominus acriter cum reprehendisset, ad se sequentium multitudinem conversus hunc sermonem habuit: *Si quis vult venire post me, abneget semetipsum*; ad Petrum praecipue, ut opinor, orationem dirigens *a*)." Quod postea pluribus ex iis explicat *b*), quae ante et post mortem Christi contigerant, quando eum Christus iterum ad se sequendum provocavit, significans qua morte eum esset clarificaturus: dicitque demum, ea causa laetatum esse Petrum, inverso capite in cruce suspendi. S. Irenaeus (lib. V. contra haeres. c. 28.) et ipse martyr, S. Ignatii M. verba et exemplum ad rem affert frumenti inductione; „quod est, inquit, hi, qui ad Deum fructificant. Et propterea tribulatio necessaria est his, qui salvantur, ut quodammodo contriti, et attenuati, et consparsi per patientiam Verbo Dei, et igniti, apti sint ad convivium regis. Quemadmodum quidam de nostris dixit, propter martyrium in Deum adiudicatus ad bestias: Quoniam frumentum sum Christi, et per dentes bestiarum molor, ut mundus panis Dei inveniar." Quae verba in epist. S. Ignatii ad Romanos et in eius martyrio leguntur.

a) *Pag.* 327. *etc.* *b*) *Joan.* XI. 23.

CAPUT LXXIV.

TRANSFIGURATIO CHRISTI IN MONTE.

Assumpsit Petrum, et Jacobum, et Joannem, et ascendit in montem, ut oraret. Et facta est, dum oraret, ſpecies vultus eius altera: et vestitus eius albus, et refulgens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. *Erant autem Moyses et Elias, visi in maiestate: et dicebant excessum eius, quem completurus erat in Jerusalem.* Luc. IX. 28. etc.

In gloria ſua.

Videmus hic Christum in gloria, et Moysen, et Eliam in maiestate cum eo loquentes. Quid vero dicebant? *Excessum eius, quem completurus erat in Jerusalem.* Passionem nimirum et mortem eius in cruce. Quæ potest esse hac maior crucis ſublimitas in ſtatu humilitationis, et exinanitionis, in quo vidimus gloriam eius, gloriam quasi Unigeniti a Patre. Sed quam vidimus gloriam? Infinita est gloria, quam habuit Filius cum Patre ante mundi constitutionem ab æterno, et in ſempiternum, infinitam, cui nil detrahi, nihil addi, aut accedere potest. Hanc vero gloriam iam etiam erat participaturus nobiscum per passionem

et mortem suo Patri reconciliaturus, constituturusque hæredes quidem Dei, cohæredes autem suos in gloria sua. Sic possumus cum apostolo *comprehendere* Eph. III. 18. *cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, et longitudo, et sublimitas, et profundum: scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.* Vide sublimitatem consiliorum Dei, sapientiam eius infinitam et bonitatem erga nos, novam Verbi propter nos incarnati gloriam, quam hic in monte transfiguratus demonstravit cum Moyse et Elia, legem et prophetas repræsentantibus, locutus excessum, quem completurus erat in Jerusalem. „Ut crucis gloriam ostenderet, cum S. Jo. Chrysostomo loquor *a*), Petrumque ac reliquos solaretur, qui passionem timebant, ipsorumque animos erigeret. Nam cum illo advenissent, non tacebant, sed loquebantur *de gloria, quam completurus erat in Jerusalem:* id est de passione et cruce; sic enim ipsam semper vocant.“ Sed necdum capit rem Petrus; quique prius timore et periculi magnitudine magistrum absterrere a passione voluit, hic gloriæ magnitudine abreptus, de eo, de quo *loquebantur, excessu, quem completurus erat in Hierusalem*, non cogitat; *præceptor*, ait ad Jesum, *bonum est, nos hic esse: faciamus tria tabernacula, unum*

a) *Hom. LVI. in Matth. n. 2. T. VII. p. 567.*

tibi, et unum Moysi, et unum Eliæ: nesciens quid diceret. Quia certe si de excessu passionis et mortis cogitasset, hoc non dixisset, ſtatim iterum timore perculsus cum ſociis, dum Moysen et Eliam nubes adumbravit. Et tum demum vox de nube audita est dicens: *Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite.* At iam audierunt, et antequam in montem ascenderent, et in ipso monte, ſed non percipiebant ſublimitatem mysterii crucis, iterumque postera die, postquam descendissent de monte. Dum enim omnes ſtupent *in magnitudine Dei: omnibusque mirantibus in omnibus, quæ faciebat, dixit ad discipulos ſuos: Ponite vos in cordibus vestris ſermones istos: Filius enim hominis futurum est, ut tradatur in manus hominum. At illi ignorabant verbum istud, et erat velatum ante eos, ut non ſentirent illud: et timebant eum interrogare de hoc verbo a).*

In nonnullis Codd. Græcis loco ἔλεγον τὴν ἔξοδον ἀυτῦ *excessum eius* habetur τὴν δόξαν ἀυτῦ *gloriam eius.* Neque vero ἔξοδος restringitur ad mortem ſeu exitum ex hac vita, *quem completurus erat in Jerusalem*, dum et ibi resurrexerit extra urbem, ubi erat mortuus in monte Calvariæ; in cœlum etiam ascenderat in monte Oliveti, ubi passio cœperat. Unde recte hæc omnia complexe

a) *Luc. IX.* 44. *Matth. XVII.* 21. *Marc. IX.* 30.

accipiuntur prout Christus rem apud Lucam ex Moyse et prophetis, quos in transfiguratione Elias repræsentabat, declaravit *a*): *Nonne hæc opportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.* Et paulo post *b*): *Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die.* Ubi utique sermo est perinde de exaltatione Christi, quam de exinanitione, quando *se humiliavit usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum* iuxta apostolum *c*). Cui explicationi consentanea est transfiguratio, in qua cum illo *erant Moyses et Elias visi in maiestate.* Atque sic nobis notam facit D. Petrus epist. II. c. I. in ea transfiguratione *Domini nostri Jesu Christi virtutem et præsentiam, speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim a Deo Patre honorem, et gloriam, voce delapsa ad eum huiuscemodi a magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.* Hic est Filius Patris dilectus ab æterno ante omnia sæcula genitus, in tempore de Spiritu sancto incarnatus, ex Maria virgine natus, in cœlum rediens in dextra Dei collocatus.

a) *Luc. XXIV.* 26. *b*) *Ib.* 46. *c*) *Phil. II.* 8.

CAPUT LXXV.

DIDRACHMA SOLUTUM.

Caput LXXV.

Et cum venisset Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, et dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma? Ait; Etiam. Et cum intrasset in domum, prævenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur, Simon? *Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum? a filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii.* Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum: et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: et aperto ore eius, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me, et te. Matth. XVII. 23. etc.

Christus Filius Dei.

Vide quomodo Christus Petrum, quem paulo ante caput Ecclesiæ suæ constituerat, tamquam principem apostolorum, suumque in terris vicarium, quippe cum a se solum ceu capite familiæ didrachma peteretur, honoret. Fuit didrachma hoc solutum etiam a Judæis per orbem dispersis usque ad devastationem templi sub Vespasiano, qui censum hunc fisco addixit. Habuit vero ortum ab ipsa lege Moysi, in qua annuus

census capitatim in usum tabernaculi pendi iubetur. Potuisset vero Christus exemtionem sibi vendicare etiam titulo ortus ac prosapiæ suæ ex stirpe regia Davidis; quæ vero tunc temporis in obscuro latebat singulari quoque divino consilio, ad eximendam Judæis nimis alte animis infixam opinionem de regno Messiæ terreno; tantoque minus huc respicere Christus voluit, ut se immunem haberi vellet tanquam oriundum ex stirpe regia, qui, dum eum facere volebant regem, fugit, contestatus etiam palam coram Pilato regnum suum non esse de hoc mundo. Nec vero dubitandum est, conspirantque interpretes, divinam suam Christum hic indigitare originem tanquam unigeniti Filii Dei, singulari quoque in eo argumenti vi; quod cum repeteretur hic census pro templo Dei, Filius Dei ab eo pendendo utique, exemplo etiam filiorum regum terrenorum, qui a tributis immunes esse soleant, liber esse debuerat.

Ubi vero illud ante omnia præcipua ac singulari consideratione dignum est, quod Christus tam admirabili modo ac ratione Petro in memoriam revocet confessionem, non multis abhinc diebus ab eo factam, et gloriosa transfiguratione in monte in eius animo firmatam. Argumentum a regibus terræ, quorum filii a tributis liberi sunt,

explicat ad se Filium Dei a Petro agnitum: remque tam insigni miraculo ornat. Qua de re S. Hieronymus: „Quid primum, inquit *a)*, mirer in hoc loco nescio: utrum præscientiam, quod noverat piscem habere in ore ſtaterem, et quod primus ipse capiendus esset, an magnitudinem, atque virtutem, si ad verbum eius ſtatim ſtater in ore piscis creatus est; et quod futurum erat, ipse loquendo fecerat." Jam prius S. doctor declaravit, quomodo Dominus noster et ſecundum carnem ex ſtirpe David genitus, et ſecundum ſpiritum omnipotentis Patris Filius liber erat. Aliud vero ante miraculum S. Chrysostomus notat: „Ne putaret enim, ait *b)*, Petrus, Christum id ab illis audivisse, prævenit eum, ut hoc ipsum ſignificaret, et una fiduciam inderet, non audenti antea de illis loqui. Hoc autem vult ſignificare: Immunis a censu ſum. Nam si reges terræ a filiis ſuis nihil accipiunt, ſed ab alienis, multo magis me immunem esse oportuit, qui non terreni, ſed cœlestis Regis Filius ſum, et Rex." Pendebatur tributum hoc pro conservandis ſartis tectisque templi Hierosolymitani, quod templum Christus, eiiciens ex eo vendentes et ementes Jo. II. 16. vocat domum Patris ſui, cœlestis nimirum Regis Filius et Rex.

a) Lib. III. in cap. XVII. Matth. T. IV. p. 81.
b) Hom. LVIII. p. 585.

CAPUT LXXVI.

PARVULI HUMILITATIS EXEMPLUM.

Accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes: Quis, putas, maior est in regno cœlorum? Et advocans Jesus parvulum, ſtatuit eum in medio eorum, et dixit: *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, et efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum.* Quicunque ergo humiliaverit se ſicut parvulus iste, hic est maior in regno cœlorum. Matth. XVIII. 1. etc.

Apostolis contendentibus de primatu datum.

Ultima hac ſententia habetur responsio ad interrogationem discipulorum, quis maior ſit in regno cœlorum. Ex contentione autem eorum de qua Marc. IX. 32. et Luc. IX. 46. quis eorum esset maior, coniicere licet, necdum eos vulgarem opinionem de regno Messiæ, quod audierant ſæpe a Christo præsertim in parabolis regnum cœlorum vocari, deposuisse, eorumque animos æmulatione inter se, et ambitione primatus detentos fuisse, a qua magister humilitatis optime ſuo exemplo, nisi et in hoc humilitatem ostendere hic voluisset, revocare potuisset.

Et revera alibi seipsum præstituit exemplum: *Discite*, inquit, *a me*, *quia mitis sum*, *et humilis corde*. Sed hic dum parvulorum nos instar esse vult, doctorem se ultra humanam conditionem ac divinum plane monstrat: neque enim homo ab homine simpliciter fidem, ut ita dicam, cæcam postulare potest, uterque perinde ratione præditus. Singulare id de Pythagora apud discipulos auctoritate fertur, solitos dicere αὐτὸς ἔφα. Sed hoc ipsum a philosophiæ studio alienum est, ubi ratione non fide res agitur, ad quod opus est hominibus, quibus adulta est ratio; at Christi schola velut a parvulis, simplicitatem fidei exposcit, et obsequium, quod a creatura rationali nemo iure postulat, nisi auctor naturæ Deus. Quare Christus Deum se nobis exhibet, qui, velut infantes nos, res captum nostrum excedentes doceat. Nec fert schola Christi Ecclesia regnum Christi sibi sapientes suffenos. *Scriptum est enim* a): *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor huius sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.*

a) *I. Cor. I.* 19.

CAPUT LXXVI.

Est hoc præcipuum divinitatis religionis christianæ argumentum, ſic credidisse orbem, et tam brevi ſapientiam mundanam cum ſimplicitate fidei fuisse commutatam: Ecclesiam Christi excrevisse velut granum ſinapis, qua usus est Christus ſimilitudine: et hic parvulum medium inter apostolos ſtatuit, immemores parabolæ, qua eis idem magister humilitatis ob oculos posuit regni ſui ſeu Ecclesiæ incrementum per granum ſinapis, quod est inter ſemina minimum. Alibi etiam ab eodem grano ſinapis ſimilitudinem accipit ad extollendam humilitatis vim, et virtutem ad maxima miracula patranda: *Si*, inquit *a*), *habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis.* Quem in locum S. Cyrillus Hierosolymitanus: „Granum, ait *b*), ſinapis, exiguum quidem est mole, ſed ignea præditum efficientia," variasque alii interpretes notant proprietates, ut etiam infantum, ſeu parvulorum in præsenti, de qua modo agimus, re: recte id quidem, ſiquidem in re aliqua ad exemplum proposita omnia possint in considerationem trahi, quæ ad instructionem facere queant legentium.

Atqui vero hic ante omnia considerandum, quod advocans Jesus parvulum *ſtatuit*

a) *Matth. XVII.* 19. *b*) *Catech. V. n.* 11. *p.* 77.

eum in medio eorum: quia nihil adeo, quam ipse aspectus parvulorum, exteriorque habitus, quid sibi hic Christus velit, manifestat. Et incontaminata item vitæ ab omni labe, post deletum in parvulis Judæorum originale peccatum, innocentia: dum unus Christus de se dicere potuit ac provocare observantes eum hostes: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Sic apostolus Paulus nativum nobis infantum exemplum ob oculos ponit *a*): *Fratres nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote.* Quam in sententiam S. Jo. Chrysostomus: „Quid est, inquit *b*), esse parvulos seu infantes malitia, seu vitio? Ne nosse quidem, quid sit vitium.“ Non est contrarius apostolus Christo, qui malitia nos parvulos esse vult. S. Clemens Alex. *c*) multis nobis simplicitatem infantum proponit.

Attamen dubium esse nemini debet, Christum, ut in similitudine grani sinapis, ita etiam hic in parvulo seu simplicitate infantum ipsam humilitatem respicere; ceu cœli portam: „Quasi dicat, ut cum Petro Blesensi loquar *d*), qui non erit humilis beneficio virtutis, sicut hic parvulus beneficio ætatis, non intrabit in regnum cœlorum.“ „Revertendum igitur, inquit S.

a) *I. Cor. XIV.* 20. *b*) *T. X. Hom. XXXVI. p.* 333. *c*) *Lib. I. Pædag. c.* 5. *et* 6. *d*) *Hom. III. p.* 313.

CAPUT LXXVI.

Hilarius a), est ad ſimplicitatem infantium: quia in ea collocati; ſpeciem humilitatis circumferemus." Et S. Chrysostomus Christum apostolos alloquentem inducens in h. l. „Vos, inquit b), perquiritis, quis ſit maior, et de primatu contenditis. Ego vero eum, qui non humillimus factus fuerit, non esse dignum dico, qui intret in regnum cœlorum. Recte exemplum affert, nec affert modo, ſed et ipsum parvulum in medio ſtatuit, ipso aspectu hortans et ſuadens, ut ſint humiles ac ſimplices. Nam puerulus liber est ab invidia, a vana gloria, ab amore primatus, maximamque hanc virtutem possidet, nempe ſimplicitatem, et humilitatem. Non ergo opus tantum est fortitudine atque prudentia; ſed etiam humilitate et ſimplicitate. Etenim vel in præcipuis rebus, si hæ virtutes non adsint, claudicant ea, quæ ad ſalutem nostram pertinent. Puerulus ſive contumelia afficiatur, ſive laudetur, ſive verberetur, ſive honoretur, nec indigne fert vel invidet, neque altum ſapit." Vide quomodo omnia demum ad humilitatem revocet. Sic etiam S. Augustinus in die octavarum infantium recens baptizatorum, quos hortatur verbis D. Petri: *Deposita ergo omni malitia, et omni dolo, et adulatione, et invidia, et detractione, tanquam*

a) *Comment. in Matth. c. XVIII. n. 1. p. 698.*
b) *Hom. LVIII. n. 2. in Matth. p. 587.*

modo geniti infantes rationabile et innocens lac concupiscite etc. Postquam omnia verba apostoli breviter definisset ad formandam in illis innocentiam ut vocat ſanctitatis, ad hanc pergit, „vos exhortor, *talium est enim regnum cælorum* humilium ſcilicet, hoc est ſpiritaliter parvulorum. Non contemnatis, non abhorreatis. Magnorum est illa puſillitas. Superbia vero fallax infirmorum est magnitudo; quæ ubi mentem poſſederit, erigendo deiicit, inflando evacuat, diſtendendo diſſipat. Humilis eſſe non potest nocens, ſuperbus eſſe non potest innocens: Humilitatem illam loquor, quæ non vult perituris rebus excellere, ſed æternum aliquid veraciter cogitat, quo non ſuis viribus, ſed adiuta perveniat *a*)." Explicat denique ſingula a D. Petro notata vitia ſuperbiæ, ſanctæ adverſa infantiæ, quæ de immortalitate beatorum reddit ſecuros. *Talium est enim regnum cælorum: quique se humiliaverit ut parvulus, maior erit in regno cælorum.* Quæ in verba S. Leo: „Amat, inquit *b*), Christus infantiam, quam primum et animo ſuscepit, et corpore. Amat Christus infantiam, humilitatis magiſtram, innocentiæ regulam, mansuetudinis formam. Amat Christus infantiam, quæ maiorum

CAPUT LXXVI.

a) *Serm. CCCLIII. T. V. p.* 1372.
b) *Serm. VII. in Epiph.*

Caput LXXVII. dirigit mores, ad quam ſenum reducit ætates, et eos ad ſuum inclinat exemplum, quos ad regnum ſublimat æternum. "

CAPUT LXXVII.

SCANDALA. IGNIS INEXTINGUIBILIS.

Quod si oculus tuus ſcandalizat te, eiice eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei; quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis: ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur. Omnis enim igne ſalietur, et omnis victima ſale ſalietur. Bonum est ſal: quod si ſal insulsum fuerit, in quo illud condietis? Habete in vobis ſal, et pacem habete inter vos. Marc. IX. 46. etc.

Sermonis connexio. Posteriora hæc verba nexum faciunt totius ſermonis de ſcandalo, quem etiam Matthæus immediate coniungit responsioni Christi ad interrogationem apostolorum, quis maior ſit in regno cœlorum: post contentionem nimirum in via, quis eorum maior esset; ut ostenderet apostolis, quos alias ſal terræ vocavit, quomodo cum ſale ſapientiæ, cuius acrimonia condire debeant

mentes fidelium, humilitate infantium, non ſuperbientes inde, quod non ſolum ſal terræ, ſed etiam lux mundi dicantur, tum vero remota omni ambitione et faſtu pacem inter ſe habeant. Nexus horum omnium clarior redditur apud Lucam, ubi brevis eſt ſermo directus *ad diſcipulos ſuos a)*, futuros paſtores, quos inter maxima in Eccleſia hæreſum, et aliarum contentionum efferbuerunt ſcandala, quibus vel maxime ſcandalizantur fideles puſilli, uti etiam quibusvis vitiis ac pravis actibus paſtorum: ut adeo, quæ hic ad diſcipulos apoſtolos ſuos dicuntur de igne gehennæ, verme non moriente, igne inextinguibili, victima ſale ſalienda, maxime eorum in Eccleſia ſucceſſores terrere debeant doctrina vel vita ac moribus ſcandalizantes puſillos fideles. Quis vero non contremiſcat, dum audit Chriſtum dicentem: *Impoſſibile eſt, ut non veniant ſcandala: væ autem illi, per quem veniunt.* Neceſſitatem hanc naſci SS. PP. ex malitia dæmonum, ac malitia ſimul et infirmitate hominum, quod quotidiana proh dolor! docet experientia, interpretantur. Omnes autem tres evangeliſtæ pœnam illam mortis, imponendi circa collum reorum molam aſinariam, ſeu lapidem molarem demergendique, habent.

a) *Luc. XVII. 1.*

Caput LXXVII.

Pœnarum æternitas.

Dum vero apud Matthæum melius esse dicitur abscindere, et proiicere manum, pedem, oculum, qui scandalizat, id est, qui ansa et occasio est peccandi, *quam duas manus etc. habentem mitti in ignem æternum a)*, vel *in gehennam ignis*, ne cui in mentem cum Origene veniat dubitatio de æternitate ignis infernalis inextinguibilis, prout Matth. III. 12. appellatur, putetque benignius interpretandam æternitatem non sempiternam, id est, semper ac sine fine duraturam; perpendat, apud Marcum non solum ignem istum dici inextinguibilem, verum etiam addi *b)*: *Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur.* Idque ter ad maiorem attentionem excitandam, fortiorem in mente impressionem faciendam, graviorem terrorem incutiendum, ter inquam repetitur. „Non eum, sunt verba S. Augustini *c)*, piguit uno loco eadem verba ter dicere: quem non terreat ista repetitio, et illius pænæ comminatio tam vehemens ore divino?" Nec etiam piguit S. doctorem integras ibidem illas tres comminationes, Christique æterni iudicis sententiam eum in finem adiicere; sententiam inquam perinde claris verbis expressam, et apertam, ut a nemine nisi Christum veritatem æternam blasphemante, quidquam opponi in contra-

a) Matth. XVIII. 8. *b) Marc. IX. 42.*
c) De Civit. Dei lib. XXI. c. 9. n. 1. T. VII. p. 630.

rium possit. Quod tamen proh dolor! hodie tam execrabili temeritate, impudentiaque, divini Numinis, nominisque profanatione non ferenda, etiam in vulgus spargitur. Et ad quid? An propterea, quia miser homuncio fidem detrectat verbo divino, res aliter se habebit, quam æterna veritas pronunciat? quid obtinent isti? quid lucrantur? qui timorem pœnarum fine carentium sibi aliisque excutere animo gestiunt? Num ignem, quem Filius Dei pronuntiat inextinguibilem, ipsi extinguent? Num ideo vermem, quem æterna veritas dicit non moriturum, suffocabunt, efficientque, ut moriatur? Vel suam ipsorummet mentem ac conscientiam iamiam nunc rodentem? Tantum in obviis periculis, ne quid de articulo mortis dicam, ubi aut perpendere, aut verbis saltem exprimere angustata mens non amplius potest sua sensa, huiusmodi hominum (cuiusmodi passim eorum exempla eduntur, ut nuper in eorum coryphæo Voltairio non unum per vitam, omnium vero horribilissimum in morte, se a Deo et hominibus derelictum vociferante, animamque postquam furibundus propria sua devorasset excrementa, exhalante spurcissimam) considerentur horrores, terrores, ad quodvis periculum conscientiæ immanem torturam, ora pallentia, trementes artus, futuri aliquando, *ubi vermis*

eorum non morietur, et ignis non extinguetur omnium meritissimi divinæ vindictæ victimæ, *omnis enim igne salietur, et omnis victima sale salietur.* Quibus verbis ter repetitæ sententiæ de verme non morituro, igneque inextinguibili Christus addit novam confirmationem ex salis natura corruptioni resistente; suis etiam discipulis salutare ad finem monitum, ne dum in hoc sæculo sunt *sal insulsum, et infatuatum*, in altero tanquam victimæ igne saliantur incorruptibili ac æterno: πυρὶ ἁλισθήσεται scilicet *igne salietur*, qui quod incorruptibilis sit, et æternum conservetur, salis, qui a corruptione præservat, comparatione declaratur.

Igne inextinguibili et verme non morituro.

Nec est vero, cur ab hac allegoria ad ignem aut vermem metaphoricum argumentum sumatur contra expressam et apertam tremendi iudicis sententiam: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum a).* Perinde vero idem de iustis et damnatis paulo post dicitur: *Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam.* Ità ut, nisi cum materialistis ingratus creatori, qui ad imaginem suam et similitudinem inspiravit tibi spiraculum vitæ, animam spiritualem et immortalem, teipsum dehonestare non erubescas (*comparatus iumentis insipientibus, et similis factus illis*, merum, ac purum putum

a) *Matth. XXV.* 41.

brutum te et materiale animal faciens) non possis queri supplicium sine fine æternum, dum vicissim dàt Deus vitam immortalis animæ cum corpore immortali per resurrectionem sine fine beatám. Quid, quod eadem sive de igne, qui non extinguetur sive de verme, qui non morietur, sententia tam sæpe sit non solum in novo sed etiam in veteri testamento repetita. Ne vero quis argutetur, fieri posse, ut ignis non extinguatur, quin tamen iniecti in illum sine fine crucientur eo, expresse dicitur: *vermis eorum*, damnatorum scilicet, *non morietur*, *et ignis non extinguetur.* Et quidem Isaiæ cap. ultimo versu ultimo id iisdem omnino verbis ac in Evangelio habetur: *Et egredientur, et videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur.* Ubi cadaverum mentio supplicium etiam corporale post resurrectionem corporum indicat. Id quod adhuc manifestius secundum omnes circumstantias exprimitur Judith XVI. 20. etc. *Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die iudicii visitabit illos. Dabit enim ignem, et vermes in carnes eorum, ut urantur, et sentiant usque in sempiternum*; generatim vero Eccli. VII. 19. *Humilia valde spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impii, ignis et vermis.* Et sane supposita carnis resurrectione omnis

omnino disparet difficultas de corporibus damnatorum igne materiali urendis, ac verme corrodendis, uno incorruptionis discrimine, quia *omnis*, nempe quivis eorum, *igne salietur et omnis victima*, divinae irae videlicet ac vindictae, *sale salietur*, ut sit nimirum inconsumtibilis. Uti vero in igne, ita etiam in verme quodnam inconveniens fingi potest, ut caro plasmatori suo inobediens vermibus undique, quibus corrodatur, scateat? Ne quid de verme malae conscientiae dicam: qui dum haud raro in praesenti etiamnum vita miserandum in modum discruciat peccatores, ubi tamen adhuc remedium in spe veniae superest; quid de altera vita existimandum est, quando desperata sunt omnia? In inferno, ubi nulla est redemtio, nulla damnatis refocillatio. *Ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur.* Ut quid nobis securitatem, quae salutis aeternae incurios reddat, polliceri audeamus, quam solus praestare potest Deus? Ut quid nos ingerere divinis iudiciis, quae sunt abyssus multa, praesumamus? Supremo Numini nos, sortemque nostram, de eius pietate confisi, nec despondentes, nec elati animo, temere de divina nemesi arrogato arbitrio, humiles committamus, qui superbis resistit humilibus autem dat gratiam, qua freti, ab inferni flammis, quas sane opinando nos non extinquemus, tutos nos reddere liceat.

CAPUT LXXVIII.

SERVUS DEBITOR, ALII NON REMITTENS.

Serve nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me: nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, ſicut et ego tui miſertus ſum? Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet univerſum debitum. Sic et Pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis unusquisque fratri ſuo de cordibus veſtris. Matth. XVIII. 32.

Deus per Christum omne nobis debitum remittens, idem a nobis fieri vult.

Quod hic dicit paterfamilias: *Omne debitum dimiſi tibi, quia rogaſti me*, non rogatus nobis præſtat Deus in ſacramento regenerationis; ita ut, quotiescunque immemores tanti beneficii, ab impoſita nobis obligatione reciproca (qua ex parte Dei nullum maius cogitari poteſt divini erga genus humanum amoris argumentum) aliquid in nobis deſiderari patimur, nos vindictæ in ſervum hunc nequam reos Deo reddamus: *Nonne ergo et te oportuit miſereri conſervi tui?* „Formidoloſa ſententia, exclamat in hunc locum S. Hieronymus a), ſi iuxta noſtram mentem ſententia Dei flectitur, atque mu-

a) *T. IV. p.* 86.

tatur. Si parva fratribus non dimittimus, magna nobis a Deo non dimittentur. Et quia potest unusquisque dicere: nihil habeo contra eum, ipse novit, habet Deum iudicem, non mihi curæ est, quid velit agere, ego ignovi ei; confirmat ſententiam ſuam, et omnem ſimulationem fictæ pacis evertit, dicens: *Si non remiſeritis unusquisque fratri ſuo de cordibus ſuis.* " S. Benedictus c. 13. Reg. opportune huc quam maxime præcipit: „Plane agenda matutina, vel veſpertina non tranſeat aliquando, niſi in ultimo ordine oratio Dominica omnibus audientibus dicatur a Priore propter ſcandalorum ſpinas, quæ oriri ſolent, ut conventi per ipsius orationis ſponſionem, qua dicunt: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut et nos dimittimus debitoribus noſtris*, purgent ſe ab huiusmodi vitio." Jam ſupra monitum eſt, quid in quotidiana oratione Dominica attendendum nobis ſit, ne ipſi nos ſententiam damnationis cum ſervo illo (de quo parabola habet, quod domino ſuo debitor decem millium talentorum, cum ſolvendo non eſſet, procidens dilationem debiti rogarit) in nos dicamus, orantes dimitte nobis debita noſtra, ſicut et nos dimittimus debitoribus noſtris: reviviſcatque debitum noſtrum, quando conſervi non miſeremur, ſicut Deus miſertus eſt noſtri, et iratus Dominus tradat nos tortoribus, quoadusque reddamus univerſum debitum.

Abusus est hoc loco Origenes ad asserendam ſuam restitutionem damnatorum in inferno in pristinum ſtatum; ſed iam ſatis illi repositum responsumque fuit, interminatam potius et æternam futuram ſignificari pœnam, eoquod fieri nequeat, ut universum debitum ſolvat creatura Deo creatori offenso. Parabola hæc versantibus nobis in hoc ſæculo proposita est ab eo ipso unigenito Filio Dei, qui in hunc mundum ad ſolvenda æterno Patri debita venit: atque in ipsa hac parabola roganti ſervo: *Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi;* non tantum, quantum ſervus rogavit, indulserat, ſed pro infinita misericordia ſua universum debitum dimiserat. Atque in hoc est vis et ſublimitas huius ſententiæ, verborumque Christi: *Serve nequam omne debitum dimisi tibi*, ut proposito nobis redemtionis nostræ mysterio, quo se Christus totum pro nobis lytrum æterno Patri dignum præbuit, nos peccantibus in nos fratribus ex toto corde perinde dimittamus. *Hoc est præceptum meum*, ait Christus, *ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos.* Et: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos.* Quæ quæso maior dignatio, maior erga miseros nos divinæ clementiæ testificatio esse potest quam hæc reciproca dilectionis conditio, quam tamen ex parte nostra nunquam adæquare possumus?

Caput LXXIX.

CAPUT LXXIX.

SERVI INUTILES SUMUS.

Quis vestrum habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe: et non dicat ei: Para, quod cœnem, et præcinge te, et ministra mihi donec manducem, et bibam, et post hæc, tu manducabis, et bibes? Nunquid gratiam habet servo illi, quia fecit, quæ ei imperaverat? Non puto. Sic et vos, *cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus.* Luc. XVII. 7. etc.

Deo toti mancipati.

Quodsi consideremus, quos tunc Christus allocutus sit discipulos suos, quos in agrum dominicum per totum orbem ad plantandam Ecclesiam suam ad durissimos labores missurus erat dicere invitatis, ut veniant ad nuptias agni, compellere cæcos, claudos intrare etc. parare Christo cum electis cœnam illam evangelicam, animadvertemus, quam apposite comparatio fiat a Domino, qui servum, postquam in agro desudavit, nihilominus adhuc ad suum ministerium domum reducem adhibet, nec propterea peculiarem gratiam habet, quia nempe servus

est domino suo obstrictus. Quanto autem magis nos servi Domini dominorum, eidem servitia nostra exhibere tenemur, qui nostri quidem, et bonorum nostrorum operum non eget, sed pro infinita misericordia sua ministerio nostro utitur, mercedem nobis redditurus, quae in nullam comparationem venire possit cum iis, quaecunque agimus servi omni ex parte inutiles? Nihil enim facimus, quam quod debemus Domino creatori et redemtori nostro, cui quidquid sumus, et possumus, eo magis debemus, quod id ipsum quod facimus, non a nobis ipsis sed sua gratia fit, qui nos in libertatem vindicavit, haeredesque cum suo Filio, postquam ei in sanctitate et iustitia servierimus omnibus diebus vitae nostrae, in aeterna vita constituet gratuito tanquam servos inutiles, qui quod debuimus, fecimus. „Id est, ut loquitur S. Martinus Dumiensis opusc. V. Exhortat. Humilitatis *a)*, non ex dono tanquam liberi, sed ex debito tanquam servi. Nullus enim, quamvis perfectus in omnibus vir, ita aliquando haec praeoccupavit, quae Deo sunt placita, ut prius aliquid illi foenerans, non debitor fuerit, sed exactor. Quis enim aliquid habet, quod ab illo datum non est? *Aut quis*, sicut apostolus ait, *prior dedit illi, et retribuetur ei? quoniam omnia ex ipso, et per ipsum, et in*

a) *T. XII. Bibl. PP. p.* 283.

ipso: ipsi gloria in sæcula, Amen. Ecce hæc est vera illa et christiana humilitas." Est hoc argumentum opusculi II. S. Marci monachi et eremitæ, qui archiepiscopus in Catena PP. in Lucam apud Corderium notatur. „De his, qui putant se ex operibus iustificari, Dominus, inter alia inquit *a*), totius legis debitores nos esse indicare volens, et filiorum adoptionem proprio sanguine hominibus gratuito datam, inquit: *Cum omnia feceritis, quæ præcepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus; et quod debuimus facere, fecimus.* Propterea regnum cœlorum non est merces operum, sed gratia Domini fidelibus servis præparata. Servus non postulat libertatem tanquam debitam sibi mercedem: sed acquiescit tanquam debitor benignitatem heri sentiens, et ex gratia suscipit. Qui pro peccatis nostris mortuus est, secundum scripturas etiam fideliter et probe ipsi servientibus, libertatem largitur gratuito. Ait enim: *Euge serve bone et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui.* Nondum vero servus fidelis perhibendus est, qui nudæ solum cognitioni innititur: sed qui per obedientiam præcipienti Christo fide adhærescit." Quid? quod etiam, quidquid obedienter agimus, ex Deo

a) *Bibl. PP. T. VIII. p. 13. in cap. XVII. Luc. n. 13. p. 425. ed. lat.*

habemus, qui eum, expurgato omni ex animis nostris fermento Pelagiano, ſincere cum S. Augustino rogamus: „Da, quod iubes, et iube, quod vis.“ Quique divinæ benignitati totum quod ſimus, quid ſumus, et esse ſperamus ac habere, unice in acceptis ferentes cum psalmista oramus: *Conserva me, Domine, quoniam ſperavi in te. Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.*

Caput LXXX.

CAPUT LXXX.

VARIÆ OPINIONES DE CHRISTO.

Numquid vere cognoverunt principes, quia hic est Christus? *Sed hunc ſcimus unde ſit: Christus autem cum venerit, nemo ſcit unde ſit. Clamabat ergo Jesus in templo docens, et dicens: Et me ſcitis, et unde ſim ſcitis:* et a me ipso non veni, ſed est verus, qui misit me, quem vos nescitis. Ego ſcio eum: quia ab ipso ſum, et ipse me misit. Joan. VII. 26. etc.

Dum Judæi eum falso Nazarenum esse putant.

Uterque ortus Christi et æternus a Patre, et temporaneus ex matre in transversum egit obcæcatos ac pervicaces Judæos. Primum dum coram iudicio palam, ut ſæpe

alias profitetur, blasphemus a summo sacerdote habetur et dignus morte. Et hic etiam subdit Joannes *a*): *Quaerebant ergo eum apprehendere: et nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. De turba autem multi crediderunt in eum, et dicebant: Christus cum venerit, numquid plura signa faciet, quam quae hic facit?* Sed ad haec tot et tanta signa alii plerique non attendebant, offensi humili Christi ortu ac conditione. Messiam illi sibi repraesentabant heroem domitorem orbis, omnium, quem unquam tulit terra, maximum principem, regemque regum ex regia Davidis stirpe; cum Christus Nazarenus crederetur, ubi habitabant ipsius parentes, atque id quidem etiam, *ut adimpleretur, quod dictum est per prophetas: Quoniam Nazaraeus vocabitur b*). Sed miracula Christi Judaeos attentos reddere debebant et studiosos indagandi de eius ortu, quod facile erat a parentibus aut necessariis Christi rescire, ubi et quomodo natus fuerit in Bethlehem. At illi hic simpliciter Jesum Nazarenum et Galilaeum reputabant, aspernabanturque. Aliquando rapti in admirationem etiam dum solummodo loquentem audiebant, uti Jo. VII. 40. legitur: *Ex turba ergo illa cum audissent hos sermones eius, dicebant: Hic est vere propheta. Alii dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid*

a) *Joan. VII. 30. etc.* *b*) *Matth. II. 23.*

a Galilæa venit Christus? Nonne ſcriptura dicit: Quia ex ſemine David, et de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus? Dissensio itaque facta est in turba propter eum. Quod hic non agnoscunt, poterant a muliere gentili diſcere Matth. XV. 22. *Et ecce mulier Chananæa a finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei, Domine, fili David!* Poterant quinimo ab ipsis infantibus, moniti etiam a Christo, idem testimonium intelligere Matth. XXI. 15. etc. *Videntes autem principes ſacerdotum et ſcribæ mirabilia, quæ fecit, et pueros clamantes in templo, et dicentes: Hosanna filio David: indignati ſunt, et dixerunt ei: Audis, quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis: Utique: nunquam legistis: Quia ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem?* Oportuit undique pervagatam fuisse etiam ultra Judæam notitiam de genere Christi ex ſtirpe David, mox nato Christo excitatam per magos adventus illius attentionem: maxime autem, quod ſceptrum de Juda tunc ablatum esset, apud Judæos.

At, licet Christus ferret indifferenter se filium David appellari, nunquam tamen provocavit ad genus ſuum Davidicum: quippe qui non venerat ad carnale hoc ſemen propagandum, atque ſolium David terrenum, regnumque huius mundi, quod

CAPUT LXXX.

ſperabant Judæi, restituendum. Nec etiam ex latente iam per ſæcula in obscuro Davidis familia in frequentibus tunc ſeditiosis tumultibus contra Romanum iugum, prodiisse aliquando quisquam legitur, qui amissum iam, toties in ſtirpe David restitutum iri promissum, tuncque ablato a Juda ſceptro omnino præstolandum regnum David affectaret. Nisi forte huc accipi posse videatur, quod fratres eius in Galilæa ab eo peterent, ut transiret hinc, et in Judæam vaderet: causam adiiciunt, *ut et discipuli tui videant opera tua, quæ facis* a), ſigna nimirum et prodigia, quibus Christus quidem missionem ſuam comprobabat, ſed longe ſublimiorem ac divinam, ad regnum ſuum, quod constituturus erat, æternum, cuius non esset finis, hic in Ecclesia militante auspicandum, perennaturumque in Ecclesia triumphante in cœlis. Sic cum Joannes audisset in vinculis opera Christi mittens discipulos ſuos ad ſciscitandum b): *Tu es, qui venturus es, an alium exspectamus? Respondens Jesus ait illis: Euntes, renuntiate Joanni, quæ vidistis et audistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, ſurdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur. Et beatus est, qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Additur Luc. VII. 21. *In ipsa autem hora multos curavit a languoribus, et plagis, et ſpi-*

a) *Jo. VII.* 3. *etc.* b) *Matth. XI.* 2.

ritibus malis, *et cæcis multis donavit visum.* Tum immediate antea, postquam evangelista narraverat ſuscitatum a mortuis filium viduæ de Naim, cum iam ad ſepulturam deferretur, ſubdit: *Et exiit hic ſermo in universam Judæam de eo, et in omnem circa regionem. Et nuntiaverunt Joanni discipuli eius de omnibus his.* Nempe Christus non ex tabulis genealogicis se ex ſtirpe David regem terrestrem, regnumque periturum huius mundi, aut filium David interiturum more humano exhibere voluit, ſed divinis virtutibus demonstrare se Filium Dei post mortem ſponte ſusceptam iam non amplius moriturum, atque cum filiis promissionis æternum regnaturum in cœlis. Dum interim filii carnis *cum tanta ſigna fecisset coram eis, non credebant in eum a).* Nempe ut Matth. XIII. 13. habetur: *Quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt. Et adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: Auditu audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non videbitis. Incrassatum est enim cor populi huius, et auribus graviter audierunt, et oculos ſuos clauserunt: ne quando videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et ſanem eos.* Erat hæc iusta pœna peccati eorum, qui ad tot et tanta Christi miracula oculos claudebant, ut quem cæci

a) *Joan. XII. 37.*

CAPUT LXXX.

etiam agnoscebant filium David, non agnoscerent. Sic Matth. XX. 30. cæci illi clamabant: *Domine miserere nostri, fili David!* Nec increpati cessabant. Luc. XVIII. 36. etc. legitur, cæcus cum audiret turbam prætereuntem, interrogasse: *Quid hoc esset? dixerunt autem ei, quod Jesus Nazarenus transiret. Et clamavit dicens: Jesu fili David miserere mei! Et qui præibant, increpabant eum, ut taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili David miserere mei!* Videntes Nazarenum dicunt; cæcus filium David clamat. Dubium de ortu Christi etiam Nathanaeli obortum fuerat, dum ei Philippus diceret *a*): *Quem scripsit Moyses in lege, et prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph a Nazareth. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni et vide. Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, et dixit de eo: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Jesus, et dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, vidi te.* Agnovit ex his verbis propheticum spiritum in Christo Nathanael, *responditque ei et ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel!* Non dubitat, quam vili etiam conditione hic comparebat Christus, quin Filius Dei sit et rex Israel, antequam ullum miraculum ipse patrasset: hæc enim narrat evan-

a) *Joan. I.* 45. *etc.*

gelista, priusquam apud nuptias in Cana Galilææ primum miraculum fecisset; dum Iudæi post tot et tanta signa hoc non crederent; et adhuc dum velamen est super oculos eorum, ut ex myriadibus fraudulentæ ac dolis adsuetæ huius gentis vix unus sit cum Nathanaele *vere Israelita*, qui dicat de Christo: *Tu es Filius Dei, tu es rex Israel!*

CAPUT LXXXI.

FLUMINA SPIRITUS SANCTUS.

In novissimo autem die magno festivitatis stabat Jesus, et clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. *Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ vivæ.* Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus. Joan. VII. 37. etc.

Fluenta gratiæ.

Interpretes hic a Christo factam esse allusionem notant ad libationem aquæ, quæ facta fuit in hoc *novissimo die magno festivitatis* tabernaculorum scilicet, quo solo usitata erat, nullis aliis anni temporibus, ut in Horis Hebraicis annotavit Light-

foot *a*); nec ritum ſolum ex ſcriptoribus Judaicis deſcribit, ſed etiam teſtimonia eorum affert, hauſtionem hanc ac libationem effuſionem Spiritus S. denotaſſe. Aqua hauriri ſolebat ex fonte Siloe in amphora argentea, ex cuius ventre aqua viva dici poteſt egreſſa. Bern. Lamy in Apparatu biblico cap. 6. de feſtis ſic rem explicat: „Septima die Judæi circumibant ſepties altare, idque vocabatur *Magnum Hosanna.* Magnam in his omnibus Judæi præferebant lætitiam, potiſſimum in hauſtione et effuſione aquæ, qui præcipuus erat ritus feſti. Sacerdos quiſpiam cum aureo cantharo ibat ad fontem vel piſcinam Siloe, eumque aqua implebat; poſtea rediens in templum aſcendebat in altare, et peracto iugi ſacrificio matutino, poſtquam membra victimæ impoſita fuerant altari, hanc aquam libabat vino mixtam. Interea hymnis perſonabat templum, et magna lætitia perfundebantur Judæi. Viri Iſraelitæ maxime in feſto Tabernaculorum de ſpe venturi Meſſiæ ſoliti erant gaudere; cuius dona abundantia aquæ, quæ libabatur, figurabat. Hæc dum cogitabant, non mediocri afficiebantur lætitia. Ipſi tunc Judæi interpretantur de hac re locum illum Iſaiæ: *Haurietis aquas de fontibus Salvatoris.* Ad huncce locum et ad hos ritus Tabernaculorum alludebat Domi-

a) *Lightfoot in Evang. Jo. c. VII. T. II. p.* 631

nus.“ S. Cyrillus Alexandrinus in h. l. quæ de hoc festo Levit. XXIII. 40. dicuntur aquas notanter desumendas *de torrente*, ad Christum Dominum refert. „Quod vero, inquit *a*), torrens Christus appelletur, etiam testabitur sapientissimus ille noster psalmista ad Deum et Patrem dicens de nobis: *Filii hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt: inebriabuntur ab ubertate domus tuæ; et torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Et ipse alias ait in prophetis Dominus: *Ecce ego declino ad eos tanquam fluvius pacis, et sicut torrens inundans etc.* Cum ergo lex inclytam sanctam appellaverit primam ac septimam festi diem, magnam quoque illam denominavit divinus evangelista, ne morem qui apud Judæos inoleverat, ut verisimile est, contemneret. Quam ob rem cum in cæteris eius festi solemnibus institutis torrentis quoque sit mentio, Salvator profitetur, se illum esse torrentem, qui verbis legis pronuntiatus est: *Si quis sitit*, inquit, *veniat ad me, et bibat.* Attende enim quomodo mentem Judæorum a scripturarum figuris ad veritatem traducat. Ego enim, inquit, sum torrens a legislatore prædictus in his, quæ de festo sunt vaticiniis.“ S. Jo. Chrysostomus *b*), quod nuspiam legantur verba *flumina de ventre eius fluent*,

a) *Lib. V. in Joan. c.* 1. *T. IV. p.* 468.
b) *Hom. LI. in Joan. n.* 1. *T. VIII. p.* 299.

Caput LXXXI.

interpunctionem præmittendam putat post verba: *Qui in me credit, ficut dicit Scriptura:* ut illud *flumina de ventre eius fluent*, fit Christi fententia. Ventrem cor vocari dicit, flumina autem „ubertatem et copiam gratiæ. Ut, ait, alibi dicit ad mulierem Samaritanam nempe: *Fons aquæ vivæ falientis in vitam æternam*, id est, multam habebit gratiam. Alibi dixerat, *vitam æternam*, hic dicit *aquam vivam*. Vivam vocat eam, quæ femper operatur: Spiritus enim gratia cum in animam ingressa et ftabilita fuerit, plus quam fons quivis fcaturit; neque cessat, vel evacuatur, neque desinit. Ut ergo fimul, et nunquam deficere, et ineffabiliter operari denotet, fontem et fluvios appellat; non unum fluvium fed innumerabiles. Et illic falientem pro inundante dixit. Quod clare percipiet, si quis fapientiam Stephani, Petri linguam, Pauli vim consideraverit. Quo pacto nihil eos tulerit, nihil fustinuerit; non populorum furor, non tyrannorum violentia, non dæmonum insidiæ, non quotidianæ mortes. Sed quasi flumina magno impetu fluentia, fic omnia fecum traxerint." Parallelus est hic fermo in templo ad Judæos colloquio ad Samaritanam, quo eius animum a fonte Jacob, quem quantivis faciebant Samaritani, abduceret ad se fontem vivum gratiæ; uti hic Judæos ab umbris et figuris legis cæremonialis ad eandem evan-

elii Christi gratiam, quam iam præcursor Domini, eisdem denuntiaverat Jo. I. 16. *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia, et veritas per Jesum Christum facta est.*

Caput LXXXII.

CAPUT LXXXII.
MULIER ADULTERA.

Adduxerunt ſcribæ, et Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam.... tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito ſcribebat in terra. Cum ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, et dixit eis: *Qui ſine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat.* Et iterum se inclinans, ſcribebat in terra. Audientes autem unus post unum exibant, incipientes a ſenioribus: et remansit ſolus Jesus, et mulier in medio ſtans. Erigens autem se Jesus, dixit ei: *Mulier, ubi ſunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit? Quæ dixit: Nemo, Domine... Nec ego te condemnabo. Vade, et iam amplius noli peccare.* Jo. VIII. 3. etc.

Fugatis accusatoribus ſola redemtionis Christi particeps.

Admiranda hic imprimis est divina verborum Christi virtus, qua eos, quos frustra cum Joanne præcursore ſuo ad agnitionem miseræ conditionis humanæ, qua omnes

Caput LXXXIII.

CAPUT LXXXIII.

CHRISTUS SE DEUM JUDÆIS PROFITETUR.

Abraham pater vester exultavit, ut videret diem meum: vidit, et gavisus est. Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti? Dixit eis Jesus: *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum: Jesus autem abscondit se, et exivit de templo. Jo. VIII. 56. etc.

Jehova eus a se.

Nota hic consuetam Christo Domino iurandi formulam, quam rebus maximi momenti præmittere solet: *Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.* Quæ verba tandem commoverunt Judæos, ut tollerent lapides in eum; cum supra de se, ceu luce mundi, et de Patre suo unde venerit, et a quo missus sit, luculenta testimonia dedisset *a*), palam eis denuncians, *quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccato vestro b*). En similem sententiam, *quia ego sum: Antequam Abraham fieret, ego sum.* Hæc causa fuerit, quod interpres vulgatus verba

a) *Jo. VIII.* 12. 14. 16. 18. *b*) *Ib.* 24.

illa textus originalis τὴν ἀρχὴν, ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν verterit: *Principium, qui et loquor vobis,* quæ secundum usum linguæ græcæ certe hoc sonant, se omnino id esse, quod se esse professus eis est, *lux mundi* a Patre procedens, prout ab eodem S. Joanne dicitur *a*): *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est etc.* ut nempe dixerat de verbo hoc divino æterni Patris Filio: *Omnia per ipsum facta sunt.* Et supra: *Mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit.* Sicut et hic dicitur *b*): *Et non cognoverunt, quia Patrem eius dicebat Deum. Dixit ergo eis Jesus,* non cessans, eis, quod esset ὅτι ἐγώ εἰμι divinam originem ac missionem a Patre inculcare: *Cum exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis, quia EGO SUM, et a me facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor: et qui misit me, mecum est, et non reliquit me solum: quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.* Hos ut confirmet ad constantiam in fide, pergit eis ob oculos ponere Abraham, qui exultaverit, *ut videret*, ait *c*), *diem meum etc.* Tum vero præmisso solito iuramento suo palam iterum iam tertio divinam pandit originem suam, atque adeo Deum se demonstrans, *dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Antequam Abra-*

a) *Jo. I. 9.* *b*) *Ib. VIII. 27. etc.* *c*) *Ib. 56.*

ham fieret, ego ſum, dum illi blasphemantem lapidare volunt. Est hoc, quod idem S. Joannes initio ſtatim Evangelii ſui palam edicit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum etc.* atque ita etiam primam ſuam epistolam auspicatur: *Quod fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, et manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ. Et vita manifestata est, et vidimus, et testamur, et annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem et apparuit nobis.* Quæ ſit autem vita æterna effato ipso Domini Salvatoris idem denunciat in Evangelio XVII. 3. *ut cognoscant te, ſolum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum.* De quo idem item Joannes I. 4. *in ipso vita erat, et vita erat lux hominum. Et lux in tenebris lucet, et tenebræ eam non comprehenderunt.* Hoc de Judæis præcipue dictum fuit, qui vitam in Christo nonnisi humanam agnoscebant, et dum divinam ſibi tribuit, lapidare volunt blasphemantem. Blasphemantes vero cum Judæis Christum Arianos inde etiam perstringit S. Athanasius, unde Judæi locum acceperunt, ut lapides in eum tollerent. „Quis Deum, inquit *a*), et Sapientiam, et Verbum Patris ea voce, cum de ſeipso loquitur, utentem audiens, de veritate adhuc ambiget, nec ſtatim credet hoc verbo,

a) *Orat. I. contra Arian. T. I. p.* 417.

SUM *a*), indicari Filium æternum esse, et sine initio ante omnia sæcula existere?“

CAPUT LXXXIII.

Nihil sacratius erat nomine Dei tetragrammato *Jehova*: quo nomine denuntiari se Deus voluit per Moysen liberatorem Israelitarum: QUI EST, *misit me ad vos*: Et: EGO SUM, QUI SUM. Eodem redit illud Apoc. I. c. ὁ ὤν, ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος. Omnia vero simul complectitur nomen tetragrammaton Jehova, a verbi היה vel הוה SUM, quo ens κατ' ἐξοχὴν initii et finis expers exprimitur, a se existens: quod nimirum rationem suæ existentiæ in se ipso habet, ens necessarium, a quo res creatæ existentiam habent ac entia contingentia sunt et vocantur, quorum creationem Moyses in Genesi describens eorum contingentiam mox primis verbis declarat *in principio creavit*: ubi *Elohim* vocatur Deus; proprium vero nomen Dei tetragrammaton Jehova ὁ ὤν QUI EST primum occurrit Ex. III. 15. a Deo Moysi manifestatum. Discrimen autem iam ex Jo. I. notavimus, de Verbo, per quod mundus in principio factus est, dicente: *In principio erat.* Prima est apud Theodoretum hæc in Genesin quæstio: Quam ob causam ante omnium rerum opificium Moyses narrationem de Deo non instituat? Respondet autem eos, qui hæc

a) *Exod. III.* 14.

CAPUT LXXXIII. docebantur, Israelitas nempe alias didicisse Deum, esse æternum. „Divinus enim, inquit *a*), Moyses, a Deo omnium missus in Ægyptum iussus est dicere tribulibus suis QUI EST, *misit me ad vos.* Istud autem, QUI EST, æternitatem significat. Hoc idem est quod de se dixit Christus: *Antequam Abraham fieret, Ego sum.*" „Cur vero, quærit S. Jo. Chrysostomus *b*), non dixit: Priusquam Abraham fieret, ego eram, sed *ego sum?* Sicut ipsius Pater illa usus est voce, *sum*; sic et ille. Hæc quippe vox significat ipsum perpetuo esse, ab omni liberum tempore. Ideoque ipsis blasphema vox esse videbatur. Qui vero comparationem illam cum Abrahamo non ferebant, licet illa tanta non esset; si sæpe se Patri coæquasset, an non illum perpetuo impetiissent?" Et Theophilactus Chrysostomi paraphrastes: „Istud enim, inquit, verbum *sum*, Deo proprie convenit, eoquod perpetuus sit et sempiternus, id quod hoc verbum significat. Itaque sicut et Pater eius in veteri lege hoc verbo utitur EGO SUM, QUI SUM, de Abraham vero dixit, *fieret*, merito tanquam corruptibili. Nam, qui factus est, et corrumpitur. Verbum autem *sum*, divinam et ab omni corruptione alienam sempiternitatem significat: quapropter et Judæi existimantes hoc blasphemum

a) *T. I. p.* 1. *b*) *Hom. LV. in Jo. n.* 2. *T. VIII. p.* 324.

verbum, tulerunt lapidem contra eum." Verbis: *Antequam Abraham fieret, Ego sum*, parallela sunt illa: *Si non credideritis, quia EGO SUM, moriemini in peccato vestro*, ad demonstrandam Verbi divinitatem.

Caput LXXXIV.

CAPUT LXXXIV.

JUDÆI CÆCI.

In iudicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident, videant, et qui vident, cæci fiant. Et audierunt quidam ex Pharisæis, qui cum ipso erant, et dixerunt ei: Nunquid et nos cæci sumus? Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum; *nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.* Jo. IX. 39. etc.

Lucem respuentes.

Hæc a Christo dicta sunt, postquam cæcus natus fuit illuminatus et corpore, et mente ad agnitionem Christi Filii Dei adductus. Contra miraculum hoc, omni studio contentioneque examinatum et comprobatum nihil dicere poterant, quam quod sabbato sit perpetratum, luto facto ex sputo, et linitis eo oculis. *Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo a Deo,*

CAPUT LXXXIV.

qui sabbatum non custodit, Christus autem antequam rem aggrederetur, *me oportet operari*, præfatur, *opera eius, qui misit me donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.* Sed lucem hanc tenebræ non comprehenderunt. *In propria venit, et sui eum non receperunt a)*, Judæi nempe apud quos hactenus erat lux veræ religionis in Synagoga, cui iusto Dei iudicio substituenda erat Ecclesia ex gentilibus congreganda. Est hoc, quod dicit Christus: *In iudicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant, et qui vident, cæci fiant.* Ad hanc lucem clarissimam ipsum solem iustitiæ excæcati sunt Judæi, quia oculos clauserunt, eumque reiecerunt: *Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent*, alibi dicit Christus; estque quod hic *si cæci essetis*, ait, *non haberetis peccatum. Nunc vero dicitis: quia videmus*, habemus scientiam legis a Deo datæ, prophetiarum de Christo, et cognitionem veri Dei, cuius tamen Filium ad vos missum respuitis: *peccatum vestrum manet.* Hæc igitur Judæorum cæcitas, cum apertis oculis tanta signa et prodigia non agnoscerent, iusta peccati pœna fuit, ut Jo. XII. 37. dicitur: *Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: ut sermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui*

a) Jo. I.

nostro, et brachium Domini cui revelatum est? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias: Excæcavit oculos eorum, et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem eos. Quæ repetens D. Paulus Act. XXVIII. 26. (copiosius Rom. XI. 7. edisserens) Judæis denuntiat: *Notum ergo sit vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare Dei.* In quod horrendum iudicium incidisse deinceps identidem intelligimus etiam gentes luce evangelica abutentes: veluti exemplum habemus præ oculis in florentissima olim Orientali Ecclesia: paucis abhinc sæculis item in magna Ecclesiæ Occidentalis parte; dum vicissim in America accensum est fidei lumen. Nunc vero, quale nobis sæculo hoc, quod illuminatum dici amat, immineat fatum, divinare haud difficile est: atque timendum in tanta irreligiositate, irreligioneque peccatum illud, quod hodieque tenet excæcatum Judaicum populum. *Nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.* Terret iam hæc Ecclesiam ex gentibus congregatam conditio, gentique Judaicæ olim funesta Christi sententia: *Erunt novissimi primi, et primi novissimi.*

Caput LXXXV.

nomine christiano quam plurimi falsi fuerunt doctores, nec doctores, sed seductores: non prædicatores, sed prædatores, latrocinia exercentes, non sanæ doctrinæ inhærentes, sed falsæ, de quibus dictum est, *fures sunt*, *et latrones*, id est ad furandum et occidendum venerunt. Sed non audierunt eos illæ, quæ veræ sunt oves, non sub pelle ovina lupinum cor abscondentes. Igitur qui ante adventum Christi prædicaverunt, eodem spiritu prædicaverunt, quo apostoli, et sancti doctores, qui post adventum Christi veritatis viam mundo ostenderunt. Quotquot autem illo tempore crediderunt, vel Abraham, vel Isaac, vel Jacob, vel Moysi, vel aliis patriarchis, aliisque prophetis Christum prænuntiantibus, oves erant, et Christum crediderunt, non alienam vocem, sed ipsius Christi audierunt. Nam iudex clamabat in præcone, dum præco iudicem annuntiabat venturum. Alii sunt ergo, quos non audierunt oves, in quibus non erat vox Christi, errantes, falsa docentes, inania garrientes, vana fingentes, miseros seducentes, sicut pseudoprophetæ, sicut scribæ, et Pharisæi temporibus ipsius Domini. Hi sunt, qui venerunt per se, et non sunt a iudice missi."

O cæcos igitur Judæos, et duces cæcorum scribas et Pharisæos! qui toto cœlo verum ostium aberrarunt ipsi a Christo

aliunde, ille fur est et latro. Omnes quotquot venerunt fures ſunt, et latrones, et non audierunt eos oves. „Quid est hoc Domine? quærit hic S. Augustinus *a*): *Omnes quotquot venerunt?* Quid enim? Tu non veniſti? ſed intellige: *omnes quotquot venerunt* dixi, utique præter me. Recolamus ergo. Ante adventum ipsius venerunt prophetæ: nunquid fures fuerunt et latrones? absit. Non præter illum venerunt, quia cum illo venerunt. Venturus præcones mittebat: ſed eorum corda, quos miserat, possidebat. Vultis nosse, quia cum illo venerunt, qui est ipse ſemper? Carnem quippe accepit ex tempore. Quid est ergo ſemper? *In principio erat Verbum.* Cum illo ergo venerunt, quia cum verbo Dei venerunt. *Ego ſum*, inquit, *via*, *veritas*, *et vita.* Si ipse est veritas, cum illo venerunt, qui veraces fuerunt. Quotquot ergo præter illum, *fures*, *et latrones*, id est ad furandum et occidendum.“ Prosecutus Ven. Beda S. Augustinum *b*): „Per se, inquit, venerunt, quia per eum missi non fuerunt, dicente apostolo: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Et quia per se venerunt, et non ſunt ab eo missi, *fures ſunt*, *et latrones.* Nam ante adventum Christi falsi fuerunt in populo Dei prophetæ, falsi doctores, ſicut post adventum illius ſub

a) *Tract. XLV. in Jo. n. 8. T. III. P. II. p. 597.*
b) *T. V. in cap. X. Joan. p. 541.*

Caput LXXXV.

tem, mitem pastorem verum in lege promissum, ſicut ovem ad occiſionem ductum in Christo non agnoverunt, nec in ovile eius intrare volebant cum illis ovibus, quas dicit ſe alias habere, *quæ non ſunt ex hoc ovili: et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor. Propterea me diligit Pater: quia ego pono animam meam, ut iterum ſumam eam. Nemo tollit eam a me: ſed ego pono eam a me ipso a).* Occiderunt quidem Christum Judæi, ſed quando ipse voluit: *Oblatus est quia ipse voluit*, ut de eo per Isaiam LIII. 7. prædictum est: *Sicut ovis ad occiſionem ducetur, et quaſi agnus coram tondente ſe obmutescet, et non aperiet os ſuum.* Et ipse per Jeremiam XI. 19. dicit: *Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam* præfiguratus in agno paschali Judæorum, quia iuxta apostolum: *Paſcha nostrum immolatus est Christus.* „Illic namque, ut cum S. Proclo Archiep. Constantinopolitano loquar *b*), gregarius agnus ex legis constituto ſacrificabatur; heic vero Christus ipse Agnus Dei offertur. Illic ovis de ovili; heic autem vice ovis ipse est *Pastor bonus, qui animam ſuam poſuit pro ovibus ſuis* . . . Merito itaque Paulus clamabat: *Hæc autem in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem ad correptionem nostram, in quos fines ſæculorum devenerunt.* Erraverunt

a) *Jo. X. 16.* *b*) *Bibl. PP. T. IX. p. 664.*

plane Judæi, non agnoscentes veritatem: si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Non intellexerunt miseri typica oracula eatenus permansura, quoad ipsa elucesceret veritas." Cæci qui Christum ostium simul ovilis et pastorem bonum non agnoverunt.

Usitata ad rem erat vox *Ostium* apud Judæos ad varias, in quas erant divisi, discernendas sectas. Sic Hegesippus apud Eusebium narrat *a*), quosdam ex septem sectis, quæ apud Judæos erant, interrogasse Jacobum apostolum: „Quodnam esset ostium Jesu. Quibus ille, Jesum esse Salvatorem, respondit." Dumque postea ab eo vellent retractari doctrinam posito in sublimi fastigio templi: „Doce nos, aiunt, quod sit ostium Jesu suffixi cruci. Tunc Jacobus edita voce iis respondit: Quid me interrogatis de Jesu filio hominis? Ipse sedet in cœlo a dextris summæ virtutis, et venturus est in nubibus cœli."

a) *Hist. eccl. lib. II. cap.* 23.

Caput LXXXVI.

CAPUT LXXXVI.

MYSTERIA SAPIENTIBUS ABSCONDITA.

Confiteor tibi, Pater, Domine cœli et terræ, *quia abscondisti hæc a ſapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis.* Ita Pater: quoniam ſic fuit placitum ante te. Matth. XI. 25. 26.

Revelata humilibus.

Ex evangelio Lucæ X. 21. discimus, hæc Christum dixisse, dum ſeptuaginta duo læti, quod ſibi dæmonia ſubiicerentur, a missione ſua regressi ſunt, eos ad humilitatem revocando, exponensque qua in re ſibi complacere deberent: *Verumtamen*, inquit, *in hoc nolite gaudere, quia ſpiritus vobis ſubiiciuntur: Gaudete autem, quod nomina vestra ſcripta ſunt in cælis. In ipsa hora exultavit Spiritu ſancto, et dixit: Confiteor tibi Pater, Domine cæli et terræ etc.* Sic Christus ſecundus ſuperbiæ Adam, (qua antiquus ſerpens cecidit, et protoparentes deiecit, affectantes ſcientiam, et esse ſicut dii) humilitatem parvuli opposuit. Una est diaboli et primi hominis culpa. In illa Christi ad discipulos, *cum gaudio* renunciantes, quod dæmonia ſibi ſubiicerentur, verba: *Videbam ſatanam, ſicut fulgur de cælo cadentem*, Ven. Beda, „quia, inquit, discipulos de ſignorum ope-

ratione vidit elatos, eos terret, atque ad humilitatem revocat exemplo eius, qui primus ſuperbiendo cecidit.“ Exemplum ad rem imprimis illustre in virtute expellendorum dæmonum habemus in Paulo ſimplice S. Antonii diſcipulo, ad quem ipſemet deſperatos mittere ſolebat dæmoniacos, pro ſua humilitate; congreſſus nihilominus, ut S. Athanaſius in eius vita narrat cum philoſophis „Rationem expoſcentibus de fide noſtra in Chriſtum, nitentibuſque argute de divinæ crucis prædicatione ridendi cauſa diſputare,“ quibus ille inter alia ad rem præſentem: „Nos certe, ait, chriſtiani non in ſapientia rationum græcarum myſterium habemus, ſed in virtute fidei, quæ a Deo nobis per Jeſum Chriſtum ſuppeditatur. Quod autem vera ſint quæ loquor, hinc comprobatur, quod nos licet literarum ignari, credimus in Deum, ac per eius opera ipſius in omnia providentiam novimus. Quod autem efficax ſit noſtra fides, hinc oſtenditur, quod nobis fide in Chriſtum innixis, vobis vero ſophiſticis diſceptationibus, veſtra quidem idolorum portenta abolentur, noſtra vero fides ubique propagatur. Vos argumentis et ſophiſmatibus neminem chriſtianorum ad paganiſmum traducitis; nos fidem erga Chriſtum docentes, veſtram minuimus ſuperſtitionem, agnoſcentibus omnibus Chriſtum

Deum esse, et Dei Filium. Vos eloquentia vestra Christi doctrinam minime impeditis; nos Christum crucifixum nominantes omnes fugamus dæmones, quos ut Deos timetis. Et ubi ſignum crucis formatur, magica ars vires amittit, atque veneficia nihil virtutis habent." Sic, iuxta apostolum, *ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi* per virtutem crucis, quæ *est Gentibus ſtultitia.* Quæ præ oculis habens S. Antonius philosophos primo mox aditu hoc ſtringit dilemmate: „Quid tantum ſuscepistis laborem, o philosophi, ut ſtultum hominem conveniretis? Respondentibus illis: Nequaquam ſtultum ipsum esse, ſed perquam prudentem, dixit: Si ſtultum adiistis hominem, illud certe inani labore: ſin me prudentem arbitramini, mihi estote ſimiles, cum quæ bona ſunt, imitari par ſit. Nam si ego vos adiissem, vos imitaturus eram: cum autem ad me vos accesseritis, mei ſimiles efficiamini: christianus quippe ſum. Admirati illi abscessere: nam præter hæc viderant, dæmones Antonium reformidare." S. Athanas. l. c. T. II. opp. p. 849.

Apud Matthæum de ſeptuaginta discipulis, quæ Lucas *in ipsa hora* accidisse meminit, non leguntur; ſubduntur autem homologesi Christi ea, quæ proximo capite tractabimus. Alibi discipulis ſuis Christus

humilitatis exemplum ut vidimus, statuit parvulum in medio eorum; aliud vero virginis matris iam primo incarnationis suæ momento nobis proponitur exemplum, exultantis in Deo salutari suo: *Quia*, canit, *respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Nec est convenientius exemplum contra sapientes illos et prudentes, a quibus abscondita confitetur Christus, quæ revelata sunt parvulis, ipsa hac virgine Maria, quam *beatam*, prædicat cognata Elisabeth, *quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino a).* Quæ turbata ad aspectum angeli annunciantis ei: *Ecce concipies in utero, et paries filium*, quærit quidem: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Sed dum in tuto positam suam virginitatem intelligit; dumque Spiritum sanctum audit, et virtutem Altissimi, nihil amplius sibi indagandum existimat, illorum more de quibus D. Paulus *scriptum* refert *b*): *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo.* Qualem nimirum se Paulus Christi apostolum mox declarat *c*), *non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ . . . Et sermo meus, et prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, et virtutis: ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sapientiam autem*

a) *Luc. I.* 45. b) *I. Cor. I.* 19. c) *Ib.* 2. 4. *etc.*

loquimur inter perfectos: ſapientiam vero non huius ſæculi, neque principum huius ſæculi, qui destruuntur; ſed loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abscondita est; de qua nimirum Christus *exultans Spiritu ſancto a)*, gratias agit Patri *quod abscondisti hæc a ſapientibus, et prudentibus, et revelasti ea parvulis.*

Dum nasceretur Christus Jesus, antequam usum linguæ haberet, iam habuit, quod exultaret Spiritu ſancto, ubi mysterium adventus ſui fuit manifestatum rudibus pastoribus, uti postea ſimplicibus piscatoribus, non ſcribis et Pharisæis aut aliis ſapientibus et prudentibus fuit revelatum. „Ubi pulchre, ut observat V. Beda *b)*, ſapientibus et prudentibus, non insipientes et hebetes, ſed parvulos, id est, humiles opposuit, ut probaret se tumorem damnasse, non acumen." Et Theophylactus: „Occultavit autem, inquit *c)*, mysterium Deus ab his, qui videntur esse ſapientes: non ut invidens, vel ut auctor imperitiæ, ſed ideo, quod non erant digni propter hoc, quod ſibi videantur esse ſapientes." Primum hoc est, quo Clemens Alex. Pædagogum ſuum informat L. I. c. 5, ſic inscribens *d)*: „Quod omnes, qui in veritate versantur, ſint apud Deum pueri;" et mox ſequens *e)*: „Adversus eos, qui existimant,

a) Luc. X. 21. *b) L. III. in Luc. c.* 43. *T. V. p.* 331. *c) In Matth. c. XI. T. I. p.* 55. *d) p.* 84. *e) p.* 91.

puerorum et infantium appellationem significare primarum disciplinarum doctrinam.“ Ubi in h. l. sic loquitur *a*): „Infantes nos ac parvulos Pædagogus, et magister appellans, qui sapientibus, qui sunt in mundo, sumus aptiores ad salutem, qui sapientes seipsos existimantes, superbia excæcati sunt: et exclamat exultans, et mirandum in modum lætus, tanquam unacum infantibus balbutiens: *Recte, o Pater! quia sic fuit placitum ante te.* Propterea, quæ absconsa sunt a sapientibus, et intelligentibus huius, quod nunc est, sæculi, revelata sunt infantibus.“

CAPUT LXXXVII.

JUGUM SUAVE, ET ONUS LEVE.

Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde: et invenietis requiem animabus vestris. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. Matth. XI. 28. etc.

Grave onus ac iugum gratia leve.

Quid suavius, quid tenerius esse possit hac voce Domini nos ad se invitantis, ut adleviet nos onere, quo qui magis gravan-

a) *Pag.* 96.

tur carnales homines minus proh dolor! ſentiunt; conqueſtus vero regius psalmiſta: *Quoniam*, clamat *a*), *iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum: et ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me.* Et ſapiens *b*): *Occupatio magna creata eſt omnibus hominibus, et iugum grave ſuper filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem ſepulturæ, in matrem omnium.* Agit hic generatim de calamitatibus et miſeriis humanæ vitæ, quæ *ſunt cum omni carne*, ut paulo poſt loquitur, *ab homine usque ad pecus, et ſuper peccatores ſeptuplum.* Sed hic, quod gravius eſt in omni humana miſeria, pondus corruptionis ſuæ animadvertere nolumus, ſub quo ingemiſcens apoſtolus: *Infelix ego homo*, exclamat, *quis me liberabit de corpore mortis huius.* Ideoque ad mutuum nos certamen hortatus Hebr. XII. 1. 2. *Deponentes*, inquit, *omne pondus et circumſtans nos peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen, aſpicientes in auctorem fidei et conſummatorem Jeſum*; qui nempe, ut audivimus, ad ſe nos vocat venire. Quem locum, ſimulque mox allatum apoſtoli præ oculis habens S. Athanaſius: „Hinc, inquit *c*), utilitate percepta divinus apoſtolus. ponderoſum et circumſtans peccatum appellavit. Quid enim gravius et damnoſius peccato? ut e contrario, quid levius et utilius virtute? Nam

a) *Ps. XXXVII.* 5. *b*) *Eccli. XL.* 1. *c*) *Ex Serm. ſeu Comment. in Matth. Bibl. PP. T. V. p.* 183.

peccatum, ut in proverbiis ſcriptum est *a*), vulneratos multos pondere deiicit, et unusquisque catenis peccatorum ſuorum ſtringitur. Virtus autem eos, qui se amplectuntur, vivificat, et in altum erigit, ut in proverbiis dicitur *b*): *Lignum vitæ est iis, qui ipsam amplectuntur*, et in Psalmis: *Suscipiens mansuetos Dominus.* Idcirco peccatum quidem ſymbolice cum talento plumbeo *c*) demersum conspicitur, quia ſui cultores in profundum inferorum deiicit. Quibus autem insunt carnis pondera et cupiditates, et iis, qui a peccato circumdantur, non liberum ſane est oculos ad Deum erigere. *Jugum* itaque ſervatoris *ſuave est, et onus eius leve.*" Hæc S. Athanasius, respiciens quoque prophetæ Zachariæ locum, quem in medium profert S. Hieronymus in h. l. „Gravia onera, inquit *d*), esse peccata, et Zacharias propheta testatur, dicens: *iniquitatem ſedere ſuper talentum plumbi.* Et Psalmista complorat: *Iniquitates meæ aggravatæ ſunt ſuper me.* Vel certe eos, qui ſub gravissimo legis iugo premebantur, ad Evangelii invitat gratiam. *Jugum enim meum ſuave est, et onus meum leve.* Quomodo levius lege Evangelium, quum in lege homicidium, in Evangelio ira damnetur? Qua

a) *Prov. V.* 22. *b*) *Ib. III.* 18. *c*) *Zach. V.* 7.
d) *Lib. II. in Matth. cap. XI. T. IV. p.* 45.

ratione Evangelii gratia facilior, quum in lege adulterium in Evangelio concupiscentia puniatur? In lege multa præcepta sunt, quæ apostolus non posse impleri plenissime docet. In lege opera requiruntur, quæ qui fecerit, vivet in eis. In Evangelio voluntas quæritur: quæ etiamsi effectum non habuerit, tamen præmium non amittit etc."

S. Ambrosius de obitu Valentiniani ostendit quomodo iugum ſuave esse possit, etsi grave ſit „propter onera disciplinæ, austeritatem correctionis, pondus abstinentiæ, restrictionemque lasciviæ; ſuave tamen esse fructu gratiæ, ſpe remunerationis æternæ, purioris conscientiæ ſuavitate. Tamen, addit, iugum verbi ſuave dixit, onus obedientiæ leve; quoniam ei, qui iugum verbi patienti cervice ſusceperit, disciplinæ onus grave esse non poterit." Et S. Jo. Chrysostomus in h. l. postquam exemplo apostolorum et testimonio apostoli Pauli docuisset: *Non esse condignas passiones huius temporis ad futuram gloriam*, „Christus, inquit *a*), ostendens nobis esse laborandum, non ſuavia tantum posuit, neque onerosa ſolum, ſed utraque. Nam et iugum posuit, et ſuave illud vocavit, et onus nominavit, addiditque leve; ne illa ut laboriosa fugias, neve ista ut admodum facilia despicias.

a) *Hom. XXXVIII. in Matth. n.* 3. *T. VII. p.* 429.

Quodsi post hæc omnia difficilis virtus esse tibi videtur, cogita difficiliorem esse nequitiam, quod ipsum subindicans non primo dixit: *Tollite iugum meum*, sed præmisit, *venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis*, declarans peccatum labori esse obnoxium, et onus esse grave ac gestatu difficile, neque enim laborantes solum dixit, sed etiam oneratos. Hoc etiam propheta dicebat, eius naturam describens: *Sicut onus grave gravatæ sunt super me.* Illud quoque describens Zacharias, ait, ipsum *plumbi talentum* esse. Idipsum experientia declarat. Nihil enim ita aggravat animam, ita mentem excæcat ac deprimit, ut conscientia peccati. Nihil illam voluntatem ita sublimem efficit, ut iustitiæ ac virtutis possessio *a*)." Exemplis deinceps rem prosequitur, quod primum iam docuerat exemplo Christi, quod ipse se nobis proposuit: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde*, eumque sic loquentem inducit: „Quid enim times, inquit, ne minor habearis, si sis humilis? Me respice et mea omnia a me discito, et tunc clare scies, quantum sit bonum. Viden' quomodo omni ex parte ipsos inducat ad humilitatem? ab iis, quæ ipse fecit, *discite a me, quia mitis sum, et humilis corde*; ab iis, quæ ipsi lucraturi sunt: *Nam invenietis*, inquit, *requiem animabus ve-*

a) *Ib. p.* 428.

CAPUT LXXXVII.

stris; ab iis, quæ ipsis largitur *reficiam vos*, inquit; ab eo, quod onus leve effecerit: *Jugum enim meum ſuave est, et onus meum leve.*"

S. Augustinus, quo nemo gravius conditionem humanæ corruptionis, et miseriæ adumbrare ſolet, velut extra se raptus exemplum, quod nobis hic in se Christus proponit, considerat: „Huccine, inquit *a*), redacti ſunt omnes thesauri ſapientiæ et ſcientiæ absconditi in te, ut hoc pro magno discamus a te, quoniam mitis es, et humilis corde? Itane magnum est esse parvum, ut nisi a te, qui tam magnus es, fieret, disci omnino non posset? Ita plane. Non enim aliter invenitur requies animæ, nisi inquieto tumore digesto, quo magna ſibi erat, quando tibi ſana non erat. Audiant te, et veniant ad te, qui misericordiam tuam et veritatem tuam requirunt, tibi vivendo, tibi non ſibi!" Adde eius Sermones LXIX. et LXX. in h. l. S. Matthæi *b*). Et apud Cassianum collat. XXIV. cap. 22. 23. quibus continetur interrogatio et responsio, qualiter intelligendum ſit, quod in Evangelio dicitur: *Jugum meum ſuave est, et onus meum leve:* et cap. 24. dum amarum iugum, et grave onus ſentitur, quomodo contumaciæ nostræ omnis culpa tribuenda ſit declarat.

a) *De Virginitate n.* 35. *T. VI. p.* 358.
b) *T. V. p.* 380. *etc.*

Siquidem nos Christus tam suaviter allicit, et invitat: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*, onus nobis laborantibus auferendo, et ex nolentibus per naturæ nostræ pravitatem lubentes faciendo per gratiam Christi; in qua demonstranda totus est contra eius hostes Pelagianos S. Augustinus, quod iugum suave sit, et onus leve, amori ac bonæ voluntati: „Nihil enim, inquit *a*), tam facile est bonæ voluntati, quam ipsa sibi: et hæc sufficit Deo. Quantumlibet ergo sæviat iste mundus, verissime angeli nato in carne Domino clamaverunt: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis:* quia eius, qui natus erat, suave iugum est, et sarcina levis. Et sicut dicit apostolus: *Fidelis Deus, qui nos non sinit tentari supra id quod possumus ferre, sed facit cum tentatione etiam exitum, ut possimus sustinere.*" Habemus exemplar, Christum ducem nostrum, ac *pontificem tentatum per omnia. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno b*). Sic S. Leo M. „Quia, nos hortatur c), sicut apostolus ait: *Si compatimur, et conglorificabimur*, illa nobis currenda est via, quam ipse Dominus se esse testatus est, qui nobis, nullis operum meritis suffragantibus, et Sacra-

a) *Ib. pag.* 384. b) *Hebr. IV.* 15.
c) *Serm. XXXIV. in Epiph. V. p.* 34.

mento consuluit, et exemplo: ut in adoptionem vocatos per illud proveheret ad salutem, per hoc imbueret ad laborem. Hic autem labor piis filiis et bonis servis non solum, nec asper, nec onerosus, sed etiam suavis et lenis est, dicente Domino: *Venite ad me omnes etc.* Nihil ergo, dilectissimi, arduum est humilibus, nihil asperum mitibus, et facile omnia præcepta veniunt in effectum, quando et gratia prætendit auxilium, et obedientia mollit imperium."

S. Gregorius M. occurrentem hic, feseque opponentem difficultatem omnem removet: „Si per charitatem, inquit *a*), pertingitur ad Deum, et per semetipsum veritas dicit: *Intrate per angustam portam.* Et rursum Psalmistam audio dicentem: *Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.* Atque in Evangelio Dominus dicit: *Jugum enim meum suave est, et onus meum leve:* quomodo ergo aut lata est charitas, si angusta porta? aut quomodo iugum suave est, et onus leve, si in præceptis Dei viæ duræ sunt, quæ custodiuntur? Sed hanc nobis quæstionem citius ipsa veritas solvit; quia via Dei et inchoantibus angusta est, et perfecte iam viventibus lata. Et dura sunt, quæ contra usum spiritualiter animo proponimus, et tamen onus Dei

a) *T. I. Lib. II. Hom. V. in Ezech. p.* 1359.

le-e est, postquam hoc ferre cœperimus, ita ut pro amore eius etiam persecutio placeat, et omnis pro eo afflictio in mentis dulcedine veniat, ſicut ſancti quoque apostoli gaudebant, cum pro Domino flagella tolerabant. Ipsa ergo angusta porta amantibus lata fit: ipsæ viæ duræ ſpiritaliter currentibus molles et planæ ſunt, dum ſcit animus, se pro temporalibus doloribus gaudia æterna recipere, et hoc incipit, quod affligitur, amare." Sic S. Thomas in h. l. totam novam legem in mansuetudine ponit, per quam ordinetur ad proximum, et per humilitatem ad se et Deum; per charitatem nempe, quæ est plenitudo legis diffusa in cordibus nostris per Spiritum ſanctum, qua omnia levia fiunt, ut toties S. Augustinus, et S. Laurentius Justinianus in libro de obedientia tractans cap. 3. de lege charitatis, quæ tempore gratiæ per D. N. J. C. est data fidelibus, apposite ad rem edisserit: „Hinc est, inquit *a*), quod huius mandati legislator, institutor et auctor Dominus videlicet noster Jesus Christus humanæ ſalutis desiderio flagrans vociferando aiebat: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis* ſub fasce legalium mandatorum, *et ego reficiam vos: Tollite iugum meum* charitatis *ſuper vos*, et *discite a me*, qua regula, quo ordine, qua menſura Deum et proximum diligere debeatis,

a) *T. II. p.* 305. *et* 306.

et invenietis requiem animabus vestris: Jugum enim meum ſuave est, et onus meum leve. Nempe tam ſuave est, ut se baiulantem non permittat ſentire fatigationem; atque tam leve, ut de se oneratum portando ſustentet." Sic ſecundum S. Bernardum *a*): „Libet admirari, quam leve ſit onus veritatis. Num vere leve est, quod portantem non gravat, ſed levat? Quid eo levius onere, quod non ſolum non onerat, ſed et portat omnem, cui portandum imponitur?" Sic S. Franciscus Salesius ut mellifluo doctori iungam pastorem mellifluum, iugum Christi ſuave dicit, et onus leve, quia illud Christus nobiscum, et pro nobis per gratiam ſuam portat. „C'est un joug dont Nôtre Seigneur porte une part, qui fait le tout, car il porte nous mêmes avec nôtre charge." L'esprit de S. Fr. P. II. c. 4.

a) *Epist.* 72. *n.* 2. *T. I. p.* 73.

CAPUT LXXXVIII.

SAMARITANUS PROXIMUS NOSTER.

Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et *incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: et plagis impositis abierunt ſemivivo relicto.* Accidit autem ut ſacerdos quidam descenderet eadem via: et viſo illo præterivit. Similiter et levita, cum eſſet ſecus locum, et videret eum, pertranſiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit ſecus eum: et videns eum, miſericordia motus eſt . . . . *Quis horum trium videtur tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Jeſus: Vade, et tu fac ſimiliter.* Luc. X. 30. etc.

Officia charitatis.

Nihil divinius dici poteſt hac parabola nihilque ſublimius, qua ſimul Christus legisperitum tentantem constrinxit ad confitendum, quis vere proximus habendus ſit in officio charitatis contra notionem gentis, quæ non tantum ſolos amicos amandos, ſed ſolos contribules proximi loco exiſtimandos duxit; ſimul ſeipſum Chriſtus hic in exemplum propoſuit aſſumta humana

CAPUT LXXXVIII

Christus Samaritanus.

natura factus proximus et frater noster, ut apostolus illud Psalm. XXI. 23. „*Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Hebr. II. 11. etc. interpretatur: *Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: In medio Ecclesiæ laudabo te.* Moxque quam misericordem et propitium sese præstiterit humano generi declarat: *Quia ergo pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum: et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti a)*; veluti iam Origenes *b)* concinne parabolam istam est interpretatus, explicatque, quomodo eum, *qui incidit in latrones, spoliatum, et semivivum relictum imposuit iumento,* „id est, proprio corpori iuxta id, quod est hominem dignatus assumere. Iste Samaritanus peccata nostra portat, et pro nobis dolet, portat seminecem, inducit in pandochium, id est, in Ecclesiam, quæ omnes suscipit, et nulli auxilium suum denegat, ad quam cunctos provocat Jesus dicens: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis.*" In eandem sententiam postquam pluribus parabolam istam exposuisset S. Ambrosius, omnia complexus „Ergo, concludit c), quoniam nemo magis proxi-

a) *Hebr. II.* 14. b) *Hom. XXXIV. in Luc. T. III. p.* 972. c) *Lib. VII. Exp. Ev. sec. Luc. n.* 84. *seqq. p.* 1429. *etc.*

mus, quam qui vulnera nostra curavit: diligamus eum, quasi Dominum, diligamus eum, quasi proximum; nihil enim tam proximum, quam caput membris: diligamus etiam eum, qui imitator est Christi: diligamus eum, qui inopiæ alterius corporis unitate compatitur. Non enim cognatio facit proximum, ſed misericordia; quia misericordia ſecundum naturam: nihil enim tam ſecundum naturam, quam iuvare conſortem naturæ." S. Augustinus *a*) tum alibi cum vero ſuccincte et articulatim de Christo explicat hanc parabolam lib. II. Quæstionum evangelicarum Quæst. 19.

Judæi et Samaritani ex Israelitica gente ac ſtirpe fratres erant, nec religione nisi ex parte dispares, hinc tamen admodum aversi animo. Unde Jo. IV. 9. mirabatur mulier Samaritana: *Quomodo tu*, inquit, *Judæus cum ſis, bibere a me petis, quæ ſum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Judæi Samaritanis.* Causam odii et dissidii etiam ultra Roboami Salomonis filii ac Jeroboami (a quo ſcissum est Israeliticum regnum) tempora infra IV. 20. indicat mulier: *Patres nostri in monte hoc adoraverunt, et vos dicitis, quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet.* Unde revera, in opinione hac Judæorum, Christus Samaritanus videri poterat vel

a) *T. III. P. II. p.* 255.

maxime; quippe qui aboliturus erat non ſolum cultum templi Hieroſolymitani, ſed et ipsum templum ac urbem. Hinc quando Judæi Christo Jo. VIII. 48. insultabant, improperabantque: *Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, et dæmonium habes?* Samaritani nomen non detrectavit; iam autem Jo. IV. 21. quid futurum ſit de religione templi, mulieri Samaritanæ indicat dicens: *Quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jeroſolymis adorabitis Patrem.* Hic autem in parabola, quid æterni illius Patris Filius, Samaritanus iste noster, in humani generis gratiam egerit, ſtudioſe enumeratur in persona lethaliter ſauciati hominis cuiusdam, qui in latrones incidit: quod nimirum accidit protoparenti, insidiante diabolo in paradiso, ſpoliato, et plagis impositis ſemivivo relicto in terris: ubi levita et ſacerdos viso eo prætereuntes designant levitici ordinis ad ſananda vulnera nostra ineptiam inertiamque; divinus autem Samaritanus noster, *appropinquans*, Verbum divinum e cælo descendens, *alligavit vulnera eius, infundens oleum et vinum: et imponens illum in iumentum ſuum, duxit in ſtabulum, et curam eius egit a)*, in se ſuscipiens vulnera et livorem nostrum, quando apud nos fuit. *Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter ſcelera nostra: et disciplina pacis nostræ*

a) *Luc. X. 34.*

ſuper eum, et livore eius ſanati ſumus a). Quem reſpiciens prophetæ locum D. Petrus: *Qui*, inquit *b)*, *peccata nostra ipse pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: ut peccatis mortui, iustitiæ vivamus: cuius livore ſanati ſumus. Et* ut iam ex Origene audivimus, *altera die*, nempe in cœlum rediturus, *protulit duos denarios, et dedit ſtabulario* (πανδοχεῖ) *et ait, curam illius habe, et quodcumque ſupererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.* Nihil ad Eccleſiam Catholicam, in qua toti humano generi per Adamum ſauciato locus est in diverſorio ſeu noſocomio, deſignandam aptius est voce πανδοχεῖον ex πάν et δέχομαι unde πανδοχεύς hoſpitator: quo nomine hic miniſtri veniunt, quibus Chriſtus curam Eccleſiæ commiſit, diſpenſatoribus myſteriorum Dei, ſalutaris doctrinæ et ſacramentorum ad ſalutem fidelium. *Hic iam quæritur inter diſpenſatores, ut fidelis quis inveniatur c)*, ad promiſſam a Samaritano nostro, cum redierit, ut reddat unicuique iuxta opera ſua, recipiendam mercedem: *Curam*, inquit, *illius habe, et quodcumque ſupererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi.* Quod univerſim etiam ad omnia pietatis officia, quæ quisque proximo in neceſſitatibus ſpiritualibus et corporalibus iuxta totius parabolæ tenorem præſtat, pertinet *d)*: *Unusquisque, ſicut accepit gratiam,*

a) *Isai. LIII.* 5. b) *I. Petr. II.* 24.
c) *I. Cor. IV.* 2. d) *I. Petr. IV.* 10.

in alterutrum illam administrantes, ſicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.

CAPUT LXXXIX.

MARTHA ET MARIA.

Mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum ſuam: et huic erat ſoror nomine Maria, quæ etiam ſedens ſecus pedes Domini, audiebat verbum illius. Martha autem ſatagebat circa frequens miniſterium: quæ ſtetit, et ait: Domine, non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergo illi, ut me adiuvet. Et reſpondens dixit illi Dominus: *Martha, Martha, ſollicita es, et turbaris erga plurima. Porro unum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Luc. X. 38. etc.

Exemplum contemplativæ et activæ vitæ.

Animadverte, quomodo Christus Dominus ab obviis quibusvis rebus, a terrenis et transitoriis ad cœlestia et æterna animum erigendi occasionem arripiat, ſermonemque convertat ad doctrinam et officium ſuum, nos ad cœlestem patriam revocandi. Maria ad pedes Domini ſedens intenta erat huiusmodi ſermonibus et doctrinæ; Martha

vero circa frequens ministerium eo sollicitior operosiorque satagebat, quod Christum Dominum hospitem haberet, cui epulas pararet; Maria animam pascebat, corpore utpote excellentiorem; nec sivit eam Christus amoveri, quod soror Martha importune petebat: „Utique, ut apud Cassianum Abbas Moyses loquitur *a)*, non ad vile opus, sed ad laudabile ministerium provocabat. Et tamen quid audit a Domino? *Martha sollicita es, et turbaris erga plurima.* Paucis vero opus est, aut etiam uno: *Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Videbis ergo principale bonum in theoria sola, id est contemplatione divina Dominum posuisse." Theoria vitam contemplativam innuit, quam etiam passim SS. PP. in Maria, ut in Martha activam adumbratam suspiciunt, indigitatque S. Ambrosius in h. l. ceu philosophiam christianam, desiderium seu studium sapientiæ. „Agat te, inquit *b)*, sicut Mariam desiderium sapientiæ; hoc enim maius, hoc perfectius opus. Nec ministerii cura cognitionem verbi cœlestis avertat, nec arguas eos, et otiosos iudices, quos videas studere sapientiæ; hanc enim sibi cohabitantem Salomon pacificus adscivit. Nec Martha tamen in bono ministerio reprehenditur; sed Maria, quod

a) *Collat. I. c. 8.* *b)* *Lib. VII. in Luc. T. I. p.* 1430.

meliorem partem sibi elegerit, antefertur." Et S. Augustinus Serm. CIV. „Non tu, inquit de Martha *a*), malam: sed illa meliorem." Hoc postea accipit de præsenti et futura vita in cœlis æterna, quod alias de vita contemplativa et activa, quo etiam referenda, quæ in eodem sermone habet: „Remanserunt ergo in illa domo, quæ susceperat Dominum, in duabus fœminis duæ vitæ, ambæ innocentes, ambæ laudabiles: una laboriosa, altera otiosa; nulla facinorosa, nulla desidiosa. Ambæ innocentes, ambæ, inquam, laudabiles: sed una laboriosa, altera otiosa: nulla facinorosa, quam cavere debet laboriosa: nulla desidiosa, quam cavere debet otiosa."

Universim vero *unum* hic *necessarium* unicum omnibus propositum finem ultimum in prosequenda Dei gloria designat: quem quidem etiam Martha unice occupata in ministerio Domini persequitur; sed beatior Mariæ ad pedes Domini sors, parsque optima deprædicatur. Neque Martha satagens circa frequens ministerium, *unum* illud neglexit *necessarium*: a quo quicunque recedunt, toto aberrant cœlo, quamcunque actionem non ad Deum tanquam finem ultimum virtualiter saltem, ut theologi loquuntur, referendo: pertinetque hoc *unum neces-*

a) *T. V. p.* 540.

sarium ad omnes indiscriminatim homines cuiuscunque conditionis: nec est iis singulare, qui ministerio Domini singulariter sunt deputati sive in activa vita, sive in contemplativa, quæ proh dolor! hodie passim habetur pro otiosa aut inutili, ab illis scilicet, qui unum necessarium finem ultimum omnium rerum posthabentes, in rebus præsentibus sistunt: salutem reipublicæ ita supremam statuunt ad felicitatem huius vitæ, ut æternam in salute animæ ipso Deo fine ultimo aliquando beatæ, posthabeant. Divina sapientia et bonitas infinita admirabili commercio coniunxit felicitatem nostram cum sua gloria, quam beati in cœlo, ipso Deo summo bono æternum in visione beatifica fruentes, ei ceu ultimo fini unice debitam reddunt. Sæpius S. Gregorius P. discrimen vitæ activæ et contemplativæ in Martha et Maria describens, simul etiam aliam, quam notavimus, S. Augustini explicationem de altera vita iungens, observat, Marthæ curam non reprehendi, Mariæ vero etiam laudari: „Quia magna, inquit *a*), sunt activæ vitæ merita, sed contemplativæ potiora. Unde nec auferri unquam Mariæ pars dicitur: quia vitæ activæ opera cum corpore transeunt, contemplativæ autem gaudia melius ex fine convales-

a) *Lib. VI. in cap. V. Beati Job. n. 61. T. I. p. 210.*

cunt." Rem melius explicat in Ezechielem: „Ecce, inquit *a*), pars Marthæ non reprehenditur, sed Mariæ laudatur. Neque enim bonam partem elegisse Mariam dicit, sed optimam, ut etiam pars Marthæ indicaretur bona. Quare autem pars Mariæ sit optima, subinfertur cum dicitur: *Quæ non auferetur ab ea.* Activa enim vita cum corpore deficit. Quis enim in æterna patria panem esurienti porriget, ubi nemo esurit? Quis potum tribuat sitienti, ubi nemo sitit? Quis mortuum sepeliat, ubi nemo moritur? Cum præsenti ergo sæculo vita aufertur activa: contemplativa autem hic incipitur, ut in cœlesti patria perficiatur: quia amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum, quem amat, viderit, in amore ipsius amplius ignescit. Contemplativa ergo vita minime aufertur: quia subtracta præsentis vitæ luce perficitur." Deinceps etiam utramque hanc vitam exemplo Liæ, et Rachelis post S. Augustinum Lib. XXII. contra Faustum cap. 54. et 55. illustrat. Supra vero in eundem Ezechielem de eadem duplici vita *b*), quomodo in ipsis pastoribus locum habet, atque coniungitur, copiose tractat. S. Bernardus Serm. III. de Assumt. B. M. Mariæ contemplationi, Marthæque administrationi iungit Lazari pœni-

a) *Lib. II. Hom. II. n.* 9. *p.* 1324.
b) *Lib. I. Hom. III. n.* 9. *seqq. p.* 1195. *etc.*

tentiam in domo sua seu monasterio: ut alii vacent sanctæ contemplationi, alii dediti sint fraternæ administrationi, alii in amaritudine animæ suæ recogitent annos suos tanquam vulnerati dormientes in sepulchris.

CAPUT XC.

FILIALIS FIDUCIA IN PATREM CŒLESTEM.

Quis ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem: nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ovum: nunquid porriget illi scorpionem? *Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se?* Luc. XI. 11, etc.

Exemplo amici aut patris terrestris.

Modo docuerat discipulos suos orare: *Pater noster etc.* ut filialem erga Deum affectum, et fiduciam instillaret, modo idem hoc facit etiam adducta similitudine amici, qui importunitate saltem amici petentis victus petita concedit: mox iterum ad affectum paternum redit, qui erga proles in natura relictus est, dum per corruptionem conge-

nitam cæteroquin mali ſumus; tanto magis ergo ſtringit instituta comparatio ad confidentiam nostram erga Patrem cœlestem in petitionibus nostris augendam: quarum prima ſemper esse debet, ut ille malitiam nostram ex peccato adhærentem auferat, detque ſpiritum bonum petentibus se. Vides hic, quomodo Christus breviſſimis his voculis *cum ſitis mali* nobis pandat labem illam corruptæ ex peccato primorum parentum naturæ nostræ adhærentem: dum illi animum a Deo ſummo incommutabili bono, quem ipse se nobis in omnibus actionibus nostris ultimum ac unicum finem, aliquando in ſeipso æternum fruendum, constituit, avertentes, affectantesque ſcientiam boni et mali, ipsi cum omnibus posteris ſuis mali effecti ſunt; ut tamen ex mox adiectis verbis: *Nostis bona data dare filiis vestris* palam manifestetur eorum error, qui nihil boni affectus in natura relictum esse volunt, qua parentes v. g. filiis ſuis naturaliter (respectu quodam ſaltem hominibus etiam minus cogitantibus, ad Deum naturæ auctorem habito) bene volunt; cum eo nihilominus defectu eiusmodi actionis, si ad Deum ultimum finem ſummumque bonum non referatur, eaque naturæ nostræ depravatione, ut ſuapte malum pro bono amplectamur.

Huc decidimus, dum a summo bono defecimus: dum protoparentes nostri serpenti potius, quam Deo, mortem, si de vetito fructu ederint, minanti, fidem adhibuerunt *a*): *Dixit autem serpens ad mulierem: Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus, quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri: et eritis sicut dii, scientes bonum et malum.* Quid vero viderunt comesto fructu vetito, nisi nuditatem suam malæ concupiscentiæ suæ testem. Hinc cum verecundatus Adam se absconderet, dicit ei Deus *b*): *Quis enim indicavit tibi, quod nudus esses, nisi quod ex ligno, de quo, præceperam tibi, ne comederes, comedisti?* Sic affectando scientiam boni et mali, periit scientia veri boni.

Nos igitur petimus malum, quod bonum existimamus, putamus panem, qui lapis est, piscem, qui serpens est, ovum, quod scorpio. Negat Pater, qui filiis non potest dare nisi bonum, *spiritum bonum petentibus se.* „Si pater est, sunt verba S. Petri Chrysologi *c*), non potest non amare: si amat, nisi quod bonum est dare nescit: negat patrem, qui de patris suspectus est largitate: ignorat se filium, quem data paterna sollicitant: totum quod est pietatis excludit, qui salutare non credit, quidquid

a) *Gen. III. 4.* *b*) *Ib. 11.* *c*) *Serm. LV. p. 86.*

dederit pater: aut quomodo pater poterit filiis dare mala pro bonis, qui mala femper pro filiis paratus est fustinere, qui pro filiis mortem non refugit? pericula non declinat?" Hoc nobis præstitit cœlestis Pater, in unigenito Filio fuo: *Qui etiam proprio Filio fuo non pepercit, fed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit a)?* Et I. Jo. IV. 9. *In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium fuum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.* Quod vero proprie patris in filium affectum designat: *In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, fed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium fuum propitiationem pro peccatis nostris*, idem dilectus Christo apostolus et Christus ipse apud eundem evangelistam, *Sic enim*, ait b), *Deus dilexit mundum, ut Filium fuum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, fed habeat vitam æternam.* Promisit is fuis ante passionem fuam Jo. XIV. 13. *Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.*

a) *Rom. VIII. 32.* b) *Jo. III. 16.*

CAPUT XCI.

PHARISÆI, ET SCRIBÆ.

Super cathedram Moysi sederunt scribæ et Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, servate: . . secundum opera vero eorum nolite facere: . . . Alligant enim onera gravia, et importabilia, et imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere. *Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus.* Matth. XXIII. 2. etc.

Super cathedram Moysis.

Cum supra apud eundem evangelistam Matthæum XVI. 11. Christus monuisset apostolos, ut caverent a fermento Pharisæorum, et Sadducæorum, ipsi primum simpliciter, et ad literam verba acceperunt; moniti vero postea a Christo, non de pane rem esse, tunc intellexerunt, quia non dixerit cavendum sibi a fermento panum, sed a doctrina; quam tamen hic approbare videtur. Sed quomodo illam approbare potuit Christus, qui fuit Messias in lege promissus a Moyse et prophetis, et ad eum pleraque omnia in personis et factis, cæremoniis, et ritibus referebantur ceu figuræ in ipso impletæ, quem tamen Pharisæis præcipue auctoribus et incentoribus

Caput XCI.

reiecit synagoga? At evanescit omnis difficultas, si attendatur, quod hoc etiam in lege et prophetis præfiguratum, prædictum, et suapte consequens erat, ut vetus cederet novo testamento, figura rei figuratæ, umbra veritati. Nemo Pharisæis avidius exspectabat Messiam, nemo acrius se erroribus aliarum sectarum circa religionem Judaicam versantibus opponebat secta hac Pharisæorum, de qua gloriatur coram Agrippa causam dicens Act. XXVI. S. apostolus Paulus: *Quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.* Igitur super cathedram Moysis, ubi omnia ad venturum Messiam pertinebant, eratque ipsius Moysis apertissima de Christo prophetia, sedentibus, id est eius doctrinam proferentibus, eique inhærentibus Pharisæis, faciendum iubet Christus, quæ dicunt. „Legis, sunt verba S. Hilarii *a*), de se testantis gloriam prætulit, quæ imaginem in se futuræ veritatis expresserat. In omnibus enim Christi meditabatur adventum. Quidquid enim in ea continebatur, in profectum manifestandæ eius cognitionis assumtum est. Jubet igitur præceptis Pharisæorum obtemperari, quia in Moysi cathedra sederint: iubet legis mandatis omnibus obediri, sed a factis eorum atque operibus abstineri; ut mores hominum atque infidelitas, non

a) *Comment. in Matth. cap. XXIV. n. 1. p. 724.*

legis doctrina vitetur. Ipsi enim subdito sibi populo gravissima legis onera imponunt, ne digitum quidem suum contingendis ipsis admoventes. Quin etiam praecipiunt Dominum ex toto corde diligi, et proximum tanquam se amari; ipsi adversum legis sibi latae testimonium, Deum in Christo passionibus persequentes."

CAPUT XCI.

A Christo commendati.

At nihil obstantibus illis, quae Christus contra se molituros praesciebat; nihilque moratus eorum in se blasphemias, et maledicta, eorum auctoritatem super cathedram Moysis tuetur. „Sic ergo, inquit S. Jo. Chrysostomus *a*), illorum principatum constituit, etiamsi improbi essent; ita ut post tantam criminationem diceret: *Omnia quaecunque dixerint vobis, facite;* neque enim sua dicunt, sed quae Dei sunt, quae per Moysen ipse praecepit. Animadverte quantum Moysi deferat honorem, rursus suam cum veteri lege concordiam ostendens, quandoquidem hinc illos venerabiles reddit. *Super cathedram Moysi sederunt*, inquit; quia non poterat illos ex vita commendare, a quibus licebat, id facit, a sede nempe, et a successione. *Omnia* autem dum audis, ne totam legem esse putes; de cibis nempe, de sacrificiis et similibus. Quomodo enim haec dicturus erat, quae ante sustulerat?

a) *Hom. XXII. in Matth. n.* 1. *T. VII. p.* 701.

Sed omnia dicit, quæ mores emendarent, et corrigerent, quæque cum novæ legis præceptis congruerent, neque ultra finerent fub iugo legis esse. Cur ergo non a lege gratiæ id constituit, fed a lege Moysi? Quia ante crucem tempus non erat, hæc clare loquendi." Ven. Beda in hunc locum: „Per cathedram legis, inquit *a*), ostendit, et propter facerdotium nominisque dignitatem exhortatur populos, ut fubiiciantur eis, non opera, fed doctrinam considerantes. Horum in Ecclesia nunc exempla imitantur, qui fubiectos docent, quod ipsi implere dissimulant, vel peccantibus pondus pœnitentiæ adgravantes: ut aut necesse fit pœnitentiam reiiciat, aut fuscipiens, dum ferre non valet, fcandalizatus amplius peccet, quasi non melius fit propter misericordiam dare rationem, quam propter crudelitatem. De talibus recte fubiunkit, quod farcinas ipsas uno digito non tangerent: hoc est, ne in minimis quidem ea perficerent, quæ contra morem patrum fine fide, et gratia Jesu Christi et fervare et fervanda tradere præsumebant." Dum vero tam certam ac indubitatam fidem Christus fuper cathedram Moysis fedentibus ftatuit in V. T. quanto maiorem fecuritatem in N. T. illi, quibus cathedram fuam commisit, nobis præstare necesse est, qui

a) *In Matth. Lib. IV. c. 23. T. V. p.* 66.

ſumus *ſuperædificati ſuper fundamentum apostolorum et prophetarum ipso ſummo angulari lapide Christo Jesu a).* Contingere equidem potest, atque maxime in novissimis temporibus periculum est, ut idem, quod de ſcribis et Pharisæis, ſynagoga ad interitum vergente, dicit hic Christus, etiam in ecclesiis particularibus pastoribus et doctoribus locum habeat, ut tamen Christus nunquam non ſit usque ad consummationem ſæculi futurus cum ſuccessoribus apostolorum, quidquid obganniant novi legisperiti onerantes homines oneribus, quæ portare non possunt: *Væ vobis legisperiti, quia tulistis clavem ſcientiæ. Ipsi non introistis, et eos, qui intrabant, prohibuistis b).*

Hypocris damnata.

Nemo magis, quam rigidi, et tam ſeveri atque in observantiis minimis ſive ſecundum legem, ſive ſecundum traditiones ſuas tam ſtricti Pharisæi ad legem novam gratiæ anhelare debebant; ſed impediebat, ut hoc facerent, quod aliis quidem onera importabilia imponerent, ipsi autem ne extremo digito attingerent. Est hoc quod prius iam apud Matthæum, et alios etiam evangelistas caveri vel maxime vult Christus: *A fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis c).* Hinc est, quod Christus toties

a) *Eph. II. 20.* b) *Luc. XI. 52.* c) *Matth. XVI. 6. Marc. VIII. 15. Luc. XII. 1.*

ingeminat: *Væ vobis scribæ et Pharisæi hypocritæ a)*, auspicatus ab eo, quod maximum eorum erat crimen in Christum commissum, utpote quem non ipsi tantum aversabantur, sed ab eo dudum sperato Messia alios etiam avertebant. *Væ vobis scribæ et Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare b).* „Hi enim, ut in h. l. commentatur Origenes c), non contenti quod ipsi Domino non credebant, adhuc derogabant doctrinæ eius, et subvertebant omnem prophetiam scriptam de eo, et blasphemabant omne opus ipsius quasi falsum, et a diabolo fictum, dicentes: *Hic non eiicit dæmonia nisi in Beelzebub*, et homicidialiter se præbebant eis, qui crediderant Christo, et omni modo prohibebant aliquem ad christianitatem venire per quam introitur in regnum cœlorum. Claudebant illud, quod in conspectu omnium palam esset annuntiatum et prædicatum, et apud omnes homines conclamatum. Et claudentes regnum cœlorum, nec ipsi intrabant: nec enim volebant eum audire, qui dixit: *Si quis per me introierit, salvabitur, et intrabit, et exiet, et pascua inveniet.*“ Eodem pertinet quod paulo post dicitur d): *Væ vobis scribæ et Pharisæi hypocritæ: quia circuitis mare*

a) *Matth. XXIII. Marc. XII. Luc. XX.*
b) *Matth. XXIII.* 13. c) *T. III. p.* 839.
d) *Matth. XXIII.* 15.

et aridam, ut faciatis unum proselytum: et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos; veritati nimirum evangelicæ ſemper magis patefactæ dum ceu veritati agnitæ resistitur.

Sepulcra dealbata.

Deinceps dum dicitur: *Væ vobis ſcribæ et Pharisæi hypocritæ!* ob ſuam hanc hypocrisin appellantur ſimiles ſepulcris dealbatis. Notatur apud Dionysium Longinum atque ceu ſublime extollitur Leontini Gorgiæ dictum *a*), quo vultures „animata ſepulcra" appellantur ob rapacitatem, Pharisæi et ſcribæ ob hypocrisin *ſepulcra dealbata:* Postquam enim notati ſunt a Christo: *intus pleni rapina et immunditia b*), ſequitur: *Væ vobis ſcribæ et Pharisæi hypocritæ, quia ſimiles estis ſepulcris dealbatis, quæ a foris quidem parent hominibus ſpeciosa, intus vero plena ſunt ossibus mortuorum, et omni ſpurcitia. Sic et vos a foris quidem paretis hominibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate c*), quæ in verba Origenes l. c. „Sicut enim, ſcribit *d*), ſuperius ab intus pleni ſunt rapina et intemperantia, ſimiliter et hic pleni ſunt hypocrisi et iniquitate, quæ comparantur ossibus mortuorum, immunditiæ universæ. Hypocrisis enim cum ſit aliqua ſimulatio boni; nihil quidem habet vitale ex eo bono, quod

a) *De Sublimi Sect. II.* *b*) *Matth. XXIII. 25.* *c*) *Ib. 27.* *d*) *Pag. 844.*

ſimulat, ossium autem (ut ſic dicam) virtutis illius, quam ſimulat, mortua iustitia est, aut castitas. Si enim ſapienter audiamus, quod vult ostendere ſermo præsens, intelligimus quod omnis iustitia ſimulata, mortua iustitia est. Sicut homo mortuus videtur quidem homo, ſed non est homo; ſic et mortua castitas, nec castitas est. Mortua autem, quæ non propter Deum, ſed in ſimulatione propter homines ſit. Et quemadmodum est in mimis, qui personas ſuſcipiunt aliquorum, et non ſunt ipsi, quos ſimulant, ſed videntur: ſic qui iustitiam ſimulat, ſimulata iustitia eius non est iustitia, ſed videtur. Est enim non iustitia, ſed figmentum iustitiæ. Sic et in ſeductione castitas ficta, non est castitas, ſed videtur. Propter quod bene assimilantur huiusmodi homines ſepulcris dealbatis. A foris videntur iusti in conspectu eorum, qui nesciunt interiora considerare; ab intus autem pleni ſunt ossibus mortuorum." Sic S. Chrysostomo etiam antiqui philosophi ſunt ſepulcra dealbata: „Ac quemadmodum, inquit, si ſepulcra exterius dealbata aperueris, ſanie, fœtore corruptisque ossibus plena videbitis, ita si philosophi dogmata dictionis ornatu nudaveris, multa videbis abominatione plena." Ita ille ibi de Platone, de Pharisæis vero in h. l. locutus:

„Sed quod illi, pergit a), tales ſint, non ita grave est, tametsi grave est: quod vero nos, qui templa Dei fieri dignati ſumus, ſepulcra ſtatim tantum fœtorem emittentia efficiamur, hoc extremæ miseriæ est: ubi Christus habitat, Spiritus ſanctus operatus est, totque mysteria peracta, hoc ſepulcrum esse, quanta illa miseria est? quot fletibus et gemitibus dignum est, cum membra Christi ſepulcrum immundum fiunt? Cogita quomodo natus ſis, quibus dignatus fueris, quem acceperis amictum, quomodo templum firmum constitutus ſis, quam pulcrum, non auro ornatum, neque margaritis, ſed his longe pretiosiore Spiritu ſancto. Cogita neminem in urbe ſepulcrum construere, ergo neque tu in ſuperna civitate comparere poteris etc.“

a) *Hom. LXXIII. in Matth. n. 3. T. VII. p. 710.*

Caput XCII.

CAPUT XCII.

JUDÆI A CHRISTO AD PŒNITENTIAM PROVOCATI.

Aderant quidam ipso in tempore, *nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.* Et respondens dixit illis: Putatis, quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? *Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis etc.* Luc. XIII. 1. etc.

Periculo imminentis ruinæ.

Mirum videri poterat, qua sententiæ consequentia nuntios illos, et alios qui tunc aderant, ad pœnitentiam hortatus fuerit Christus, dum ei nuntiaretur de Galilæis, *quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum;* nobis autem res in propatulo est, qui fatum gentis Judaicæ continuo præ oculis habentes, nec immemores excidii urbis Hierosolymitanæ videmus vaticinii veritatem: *Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* Intelleximus supra Cap. XXXI. concordem Christi cum præcursore Joanne prædicationem ad pœnitentiam agendam, quam hic repetit excidii periculo, quod, nisi pœnitentiam agerent, illis imminebat, ob oculos posito: et quidem repetitis vicibus,

ad rem magis magisque eorum animis inculcandam, ut supra Cap. LXXVII. vidimus, Christum verba de gehennæ igne inextinguibili ter, quod hodie præsertim nunquam satis ingeminari potest, repetiisse: *ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur a).* Sic hic Christus exemplo Galilæorum utitur, *quorum sanguinem Pilatus miscuit cum victimis eorum*; quod aptum cumprimis erat ad refricandam prophetiam Dan. IX. 26. etc. de LXX. hebdomadis ad finem vergentibus, quando dissipaturus erat *civitatem et sanctuarium populus* Romanus, iam Judæa; dum hæc agerentur, potitus *cum Duce venturo* Tito, *et finis eius vastitas: et post finem belli statuta desolatio . . . et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium etc.* Exemplo Galilæorum aliud Christus addens, iterum occasionem arripit Judæos ad pœnitentiam periculo imminentis excidii hortandi: *Sicut*, ait *b*), *illi decem et octo, supra quos cecidit turris in Siloë, et occidit eos: putatis quia et ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem? Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.*

Dicebat autem et hanc similitudinem, pergit benignus Dominus rem edisserere, et ad captum pervicacis gentis revocare: *arborem*

a) *Marc. IX. 45.* b) *Luc. XIII. 4.*

Caput XCII. *fici habebat quidam plantatam in vinea sua*, Deus nimirum in populo Judaico: *et venit*, Christus Dei Filius in terram, *quaerens fructum in illa, et non invenit. Dixit autem ad cultorem vineae: Ecce iam tres anni sunt, ex quo venio quaerens fructum in ficulnea hac, et non invenio: succide ergo illam: ut quid enim terram occupat?* Tres annos S. Hieronymus in cap. III. Habacuc legem, prophetas interpretatur, et Christum, qui vero etiam tres annos Judaeis evangelium praedicavit ad poenitentiam, tertioque anno proximis ante mortem diebus ficulneae huic, quae nil nisi inania folia ferebat, maledixit, et exaruit, ut infra videbimus, sed non statim excisa est, cultore vineae dicente ad patremfamilias: *Domine dimitte illam et hac anno, usque dum fodiam circa illam, et mittam stercora: et si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.* Quod et factum est, frustra apostolis arefactam ficulneam hanc ad culturam evangelicam excolentibus, ut irrigata in Christo radice hac sancta, rami inutiles pinguedine olivae evangelicae efflorescerent.

CAPUT XCIII.

CURA ERGA ISRAELITICUM POPULUM.

Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt, *quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti?* Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: *Benedictus, qui venit in nomine Domini.* Matth. XXIII, 37. etc.

Gallinæ exemplo.

Quid his suavius, teneriusque, atque paternæ pietati in filios sibi peculiariter selectos convenientius, quid vero terribilius simul dici queat adversus Judæos iamiam reiiciendos, prout omnia quæ præcedunt, peculiarius quidem in scribas et Pharisæos incentores coriphæosque malorum a gente Judaica designatorum, quæve sequuntur de excisione urbis et eversione gentis, declarant. *Et vos implete mensuram patrum vestrorum a)*, iam prædixerat eis, quod in eo erant, ut facerent ad complendam malitiæ suæ mensuram in ipsum Christum Dominum, qui iam tertio anno id egerat, discurrendo

a) *Matth. XXIII.* 32.

per regionem hac illac monitis et minis, verbis et factis, signis et virtutibus, ut eos ad se sub alas suas per fidem revocaret, et ab imminenti ira divina liberaret, quemadmodum gallina, congregans pullos suos sub alas, protegit et custodit. „Sed frustra, utor verbis S. Hilarii *a*), hunc impendit affectum, et incassum. Tanquam gallina congregans pullos suos continere eos sub alis voluit: terrena videlicet nunc et domestica avis factus, quodam corporis sui tanquam alarum operimento, calorem ut pullis suis vitæ immortalis indulgens, et in volatum velut nova generatione producens. Pullis enim alia nascendi ratio est, alia volandi. Nam primum ovorum testis tanquam claustro corporis continentur: dehinc postea parentis sedulitate confoti, exeunt in volatum. Huius igitur familiaris ac pæne terrenæ avis more, congregare eos intra se voluit: ut qui conditione nascendi editi iam fuissent, nunc alterius generationis ortu, et calore confoventis renati, in cœleste regnum tanquam pennatis corporibus evolarent. Quod quia noluerunt, domus eorum deserta et vacua relinquetur, id est, indigni habitatione sancti Spiritus erunt. Sua enim domus, non Dei esse cœperunt: et in contumacia infidelitatis manentes, usque in id tempus eum non videbunt, quo in Domini

a) *Comment. in Matth. c.* 24. *p.* 728.

nomine revertentem, etiam invitæ infidelitatis confessione benedicent." Respicere hic S. Pater unice videtur ad applausum illum, quo non ita multo post fuscepturi erant Christum Judæi triumphali illius ingressu in Hierusalem, indignantibus vero ac frementibus primoribus, contra ipsos infantes acclamantes; ipsoque postea populo pro Hosanna *Crucifige* vociferante; dum interim fpes est, fore aliquando, ut gens Judaica conversa ad Christum fincero animo in fecundo adventu fit acclamatura: *Benedictus, qui venit in nomine Domini*, particeps futura promissi patribus fuis regni æterni in cœlo per prophetas. Sic S. Hieronymus in h. l. „Jerusalem, fcribit *a*), non faxa et ædificia civitatis, fed habitatores vocat, quam plangit patris affectu, ficut et in alio loco legimus, quod videns eam fleverit. In eo autem quod dicit: *quoties volui congregare filios tuos*, omnes retro prophetas a se missos esse testatur. Gallinæ quoque fimilitudinem congregantis fub alas pullos fuos in cantico Deuteronomii legimus: *Sicut aquila protegit nidum fuum, et fuper pullos fuos desideravit; expandens alas fuas fuscepit, et tulit fuper pennas fuas.*" Hic veluti ab ovo rem repetit, primaque eiuscemodi cura divinæ erga populum tutelæ ex Ægypto fub alas fuas velut aquila tunc in altum tollentis;

a) *Lib. IV. in Matth. T. IV.* p. 113.

sed tenerior est gallinæ affectus erga pullos suos, fuitque Christi erga Judæos. „Hoc genus animantis, scribit S. Augustinus Quæst. Evang. L. I. Quæst. 36. *a*), magnum affectum in filios habet, ita ut eorum infirmitate affecta et ipsa infirmetur; et quod difficilius in cæteris animantibus invenies, alis suis filios protegens, contra milvum pugnet: sic etiam mater nostra Sapientia Dei, per carnis susceptionem infirmata quodammodo: (unde et apostolus dicit: *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*): protegit infirmitatem nostram, et resistit diabolo, ne nos rapiat. In qua defensione, quod illa adversus milvum conatur affectu, hæc adversus diabolum perficit potestate." Cum timore et tremore oportet nos eo ardentius hodie Deum cum psalmista implorare, ut nos custodiat ut pupillam oculi sui, et sub umbra alarum suarum protegat quo longius et frequentius gementes per gentes et regna cernimus apud nos in Occidente quotidie magis deficere Ecclesiam, reiecta synagoga, ex gentibus a Christo congregatam per orbem: dum periculum est, ne, quod Judæos mansit in adventu Christi primo, nos persequatur fatum ante adventum eius secundum, Judæis hactenus incredulis gentium defectum aliquando suppleturis in dispersione gentium.

a) *T. III. P. II. p.* 246.

CAPUT XCIV.

IGNIS IN TERRAM MISSUS.

Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? Baptismo autem habeo baptizari: et quomodo coarctor usque dum perficiatur? Luc. XII, 49. 50.

Amoris et sufferentiæ pro Christo.

Supra retulimus SS. Patrum sententias, quorum alii ignem, quem Christus dicit se venisse mittere in terram, amoris, alii persecutionis, seu tribulationis interpretantur ignem: quæ vero utraque intime ac necessario in vita christiana coniuncta simul consistunt, prout hic duo apud Lucam coniunguntur, dum Christus mox subiungit: *Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur?* Quo desiderium suum moriendi pro nobis in passione sua et sanguinis profusione, id enim proprie est βαπτίζειν in aqua vel sanguine, indicare voluit iuxta illud, quod alibi dicit: *maiorem charitatem neminem habet, quam, ut animam suam ponat pro amicis suis:* quanto igitur maior est nostri erga Deum obligatio, fuitque is ardentissimus omnium martyrum amor, et desiderium, vitam dandi pro Christo; eoque, quo pro nobis baptizatus est, pro ipso baptizari baptismo, quod perinde est

ac cum ipso coarctari, usque dum id perficeretur. Mox erupit ardens hæc flamma, dum apostoli in die Pentecostes, iuxta effatum S. Joannis Baptistæ Matth. III. 11. baptizati *in Spiritu sancto et igni*, timidi antea propter metum Judæorum, intrepidi iam procedunt, ultroque omnibus periculis necique ipsi se exponunt, læti sanguinem pro Christo daturi, eorumque exemplo eodem Spiritu animati igneque inflammati innumeri martyres profundunt, ad dira quæque alacres currunt supplíciorum tormenta, prosiliuntque ardenter. Ex quibus inter primores S. Ignatius: „Quid vero, ad Smyrnæos n. 4. scribit, et meipsum morti dedititium tradidi, ad ignem, ad gladium, ad bestias? Verum qui prope gladium, prope Deum est: qui cum bestiis, cum Deo est. Tantum in nomine Jesu Christi, ut simul cum illo patiar, omnia sustineo.“ Ad Romanos, quo ducebatur, obiiciendus bestiis, timebatque, ne forte mortem eius impedirent christiani: „Ego, inquit n. 4. Ecclesiis scribo, omnibusque mando, quod pro Deo ultro et libens morior, siquidem vos non impediatis. Sinite me ferarum cibum esse, per quas Deum consequi licet. Frumentum sum Dei, et per ferarum dentes molar, ut purus panis Christi inveniar. Feris potius blandimini, ut mihi sepulchrum fiant, nihilqre mei corporis relinquant, ne

postquam obdormiero, gravis alicui fiam." Et mox n. 5.: „Veniam mihi date: quid mihi prodest, ego novi. Nunc incipio discipulus esse. Ignis, crux, ferarum catervæ, lacerationes, disiunctiones ossium, concisio membrorum, totius corporis contusiones; dira diaboli tormenta in me veniant, solummodo ut Christum consequar. Nihil mihi proderunt mundi voluptates, neque huius sæculi regna. Præstat mihi in Christo Jesu mori, quam finibus terræ imperare. *Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiatur?* Illum quæro, qui pro nobis mortuus est." Et paulo post totus iam conflagrans igne illo amoris, de quo Paulus ad Rom. VIII. 35. etc. *Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis) sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos*, idem S. martyr ad eosdem Romanos n. 7. „vivens scribo vobis, ait, mori desiderans. Meus amor crucifixus est." Hac una brevi sententia simul in compendio, et tota sua amplitudine expressa habetur ignis natura, quem Christus venit mittere in terram, amoris et passionis in Christo et pro Christo ardor, et contentio, quomodo S. Chrysostomus eandem Christi sententiam

versans, *Ignem veni mittere in terram*, post D. Paulum promiscue primævæ Ecclesiæ christianos describit: „Qui, inquit *a*), et pecunias, et possessiones, et curam, et occupationes omnes ſæculares repudiarunt, totosque se Deo consecrarunt, nocte dieque ſemper verbi doctrinæ attendentes. Hæc est enim ſpiritualis ignis natura, ut nullam rerum ſæcularium cupiditatem relinquat, ſed in alium transferat amorem. Quapropter talium rerum cupidus, etiamsi omnia profundere, etiamsi voluptatem et gloriam irridere, ipsamque animam tradere oporteat, cum magna facilitate hæc omnia perficit. Nam illius ignis ardor in animam ingressus torporem omnem abiicit, et penna leviorem efficit eum, quem invadit, ita ut omnia, quæ ſub aspectum cadunt, despiciat. Qui talis est in perpetua compunctione deinde perseverat, fontes lacrymarum frequenter effundens, multamque inde voluptatem excerpens. Nihil quippe Deo ita conglutinat et coniungit, ut lacrymæ huiusmodi etc."

a) *Hom. VI. in Matth. T. VII. p.* 94.

CAPUT XCV.

NEMO SE DE VOCATIONE SUA EFFERAT.

Erunt novissimi primi, et primi novissimi: Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi. Matth. XX. 16.

Novissimi primi, et primi novissimi.

Terribilis hæc Christi Domini ſententia ceu epiphonema adiicitur parabolæ de operariis, quos paterfamilias in vineam diverſis horis miſit ad laborandum, quibus omnibus dum ille eandem omnibus mercedem in fine diei dediſſet, murmurabant qui prioribus horis vocati, portarunt pondus diei et æstus, dum æquiparabantur illis in mercede, qui novissimi vocati *una hora fecerunt:* unde ſunt, qui parabolam ad ipsos apostolos pertinere existiment, quos inter æmulatio quædam, et contentio fuit aliquando de primatu, atque etiam postea de laboribus apostolicis, quos Paulus certe novissimus vocatus plurimos ſuscepit. Huic quidem interpretationi non congruunt verba illa: *multi ſunt vocati, pauci vero electi*, si præcise apostoli ſpectentur etiam cum proditore Juda, communiterque accipitur parabola de diversis ætatibus ab origine mundi, quibus vocati ſunt a Deo homines, novissime per Christum vocatis gentibus; unde

Judæi reiecti ex primis facti sunt novissimi. Interpretationem hanc quidem ex parte extra dubium ponunt ea, quæ Lucæ XIII. in eandem sententiam sine parabola dicta in Judæos leguntur: *Cum videritis Abraham, et Isaac, et Jacob, et omnes prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab Oriente, et Occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno Dei. Et ecce sunt novissimi, qui erunt primi, et sunt primi, qui erunt novissimi.* Observandum nihilominus apud Matthæum XIX. 30. et apud Marcum X. 31. verba: *Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi* connecti responso Christi ad interrogationem Petri: *Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te.* Neque ullus esse debet, quam intime etiam videatur cum Christo unitus, qui non salutem suam cum timore, et tremore operetur: nullus etiamsi apostolus sit, aut quocunque in statu vivat, de eo, vel de suis operibus confidere, aut Judæorum se præsumat exemplo efferre, timens ne ob superbiam Pharisaicam fiat ex primo novissimus.

Ad pleniorem vero horum omnium intelligentiam notanda est connexio capp. Matth. XIX. et XX. quæ in textu originali notatur ὁμοία γάρ ἐστιν etc. *Simile enim est regnum cælorum etc.* post illa ipsa verba: *Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi*

primi; qui est versiculus ultimus capitis decimi noni, post quem mox ſequitur capite ſequenti parabola de patrefamilias; in cuius fine eadem habetur ſententia: *Sic erunt novissimi primi etc.* addito autem epiphonemate: *Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.* Dum autem in parabola omnes vocati, ſeu conducti leguntur in vineam; quandoquidem ſinguli accipiunt denarium, videntur etiam ſinguli electi. In parabolis vero ſcopus est attendendus, missis illis, quæ ſunt adiectitia ad comparationem ineundam. Scopus autem ex toto ſermonis contextu inde repetendus est, dum a): *Ecce unus accedens ait illi* (Christo): *Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* Cui cum Christus respondisset: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Respondit adolescens: *Omnia hæc custodivi a iuventute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo: et veni ſequere me. Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.* Arripit hinc occasionem Christus discipulis ſuis dicendi, quam difficile ſit divitem intrare in regnum cœlorum, ita ut facilius ſit *camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum cælorum. Auditis autem his, discipuli mirabantur valde dicentes: quis ergo poterit ſalvus esse?*

a) *Matth. XIX.* 16.

prælud entes velut ad illud: *Multi ſunt vocati, pauci vero electi;* ſecundum gratuitam nimirum electionem Dei per Christum: *Qui nos;* iuxta apostolum *a*), *liberavit, et vocavit vocatione ſua ſancta, non ſecundum opera nostra, ſed ſecundum propositum ſuum, et gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora ſæcularia.* Hoc non attendebant, qui in parabola murmurabant. Quales erant Judæi confiſi in operibus ſuis et gratiam Christi non agnoscentes, qualesque omnes illi ſunt, qui ſibi attribuunt ſuisque viribus, quod effato Christi *apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia ſunt possibilia. Tunc respondens Petrus dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, et ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis?* Cui et omnibus, qui reliquerint domum vel fratres etc. centuplum promittit, quod ad hoc ſæculum apud Marcum aperte relatum, hic apud Matthæum etiam eo pertinere declarat, quod ſequitur: *et vitam æternam possidebit: Multi autem,* additur, *erunt primi novissimi, et novissimi primi,* uti in parabola ad redargutionem operariorum, *qui arbitrati ſunt, quod plus essent accepturi,* de ſuis operibus ſuperbientes, *qui portavimus pondus diei et æstus.* Aliter se Paulus *b*) *abundantius omnibus laboraſſe* dicit: *Non ego autem,* addit, *ſed gratia Dei mecum.* A qua fide alieni erant operarii vineæ; necdum etiam

a) *II. Tim. I. 9.* *b*) *I. Cor. XV. 10.*

plene tunc imbutus Petrus, ut Paulus postea dum dicit: *Gratia Dei ſum id quod ſum; et gratia eius in me vacua non fuit.* Singularis est Theophilacti interpretatio, prout apud Marcum X. 29. etc. habetur Christi illa promissio: *Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros; propter me, et propter evangelium, qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc; domos; et fratres, et ſorores, et matres, et filios, et agros, cum persecutionibus; et in ſæculo futuro vitam æternam: Multi autem erunt primi novissimi; et novissimi primi.* „Hæc omnia, ſunt verba Theophilacti *a*); in persecutionibus possident ſancti, hoc est, quod dicit *cum persecutionibus etc.* id est, persecutionem passi et male affecti, atque afflicti. Unde et qui ultimi in hoc ſæculo videntur propter afflictiones et persecutiones, erunt primi propter ſpem in Deum.“ Consequenter vero hæc dicuntur ad allatum ex S. Marco locum de illis, qui relictis omnibus Christum ſecuti centuplum nunc in tempore percipiunt cum persecutionibus: quibusve mundus crucifixus esse debet, et ipsi mundo; ſecus vero merito nos terrent Christi verba: *Multi autem erunt primi novissimi.* Vid. Cap. LIII. de angusta porta.

a) *T. I. p.* 226.

CAPUT XCVI.

cœnam venire detrectant?" Postquam multis S. Pater excusationes explicasset, tandem omnia recolligens ad illud I. Jo. II. 16. *Quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ.* „Concupiscentia carnis ait: *uxorem duxi.* Concupiscentia oculorum: *quinque iuga boum emi.* Ambitio sæculi: *villam emi.*" Videamus iam quid spretus Dominus agat: *Tunc iratus paterfamilias dixit servo suo: Exi cito in plateas et vicos civitatis, et pauperes ac debiles, et cæcos, et claudos introduc huc.* Tales sunt homines, ad quos Christus dicit se venisse: *Non opus est sanis medico, sed male habentibus. Non veni vocare iustos, sed peccatores a).* „Sic etiam pauperes, et debiles dicuntur, ut S. Gregorius M. loquitur *b*), qui iudicio suo apud semetipsos infirmi sunt." Talis erat publicanus, et mulier illa in civitate peccatrix: publicani et meretrices, quos dicit Christus præcessuros in regnum Dei *c*). *Et ait servus: Domine factum est, ut imperasti, et adhuc locus est. Et ait Dominus servo: Exi in vias, et sepes, et compelle intrare.* Hoc est quod Ecclesia ad Deum orat, ut nostras etiam rebelles compellat voluntates. Et Christus *d*): *Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit eum.* Nemo porro nostrum, nisi

a) *Matth. IX.* 12. 13. b) *Hom. XXXVI.*
c) *Matth. XIX.* 30. d) *Jo. VI.* 44.

Pharisaica superbia elatus ab eorum se numero eximat, quos iussit homo ille seu filius hominis pauperes, ac debiles, cæcos et claudos introduci. „Audite, monet nos S. Jo. Chrysostomus a), unde vocati sitis: ex trivio. Quinam eratis? Claudi et cæci animo, quod longe gravius est corporis cæcitate. Reveremini vocantis benignitatem, nemoque sit sordidis indutus vestibus, sed quisque nostrum animæ amictum componat.“ Ex illis vero, qui sint veste nuptiali induti, specialiter deinceps laudibus prosequitur, qui ciliciis induuntur, et deserta incolunt, remotiores scilicet, ac expediti magis impedimentis, quæ in parabola notantur: quorum est *deponere pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris*, iuxta apostolum nos porro hortantem b); *Renovamini autem spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, et sanctitate veritatis.* Quæ est vestis nuptialis in Christo, qua iuxta eundem c), *exspoliantes nos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum, eum, qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem eius, qui creavit illum*, quam in Adamo primo amissam, recuperavimus in novissimo, ut idem apostolus vocat Christum d), *sicut portavimus*

a) *Hom. LXIX. in Matth. n. 2, T. VII. p. 682.*
b) *Eph. IV.* c) *Col. III. 9.* d) *I. Cor. XV. 49.*

imaginem terreni, *portemus et imaginem cœlestis*, qui nos cohæredes suos scripsit cœlestis patriæ ad quam conditi suspiramus, *domum non manufactam*, ut vocat D. Paulus *a*), *æternam in cœlis. Nam et in hoc ingemiscimus*, *habitationem nostram*, *quæ de cœlo est*, *superindui cupientes; si tamen vestiti*, *non nudi inveniamur. Nam et qui sumus in hoc tabernaculo*, *ingemiscimus gravati: eoquod nolumus exspoliari*, *sed supervestiri.* Unde in Apocalypsi, qua nuptiæ agni celebrantur: *Beatus*, dicitur *b*), *qui vigilat*, *et custodit vestimenta sua*, *ne nudus ambulet*, *et videant turpitudinem eius.*

Clam nobis non est, unde contraxerimus sensum turpitudinis ex nuditate nostra. Quando post esum pomi vetiti aperti sunt oculi protoparentum nostrorum *c*), cognoveruntque se esse nudos, atque ad vocem Domini Dei, absconderunt se a facie eius in medio paradisi. *Vocavitque Dominus Deus Adam*, *et dixit ei: Ubi es? Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso*, *et timui*, *eoquod nudus essem: et abscondi me. Cui dixit: Quis enim indicavit tibi*, *quod nudus esses*, *nisi quod ex ligno*, *de quo præceperam tibi*, *ne comederes*, *comedisti?* Eiecti nos miseri cum primo Adamo non solum paradiso terrestri, sed etiam cœlesti in vita æterna, iterum vero

a) *II. Cor. V.* 1. *b*) *Apoc. XVI.* 15. *c*) *Gen. III.* 7. *seq.*

restituti per Christum Agnum Dei, qui tollit peccatum mundi: *Gaudeamus, et exultemus, et demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, et uxor eius*, Ecclesia, *præparavit se. Et datum est illi, ut cooperiat se byssino ſplendenti et candido. Byssinum enim iustificationes ſunt Sanctorum. Et dixit mihi: Scribe: Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati ſunt. Et dixit mihi: Hæc verba Dei vera ſunt a*). Doctrina ſcilicet catholica de iustificationibus Sanctorum, in Conc. Tridentino asserta Sess. VI. *De iustificatione.*

CAPUT XCVII.

GAUDIUM IN CONVERSIONE PECCATORUM.

Erant autem appropinquantes ei publicani, et peccatores, ut audirent illum. Et murmurabant Pharisæi, et ſcribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit, et manducat cum illis. Et ait ad illos parabolam istam, dicens: *Quis ex vobis homo, qui habet centum oves: et si perdiderit unam ex illis, nonne dimittit nonaginta novem in deserto, et vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam? etc.* Luc. XV. 1.

Ob quos Christus venit in mundum.

Tumidi ſua iustitia Pharisæi et ſcribæ, nec intelligentes iustitiam Dei et benignita-

a) *Apoc. XIX. 7. etc.*

tem Salvatoris missi ad oves, quæ perierant domus Israel *a)*, non ferebant accedere publicanos et peccatores, *ut audirent illum.* Murmurantibus vero utut indignis benignissimus tamen Salvator tres parabolas, quarum quævis apta erat, quemvis alium commovere et ad misericordiam flectere, proponit de ove aberrante, drachma perdita, et filio prodigo. In quibus singulis admirabili et adoranda pietate viscera misericordiæ Dei nostri panduntur; atque infinita Dei et Salvatoris nostri benignitas erga nos aberrantes, perditos, et a Patre vagabundos bona paterna dissipantes tenero affectu ob oculos ponitur, dum et pastor inventa ove lætus eam suis ulnis ad gregem reportat: et mulier inventa drachma amicos, et amicas, vicinos, et vicinas convocat ad congratulandum sibi, additque Christus *b)*: *Dico autem vobis, quod ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pænitentiam agente, quam super nonaginta novem iustis, qui non indigent pænitentia.* Quis vero non adorabundus suspiciens miretur in his singulis totam incarnati Verbi Domini ac Salvatoris nostri Jesu Christi breviter perinde et simpliciter, ac adæquate ob oculos poni œconomiam? Tanta fuit primis Ecclesiæ temporibus huius parabolæ de ove perdita existimatio, et tam grata memoria, ut teste

a) *Jo. X. 6. Matth. XV. 24.* *b)* *Luc. XV. 7.*

Tertulliano *a*) pastor ovem perditam in humero gestans in calicibus depingi soleret. Drachmam vero illam evangelicam uno ore SS. Patres interpretantur Dei imaginem nobis inditam, quæ, ut verbis S. Gregorii Nisseni utar, de Virginitate cap. 12. ubi rem insigniter illustrat *b*): „Non plane amissa, sed sub fimo occultata est. Fimus vero, ut arbitror, carnis est interpretanda immundities, cuius sordibus purgatis, atque ablutis perspicuum id fit, quod quæritur: quo invento par est et ipsum, qui invenit, animum gaudere, atque ad ipsius gaudii societatem vicinas adsciscere *c*).

Perinde est de filio prodigo, homine nimirum paternam substantiam in imagine sua, quam ei inspiravit, dissipante, ad patrem redeunte, et cum gaudio et lætitia recepto a tota familia choros agente: „Solus frater audit, utor verbis S. Petri Chrysologi homilia quinta de filio utroque Judæum et gentilem figurantibus *d*), in domo patris symphoniam, audit choros, et introire non vult. Hoc quotidie oculis nostris intuemur. Nam venit Judæus ad domum Patris, id est, ad Ecclesiam, stat foris per invidiam, audit Davidicam cytharam personare, audit ex concentu prophetico

a) *Lib. de Pudicitia c.* 7. *et* 10. *b*) *T. III. p.* 147. *etc.*
c) *Pag.* 150. *d*) *Pag.* 9.

Caput XCVII.

ſymphoniam, ex populorum vario conventu choros audit, et introire non vult per invidiam foris ſtans, dum gentilem fratrem pristinis iudicat et horret ex moribus, ipse paternis bonis se eximit, ipse se paternis excludit gaudiis etc." Quod vero Christo accidit, ut Pharisæi et ſcribæ offensi murmurarent, quia peccatores recipiebat, hoc idem postea apostolis contigit, indignantibus illis, qui erant ex circumcisione, quod Evangelium ad gentes deferretur. Sustinetque ad hunc usque diem gens Judaica personam filii illius ſenioris in parabola, qui cum appropinquaret veniens ex agro, audiretque ſymphoniam et chorum, quodque pater vitulum ſaginatum occidisset, ac parasset epulas, quia ſalvum fratrem recepit: *Indignatus est et nolebat introire. Pater ergo illius egressus cæpit rogare eum*, et hactenus exspectat: nec vana ſpes est, qua freti nos ex filio prodigo præstolari patienter fratrem nostrum ſeniorem debemus, post diuturnum equidem iam tempus, quo illi dixit pater: *Fili tu ſemper mecum es, et omnia mea tua ſunt:* quæ ut aliquando iterum ſint, ſatagere nos oportet, ac rogare instanter cœlestem Patrem; neutiquam vero eis reddere vicem indignationis in caput nostrum, quam illi hactenus ſustinent in ſuo.

CAPUT XCVIII.

USUS FACULTATUM.

Ego dico vobis: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Qui fidelis est in minimo, et in maiori fidelis est: et qui in modico iniquus est, et in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis? Nemo potest duobus dominis servire . . . *Non potestis Deo servire et mammonæ.* Luc. XVI. 9. etc.

Per eleemosynam.

Christus terrenas res ac divitias iniquas dicit, alienas, et minimas: quod nimirum nullius sint momenti iis æstimandæ, qui supernis inhiant et cœlestibus, a mundo hoc alieni, qui est in maligno positus. Hinc dum nos iubens Deus eleemosynas facere dicit: *facite vobis amicos de mammona iniquitatis:* „Velut de alienis, ut cum S. Irenæo loquar *a*), nostra redimentes; de alienis autem dico, non quasi mundus alienus sit a Deo, sed quia huiusmodi dationes ab aliis accipientes habemus, similiter velut

a) *Lib. IV. contra hæreses c.* 30. *n.* 3. *p.* 268.

illi ab Ægyptiis, qui non ſciebant Deum, et per hæc ipsa erigimus nobismetipsis tabernaculum Dei; cum bene enim facientibus habitat Deus, quemadmodum Dominus ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut hi, quando fugati fueritis, recipiant vos in æterna tabernacula.*" Tertullianus parabolam, cuius hæc ſententia epiphonema est, nobis revocat in memoriam, in qua villicus inducitur, qui amotus ab officio, ex bonis domini ſui ſibi amicos, a quibus reciperetur, fecit. „Admonens enim nos, ſunt verba Tertulliani *a*), de ſecularibus ſuffragia nobis prospicere amicitiarum, ſecundum ſervi illius exemplum, qui ab actu ſemotus, dominicos debitores diminutis cautionibus relevat in ſubsidium ſibi. *Et ego*, inquit, *dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniustitiæ;* de nummo ſcilicet, de quo et ſervus ille. Iniustitiæ enim auctorem, et dominatorem totius ſæculi nummum ſcimus omnes: cui famulatam videns Pharisæorum cupiditatem, amentavit hanc ſententiam: *Non potestis Deo ſervire et mammonæ.*" Subdit, nempe evangelista, audientes hæc Pharisæos, qui erant avari, derisisse eum. Mammona vox Syra, quodammodo hic accipitur, ut apud Græcos Plutus deus divitiarum: veluti D. Paulo Eph. V. 3. et Col. III. 5. avaritia dicitur

a) *Contra Marcionem lib. IV. p.* 448.

idolorum seu simulacrorum servitus: in more hoc etiam apud Judæos posito; ut vitia idololatriæ comparentur. Unde palam etiam fit, cur iniquus mammona dicatur, aut mammona iniquitatis; vitio nimirum avaritiæ, contra quod muniens vult nos nobis facere amicos: „Id est, ut S. Gaudentius Brixiensis loquitur *a)*, amicos vobis facite pauperes de terrenis facultatibus, quas iniquitas humanæ avaritiæ sibi vendicat, ne hominibus Dei ex eius rebus quidquam impertiat.“

Fecerat sibi villicus amicos ex bonis domini sui; ideo villicus iniquitatis nuncupatur, quod res alienas sibi usurpasset; laudatur nihilominus, *quod prudenter fecisset: quia filii huius sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt:* Εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν filiorum nimirum huius sæculi; non nisi commodis, et utilitatibus præsentis vitæ intentorum. Quos in hac solertia, in qua parabolæ vis consistit, non in facti perversitate, in exemplum adducit; et ad imitandum proponit Christus filiis lucis, qui curam suam ac sollicitudinem non huic sed futuro sæculo impendunt. Locum hic etiam habere potest, quod S. Augustinus contra Julianum Pelag. dicit *b)*: „Non officiis sed finibus a vitiis secernendas esse virtutes.“

a) Serm. XVIII. *b) Lib. III. n. 21.*

Modo S. Irenæum audivimus, Israelitarum exemplum adducere Ægyptum spoliantium, ex quo auro et argento ipsum etiam tabernaculum fuerit factum, comparatione instituta ad bona illa, quæ ab Ethnicis, seu e sæculo ad Christianos devenerunt. „Necessarie igitur, pergit *a*), hæc in typo præmeditabantur, et tabernaculum Dei ex his fabricatur: illis quidem iuste accipientibus, quemadmodum ostendimus; nobis autem præostensis, qui inciperemus per aliena Deo servire; universa enim, quæ ex Ægypto profectio fiebat populi a Deo, typus et imago fuit profectionis Ecclesiæ, quæ erat futura ex gentibus." Vult autem S. martyr bona præsentis vitæ christianis aliena, quemadmodum spolia Ægypti fuerunt Israelitis, ex quibus iussi sunt tabernaculum construere, ut similiter nos simus in alienis fideles, cum nihil intulerimus in mundum, sintque omnia in morte relinquenda ceu minima respectu bonorum, quæ nos in æterna vita maneant: bona adeoque præsentis vitæ consideranda esse nobis haud propria ac ceu aliena tanquam dispensatoribus a Deo, cuius omnia sunt, quæcunque sunt, commissa, ut iuxta eius voluntatem cum aliis etiam indigentibus illa communicemus. „Dominus hoc loco vult, ut aperte rem Theophylactus exponit *b*), nos docere, ut bene

a) *Ib. n.* 4. *b*) *Comment. in Luc. c.* 16. *T. I. p.* 412.

dispensentur creditæ nobis divitiæ. Et primum hoc discimus, quod non sumus domini divitiarum. Nihil enim habemus proprium, sed dispensatores alienarum rerum sumus, quæ a Domino nobis concreditæ sunt, ut illas bene dispensemus, sicut ipse imperat. At si concreditas divitias non expenderimus iuxta mentem Domini, et abusi fuerimus illis in nostrum luxum, accusabimur. Etenim voluntas Domini est, datis uti in usus conservorum non in proprias delicias. Porro qui accusantur, et destituuntur a dispensatione divitiarum, hi sunt, qui ex hac vita emigrant, quando scilicet et rationem dabimus de dispensatione, cum destituti fuerimus." Pertinet quoque huc parabola de epulone, et Lazaro. S. Anselmus ostendit, quomodo omnes divitiæ sæculi divitiæ iniquitatis appellari possint: "Quia, ait *a*), cum a Deo pro omnibus sint creatæ, has sibi nonnulli, quamvis iusto labore, iniqua tamen cupiditate congregant; et quas nulli tribuunt, has indigentibus quodammodo tollunt, dum eas in usum eorum venire non sinunt. Licet ergo iustis, ut dictum est, laboribus acquisitæ, vel in patrimonio a religiosis parentibus acceptæ: tamen divitiæ *iniquitatis* sunt, quia iniquum est, id est, ab æquitatis regula discordans, ut alius divitiis superabundet, alius autem egeat. De

a) *Hom. XII. p.* 184.

CAPUT XCIX.

quibuscunque ergo divitiis fæculi eleemosynæ fiant, de divitiis *iniquitatis* funt. Itaque non iam inique fed iuste conquiramus divitias, ex quibus iustas faciendo eleemosynas, fanctos pauperes nobis adquiramus *amicos*, ut ipsi nos fecum recipere dignentur *in æterna tabernacula.*"

CAPUT XCIX.

CASTITAS SEU CONTINENTIA VOLUNTARIA.

Sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat. Matth. XIX. 12.

Donum Dei in Ecclesia Dei.

Verba hæc Christi *qui potest capere, capiat*, ad captum erant apostolorum, eorumque omnium deinceps in Ecclesia qui propius ministerio facro erant admovendi, exemplo Christi quoque, et eius virgineæ matris profitentis angelo: *quoniam virum non cognosco.* „Quod profecto non diceret, funt verba S. Augustini *a)*, nisi virginem se ante devovisset." Ad propositum S. Hieronymus contra Jovinianum cœlibatus hostem: „Christus, ait, virgo, virgo Maria, utriusque fexus virginitatem dedicavere. Apostoli

a) Lib. de Virginitate.

vel virgines, vel post nuptias continentes, episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in æternum pudici."

Cum Christus discipulis indissolubilis matrimonii leges exposuisset, dicunt illi: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere:* ob incommoda nempe matrimonii; Christus vero eorum animos altius evehit a carne ad spiritum donumque continentiæ propter regnum cœlorum susceptæ, quod iam, cuius esset donum, sapiens noverat, *quoniam*, ait *a*), *aliter non possem esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum.* Generatim loquitur de *gratia*, quæ est iuxta apostolum Eph. VI. 24. *cum omnibus, qui diligunt D. N. J. C. in incorruptione.* Id quod singulariter Christus de dono continentiæ seu castitatis dicit: *Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est:* „Et se, ut rem exprimit Tertullianus *b*), spadonatui assignant propter regnum Dei tam fortem, et utique permissam voluptatem sponte ponentes." S. Hieronymus contra Jovinianum virginitatis hostem locum hunc Evangelii versans de eunuchis, „quos, inquit *c*), castravit

a) *Sap. VIII.* 21. *b*) *De cultu fœminarum Lib. II.* *c.* 9. *p.* 158. *c*) *Lib. I. n.* 12.

non necessitas, sed voluntas." Ad S. Clementis I. S. Petri in Romana sede successoris epistolas provocat, in quibus „omnem pæne sermonem suum de virginitatis puritate contexit." Quas etiam S. Epiphanius Hæres. XXX. n. 15. aperte designat, dum refert S. Clementem „in epistolis circularibus, quæ in sacrosanctis Ecclesiis leguntur, Ebionæos modis omnibus redarguisse. Etenim, subdit, virginitatem ipse edocet, et isti repudiant." Prostant epistolæ hæ S. Clementis *a)* nostra iterum ætate in lucem protractæ de continentium in Ecclesia primitiva statu: ut apostolum prætercam, cuius erat celebratissima discipula virgo et martyr B. Thecla *b)*; eiusque nomine apud S. Methodium in convivio decem virginum est cæteris prolixior oratio VIII. panegyrica de virginitate. S. Theclæ, in qua Ecclesia celebrat primitias martyrum in sexu muliebri, licet iungere S. Philippi apostoli filias, quarum duæ Hierapoli, teste Polycrate in epist. ad Victorem P. apud Eusebium in virginitate consenescentes cum patre sepultæ sunt *c)*, tertia Ephesi, ubi spiritualem quandam vitam duxit; diversus est hic Philippus ab eo, qui Act. XXI. 8. vocatur *evangelista, qui erat unus ex septem diaconis* quos inter Act.

a) *T. I. Bibl. PP. Ed. Venetæ p.* 111. *b)* *T. III. Bibl. PP. p.* 714. *c)* *Hist. Eccl. Lib. III. c.* 31.

VI. 5. nominatur. *Huic autem erant quatuor virgines prophetantes.*

De virginum seu continentium in primitiva Ecclesia copia S. Justinus M. in apologia I. ad Antoninum pium, et Athenagoras in legatione sua insigne virginitatis testimonium reddunt ad sanctitatem religionis christianæ ostendendam, commendandamque. Constat enim ethnicis etiam admirationi fuisse *hanc venerandam ac cælestem professionem*, ut S. Athanasius in Apol. ad Constantinum Imp. vocat *a)*, certumque esse dicit, eam religiose nisi duntaxat apud nos christianos non excoli. „Hoc enim, subdit, maximum est argumentum, certam et veram apud nos esse religionem." Hæc S. Athanasius ad Constantinum M. de quo Eusebius in eius vita l. IV. „Virginum chorum, inquit, tantum non adorabat: isthic habitare Deum, cui se puellæ devoverant, arbitrabatur."

De hoc singulari religionis nostræ ornamento iam laudatus S. Justinus M. Imperatorem ethnicum allocutus: „Ac multi quidem, inquit, et multæ sexaginta et septuaginta annos nati, qui a pueris Christi disciplina imbuti sunt, incorrupti perseverant;

a) *Num.* 33.

talesque in omni hominum genere monstraturum me profiteor." Semper inter prima legis evangelicæ decora flos illibatæ castitatis enituit eorum, qui vel ministerio ſacro, vel alias totos, totoque ſese corpore et animo Deo devoverunt, iuvenes et virgines, ſenes cum iunioribus, quales continentes post Tertullianum de velandis virginibus, et S. Cyprianum de habitu virginum, ex antiquis SS. PP. Athanasius, Gregorius Nazianzenus et Nissænus, Basilius, Ephrem, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus etc. ſingularibus de virginitate libris celebrarunt. Quis vero SS. Patrum est, qui angelicam hanc virtutem laudibus non celebraverit, commendaveritque? Unde tantus ſacratarum nullo non tempore virginum numerus, ut S. Gregorius M. in una urbe Romæ tria numerarit millia, quarum pietati in acceptis fert, quod urbs prædæ barbarorum obsessa non cesserit.

Jam iniecimus mentionem prolixæ orationis in laudem virginitatis ſub S. Theclæ nomine inter virgines protomartyris apud Methodium in convivio virginum ubi orationem primam Marcella ſic auspicatur *a*): „Magna ſupra modum, atque miranda, gloriosaque res est virginitas: ac si palam loquendum, ex ſacrarum ſcripturarum nutu ſensuque in-

a) *L. c. p.* 673.

corruptionis uber, eiusque flos ac primitiæ est. Una hæc optima, honestissimaque professio. Unde et Dominus eos potissimum in regnum cœlorum ingressuros pollicetur, qui ipsi seipsos castraverunt, ubi in Evangeliis eunuchorum differentias tradit." Hic virgo ipsa perorans inducitur, S. Cyprianus vero virgines allocutus: „Flos est ille, inquit *a*), ecclesiastici germinis, decus, atque ornamentum gratiæ spiritalis, læta indoles, laudis et honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago respondens ad sanctimoniam Domini, illustrior portio gregis Christi. Gaudet per illas, atque in illis largiter floret Ecclesiæ matris gloriosa fœcunditas: quantoque plus copiosa virginitas numero suo addit, tanto plus gaudium matris augescit. Ad has loquimur, has adhortamur affectione potius, quam potestate: non quod extremi et minimi, et humilitatis nostræ admodum conscii aliquid ad censuram licentiæ vindicemus, sed quod ad sollicitudinem magis cauti, plus de diaboli infestatione timeamus. Neque enim inanis hæc cautio est, et vana formido, quæ ad salutis viam consulit, quæ dominica et vitalia præcepta custodit, ut quæ se Christo dicaverint, et a carnali concupiscentia recedentes tam carne, quam mente se Deo voverint, consument opus suum magno

a) *De habitu virginum n.* 3. *p.* 68.

præmio destinatum;" nec ornari iam aut placere cuiquam velint, nisi Domino suo, a quo mercedem virginitatis exspectant, dicente ipso: *Non omnes capiunt verbum, sed illi quibus datum est. Sunt enim spadones, qui ex utero matris sic nati sunt, et sunt spadones, qui coacti sunt ab hominibus, et sunt spadones, qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum.*" Quodvis genus succincte S. Hilarius in h. l. describit. „Nobis, inquit *a*), circa eunuchos sermo sit et voluntas. In uno posuit naturam, in altero necessitatem, in tertio voluntatem: naturam in eo, qui ita nascitur: necessitatem in eo, qui ita factus est: voluntatem in illo, qui spe regni cœlestis talis esse decreverit: cui nos similes effici, si tamen possimus, admonuit." Scrupulum de possibilitate ex ipso S. doctore atque D. Paulo in nota adiecta exemit editor; explicans vero S. Isidorus Pelusiota: „Quod, inquit, de virginitate dictum est: *Non omnes capiunt sermonem hunc, sed quibus datum est:* id non est eo sensu dictum, quasi quibusdam sorte quadam arcana tributum sit (nam si ita esset, non proposuisset ipsis præmium regnum cœlorum) sed ut ostendat, primum quidem divino auxilio indigere eos, qui istud in natura excellentius certamen susceperunt: deinde quod cœlitus hoc consilium descendat, non lege

a) *Comment. in Matth. Cap. XIX. n. 2. p. 702.*

sanciens, sed suasione et exhortatione utens; tertio, quod detur hæc facultas virginitatem colendi iis, qui intemperantia superiores extiterint, qui pretiosum illum thesaurum ieiuniis atque vigiliis conservaverint, nec semetipsos feræ belluæ per ignaviam et delicias prodiderint. Nam si secundum sortitionem quamdam daretur, supervacaneum esset præmium (quod virginitatis cultoribus est propositum) sed illis datur, qui accipere volunt. Illis enim, qui nolunt, nemo erit, qui sit daturus." S. Thomas hoc explicat exemplo ducis exercitus, qui quando capienda est civitas, dicit *a*): „Qui intrabit civitatem, dabitur ei hoc vel illud: sicut dicit David Joab. Sic qui potest capere et continere, capiat, et non se retrahat." Paucis verbis simplicissimaque sententia angelicus hic nobis explicat doctor, angelicam illam vivendi normam secundum consilia evangelica, non voluntariam tantum castitatem, verum etiam spontaneam paupertatem, et perfectam obedientiam, cuius consummatum prototypon Christus in se et apostolis suis primum reliquit; aptissima vero comparatione nobis ob oculos ponit D. Thomas exemplo belliducis, voluntarios sibi segregantis milites ad expugnandam civitatem, quam hic cœlestem intelligimus, siquidem a diebus Joannis, quando consilia

a) *In Matth. XIX. T. III. p.* 250.

CAPUT C.

hæc obtinere cœperunt, in veteri testamento incognita, *regnum cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*, prout supra ad rem Cap. LVII. hunc locum præsertim ex S. Ambrosio explicavimus: tum illum etiam Cap. LIII. de angusta porta, parallelum huic alteri de regno cœlorum vim patiente, ut apud Lucam habetur his verbis: *contendite intrare per angustam portam:* quod est vim sibi inferentium ac pugnantium contra legem illam peccati, de qua conquestus apostolus Rom. VII. 24.: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum.*

CAPUT C.

TESTIMONIUM RESURGENTIS A MORTUIS NON ADMISSUM.

Ait illi (diviti in inferno) Abraham: Habent Moysen et prophetas: audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi: *Si Moysen et prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Luc. XVI. 29. etc.

In Christo, et Lazaro.

Non conveniunt inter se interpretes historiane sit, quæ narratur in Evangelio de

divite epulone et paupere Lazaro, an parabola, quod certe nomen parabolæ hic non, ut alias, prænotatur. Auctori responsionum ad orthodoxos in apendice operum S. Justini M. ὑποτύπωσις potius esse dicitur, quæ est rhetoribus res vera variis coloribus adumbrata ad eloquentiæ ornatum, ac vim, quæ ſane admirabilis hic est ac ſublimis ex historia evangelica alterius in Evangelio Lazari (quem Christus ſuscitavit a mortuis) et Christi ipsius resurgentis. Rogat dives Abraham, ut aliquem mittat in domum patris ſui, ne et fratres ſui veniant in hunc locum tormentorum, absterrendi, si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiamque acturi. Quid vero accommodatius esse poterat ad Judæos confundendos responsione Abrahæ: *Si Moysen et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Judæi quippe qui iis, quæ de Christo Moyses et prophetæ prædixerunt, non crediderunt, non ſolum resuscitato Lazaro et Christo resurgenti non adhibuerunt fidem, verum etiam Lazarum occidere voluerunt; militibus vero custodibus ſepulcri dominici pecuniam dederunt, ut testarentur ipsis dormientibus ſustulisse corpus discipulos, quos etiam de resurrectione Christi testimonium reddentes acerrime ſunt persecuti, prout S. Jo. Chrysostomus eloquenter edisserit in homilia de *Lazaro et divite*,

illud etiam observans, quod gravior sit scripturarum et prophetarum doctrina, quam si quis à mortuis resuscitatus renuntiet: „Nam, inquit, angelorum herus, mortuorum pariter ac viventium dominus ipse eas condidit." Hoc S. Gregorius M. ex ipsa doctrina veteris et novæ legis adhuc amplius stringit: „Quia nimirum, ait *a*), qui verba legis despiciunt, Redemtoris præcepta, qui ex mortuis resurrexit, quanto subtiliora sunt, tanto hæc difficilius implebunt. Minus est enim quidquid per legem dicitur, quam hoc quod per Dominum iubetur. Illa enim dari decimas præcipit; Redemtor vero noster ab his, qui perfectionem sequuntur, omnia dimitti iubet. Illa peccata carnis resecat; Redemtor vero noster illicitas cogitationes etiam damnat. *Si ergo Moysen et prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent:* quia hi qui viliora legis præcepta implere negligunt, Salvatoris nostri mandatis altioribus obedire quando convalescunt? Et nimirum constat, quia cuius implere dicta renuunt, ei procul dubio credere recusant."

Cum Christus initium signorum fecisset in Cana Galileæ Jo. II. ac paulo post, dum prope esset pascha Judæorum, ascendens Hierosolymam zelo domus Patris sui accen-

a) *Lib. II. Hom. XL. n.* 9. *p.* 1658.

sus vendentes templo eiecisset, peterentque ab eo ſignum, quod hæc faceret, is in ipso ſtatim hoc prædicationis exordio mox eis resurrectionem ſuam ſub templi ſchemate dènunciavit, *et dixit eis: Solvite templum hoc, et in tribus diebus excitabo illud.* Idem deinceps non ſemel fecit, Jonæ proposito exemplo. At illi nullam horum omnium rationem habuerunt: dum demum ipsi *eius discipuli, cum resurrexisset a mortuis, recordati ſunt, quia hoc dicebat*, de templo corporis ſui, *et crediderunt ſcripturæ, et ſermoni, quem dixit Jesus*; Judæi tamen haud ignari prædixisse Christum resurrectionem, conveniunt Pilatum *dicentes a): Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam. Jube ergo custodiri ſepulcrum: . . . ne forte veniant discipuli eius, et furentur eum, etc.* Si unquam alias hoc certe ſolo facinore indignos se reddebant, quibus se manifestaret Christus resurgens: quod tamen fecerant quidam de ipsis illis custodibus, quos illi ad ſepulcrum constitui petebant a Pilato, qui, ut Matth. XXVIII. 11. *venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus ſacerdotum omnia, quæ facta fuerant.* At illi corruperunt custodes pecunia, ut dicerent, discipulos nocte venisse, ſeque dormientibus furatós esse corpus. Cuius rei luculentum habetur apud Justinum M. testimonium in dialogo cum Tryphone Judæo n. 108. delectos a

Judæis homines missos per universum orbem, qui testarentur discipulos nocte Christum e monumento ſurripuisse: „decipi ab illis homines, dum eum a mortuis resurrexisse, et in cœlum ascendisse dictitant."

CAPUT CI.

UBI FUERIT CORPUS, ILLIC CONGREGANTUR ET AQUILÆ.

Dico vobis: In illa nocte erunt duo in lecto uno; unus assumetur, et alter relinquetur: duæ erunt molentes in unum; una assumetur, et altera relinquetur: duo in agro; unus assumetur, et alter relinquetur. Respondentes dicunt illi: Ubi Domine? Qui dixit illis: *Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ.* Luc. XVII. 34. etc.

Romani in excidio urbis Hierosolymitanæ.

Interrogatus est Christus a Pharisæis *a*): *Quando venit regnum Dei?* Quod dupliciter accipi potest de regno Christi, Messiæ in terra ſeu Ecclesia, et æterno cum Christo in cœlis. Breviter autem respondet Christus Pharisæis: *Non venit regnum Dei cum observatione: neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Non

a) *Luc. XVII.* 20.

venit, quod Judæi ſperabant, regnum Dei cum observatione, id est, cum ſplendore externo, pompaque regia, ac potestate, qua fingebant Meſsiam ſubiecturum ſibi gentes et dominaturum in ſolio David a mari usque ad mare: nec animadvertebant ad verba Christi, queis ipsis regnum ſuum denunciat: *Ecce enim regnum Dei intra vos est.* Conversus igitur ad discipulos ſuos multa eis prænunciat post mortem ſuam tum ipsis, cum etiam genti Judaicæ ac demum universo generi humano eventura ſubito ac insperato: genti quidem Judaicæ excidium urbis Hierosolymitanæ post adventum ſuum in orbem; generi humano eversionem orbis ante adventum ſuum ad iudicium extremum, quæ duo ceu figura et figuratum hic et alibi coniunguntur.

De his igitur cum disseruisset hic Christus: *Respondentes dicunt illi: Ubi Domine? Qui dixit illis: Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ a).* Græce πτῶμα habetur, ſeu cadaver apud Matthæum *b)* quod passim ipsum Christi cadaver ſeu Christum Hierosolymis occisum interpretantur: ad cuius urbis excidium etiam hæc dictio refertur apud Lucam et Matthæum, qui mox post eam incipit de excidio orbis loqui, uti etiam Marc. XIII. 24. Luc. XXI.

a) *Luc. XVII.* 36. 37. b) *Matth. XXIV.* 28.

CAPUT CI.

25. postquam iam destructionem templi prædixerat discipulis seorsim eum interrogantibus, ut plenius apud Matthæum legitur: *Sedente autem eo super montem Oliveti accesserunt ad eum discipuli secreto dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt, et quod signum adventus tui, et consummationis sæculi;* Christus autem nunc distincte de alterutro loquitur; nunc promiscue de utroque, excidio urbis et orbis, ut nos etiam ex Judæorum facto cautos circumspectosque reddat, atque ad vigilandum sollicitos, prout in conclusione sermonis speciatim monet Marc. XIII. 37. *Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate.* Deuteronomii vero XXVIII. ubi fata Judaicæ gentis prædicuntur, luculenta habetur posteriore capitis illius parte prophetia, ac veluti historica eorum narratio, quæ a proprio suo scriptore Josepho de obsidione et excidio urbis Hierosolymitanæ, ubi ipse Josephus Judæus scriptor rerum Judaicarum spectator adfuit, accidisse perhibetur. Deut. XXVIII. 49. autem hæc inter alia leguntur: *Adducet Dominus super te gentem de longinquo, et de extremis terræ finibus, in similitudinem aquilæ volantis cum impetu: cuius linguam intelligere non possis.* Quæ sane verba nos iam, post tot præsertim sæcula dispersæ gentis veluti palpamus convenire aquilæ Romanæ, non aliis, a quibus prius pressi, aut subacti sunt monarchiis Orientalibus,

de quibus dici non potuisset, ab extremis terræ finibus esse, quarum linguam intelligere non potuerint. Hæc Judæos attinent excidiumque eorum urbis.

Caput CI.

Electi in excidio orbis ac contemplatione divina.

Quodsi ulterius progrediamur ad nos iam quod attinet, qui excidium orbis exspectamus, uno ceu ore SS. PP. interpretes huius loci in bonum omen accipiunt aquilas acutissimi visus ac volatus altissimi, qui veluti iam nunc ad corpus Christi in eucharistia ardenter feruntur, et volant, cœlestiumque rerum contemplatione in sublime elati aspirant in cœlum, ubi Christus resurgens cum suo corpore est ad dexteram Patris, ita aliquando sint in resurrectione mortuorum Christo ad iudicium venturo occursuri, ut dicit apostolus *a*): *Nos, qui vivimus, . . . simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, et sic semper cum Domino erimus.* S. Hilarius etiam locum, ubi sit apparituros, designans ad h. l. *b*) „Sanctos, inquit, de volatu spiritalis corporis aquilas nuncupavit.: quorum congregantibus angelis, conventum futurum in loco passionis ostendit. Et digne illic claritatis adventus exspectabitur, ubi nobis gloriam æternitatis passione corporeæ humilitatis operatus est.“ Cui interpretationi

a) *I. Thes. IV.* 16. *b*) *Comment. in Matth. c.* 25. *n.* 8. *p.* 731.

lucem fœnerantur, quæ in eundem locum S. Hieronymus commentatur *a*): De exemplo naturali, quod quotidie cernimus, Christi instruimur sacramento. Aquilæ et vultures etiam trans maria dicuntur sentire cadavera, et ad escam huiusmodi congregari. Si ergo irrationabiles volucres naturali sensu tantis terrarum spatiis, et maris fluctibus separatæ, parvum cadaver sentiunt, ubi iaceat: quanto magis ad eum, cuius fulgur exit ab Oriente, et paret usque ad Occidentem? Possumus autem corpus, id est, πτῶμα quod significantius latine dicitur cadaver ab eo, quod per mortem cadat, passionem Christi intelligere, ad quam provocamur: ut ubicumque in scripturis legitur, congregemur, et per illam venire possimus ad verbum Dei, ut et illud: *foderunt manus meas, et pedes meos.* Et in Isaia: *Sicut ovis ad victimam ductus;* et cætera his similia. Aquilæ autem appellantur sancti, quibus innovata est iuventus ut aquilæ: et qui iuxta Isaiam plumescunt, et assumunt alas, ut ad Christi veniant passionem." S. Ambrosius enarratione in Psalm. XLVIII. n. 23. legit loco corporis seu cadaveris *ruina.* Audi dicentem, inquit *b*), *ubi ruina, ibi et aquilæ;* id est, ubi ruina, ibi et resurrectio. Ruina vacua firmitatis est: resurrectio plenitudo vivendi est."

a) *Lib. IV. in Matth. T. IV. p.* 116. *b*) *T. I. p.* 953.

In h. l. vero apud Lucam: „Itaque, commentatur *a*), prius, quae sint aquilae coniiciamus, ut, quod sit corpus, definiamus. Justorum enim animae aquilis comparantur, quod alta petant, humilia derelinquant, longaevam ducere ferantur aetatem. Unde et David animae suae dicit: *Renovabitur sicut aquilae iuventus tua.* Si igitur intelleximus aquilas, de corpore iam dubitare non possumus, maxime, si meminerimus, quod a Pilato Joseph corpus acceperit. Nonne tibi videntur aquilae circa corpus Maria Cleophae, et Maria Magdalene, et Maria mater Domini, apostolorumque conventus circa Domini sepulturam? Nonne tibi videntur aquilae circa corpus, quando veniet cum intelligibilibus nubibus Filius hominis, *et videbit eum omnis oculus, et qui eum compunxerunt*? Est etiam corpus, de quo dictum est: *Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus.* Circa hoc corpus aquilae sunt, quae alis circumvolant spiritalibus. Sunt et circa corpus aquilae, quae credunt Jesum in carne venisse; quia omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, de Deo est. Ubi ergo fides, ibi sacramentum, ibi diversorium sanctitatis. Est etiam corpus Ecclesia, in qua per baptismi gratiam renovamur spiritu, et occidua

a) *Lib. VIII. n. 55. p.* 1484.

CAPUT CI.

senectutis in redivivas reparantur ætates.“ Ex græcis SS. Patribus breviter S. Chrysostomus in h. l. apud Matthæum de signis adventus Christi: „Aliud porro, inquit *a*), signum dicit, *ubi corpus, ibi et aquilæ;* angelorum, martyrum, et sanctorum omnium coetus significat.“ S. Cyrillus Alexand. Comment. in Joannem *b*), quærens „quomodo suum corpus ipse Salvator cadaver nominat? Alicubi enim ait: *Ubicunque fuerit cadaver, ibi congregabuntur aquilæ.* Ad illud, inquit, respondemus, Christum de suo corpore hæc non dixisse, sed in modum parabolæ, sanctos ad se tunc temporis venturos significare, cum denuo nobis apparebit cum sanctis angelis in gloria Patris sui. Quemadmodum enim, inquit, carnivorarum avium greges stridentibus alis in cadavera devolant, sic etiam vos ad me convolabitis. Quod sane Paulus quoque nobis declarat his verbis: *Canent enim tuba, et mortui resurgent incorrupti.* Et alibi: *Et in nubibus rapiemur obviam Christo in aëra; et sic semper cum Domino erimus.* Nihil ergo rationi veritatis officit, quod ex similitudine ad rem exprimendam traductum est.“

Quæ hactenus recensuimus SS. Patrum dicta proprie pertinent ad allegoricam, my-

a) *Hom. LXXVI. n.* 3. *T. VII. p.* 735.
b) *T. IV. p.* 143.

sticamque interpretationem Matth. XXIV. 28. et Luc. XVII. 37. siquidem sententia illa Christi: *Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ* (quæ creditur esse proverbium apud Judæos frequentatum, connectiturque sermoni Christi de excidio urbis Hierosolymitanæ) extendatur etiam ad excidium eodem sensu familiari SS. Patribus ad ædificationem fidelium in pietate composito, orbis in consummatione sæculi; generalius accipitur de vocatione gentium electione et gloria sanctorum cum Christo a S. Irenæo M. ad illud Isa. XLIII. 5. etc. *Ab Oriente attraham semen tuum etc.* „Hoc ideo, ait a), quoniam *ubicunque est cadaver, illuc congregabuntur et aquilæ* participantes gloriæ Domini: qui et formavit, et ad hoc præparavit nos, ut dum sumus cum eo, participemus gloriæ eius.“ Nec abludit S. Jo. Chrysostomus ad eos rem referens, qui mensæ cœlestis in terra fiunt participes, ut supra S. Ambrosius, et alii, qui pie animant, nos aquilas in hac vita factos ad ipsum cœlum evolare „Charitate ferventi, iuxta S. Chrysost. in illud b): *Ubi enim cadaver, illic et aquilæ.* Cadaver vocans, ait, Domini corpus propter mortem: nisi enim ille cecidisset, nos non resurrexissemus. Aqui-

a) *Lib. IV. contra Hæres. c. 14. n. 1. p. 244.* b) *T. X. Hom. XXIV. in Epist. I. ad Cor. c. 10. n. 3. p. 216.*

Caput CI.

las autem appellat, ut ostendat, ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc corpus accedit, et nihil cum terra ei debere esse commune, neque ad inferiora trahi, ac repere, sed ad superiora semper volare, et in solem iustitiæ intueri, mentisque oculum altissimum habere. Aquilarum enim, non graculorum hæc est mensa. Et tunc occurrent e cœlis descendenti, qui nunc digne fruuntur, quemadmodum qui indigne, extrema patientur.“ Et S. Isidorus Pelusiota Chrysostomi discipulus: „Quoniam, inquit *a*), beatæ vitæ sedem nobis rerum omnium architectus ac dominus habitationem in Eden præbuerat, ob levitatem autem animi, atque impostoris improbitatem ea exturbati et deiecti, atque in ærumnosam terram, et gravem acerbamque peregrinationem proiecti sumus: idcirco Christus eos ex nobis, qui pennas rursum induerint, atque terrena et abiecta hac vita relicta ad cœlestis vitæ fastigium accesserint, ad illum locum collecturum se pro sua bonitate pollicitus est. Atque illud est, quod quæsivisti, ubi est cadaver, illic congregabuntur et aquilæ; hoc est, ubi ob intemperantem gustum clades extitit, illic victoria per inediam et continentiam, quam natura protulit, et excoluit, parta est.“ S. Augustinus inter alias selectas in Mat-

a) *Lib. I. Epist.* 282. *p.* 76.

thæum quæstiones discutiens: „Quod, inquit a), Dominus dicit, *ubi fuerit corpus*, *illo congregabuntur aquilæ*, id est, in cœlum, quo hinc ſecum levavit corpus in homine ſuſcepto: quod etiam cadaver ideo appellatum est, quia moriturus hæc loquebatur. *Illo congregabuntur aquilæ*, dictum est de ſpiritalibus, qui eius passionem, humilitatemque imitando, tamquam de eius corpore ſaturantur. Corpus enim propter humilitatem pro nobis passionemque ſuſcepit.“ S. Gregorius illud Job XXXIX. 28. etc. huc trahit, ubi aquila ex præruptis inaccessis rupibus dicitur contemplari escam, et de longe oculos eius respicere, et ubicunque cadaver fuerit, ſtatim adesse: „Quod autem hic, ſcribit b), de hac aquila dicitur: ubicunque cadaver fuerit, ſtatim adest; hoc de egredientibus animabus fieri veritas ſpondit, dicens: *Ubicunque fuerit corpus*, *illic congregabuntur et aquilæ*. Ac si aperte dicat: Qui cœlesti ſedi incarnatus Redemtor præsideo, electorum quoque animas, quum carne ſolvero, ad cœlestia ſublevabo.“ Ven. Beda in h. l. c): „Ubicunque ergo fuerit Dominus corpore, illo congregabuntur electi, qui eius passionem, humilitatemque imitando tanquam de eius carne ſaturantur, quorum per resurrectionem re-

a) *Quæst. XLII. T. III. P. II. p.* 247. b) *Lib. XXXI. Moral. in Job. T. I. p.* 1044. c) *T. V. p.* 390.

novabitur ut aquilæ iuventus.“ Quod ibidem Beda de reprobis dicit, clariús breviusque apud Theophilactum legitur in h. l. „Hoc est, inquit *a*), ubi Filius hominis, illic et ſancti eius leves, et in ſublime volantes: ſicut peccatores graves, qui et infra relinquentur. Nam ſicut iacente cadavere omnes carnivoræ volucres advolant: ita et ubi Filius hominis propter nos mortuus, et in casum positus de cœlo apparuerit, omnes ſancti congregabuntur, et ipsi angeli.“

Ad literalem magis quandam allegorici quidem huius loci explicationem ſupra in *divina Evangelii Christi Verbi incarnati œconomia* T. I. c. XXIV. p. 154. digitum intendimus, habito ſingulari respectu ad ſperatam in novissimis diebus Judæorum (ceu renovata ut aquilæ iuventute eorum) conversionem ad Christum, coniunctam cum utriusque reipublicæ tunc futura catastrophe: repullulante veluti atque reflorescente in Judæis Ecclesia temporibus illis, de quibus Christus, *Filius hominis cum venerit, putas fidem inveniet in terra?*

a) *T. I. p.* 431.

CAPUT CII.

DEUS VINDEX ELECTORUM SUORUM.

Quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens sugillet me. Ait autem Dominus: Audite, quid iudex iniquitatis dicit: *Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Luc. XVIII. 5. etc.

Adversus persecutores Ecclesiæ.

Mirum videatur, quomodo ultima hæc verba, quæ pertinent ad apostasiam illam, quæ præcedet tempus illud, quando Christus venturus est iudicare vivos et mortuos, connectantur cum parabola de iudice illo, quem vidua quædam incessanter sollicitabat, *dicens: Vindica me de adversario meo: et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi Deum non timeo, nec hominem revereor: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam.* Mulierem hanc Ecclesiam Christi repræsentare dubium non relinquunt verba illa Christi, quæ sequuntur: *Deus autem non faciet vindictam electorum*

ſuorum clamantium ad se die ac nocte? Est enim clamor hic electorum in Ecclesia militante ſub continuis pressuris in hoc ſæculo afflictorum: *quia omnes, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur a).* Semper hoc experta est Ecclesia, experiturque ſtatu presso etiam eluctata ſub christianis principibus, et experietur *per multum tempus* illud, quod intercedit usque ad diem iudicii: dum interim plerumque ingruunt tempora, quibus, qui rerum potiuntur in terris, ſimiles iudici illi ſese præbent, qui *erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, et hominem non reverebatur;* ſuntque electi relicti ferociæ et petulantiæ adversariorum ſuorum, Ecclesia quasi vidua, Christo ſponso tardante, clamat, gemit, ſuspirat; ſed ad ſponsum ſuspirat, opem implorat contra persecutores Ecclesiæ in causa ſponsi unice amati et amantis, qui dixit apostolis ſuis, *non relinquam vos orphanos, veniam ad vos;* cum plena fiducia, orat, et implorat iustum iudicem, ut ſuam, Ecclesiæ ſuæ agat causam: *Vindica me de adversario meo;* interim certa et ſecura vel ex ipsa hac parabola de iudice iniquitatis, ut vocat Christus; quemadmodum alibi etiam haud abſimili comparatione erigimur ad certam in petitionibus nostris ad eum fusis ponendam ſpem: *Si ergo,* inquit *b), vos, cum ſitis*

a) *II. Timoth. III.* 12. b) *Luc. XI.* 13.

mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de cœlo dabit ſpiritum bonum petentibus se? Hic autem multo adhuc magis ſtringit comparatio: *Ait autem Dominus: Audite, quid iudex iniquitatis dicit: Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis?* Patientiam habet in electis ſuis, dum tardare visus, eos in præsenti vita patienter ferre facit adversarios suos; electi vero in cœlis, quibus iudicia Dei, quæ nobis abyssus multa, manifesta ſunt, iam tempore persecutionum Apoc. VI. 10. *Clamabant voce magna dicentes: Usquequo Domine, (ſanctus et verus) non iudicas, et non vindicas ſanguinem nostrum, de iis, qui habitant in terra? ... dictum est autem illis, ut requiescerent adhuc tempus modicum etc.* Seu ut parabola habet: *Dico autem, quia cito faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Quid nos ad hæc, qui fidem deficere quotidie magis cernimus? Ecclesiam, quasi viduam a iudice iniquitatis, qui nec Deum timet, nec hominem reveretur, haberi contemptui? Quid in novissimo veniens aget? Repræsentata hodie cernitur parabola hæc in Gallia. *Facta est,* ibi, *quasi vidua domina Gentium a)*, Ecclesia militans regnum Christi in terris. Frustra illa hactenus plorans implorat iudicem in

a) *Thren. I.* 1.

civitate illa, qui Deum non timet, nec hominem reveretur: *Vindica me de adversario meo*, non uno de religionis catholicæ hoste: necdum fatigato iudice iniquitatis.

CAPUT CIII.

NEMO BONUS NISI SOLUS DEUS.

Interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei Jesus: *Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi ſolus Deus.* Luc. XVIII. 18.

Christus Filius Dei.

Admirabili modo Christus una voce et ſuam divinitatem ostendit, et ſuperbiam arguit in hoc principe humanam in nos redundantem ex protoparentibus nostris, qui decepti a dæmone, putantes, quod esu pomi futuri ſint ſicut dii, facti ſunt cum posteris ſuis omnibus mali; princeps autem hic volebat videri bonus: cum enim ei Christus mandata Dei, quæ custodienda essent, proposuisset, respondit: *Hæc omnia custodivi a iuventute mea.* Qua in re ipse mendax videtur Christum arguisse, qui dixerat: *Nemo bonus nisi ſolus Deus.* Habemus hic uno veluti verbo complexam miseram generis humani ab Adamo inde proto-

parente nostro conditionem, ac divinam circa nos œconomiam in Christo, prout D. Paulo vocatur *novissimus Adam. Primus homo*, ſequitur *a*), *de terra, terrenus: ſecundus homo de cælo, cælestis. Qualis terrenus, tales et terreni: et qualis cælestis, tales et cælestes. Igitur, ſicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem cælestis. Hoc autem dico, fratres: quia caro et ſanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit.* Hac doctrina de connata nobis ex primis parentibus nostris corruptione imbutus non erat, qui se omnia mandata a iuventute ſua ſervasse iactabat, infirmitatis ſuæ ac connatæ corruptionis immemor, ut ſumus omnes natura Pelagiani, quos eodem deceptos errore hæreticos postea damnavit Ecclesia; hic vero Christus, dum dicit, neminem esse bonum, nisi ſolum Deum, arguit, dum ſibi tribuit, quod Deus in nobis operatur bonum princeps. „Quoties enim, ut in Conc. Arausicano contra Semipelagianos est definitum, bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur . . . . Nemo habet de ſuo nisi mendacium,“ cuius tacite hic redarguitur a Christo: Ut nos *si dixerimus, quoniam non peccavimus, mendacem facimus eum, et verbum eius non est in nobis b*). Quod fit, quando alium, quam Deum fontem omnis

a) *I. Cor. XV.* 45. *etc.* b) *I. Jo. I.* 10.

boni bonum agnoscimus: quando boni aliquid ſibi, quasi ex ſemetipso, tribuit homo: ita ut nec se magistrum bonum Christus ab eo se vocari patiatur, a quo non nisi homo esse reputatur: quasi dicat: Cum me ſolum agnoscas esse hominem, nisi etiam agnoscas me Filium Dei, quid me vocas bonum, cum ſolus Deus ſit bonus, essentia ſua? uti quidem etiam natura ſua creati a Deo bono, cum *fecerit Deus hominem rectum a)*, boni erant homines, facti ſunt autem mali.

Tantum abest ut Christus his verbis, *quid me dicis bonum*, deitatem ſuam tegere videatur, ut potius principem hunc ad eam agnoscendam alliciat, atque hinc SS. PP. contra Arianos retorquendo, argumento hoc ſint usi. „Deus nempe, ut ſcribit Athanasius Lib. de Incarn. et contra Arianos *b)*, qui ſese annumeravit hominibus ratione carnis ſuæ, hoc dicit, et ad mentem eius, qui se adierat, respondit. Is enim eum duntaxat hominem esse arbitratus est, et non Deum, eaque ipsa est illius responsionis ſententia: Si enim, ait, me hominem duntaxat esse arbitraris, et non Deum; ne me dicas bonum, nemo enim est bonus. Neque enim hominum naturæ competit bonum esse, ſed ſoli Deo."   Obiectionem

a) *Eccl. VII.* 30.   *b*) *Num.* 7. *T. I. P. II. p.* 875.

quam ex hoc loco faciebant Ariani ex professo diluit S. Hilarius: „Ita autem, inter alia ſcribit *a*), arguit se magistrum bonum dici, ut fidem interrogantis potius, quam vel magistri in se, vel boni nomen argueret. Juvenis enim insolens per observantiam legis, et finem legis, qui Christus est nesciens, et iustificatum se in operibus existimans, et non intelligens venisse eum ad oves perditas domus Israel, et impossibile esse legi per fidem iustificationis ſalvare credentes, tanquam communium præceptorum, et in lege ſcriptorum magistrum interrogat Dominum legis, et unigenitum Deum. Detestatus itaque Dominus hanc de se irreligiosæ fidei professionem, quod tanquam magister legis interrogaretur, respondit: *Quid me vocas bonum?* atque ut ſignificaret, quatenus intelligendus et profitendus bonus esset; ſubiecit: *Nemo bonus nisi unus Deus:* non respuens bonitatis nomen, si ſibi hoc tanquam Deo deputaretur." Leg. S. Augustinum in Ps. CXVII. *Confitemini Domino, quoniam bonus.* T. IV. p. 1273. etc.

a) *Lib. IX. de Trinit. n.* 15. *etc. p.* 994.

CAPUT CIV.

PHARISÆUS ET PUBLICANUS.

Dixit autem et ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, et aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent: unus Pharisæus, et alter Publicanus. Pharisæus ſtans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri hominum: raptores, iniusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus. Jeiuno bis in ſabbato: decimas do omnium, quæ possideo. Et Publicanus a longe ſtans, nolebat nec oculos ad cœlum levare: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. *Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum ſuam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur.* Luc. XVIII. 9. etc.

Ille ſuperbia reus, hic reatum agnoscens iustificatus.

Argumentum parabolæ Christus ipse præmittit: *ad quosdam, qui in se confidebant tanquam iusti, et aspernabantur cæteros.* Pharisæum in medium adducit ex genere hominum apud Judæos observantiorum in operibus legis; atque hinc elati erant. Vidimus modo principem de bonis operibus

ſuis gloriantem, nec tamen ut Pharisæus iste cæteros homines aspernantem. Venit Pharisæus ad templum et orat: Gratias agit Deo, videtur adeoque agnoscere beneficium gratiæ Dei, ſed quid, *quia*, inquit, *non ſum ſicut cæteri hominum: raptores, iniusti, adulteri?* Non est dubium, dum ſic audet loqui coram Deo, cui noverat omnia cognita esse, quæ ſunt in homine, immunem eum fuisse ab illis criminibus, quæ enumerat, ſtricte etiam ea fecisse, quæ se dicit observasse, ieiunasse bis in hebdomada, et decimas omnium, quæ possidebat, dedisse, ex quibus etiam erant, quæ poterant redundare in pauperes. Orat, ieiunat, decimas dat. *Bona est oratio cum ieiunio et eleemosyna a).* Sed quomodo ille orat? Nihil Deum rogat, non veniam peccatorum precatur: quia in se confidebat, iustum se reputabat, et aspernabatur cæteros: *Quia*, inquit, *non ſum ſicut cæteri hominum . . . velut etiam hic Publicanus.* „Diceret ſaltem, ſunt verba S. Augustini *b)*, ſicut multi homines. Quid est, *ſicut cæteri homines*, nisi omnes præter me ipsum? Ego, inquit, iustus ſum, cæteri peccatores. *Non ſum ſicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri.* Et ecce tibi ex vicino Publicano maioris tumoris occasio. *Sicut*, inquit, *Publicanus iste.* Ego, inquit, ſolus ſum, iste de cæteris est. Non ſum,

a) Tob. XII. 8. *b) T. V. Serm. CXV. de Verbis Evang. Luc. 18. n. 2. p. 575.*

inquit, talis, qualis iste, per iustitias meas, quibus iniquus non sum. *Jeiuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ possideo.* Quid rogaverit Deum, quære in verbis eius, nihil invenies. Ascendit orare: noluit Deum rogare, sed se laudare. Parum est, non Deum rogare, sed se laudare; insuper et roganti insultare.“ Et paulo post: „Gratias Deo agit, quia non est sicut cæteri homines; et tamen tanquam superbus, et inflatus reprehenditur; non quia Deo gratias agebat, sed quia velut nihil sibi addi cupiebat. *Gratias tibi, quia non sum sicut cæteri homines iniusti.* Ergo tu iustus; ergo nihil rogas; ergo iam plenus es; ergo non est tentatio vita hominis super terram; ergo iam plenus es; ergo iam abundas; ergo iam non est, quare dicas: *Dimitte nobis debita nostra?*“ Hoc vero est, quod Publicanus egit, et tam confusus de peccatorum suorum conscientia egit, ut nec oculos quidem ad cœlum, in quod se peccasse agnoscebat, levare præsumeret; sed *percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.* Hanc igitur veniam percutiendo pectus, affligendo, humiliandoque sese in spiritu Evangelii gratiæ Christi, qui ipse humiliando semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis pro nobis Patrem reconciliavit, obtinere meruit, descenditque iustificatus in domum suam: *quia omnis qui se humiliat exaltabitur, et qui se exaltat, humiliabitur.* Hæc est

ſublimitas Evangelii Christi, humilitas Christi, in se ſuscipientis humilitatem nostram, qui miseri peccatores ſumus, ut hoc agnoscentes, ad eum recurramus, qui peccata nostra pertulit in cruce personam nostram ſuscipiens, Patri ſupplex pro nobis peccatoribus ſatisfecit. *Semetipsum exinanivit*, ſunt verba apostoli modo citati *a*), *formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo.* Talis homo, qualem se ſuis exemplum præstitüit, dum dicit: *Discite a me, quia mitis ſum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris*, uti exemplum in Publicano habemus iuxta effatum Christi: *quia omnis, qui se humiliat, exaltabitur.* Nempe a longe ſtans Publicanus, nec oculos in cœlum levare audebat, ſciens se in cœlum peccassè, quod et filius prodigus in se humiliatus rediens profitebatur: *Pater peccavi in cœlum, et coram te, iam non ſum dignus vocari filius tuus b*). Non audet Publicanus Deum Patrem appellare, quomodo Christus nos orare docuit: *Pater noster, qui es in cœlis*, qui indignum se cum filio prodigo reputabat, fiduciam tamen in Deum ſuum non amittens *percutiebat pectus ſuum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.* Huc redit tota Evangelii Christi œconomia, ad quam iam Joannes præcursor præparare

a) *Phil. II. 7.* *b*) *Luc. XV. 21.*

animos debebat *prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum a)*. Atque ut primum vidit Joannes Jesum ad se venientem, exclamat *b)*: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*, quo nimirum totus mundus inundatus est, totumque correptum genus humanum. Hinc etiam mox post acceptum baptismum, et diabolum tentantem prostratum, munus ſuum auspicatus *cœpit Jesus prædicare, et dicere: Pœnitentiam agite, appropinquavit regnum cœlorum c)*. Ut autem neminem, quem redimeret, a peccato exemptum declararet, cum advocasset in medium parvulum: *Venit enim*, inquit, (mox eo, ad infantes nimirum applicata parabola de ove perdita) *Filius hominis ſalvare, quod perierat d)*. Quibus verbis usus quoque fuit, cum, quod ad Zachæum *hominem peccatorem* divertisset, murmurassent: veluti etiam cum multi publicani et peccatores apud Matthæum *e)* ſimul discumberent, Pharisæi offendebantur ex eorum numero, *qui in se confidebant, et aspernabantur cæteros*, in quos dicta est parabola præsens de Pharisæo et Publicano.

a) Luc. III. 3. *b) Joan. I.* 29. *c) Matth. IV.* 17. *d) Matth. XVIII.* 11. *et Luc. XIX.* 10. *e) Matth. IX.* 11.

CAPUT CV.

LAZARUS SUSCITATUS A MORTUIS.

Jesus elevatis ſursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me: ego autem ſciebam, quia ſemper me audis; ſed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant, quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, voce magna clamavit: *Lazare, veni foras. Et ſtatim prodiit, qui fuerat mortuus.* Jo. XI. 41. etc.

Post alios in ſignum resurrectionis a mortuis.

Signum fuit hoc omnium maximum, quod fecit Christus proxime ante passionem et mortem ſuam multis Judæorum ſpectantibus, et ideo credentibus in eum, ut narrat evangelista: quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, et dixerunt eis, quæ fecit Jesus. Hi vero tantum abest, ut commoverentur hoc ſtupendo miraculo ad credendum in Christum, ut potius ansam hanc arriperent conspirandi in eius mortem, atque etiam Lazari ex mortuis ſuscitati.

Tres legimus a Christo mortuos ad vitam revocatos: puellam Jairi filiam duodennem, quæ vix exspiraverat, adhuc in

CAPUT CV.

lecto recumbentem: filium viduæ unicum matris suæ, dum ad sepulcrum in feretro deferretur: Lazarum iam quatriduo mortuum, ac sepultum iamque fœtentem: victorem adeoque vides mortis in tumulo, feretro et lecto! Resuscitaturus puellam, *cum venisset Jesus in domum principis, et vidisset tibicines et turbam tumultuantem, dicebat: Recedite: non est mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum a).* Dum resuscitaturus Lazarum in Judæam pergeret, in via ad discipulos: *Lazarus,* ait *b), amicus noster dormit: sed vado, ut a somno excitem eum,* ut ostenderet tam facile sibi esse resuscitare a mortuis, quam quis alterum e somno suscitet. Hoc et apud Archisynagogi filiam voluit dicere, egitque, dum eiecta turba intravit, et tenuit manum eius: *et surrexit puella:* ac siquis accedendo lectum dormientis manum tenens e somno excitet. Perinde est, ut apud Marcum legitur *c): Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge.* Sic iuvenem revocaturus ad vitam *accessit, et tetigit loculum (hi autem qui portabant, steterunt) et ait: Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit, qui erat mortuus, et cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ d).* Lazarum vero velut e graviore somno excitaturus, *voce*

a) *Matth. IX.* 23. b) *Joan. XI.* 11.
c) *Marc. V.* 41. d) *Luc. VII.* 14.

magna clamavit: Lazare, veni foras. Et statim prodiit, qui fuerat mortuus a).

Est hæc omnipotens illa vox Verbi Dei, *qui dixit et facta sunt, ipse mandavit, et creata sunt.* Jam vero Verbum caro factum habitans in nobis Christus Dominus solita sua in vicem iuramenti testificatione Jo. V. 25. *Amen, amen dico vobis*, ait, *venit hora, et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei: et qui audierint, vivent. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso: sic dedit et Filio habere vitam in semetipso: et potestatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis est.* Loquitur hic de universali resurrectione corporum, et quidem electorum ad vitam, cuius primitiæ quædam erat resuscitatio hæc mortuorum, Christi imprimis resurrectio. Quando Christus dicit Marthæ: *Resurget frater tuus*, ipsa iam edocta a Christo: *scio*, inquit, *quia resurget in resurrectione in novissimo die. Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio et vita etc.* Hoc est, quod Jo. V. 26. dicit, Filium habere vitam in semetipso. Sic de morte triumphavit Christus in se ipso, ut Act. II. 27. illud Psal. XV. 10. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem*, de Christi dicitur resurrectione, cuius fidem in suis discipulis per resuscitationem Lazari

a) *Joan. XI.* 43.

antecedenter firmare voluerat: hinc *dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est, et gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi.* „Et ideo, sunt verba S. Jo. Chrysologi *a*), mortem Lazari usque ad quatriduanum tempus protendit, usque ad fœtorem prævalere permittit, ut discipuli dubium non haberent, posse Dominum post triduum adhuc recentem surgere, cum servum vidissent post quatriduum surgere iam fœtentem: et crederent illum facile posse sibi vitam reddere, qui alium taliter revocaret ad vitam. Hinc est, quod dicit: *gaudeo propter vos, ut credatis.* Necesse ergo erat mors Lazari, ut et cum Lazaro iam discipulorum fides consurgeret sepulcro."

Obscurius Christus causam indicat, cur gaudeat propter discipulos, quia non erat ibi; apertius eam declarat Martha: *Domine,* inquit, *si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.* Tribuit hoc amori Christi erga familiam sibi adeo devotam, ut, qui præsens in domo Petri socrum sanitati restituit, idem in domo Lazari facturus esset: plenaque fide imbuta, nec modo diffidit Martha de Christi virtute ac potentia: *Sed et nunc scio,* pergit, *quia quæcunque poposceris a Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus.* Non præsumit Martha hæc

a) *Serm. LXIII. p.* 98.

interpretari de revocatione fratris iam quatriduani ad vitam, quod cum facere destinasset Jesus miraculum, gavisus erat, quia non erat ibi: Si enim se præsente mortuum resuscitasset, ſuspicio de facta collusione oriri potuisset; nec tantum fuisset miraculum istud, quo veluti coronidem imponere volebat cæteris ſuis miraculis, e quibus hoc omnium maximum erat, præter id, quod post mortem ſuam, ei iam proximus, se ipsum resuscitando post triduum, erat perpetraturus. Signum hoc fuit Jonæ *a*), quod generationi huic dandum fore prædixerat, quod dum Petrus Judæis denunciat, *circiter tria millia b*) credidisse in actis referuntur. Dicuntur quidem etiam multi Judæorum ad miraculum resuscitati Lazari credidisse in eum, quosdam autem ex illis qui aderant, abiisse ad Pharisæos, ut referrent, quæ fecit Jesus; ſed quid inde factum ſit, capite iam ſequenti videamus.

a) *Luc. XI.* 29.   *b*) *Act. II.* 41.

CAPUT CVI.

CAIPHAS PROPHETIZANS DE MORTE CHRISTI.

Collegerunt ergo pontifices et Pharisæi concilium, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum: et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem. Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis: *Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat.* Hoc autem a ſemetipso non dixit: ſed cum esset pontifex anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, ſed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Ab illo ergo die cogitaverunt, ut interficerent eum. Jo. XI. 47. etc.

In ſalutem generis humani.

Modo intelleximus, concilio huic pontificum et Pharisæorum occasionem dedisse Lazari revocationem ad vitam, quam quidam ex Judæis ſpectatoribus huius ſtupendi miraculi retulerunt ad Pharisæos, atque adeo hi ad pontifices. Non potuit non

tantum miraculum eorum animos percellere, atque in diversa cogitationes distrahere. Sed o portentum! timent Romanos, qui iam fceptrum tenebant, non auferendum, donec veniat Messias exspectatio gentium: quia timent a Romanis tolli locum fuum ac gentem, parricidæ occidunt Christum! tollitur locus et gens, regnumque Messiæ defertur ad gentes, regnum Christi exsurgit per eius mortem temporalem apud gentes, quibus ipsi fubactis fperabant ftabiliendum in hac vita, in hoc mundo thronum David terrenum. *Ab illo ergo die cogitaverunt interficere* Christum, Caiphæ concordantes fententiæ ac iudicio: quod toties renovatur contra Ecclesiam regnum Christi in terris, quoties eidem præponuntur commoda regni terreni, fpecioso boni publici titulo, fc. *pro populo*, *et*, *ne tota gens pereat.* Quæ fuit omnium persecutionum et malorum religionis christianæ causa foris Ecclesiam, et intus tanto periculosior, quo latentior prudentia huius fæculi tecta, atque amphipolitices habilitate malis consiliis bonum prætextum affingendo; haud raro etiam se ipsum decipiendo, dum unico christiano fine ultimo posthabito, aut non attento, folus temporalis, bonum ceu publicum fpectatur, aut ille in concursu vel collisione huic postponitur, quod maxime fieri proclive est hodie, dum

ecclesiasticam seu sacram potestatem profana atque politica sibi usurpans in dies magis, omnia ad idolum suum bonum publicum perversis finibus et officiis, revocat; unde fit, quod Judæis bona et mala quidem vaticinatus dudum exprobraverat Isa. XLIII. 24. *Servire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis*, eò detestabiliore exemplo, quo irreligiosior est profanatio sacri quoque ac divini ministerii et auctoritatis: veluti, dum execrabili consilio inscius et invitus prophetat Caiphas; sed se et gentem horrendum in modum decipit atque devovet, dum securitatem inde promittit, quæ causa futura erat ruinæ suæ gentis, resurrectio autem aliarum per Christum, quem Simeon prædixerat fore in ruinam et resurrectionem multorum. *Cum esset pontifex anni illius prophetavit, quod Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.* Salse Origenes scribas et Pharisæos quasi sedentes inducit super Asinam Balaam prophetantis de Christo. „Ne mireris, subdit a), si eum (Balaam) quem diximus scribarum et doctorum populi formam tenere, videas prophetantem de Christo. Hoc enim legimus fecisse, et Caipham, qui dixit: *Expedit vobis, ut unus homo pereat pro omni populo.*“ „Vides, sunt verba

a) *Hom. XIV. in Numeros n. 4. T. II. p.* 324. *et* 325.

S. Jo. Chrysostomi *a*), quanta ſit pontificalis potestas? Quia enim pontificatum ſortitus erat, licet indignus prophetavit, quid diceret ignorans. Gratia eius tantum ore usa est, impurum vero cor non tetigit. Multi quoque alii futura prædixerunt, indigni licet, Nabuchodonosor, Pharao, Balaam, omniumque causa manifesta est. Hoc autem vult ille ſignificare. Vos ſedetis, adhuc ſegnius hoc negotium attenditis, nec ſcitis, unius hominis ſalutem pro communi contemnendam esse. Vide, quanta ſit virtus Spiritus. Ex improba mente mirabilis prophetiæ verba potuit elicere." Succinit Theophylactus in h. l. T. I. p. 666.

Totum porro hoc redemtionis nostræ mysterium per unum hominem (Christum Deum et hominem) de quo Caiphas in concilio pontificum et Pharisæorum nesciens quid diceret locutus est, S. Proclus *b*), S. Jo. Chrysostomi discipulus, et in ſede Constantinopolitana ſuccessor, christiani nominis pontifex in pleno consessu Patrum œcumenici concilii Ephesini, perspicue et luculenter exposuit: „Humana, inquit, natura propter peccata multis obstricta debitis tenebatur; neque quod debebat ulla ratione dependere poterat. Per Adamum namque omnes peccato quasi chirographum dede-

a) *Hom. LXV. in Joannem n. I. T. VIII. p.* 389.
b) *Labb. T. III. Concil. p.* 14. *n.* 5.

ramus, omnesque diabolus in servitutem redegerat. Etenim corpore nostro permultis passionibus subiecto, veluti charta usus, nostræ venditionis pretia ostentabat, passionumque malignus descriptor instabat, ob oculos nobis debitum ponens, ac nos universos ad supplicium condemnationemque deposcens. Erat itaque alterutrum duorum necessarium: aut ut omnes condemnati præcipites abirent in mortem (omnes enim peccaverant) aut certe ut tale redemtionis pretium daretur, quod omnibus iustitiæ numeris sufficeret ad liberationem. Atqui homo, quod peccati debito subiaceret, salvare non poterat: angelus vero, quod tantum redemtionis pretium ipsi non suppeteret, humanum genus redimere nequibat. Supererat igitur, ut Deus pro omnium peccatis moreretur, qui nulli peccato obnoxius erat: nam unica hæc restabat mali solutio . . . Qui itaque nos redemit o Judæe non purus est homo: humana enim natura peccati servitute oppressa tenebatur; sed neque tantum quoque Deus erat humana natura destitutus, corpus enim habebat . . . Homo purus salvare non poterat, Deus solus pati nequibat. Quid igitur? Ipse Emanuel, Deus factus est homo: et id quidem quod erat, salvavit; quod vero factum est, passiones subiit."

CAPUT CVII.

CONSILIUM DE OCCIDENDO CHRISTO.

Congregati ſunt principes ſacerdotum, et ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiphas: et consilium fecerunt, ut Jesum dolo tenerent, et occiderent. Dicebant autem: *Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.* Matth. XXVI 3. etc.

Non in die festo, ſecus ac contigit divino consilio.

Distinguitur hoc de Christo occidendo concilium ab illo, in quo Caiphas pontifex anni illius prophetavit; hic autem ſuæ malitiæ relicti principes ſacerdotum et ſeniores populi ſtatuunt occidendum quidem, ſed non in die festo, instantis ſive ſcenopegiæ, ſive paschatis, in quo tamen pascha nostrum immolandus erat Christus verus agnus paschalis: oblatus, quia ipse voluit, et quando, potestate ponendi animam ſuam integra, voluit, admiranda Dei providentia, ut oblatam per Judam proditorem, immemores ſui consilii (non in die festo eum occidendi, ne forte tumultus fieret in populo) arriperent occasionem, cui dixerat Christus, ut quod facere destinarat, faceret cito, et ſic mors Christi in tempus paschatis ipsorum concurreret.

Caput CVII.

Nec tamen propter Christum a morte liberandum, quod timebant principes sacerdotum et seniores populi, tumultus fit in populo; quin imo tumultum sibi metuebat Pilatus, si non obsecundaret populi conclamationibus, ut Christus traderetur crucifigendus. Haud dubie Galilæos maxime timebat, quos gentiles esse putabant Christi Jesu Nazareni, erantque et discipuli eius Galilæi, per quos turbam, quam Christo addictam esse noverant, in eius partes fore pertrahendam, facile sibi in animum inducebant. Accessit novus timor ipso iam imminente festo ex turbarum acclamatione in triumphali Christi in urbem ingressu. Nihilominus tamen iidem principes sacerdotum, qui prius congregati secum constituerant, non occidere Christum in die festo, iam consilii illius immemores paciscuntur cum Juda, de Christo tradendo in die festo, iuxta divina de immolando Christo paschate nostro consilia: ipsa vero hora, qua Christus animare suos visus est ad arma sumenda, emendum gladium, id quod iam prædixerat, eos omnes, se relicto fugam arrepturos mox contigit in horto: ubi Petrus quidem cœpit percutere in gladio, iussus autem eum mittere in vaginam, paulo post Christum negavit in atrio summi sacerdotis, dum iam Christus ibi reus mortis a synedrio ageretur: volente vero Pilato,

cum nullam in eo mortis causam invenisset, illum dimittere, iam turba, quæ paucis ante diebus Christo *Hosanna* acclamabat, intempestivis vociferationibus, ut crucifigeretur, petit ac obtinet. Sic concurrentibus tunc undique terrarum Judæis ad pascha suum Hierosolymis celebrandum, Christus quasi agnus mansuetus ducitur ad victimam, antiquato veteri ritu, succedenteque figuræ veritate in monte, omnia trahens ad se ipsum: *ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.* Hebr. XIII. 12. Rem complexus S. Leo P. mox initio Serm. VII. de Passione Domini: „Divino, inquit, intelligimus dispositum fuisse consilio, ut sacrilegi Judæorum principes et impii sacerdotes, qui sæviendi in Christum occasiones sæpe quæsierant, non nisi in solemnitate paschali exercendi furoris sui acciperent potestatem. Oportebat enim, ut manifesto implerentur effectu, quæ diu fuerant figurato promissa mysterio: ut ovem significativam ovis vera removeret, et ut uno expleretur sacrificio variarum differentia victimarum. "

TOMI SECUNDI FINIS.

ERRATA.

Pag.	Linea		loco:	lege:
3.	in margine,		Samaritana	*Samaritanæ.*
59.	Linea 14.		exprobat	*exprobrat.*
102.	11.		voluntatem	*voluptatem.*
107.	8.		iniquit	*inquit.*
110.	10.		feipsumn obis	*ſeipsum nobis.*
133.	21.		coronari	*coronæ.*
171.	11.		quam credituri	*quam quod.*
Ibid.	12.		reversione	*eversione.*
226.	25.		clavifer	*claviger.*
227.	11.		elaudit	*claudit.*
235.	13.		putanti	*putantem.*
Ibid.	15.		aversanti	*aversantem.*
244.	19.		consparsi	*conspersi.*
253.	9.		Pythagora	*Pythagoræ.*
277.	in titulo		Spiritus Sanctus	*Spiritus Sancti.*
333.	in margine		Hypocris	*Hypocrisis.*
345.	Linea 22.		neminem	*nemo.*
346.	ult.		nihilqre	*nihilque.*
354.	14.		nimirum	*nimium.*
380.	16.		illic	*illuc.*
382.	22.		perhibetur	*perhibentur.*